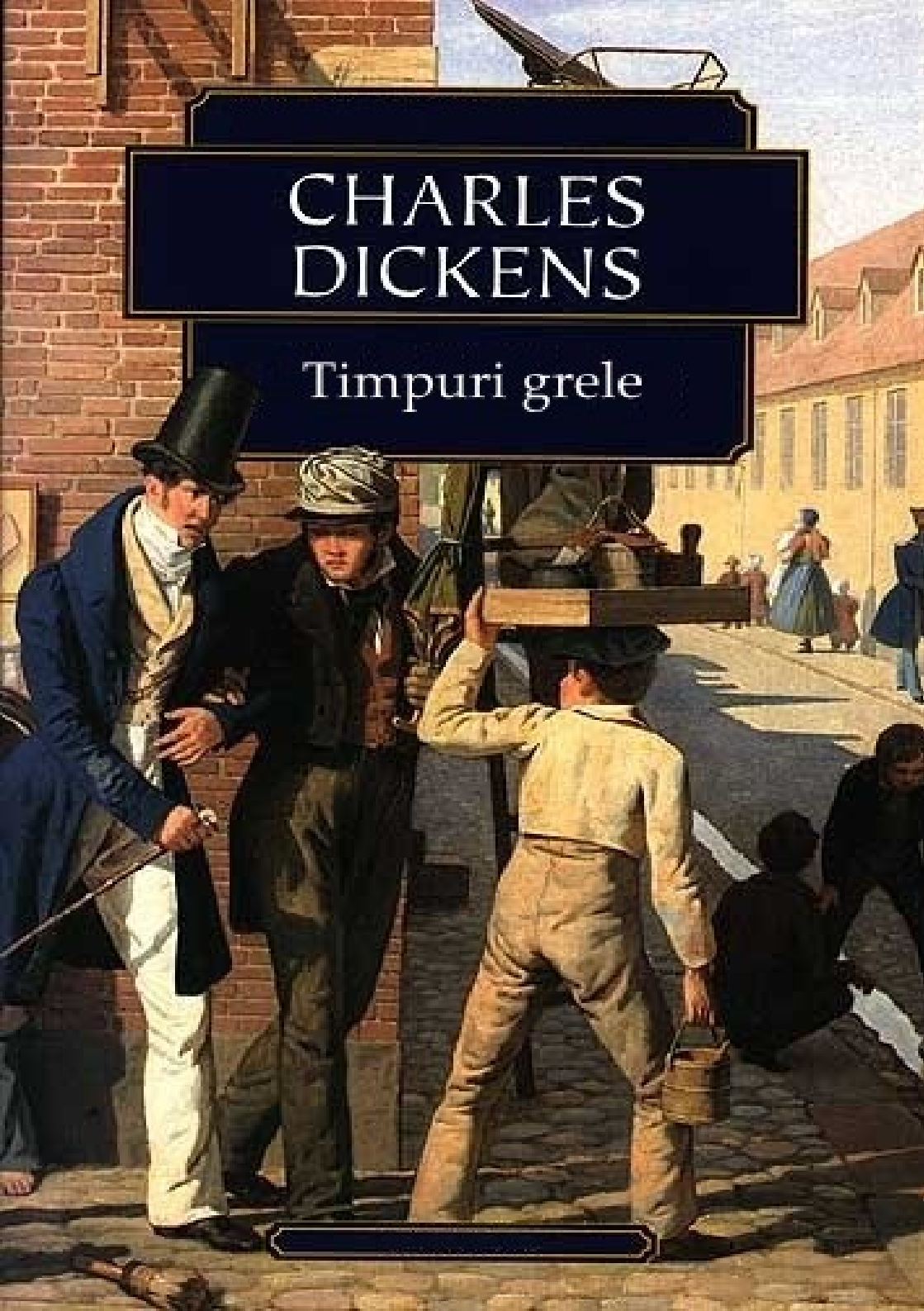
CHARLES
DICKENS
Timpuri grele

Charles Dickens

TIMPURI GRELE

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
București - 1964

Cuvânt înainte

La 1 august 1854, ziarul *New York Tribune* publica, sub semnătura lui Marx, un articol intitulat *Clasa mijlocie din Anglia.* Vorbind despre „strălucita școală… de romancieri din Anglia", articolul releva faptul că paginile „fine și elocvente" ale acestor scriitori „au dezvăluit lumii mai multe adevăruri politice și sociale decât toți politicienii, publiciștii și moraliștii de profesie la un loc."[1] Suntem convinși că, în ceea ce-l privește pe Dickens (al cărui nume e citat aici alături de cele ale lui Thackeray, Charlotte Brontë și Elizabeth Gaskell), aprecierea lui Marx era prilejuită, în mare măsură, de apariția, în cursul aceluiași an, 1854, a romanului *Timpuri grele.*

Într-adevăr, în niciunul dintre romanele dickensiene nu e sezisată mai exact contradicția fundamentală a societății capitaliste britanice, nicăieri nu e desenat cu mai multă precizie portretul mercantilismului și filistinismului burghez, într-o perioadă în care trădarea conducătorilor chartismului dusese la înfrângerea mișcării și la înăsprirea reacțiunii burgheze. Fără îndoială, nu se poate afirma că romanul ar conține o analiză viguroasă a capitalismului ca sistem; dar, în același timp, nu poate fi contestată exactitatea cu care scriitorul a surprins principalul conflict al vremii sale: ciocnirea dintre burghezie și proletariat. Martor la marile mișcări chartiste, Dickens nu rămăsese nici până atunci indiferent față de luptele sociale ale vremii lui. Literatura sa mărturisise o profundă simpatie față de categoria largă a celor „săraci și oropsiți", o ură înverșunată împotriva bogătașilor nemilostivi. Dar dacă până la *Timpuri grele,* societatea engleză era împărțită, în concepția scriitorului, în *săraci* și *bogați,* în romanul scris în 1854 clasele sociale sunt delimitate în funcție de locul lor în producerea bunurilor: opoziția, de data aceasta, se face între muncitori și capitaliști.

E adevărat că nici acum Dickens nu a înfrânt complet teoriile reformiste care îl determinaseră să afirme posibilitatea, „convertirii" celor

---

[1]1-Marx-Engels, *Despre artă și literatură*, E.P.L.P., 1953, p.293.

bogați, a transformării lor în „oameni buni" care îi salvează pe cei săraci. Perspectiva utopică a împăcării între clase îl mai ispitește încă pe autorul *Colindei de Crăciun*. Dar întreaga logică a subiectului, realismul cu care sunt desenate portretele personajelor, contrazic categoric ideile reformiste la care, după cât se pare, romancierul n-a avut puterea să renunțe.

Critica lui Dickens se îndreaptă, și de această dată, împotriva filosofiei utilitariste a discipolilor lui Bentham, în virtutea căreia binele și frumosul sunt apreciate în funcție de folosul pe care îl aduc clasei capitaliste. Urâțirea vieții, transformarea complexelor legi ale naturii în simple contabilizări statistice, repudierea oricărui amănunt poetic, înecarea lui „în apa rece ca gheața" a filosofiei Faptului, constituie tot atâtea obiective ale atacurilor lui Dickens.

Acțiunea romanului se desfășoară într-un oraș simbolic, Coketown, care seamănă cu oricare centru industrial din Anglia de la mijlocul veacului trecut. Coketown, cu casele sale de cărămidă înnegrită de funingine, ca aerul otrăvit de fumul coșurilor de fabrică, cu zgomotul asurzitor al mașinilor, e o alegorie a întregii Anglii industriale. Întreaga viață a orașului unde străzile și casele, construite după unicul principiu al folosului pe care îl pot aduce, seamănă între ele până la disperare, e monotonă, oamenii sunt numai niște simple cifre în imensa contabilitate a proprietarilor de bănci și de fabrici. Totul se exprimă în cifre și procente, valorează un preț sau altul, nimic nu scapă acestor principii înguste și unilaterale ale utilitarismului.

Thomas Gradgrind, „omul realității", al „faptelor", al calculelor, este un produs tipic al societății capitaliste britanice. După opinia lui, orice crâmpei al naturii, inclusiv natura omenească, se măsoară, se cântărește, se evaluează conform unei scări a valorilor foarte precisă în care prețul cel mai mare îl au lucrurile cele mai utile sporirii propriei averi. Totul se cumpără și se vinde: munca, situația în societate, sentimentele. Adeziunea la aceste concluzii, demonstrează Dickens, duce, fie la dezumanizare și la lichelism (cazul lui Bitzer, elevul preferat al lui Gradgrind), fie chiar desăvârșirea unor fapte penale (așa cum se întâmplă cu Thomas Gradgrind-junior, care comițând un furt calificat, nu pregetă

să arunce vina asupra altcuiva). Gradgrind însuși, care și-a educat copiii în cultul „Faptului", în spiritul renunțării la „visuri și închipuiri", își vinde de fapt fiica, silind-o să se căsătorească cu bogătașul Bounderby. Pentru ea, nu existau sentimente, deci nu putea să-l iubească pe tomnatecul ei soț, dar nici pe altcineva. Dar, pe măsură ce deslușește josnicia caracterului lui Bounderby, educația utilitaristă, în sensul respectului pentru faptul rece și precis, își pierde eficacitatea, și tânăra Louisa învață un sentiment pe care sistemul preconizat de tatăl ei nu-l prevedea: ura.

Nu e singurul eșec pe care-l suferă filosofia lui Gradgrind; el însuși descoperă pe rând teama, dragostea paternă oarbă, în virtutea căreia încearcă să-și salveze fiul de consecința implacabilă a „Faptului". Convertirea bogătașului, deși mai motivată psihologicește decât aceea a lui Scrooge (din *Colindă de Crăciun)* sau a eroului titular din *Dombey și fiul,* poartă încă pecetea convenționalismului dickensian.

Logica întregii construcții epice a romanului contrazice argumentele filosofiei lui Gradgrind. Sissy Jupe (fetița numărul douăzeci), care e, în mare măsură, purtătoarea ideilor lui Dickens însuși, nu crede că, așa cum susține „gânditorul" utilitarist, valoarea venitului național e un indiciu al bunăstării întregii națiuni. Pentru că mult mai importantă e stabilirea persoanelor *care au primit* acești bani. Dickens nu e de acord cu afirmațiile primului ministru Gladstone după care procentul relativ mic al oamenilor morți literalmente de foame pe străzile Londrei ar fi o dovadă a prosperității Angliei. E adevărat că, așa cum demonstrau statisticile oficiale, în deceniul al șaselea al veacului al XIX-lea venitul național crescuse și, că mortalitatea ca urmare a subalimentării scăzuse întrucâtva. Dar însuși Gladstone se vedea silit să recunoască în public: „din 1842 până în 1852 venitul impozabil din această țară a crescut cu 6%… Faptul acesta este atât de uimitor, încât e aproape de necrezut. Această *amețitoare sporire de bogăție și de putere…* este *limitată* în întregime la *clasele posedante,* dar… dar ea trebuie să constituie un *avantaj indirect* pentru clasa muncitoare, pentru că ea ieftinește articolele de consum general… Că *extremele sărăciei s-au redus* nu îndrăznesc să spun." Ceea ce l-a făcut pe Marx să comenteze ironic: „Dacă *extremele sărăciei* nu s-au redus, ele au

sporit, pentru că extremele bogăției au sporit."[2]

Punctul de vedere al oficialității britanice e reprezentat în roman de Bounderby, industriaș pentru care muncitorii sunt numai niște „brațe" necesare îmbogățirii lui. Orice revendicare a muncitorilor e socotită o încercare a celor „nerecunoscători" de a intra în stăpânirea unor averi fabuloase, sau, după expresia lui preferată, „de a mânca supă de broască țestoasă cu o lingură de aur."

Dickens a sezisat împărțirea națiunii engleze în clase diferite, cu alte idei și obiceiuri, cu alte principii morale și politice. Aici, depășindu-și propriile opinii, scriitorul s-a apropiat în mod impresionant de adevăr. Aristocrația (reprezentată în *Timpuri grele* de doamna Sparsit, această intrigantă și arivistă care o amintește atât de pregnant pe Becky Sharp din *Bâlciul deșertăciunilor* al lui Thackeray), ocupă locul pe care începuse să-l aibă și în viața socială a țării: la ușa de serviciu a burgheziei.

Muncitorimea, prezentată pe de o parte într-o imagine colectivă, pe de altă parte în portrete puternic individualizate (Stephen Blackpool și Rachael), e posesoarea unui cod moral superior oricărei filosofii a „Faptului", oricăror încercări legiferate de parvenire ale lui Bounderby, Gradgrind sau Sparsit.

Mitingul chartist înfățișat în romanul lui Dickens e un excelent prilej pentru scriitor de a-și demonstra sentimentele de profundă simpatie față de muncitori. Noblețea sufletească, curajul, sentimentul dreptății sunt tot atâtea însușiri ale acestor oameni pe care înspăimântătoarele condiții de viață și de muncă nu i-au doborât. Ei sunt decișisă-și revendice drepturile, pornind la luptă deschisă împotriva asupritorilor. Dickens e încă tributar reformismului, el nu crede în niciun fel în rolul violenței în istorie; Slackbridge, reprezentant al curentului „forței fizice" e înfățișat ca un demagog lipsit de scrupule. Cu toate acestea, independent de intențiile pe care i le atribuie scriitorul, Slackbridge înflăcărează masa de muncitori a căror răbdare a ajuns la capăt.

În mijlocul acestor oameni, Stephen e un însingurat. Nimeni nu se îndoiește de corectitudinea lui; dar, din punctul de vedere al muncitorilor, atitudinea lui reprezintă o trădare. Moartea sa tragică

---

[2]2-Marx, *Capitalul*, vol. I, ed. a II-a, Ed. P.M.R., 1948, pag. 583.

simbolizează, parcă, sfârșitul inevitabil al celor care se despart de clasa căreia aparțin. Conflictul prezentat de roman e mult prea puternic pentru a putea fi aplanat cu mijloacele preconizate de Stephen. Cu toată încrederea pe care o păstrează în puterea de convingere, cu toate că-l determină pe Blackpool, eroul său preferat, să îndemne la resemnare și la folosirea „forței morale", Dickens nu poate ocoli adevărul: în lupta dintre cele două clase, teoriile socialismului creștin propovăduite de Stephen nu au de fel sorți de izbândă.

De altminteri, din clipa în care Stephen Blackpool devine purtătorul acestor idei, figura lui își pierde aproape complet vigoarea și autenticitatea, Dickens renunțând la el pentru restul acțiunii. Când Stephen se revoltă fățiș împotriva lipsei de omenie a lui Bounderby, când prin intermediul său cititorul află opiniile lui Dickens referitoare la adevărații vinovați de suferințele muncitorilor, portretul său câștigă în valoare.

Romanul prezintă și un alt grup social, care se bucură de simpatia scriitorului: artiștii vagabonzi de circ, oamenii care au izbutit să evite mlaștina filosofiei „Faptului" ce își pusese pecetea pe întreaga viață a Coketown-ului. Cinstiți, sinceri, asemenea muncitorilor din oraș, ei își păstrează, în contact cu natura, prospețimea sentimentelor, încrederea în viață. În acest mediu s-a putut dezvolta un caracter atât de luminos ca acel al lui Sissy Jupe. Replică scânteietoare la portretul Louisei Gradgrind, a cărei cinste sufletească a fost schilodită de o educație stupidă, Sissy completează galeria vastă a chipurilor de copii din opera lui Dickens. Împreună cu David Cooperfield, cu mica Nell, cu Pip, cu Nicholas Nickleby, ea reprezintă puritatea sufletească în opoziție cu falsitatea filistină a celor pentru care unicul scop în viață e înavuțirea cu orice preț.

Coloritului sumbru al acțiunii îi corespunde un ton voit amar, lipsit de orice undă de veselie. Descrierile întunecate, epitetele aspre, sugerează viața lipsită de orice bucurii din societatea contemporană cu scriitorul, descurajarea pricinuită de descifrarea tot mai exactă a tendințelor burgheziei însetate de avere.

Tonalitatea aceasta, faptul că Dickens părăsește încrederea în „inima

omenească", împins de urâțenia lumii în care trăia, l-a făcut, de pildă, pe Macauley să-l proclame pe scriitor „un socialist mohorât".

Romanul s-a bucurat de atenția unor largi categorii de cititori. John Ruskin, de exemplu, scria: „Oricine se interesează de probleme sociale, trebuie să citească *Timpuri grele,* a cărui temă e de interes național." La rândul său, Cernîșevski recurgea la cartea lui Dickens pentru a demonstra efectul distrugător al relațiilor capitaliste asupra vieții oamenilor simpli: „În Apus se produce o cotitură grea; Franța a cunoscut câteva crize lente și grave, care au zguduit până în temelii bunăstarea întregului popor; cine vrea să se convingă că și în Anglia se petrece ceva asemănător, să citească romanul *Timpuri grele* al lui Dickens… dacă nu vrea să citească monografii despre chartism."

Ni se pare elocvent faptul că prima traducere integrală în limba română a unui roman dickensian e tocmai tălmăcirea *Timpurilor grele;* și că ea vede lumina tiparului într-o publicație muncitorească. Începând din numărul 1 al ziarului *Lumea nouă* (2 noiembrie 1894), sub semnătura Sofiei Nădejde, versiunea românească era pusă la îndemâna muncitorilor din țara noastră care vor fi descoperit în marele scriitor englez un prieten sincer, luptător devotat pentru idealurile generoase ale tuturor popoarelor.

Dan Grigorescu

CARTEA ÎNTÂI • SEMĂNATUL

Capitolul I

SINGURUL LUCRU FOLOSITOR

— Fapte, iată ceea ce doresc eu! Învățătura pe care le-o vei da băieților și fetelor de aici să cuprindă numai Fapte. În viață n-ai nevoie decât de Fapte. Să nu sădești nimic altceva, și toate celelalte smulge-le! Numai cu ajutorul Faptelor poți forma mintea unui animal cugetător; nimic altceva nu le poate fi de folos vreodată! Acesta-i principiul după care îmi educ propriii mei copii și, de asemenea, și principiul după care educ copiii de aici. Așa că rămâi strict la Fapte, domnule!

Scena se petrecea într-o sală de clasă urâtă, goală, mohorâtă ca un cavou, iar oratorul accentua importanța fiecărei sentințe, subliniind-o cu degetu-i arătător, de formă pătrată, pe mâneca învățătorului.

Importanța vorbelor era sporită și de fruntea vorbitorului – asemenea unui zid pătrat, având ca bază sprâncenele, pe când ochii își găsiseră adăpost în două peșteri întunecoase, ferite în umbra zidului. Mai era sporită de gura vorbitorului – mare, cu buze subțiri, strânse cu hotărâre. Mai era sporită de vocea vorbitorului – seacă, monotonă, dictatorială. Mai era sporită și de părul vorbitorului, ce sta zburlit la periferia capului pleșuv ca o perdea de brazi, ocrotind de vânt suprafața-i strălucitoare, plină de umflături, ca și coaja unei plăcinte cu prune, de parcă faptele consistente înmagazinate în cap cu greu își mai găseau un locșor înăuntru. Înfățișarea-i încăpățânată, haina pătrată, picioarele pătrate, umerii pătrați, ba chiar și cravata-i parcă dresată anume să-i țină gâtul într-o îmbrățișare incomodă, ca un fapt îndărătnic ce era, toate îi sporeau importanța vorbelor.

În viață avem nevoie numai de Fapte, domnule, numai de Fapte!

Oratorul, învățătorul și a treia persoană matură aflată de față se dădură puțin înapoi, să poată cuprinde dintr-o privire rapidă întregul plan înclinat unde erau așezate la rând ulciorașele omenești, în care trebuiau turnate ocalele de fapte până vor fi pline ochi.

Capitolul II

UCIDEREA PRUNCILOR

Thomas Gradgrind, domnule. Omul realităților. Omul faptelor și al calculelor. Omul care pornește de la principiul că doi și cu doi fac patru, doar atât, și pe care niciun raționament nu-l va putea îndupleca vreodată să îngăduie o excepție cât de neînsemnată. Thomas Gradgrind, domnule – categoric Thomas! – Thomas Gradgrind. Cu linia, cele două talere ale balanței și tabla înmulțirii, nelipsite din buzunar, domnule, e gata să-ți cântărească și să-ți măsoare orice material uman și să-ți spună exact valoarea lui. Este numai o chestiune de cifre, o simplă operație aritmetică. Ai putea nădăjdui să vâri cine știe ce idee absurdă în capul lui George Gradgrind, ori al lui Augustus Gradgrind, ori al lui John Gradgrind, ori al lui Joseph Gradgrind (toate persoane presupuse, închipuite), însă în capul lui Thomas Gradgrind, nu, domnule!

În astfel de termeni se prezenta întotdeauna în gând domnul Gradgrind, fie cercului său de cunoștințe, fie publicului în general. În aceiași termeni, dar, bineînțeles, înlocuind cuvântul „domnule" cu „băieți și fete", prezenta acum Thomas Gradgrind pe Thomas Gradgrind ulcioraşelor din fața lui, care trebuiau umplute ochi cu fapte.

În adevăr, așa cum își scânteiază spre ei privirea-i ageră din peșterile mai sus menționate, parcă ar fi un fel de tun încărcat până la gură cu fapte și gata pregătit să-i spulbere dintr-o singură lovitură de pe meleagurile copilăriei. Mai seamănă și cu o baterie galvanică încărcată cu un oribil preparat chimic, destinat să înlocuiască frageda imaginație copilărească ce trebuie numaidecât izgonită.

— Fata numărul douăzeci, spune domnul Gradgrind, arătând hotărât direcția cu degetu-i pătrat. N-o cunosc pe fata numărul douăzeci! Cum o cheamă pe fata asta?

— Sissy Jupe, domnule, lămuri numărul douăzeci, înroșindu-se, sculându-se în picioare și făcând o reverență.

— Sissy nu-i un nume, spuse domnul Gradgrind. Nu te cheamă Sissy, te cheamă Cecilia.

— Tata așa îmi spune, Sissy, domnule, răspunse fetița cu voce tremurândă, făcând din nou o reverență.

— Asta n-are niciun sens, spuse domnul Gradgrind. Să-i spui că nu trebuie să mai continue să-ți spună astfel. Cecilia Jupe. Să vedem. Ce-i

tatăl tău?

— Face parte din trupa de călăreți, vă rog, domnule.

Domnul Gradgrind se încruntă, și cu un gest al mâinii alungă departe de el denumirea aceea nepotrivită.

— Nu vrem să știm nimic despre așa ceva aici! Nu se cade să ne vorbești despre asemenea lucruri aici. Tatăl tău este îmblânzitor de cai, nu-i așa?

— Da, domnule, vă rog. Când se găsesc cai de îmblânzit, sunt îmblânziți în arenă, domnule.

— Nu trebuie să pomenești de arenă aici. Așa, foarte bine. Ne descrii pe tatăl tău drept un îmblânzitor de cai. Se pricepe să îngrijească și cai bolnavi, probabil?

— A, da, domnule.

— Așa, foarte bine. E veterinar, potcovar și îmblânzitor de cai. Spune-mi cum definești un cal.

(Sissy Jupe e cuprinsă de o spaimă grozavă la această întrebare.)

— Fata numărul douăzeci nu-i în stare să definească un cal! spuse domnul Gradgrind pentru lămurirea generală a tuturor ulciorașelor. Fata numărul douăzeci nu cunoaște niciun fapt în legătură cu unul dintre cele mai cunoscute animale! Unul dintre băieți să-mi dea definiția calului. Bitzer, dumneata!

Degetul pătrat, mișcându-se încolo și încoace, se abătu deodată asupra lui Bitzer, poate din pricină că se nimerise să stea în aceeași rază de soare, ce pătrundea printr-una din ferestrele goale ale sălii cu pereții de o albeață orbitoare, luminând-o pe Sissy; căci băieții și fetele erau așezați pe suprafața planului înclinat în două grupe compacte, despărțite la mijloc printr-o cărare îngustă, și Sissy, care stătea la capătul unui șir din partea însorită, primea începutul razei de soare, pe când Bitzer, aflându-se în capătul altui rând, din cealaltă parte, și cu câteva rânduri mai în față, prindea sfârșitul ei. Dar pe când fata avea ochii și părul așa de negri încât soarele, luminându-le, părea că le sporește culoarea și strălucirea, băiatul avea ochii așa de palizi și părul așa de bălai, încât lui aceeași rază îi lua cu totul și urma de culoare ce-o mai avea. Ochii lui reci nici n-ai fi putut spune că-s ochi dacă genele scurte, provocând un contrast cu

împrejurimile și mai palide, nu le-ar fi conturat forma. Părul tuns scurt putea fi luat drept continuarea pistruilor gălbui care-i acopereau fruntea și obrazul. Pielea era atât de lipsită de culoarea naturală a sănătății, încât dădea impresia că ar fi sângerat alb dacă, din întâmplare, s-ar fi tăiat.

— Bitzer, spuse Thomas Gradgrind, cum definești dumneata calul?

— Patruped. Ierbivor. Patruzeci de dinți, și anume: douăzeci și patru de molari, patru canini și doisprezece incisivi. Primăvara își schimbă părul, în ținuturile mlăștinoase își schimbă și copitele. Are copite tari, ce trebuie potcovite cu fier. Vârsta se cunoaște după anumite semne din gură.

Astfel (mai adăugând încă multe) vorbi Bitzer.

— Acum, fata numărul douăzeci, spuse domnul Gradgrind, știi ce este un cal.

Fetița făcu din nou o reverență și ar fi roșit mai tare dacă ar fi putut roși mai tare decât roșise tot timpul. Bitzer, după ce clipi iute dintr-amândoi ochii deodată spre Thomas Gradgrind, așa încât vârfurile genelor îi tremurară în lumina soarelui ca antenele unor gâze harnice, își duse pumnul închis la fruntea-i pistruiată și se așeză în bancă.

Înaintă atunci cel de al treilea personaj. Grozav om mai era domnul acesta când se apuca să despice firul în patru. Funcționar de stat; de felul său (și al multor altora) un pugilist de profesie; mereu în antrenament, veșnic cu câte un sistem pe care să-l vâre publicului pe gât cu sila, ca pe o doctorie, veșnic perorând la tribuna micului său birou oficial, gata să se ia la luptă cu toată Anglia. Ca să continuăm în termeni de box, avea un talent remarcabil să provoace lupta orișiunde și pentru orișice, dovedindu-se un individ periculos. Cum intra pe ring, ataca orice oponent printr-o directă de dreapta, urmată de un croșeu de stânga, schimbând garda, ripostând, până își înghesuia adversarul în frânghii (se lupta mereu cu toată Anglia), prăbușindu-se cu precizie peste el. Plin de siguranță, îl trimitea la podea, năucindu-l, tăindu-i respirația, încât nefericitul adversar devenea surd la numărătoarea timpului. Așa că fusese însărcinat de înalte autorități să grăbească venirea marelui mileniu al birocratismului, când conțopiștii vor domni aici pe pământ.

— Foarte bine, spuse domnul acesta cu un zâmbet plin de vioiciune,

încrucișându-și brațele pe piept. Iată ce-i calul! Acum o să vă întreb, copii: ați tapeta voi o cameră cu imagini de cai?

După o pauză, jumătate din copii strigară în cor: „Da, domnule!" Apoi, cealaltă jumătate, văzând pe chipul domnului că „da" nu era răspunsul cel bun, strigară și ei în cor: „Nu, domnule!" cum se obișnuiește la asemenea examinări.

— Desigur că nu! Și de ce nu?

Pauză. Un băiat umflat și molâu, ce scotea un soi de șuierat când respira, îndrăzni să răspundă că el n-ar pune niciun fel de tapet în cameră, ci ar picta-o.

— Dar *trebuie* s-o tapetezi, spuse domnul, enervându-se puțin.

— *Trebuie* s-o tapetezi, zise Thomas Gradgrind, îți place ori nu-ți place! Nouă nu ne spui că n-o tapetezi. Ce înseamnă asta, băiete?!

— Atunci am să vă explic eu, spuse domnul, după o altă pauză lugubră, de ce nu trebuie să tapetați o cameră cu imagini de cai. Ați văzut voi vreodată cai care să umble în sus și în jos pe perete? Ați văzut în realitate asemenea faptă, hai?

— Da, domnule! răspunse o jumătate.

— Nu, domnule! răspunse cealaltă jumătate.

— Desigur că nu, zise domnul, aruncând o privire indignată jumătății care greșise. Prin urmare, nu trebuie să vedeți altceva decât ceea ce vedeți de fapt, și nu trebuie să aveți niciodată altceva decât ceea ce aveți de fapt. Ce numim noi Gust este numai altă denumire pentru Fapt.

Thomas Gradgrind dădu din cap în semn de aprobare.

— Acesta este un principiu nou, o descoperire, o mare descoperire! urmă domnul. Și acum am să vă mai pun la o încercare. Să presupunem că trebuie să așezați un covor într-o cameră. Ați alege un covor cu desene de flori pe el?

Cum între timp se formase convingerea generală că: „Nu, domnule!" era întotdeauna răspunsul potrivit pentru domnul acela, corul de: „Nu!" izbucni cu putere. Numai câțiva răzleți sfioși rostiră: „Da", printre care și Sissy Jupe.

— Fata numărul douăzeci, rosti domnul, zâmbind cu calma superioritate a științei.

Sissy se îmbujoră și se sculă în picioare.

— Va să zică, ți-ai pune în cameră – sau în camera soțului tău, dacă ai fi mare și ai avea un soț – un covor cu desene de flori, da? zise domnul. De ce?

— Mi-s foarte dragi florile, domnule, răspunse copila.

— Și din pricina asta ai pune mese și scaune peste ele și ai privi cum le calcă în picioare oamenii, cu ghete grele?

— Nu le-ar face niciun rău, domnule. Nu s-ar strica și nu s-ar vești, vă rog. Ar fi doar imaginile unor lucruri nespus de frumoase și de plăcute, și aș putea să-mi închipui…

— Aha! Dar vezi că nu trebuie să-ți închipui! strigă domnul, încântat că o nimerise atât de bine chiar unde voise să ajungă. Tocmai asta-i! Nu trebuie niciodată să-ți închipui!

— Nu trebuie, Cecilia Jupe, repetă solemn Thomas Gradgrind, nu trebuie să faci asta.

— Fapte, fapte, fapte, spuse domnul.

— Fapte, fapte, fapte, repetă și Thomas Gradgrind.

— În orice împrejurare trebuie să te lași călăuzit și stăpânit de fapte, zise domnul. Curând, sperăm să avem un consiliu al faptelor, format din consilieri ai faptelor, care vor sili poporul să fie un popor al faptelor, și numai al faptelor. Trebuie să izgonești pentru totdeauna cuvântul închipuire. N-ai ce face cu el. Niciunul din obiectele tale folositoare ori de podoabă să nu fie în contradicție cu faptele. De fapt, nu calci pe flori, deci nu-ți poate fi îngăduit să umbli pe florile covorului. Nu vezi niciodată păsări și fluturi din țări străine venind să se așeze pe vasele tale de faianță; așa că nu ți-e îngăduit să pictezi păsări și fluturi din alte ținuturi pe vasele de faianță. Nu întâlnești niciodată patrupede plimbându-se în sus și în jos pe pereți; deci nu trebuie să reprezinți patrupede pe pereți. Pentru asemenea scopuri, spuse domnul, trebuie să folosești combinații și variații (în culori simple) ale figurilor matematice, ce pot fi verificate și demonstrate. Aceasta-i noua descoperire. Asta înseamnă fapt. Asta înseamnă gust.

Fetița făcu o reverență și se așeză. Era foarte tânără și părea speriată de aspectul prozaic sub care-i fusese înfățișată lumea.

— Și acum, spuse domnul, dacă domnul M'Choakumchild binevoiește să predea aici prima lecție, aș fi încântat, domnule Gradgrind, să vă împlinesc dorința studiindu-i metoda.

Domnul Gradgrind se simți recunoscător.

— Domnule M'Choakumchild, așteptăm să începeți.

Și domnul M'Choakumchild începu în stilul său cel mai desăvârșit. Domnia-sa, și încă vreo sută patruzeci de institutori fuseseră de curând fasonați în același timp, în aceeași fabrică, după aceleași principii, ca și cum ar fi fost vorba de o serie de picioare de pian. Trecuse prin nenumărate viteze de lucru și răspunsese la volume întregi de întrebări, care de care mai încurcate. Ortografia, etimologia, sintaxa, prozodia, biografia, astronomia, geografia, muzica vocală și desenul după model – le avea pe toate în vârful celor zece degete ale lui reci ca gheața. Muncind din greu, izbutise până la sfârșit să asimileze Lista B[3] a preaonoratului consiliu privat al majestății-sale, și se înfruptase din roadele ramurilor celor mai înalte: matematica și științele fizice, franceza, germana, latina și greaca. Știa totul despre bazinele apelor din întreaga lume (indiferent care), despre toate istoriile tuturor popoarelor, numele tuturor râurilor și a tuturor munților, cunoștea toate produsele, moravurile și obiceiurile tuturor țărilor, toate hotarele și pozițiile lor față de cele treizeci și două de direcții ale busolei. Ah, cam întrecuse măsura M'Choakumchild! Dacă el personal ar fi învățat un pic mai puțin, cu cât mai bine și mai mult i-ar fi putut învăța pe alții!

Se apucă de treabă la lecția aceasta pregătitoare întocmai ca și Morgiana din *Cei patruzeci de hoți*[4], cercetând toate ulcioarele aranjate în fața lui, unul după altul, ca să vadă ce conțin. Spune-mi, stimate M'Choakumchild, când din rezervorul domniei-tale vei umple cu ulei fierbinte fiecare ulcior până la gură, crezi că întotdeauna vei izbuti să ucizi cu desăvârșire hoțul Imaginației, ascuns înăuntru? Nu cumva câteodată îl vei schilodi și-l vei desfigura numai?

---

[3]3-În Lista B erau cuprinse toate disciplinele științifice pe care trebuia să le cunoască un profesor.

[4]4-Poveste din *O mie și una de nopți*.

Capitolul III

O FISURĂ

Domnul Gradgrind se întorcea acasă de la școală cât se poate de mulțumit. Era școala lui și avea intenția să facă din ea o școală model. Voia ca fiecare elev să fie un model, la fel ca tinerii Gradgrind, care erau cu toții niște modele.

Existau cinci tineri Gradgrind, și fiecare din ei era un model. Fuseseră puși la învățătură de la cea mai fragedă vârstă; urmaseră atâtea cursuri câte curse face un iepuraș. De cum putuseră alerga singuri, fuseseră dirijați să alerge spre sala de cursuri. Primul obiect cu care avuseseră de-a face, primul de care își aminteau, era o tablă neagră, pe care un căpcăun sfrijit desena cu creta niște figuri albe, fioroase.

Nu că ar fi cunoscut, după denumire sau din experiență, ceva despre căpcăuni – să ne ferească faptul! Mă folosesc de cuvântul acesta numai ca să reprezint un monstru într-o cetate școlară, având dumnezeu știe câte capete, conduse toate de unul singur, luând copilăria prizonieră și târând-o de păr în mohorâtele peșteri ale statisticii.

Niciunul dintre micuții Gradgrind nu văzuse vreodată un chip în lună; știau ce-i cu luna înainte de a putea vorbi corect. Niciunul dintre micuții Gradgrind nu învățase cântecelul naiv *Steluță ce strălucești, cât aș vrea să știu ce ești!* Niciunul dintre micuții Gradgrind nu simțise cea mai slabă curiozitate în privința aceasta; fiecare micuț Gradgrind, la vârsta de 5 ani, studiase tot atât de amănunțit Ursa-Mare ca și un profesor de astronomie, și condusese Carul-Mare ca un adevărat mecanic de locomotivă. Niciunul dintre copiii Gradgrind nu se gândise să facă o apropiere între o vacă de pe câmp și vestita vacă cu coarnele răsucite,

care împunsese câinele, chinuise pisicuță, ucisese șoarecele, mâncase orzul, sau cealaltă vacă și mai vestită, care-l înghițise pe Tom Thumb[5]. Niciunul nu auzise de asemenea celebrități, și vaca le fusese prezentată doar ca un patruped ierbivor, rumegător, cu mai multe stomacuri.

Către această locuință a realităților, ce se numea Stone Lodge, își îndrepta pașii domnul Gradgrind. De fapt, se retrăsese din comerțul *en gros* de mărunțișuri înainte de a clădi Stone Lodge, și acum aștepta o împrejurare potrivită ca să facă o figură aritmetică în Parlament. Stone Lodge era așezată într-o câmpie aridă, la o milă sau două depărtare de un oraș mare, pe care-l vom numi Coketown[6] în cartea de față, pentru o orientare cât mai fidelă.

Stone Lodge se încadra ca o figură foarte regulată în aspectul general al ținutului. Nicio deghizare nu umbrea și nu îndulcea acest fapt atât de bine reliefat în peisaj. O casă mare, pătrată, cu un portic impozant ce întuneca ferestrele principale, la fel cum umbreau sprâncenele groase ochii stăpânului. O casă bine chibzuită, construită, echilibrată și verificată. Șase ferestre de o parte a ușii, șase de partea cealaltă; total: douăsprezece ferestre în această aripă; total: douăsprezece ferestre în cealaltă aripă; rezultă douăzeci și patru de ferestre în față și-n spate. O peluză, o grădină și o alee pentru copii, toate orânduite ca într-un registru de contabilitate botanică. Gaz și ventilație, canalizare și instalație de apă, toate de prima calitate, scoabe și tiranți de fier, apărare desăvârșită de sus până jos împotriva incendiului; ascensoare mecanice pentru slujnice, cu măturile și periile lor; într-un cuvânt, tot ceea ce-ți dorește inima.

Tot? Da, așa cred. Micuții Gradgrind aveau chiar și dulăpioare pentru diferitele ramuri ale științei. Aveau un dulăpior pentru colecția de scoici, un dulăpior rezervat pentru metalurgie și altul pentru mineralogie. Toate specimenele erau aranjate și etichetate, iar fragmentele de pietre și minereuri păreau că fuseseră rupte din roca-mamă de niște instrumente tot atât de formidabil de dure ca și numele lor. Într-un cuvânt, ca să parafrazăm legenda absurdă a lui Peter Piper, legendă care nu izbutise

---

[5]5-Personaj din basmele englezești (n.t.).

[6]6-*Coketown* înseamnă în englezește orașul cocsului.

niciodată să pătrundă în odaia copiilor, dacă micii și nesățioșii Gradgrind aspirau la mai mult decât atât, „atunci, pentru numele lui Dumnezeu, ce-ar fi putut dori mai mult micii Gradgrind?"

Tatăl lor își urma calea într-o stare de bună dispoziție și deplină mulțumire. În felul lui, era un tată iubitor; el însă s-ar fi descris fără îndoială (dacă ar fi fost silit, ca Sissy Jupe, să dea o definiție) ca un tată „eminamente practic". Simțea o deosebită mândrie când i se acorda epitetul de „eminamente practic". În orișice întrunire publică ce avea loc în Coketown, și oricare ar fi fost scopul întrunirii, întotdeauna se găsea vreun cetățean al orașului care nu pierdea ocazia de a face aluzie la domnul Gradgrind, prietenul său, un om eminamente practic. Aceasta îi făcea întotdeauna plăcere prietenului eminamente practic. Știa că i se cuvine de drept, și era un drept pe care și-l primea.

Ajunsese în acea zonă neutră din marginea orașului care nu-i nici oraș, nici câmp, și totuși este și una, și alta, sub o formă nereușită, când deodată sunetele unei muzici îi pătrunseră în urechi. Zăngănelile și bufniturile orchestrei aparținând arenei de călărie, ce se stabilise într-o baracă de scânduri, erau în plină dezlănțuire. Un steag ce flutura în vârful acelui templu anunța lumea că „arena de călărie a lui Sleary" îi solicită sufragiile.

Chiar Sleary în persoană, masivă statuie modernă, cu o casetă de bani alături, instalat într-o gheretă cu aspect de amvon de veche arhitectură gotică, lua banii. Domnișoara Josephine Sleary, după cum anunțau niște benzi foarte înguste de afișe tipărite, deschidea chiar atunci reprezentația cu grațiosul ei număr de călărie *Floarea tiroleză.* Printre alte minunății distractive, dar totdeauna foarte morale, ce trebuie văzute pentru a fi crezute, *signor* Jupe va arăta în această după-amiază „nemaipomenitele isprăvi ale câinelui său de înaltă dresură, Labă-sprintenă". El va prezenta, de asemenea, „numărul său extraordinar de aruncare în viteză și fără întrerupere, în jurul capului, a șaptezeci și cinci de chintale de fier, astfel ca ele să formeze în aer o fântână solidă de metal, ispravă care n-a mai fost niciodată încercată nici în țara aceasta, nici în vreo altă țară, și care a smuls aplauze atât de furtunoase publicului entuziast, încât nu poate fi trecută sub tăcere". Același *signor* Jupe trebuia să „înveselească

din când în când acest spectacol variat cu nevinovate glume și replici shakespeareene". La sfârșit, drept încheiere a spectacolului, va apărea, în rolul său preferat, domnul William Button de pe strada Tooley, „în cea mai nouă și mai veselă *hippo-comedietta:* Călătoria croitorului la Brentford".

Bineînțeles că Thomas Gradgrind nu dădu nicio atenție acestor fleacuri, ci își urmă drumul așa cum trebuie să și-l urmeze un om practic, măturând din gând insectele acelea zgomotoase, ori trimițându-le la casa de corecție. Dar o cotitură a drumului îl aduse în spatele barăcii, și acolo, în spatele barăcii, o droaie de copii stăteau grămădiți în felurite atitudini furișate, cercând să zărească ceva din minunile ascunse ale localului.

Asta îl făcu să se oprească.

— Ia te uită la vagabonzii ăștia cum momesc toate haimanalele unei școli model! zise el.

Cum un teren cu iarbă veștedă și gunoi uscat îl despărțea de haimanale, își scoase ochelarii din jiletcă să vadă dacă nu recunoaște pe vreunul dintre copii și să-i poruncească apoi să plece imediat. Un fenomen aproape de necrezut i se înfățișă atunci limpede înaintea ochilor: zări chiar pe Louisa lui cea metalurgică ițindu-se cât se putea printr-o gaură a unei scânduri și pe Thomas al lui, matematicianul, tupilat la pământ, ca să întrezărească măcar o copită din încântătorul număr ecvestru *Floarea tiroleză!*

Mut de uimire, domnul Gradgrind se apropie de locul unde familia lui se dezonora în halul acela și, punând mâna pe amândoi copiii lui cei rătăciți, rosti:

— Louisa! Thomas!

Amândoi se ridicară, roșii și zăpăciți.

Louise însă îl privi pe tatăl ei cu mai multă îndrăzneală decât Thomas. La drept vorbind, Thomas nici nu se uită la el, ci se lăsă condus acasă ca o mașină.

— Dar asta-i culmea nebuniei și a lenii! zise domnul Gradgrind trăgându-i după el de mână. Ce făceați aici?

— Voiam să văd cum arată, răspunse scurt Louisa.

— Cum arată?

— Da, tată.

Amândoi copiii aveau un aer plictisit și posac, mai ales fata; totuși, în ciuda nemulțumirii ce i se citea pe chip, se întrezărea la ea o flacără care parcă n-avea ce lumina, un foc care n-avea ce consuma, o imaginație înfometată ce abia se mai ținea în viață, toate înviorându-i expresia. Nu era vorba de vioiciunea naturală a veseliei tinereții, ci de vagi pâlpâiri avide și nesigure, ce aveau ceva dureros în ele, aducând cu schimbările de pe fața unui orb ce-și bâjbâie drumul.

Avea cam 15 ori 16 ani și era încă un copil, dar se simțea că în curând va deveni dintr-odată femeie. Așa gândea tatăl ei uitându-se la dânsa. Era drăgălașă. Ar fi putut deveni îndărătnică (gândea el în felul lui eminamente practic) dacă ar fi fost crescută altfel.

— Thomas, cu toate că mă aflu în fața unui fapt împlinit, îmi vine greu să cred că tu, cu educația și calitățile tale, ai putut s-o duci pe sora ta la un asemenea spectacol.

— Eu l-am dus, tată, spuse iute Louisa. Eu l-am îndemnat să vină.

— Îmi pare rău să aud asemenea lucru și mă supără foarte tare. Lui Thomas nu-i ușurează vina, iar ție, Louisa, ți-o agravează.

Copila își privi din nou tatăl, dar nicio lacrimă nu-i alunecă pe obraz.

— Tocmai tu! Tu și cu Thomas, pentru care e deschisă larg poarta științelor; tu și cu Thomas, care puteți fi considerați niște tineri îndopați cu fapte; tu și cu Thomas, deprinși cu exactitatea matematică, tu și cu Thomas, aici! exclamă domnul Gradgrind. Într-o atitudine atât de umilitoare! Sunt uimit!

— M-am simțit obosită, tată. De multă vreme sunt obosită, zise Louisa.

— Obosită? De ce? întrebă mirat tatăl.

— Nu știu de ce; de toate cred.

— Nicio vorbă mai mult! replică el. Astea-s copilării. Nu vreau să mai aud nimic!

Nu mai spuse nimic, dar după ce merseră astfel în tăcere vreo jumătate de milă, domnul Gradgrind exclamă deodată pe un ton grav:

— Ce-or să spună cei mai buni prieteni ai voștri, Louisa? Nu ții de loc la părerea lor? Ce are să spună domnul Bounderby?

Auzind acel nume, copila îi aruncă pe furiș o privire neobișnuit de

serioasă și pătrunzătoare. Tatăl nu observă nimic, căci, înainte de a o privi, ea își și plecase ochii în jos.

— Ce are să spună domnul Bounderby? repetă el după o clipă.

Tot drumul până la Stone Lodge, ducându-i plin de indignare pe cei doi vinovați, tot repeta din când în când: „Ce are să spună domnul Bounderby?" ca și cum domnul Bounderby ar fi fost simandicoasa doamnă Grundy[7].

Capitolul IV

DOMNUL BOUNDERBY

Dacă nu era vorba de simandicoasa doamnă Grundy, atunci *cine* era domnul Bounderby?

Ei bine, domnul Bounderby era un prieten atât de apropiat al domnului Gradgrind, pe cât putea fi un om cu desăvârșire lipsit de sentiment într-o legătură spirituală cu un alt om cu desăvârșire lipsit de sentiment. Iată cât de apropiat prieten era domnul Bounderby, sau, dacă cititorii preferă, cât de depărtat.

Era om bogat: bancher, comerciant, fabricant și nu mai știu ce. Era înalt, gălăgios, cu ochi holbați și râs metalic. Un om croit dintr-un material grosolan, ce părea că fusese bine întins ca să-l poată cuprinde. Un om cu cap și frunte bombată, cu vine umflate la tâmple, cu pielea obrazului atât de întinsă, încât părea că-i ține ochii căscați și-i ridică în sus sprâncenele. Un om care îți da întotdeauna impresia că-i un balon umflat, gata să-și ia zborul. Un om care nu mai prididea niciodată

[7]7-Personificarea găunoasei respectabilități burgheze în comedia Doamne ajută a scriitorului englez Thomas Morton (1764 – 1838).

lăudându-se că-i ridicat prin propriile-i merite. Un om care-și proclama mereu, cu vocea-i de trompetă stridentă, neștiința și sărăcia de altădată. Un fanfaron care făcea pe umilul.

Deși cu un an ori doi mai tânăr decât prietenu-i „eminamente practic", domnul Bounderby părea mai bătrân; la cei 47 ori 48 de ani ai lui ai mai fi putut adăuga încă o dată 7 ori 8 ani, fără ca cineva să se mire. Păr nu mai avea mult. Îți venea să crezi că-și luase zborul smuls de curentul vorbelor lui, iar cât mai rămăsese sta ridicat vâlvoi din pricină că era necontenit expus suflării vijelioase a lăudăroșeniei.

În salonul solemn de la Stone Lodge, domnul Bounderby sta în picioare pe covorul din fața căminului și se încălzea la foc, adresând doamnei Gradgrind o seamă de observații referitoare la aniversarea nașterii lui, ce cădea în ziua aceea. Stătea în fața focului, pe de o parte fiindcă era o după-amiază de primăvară rece, cu toate că soarele strălucea; pe de altă parte, fiindcă în Stone Lodge stăruia vag acea veșnică răcoare pricinuită de mortarul umed; și, în al treilea rând, fiindcă ocupa astfel o poziție avantajoasă, de unde o putea domina pe doamna Gradgrind.

— N-aveam ghete în picioare. Cât privește ciorapii, nu cunoșteam nici măcar după nume asemenea articol. Mi-am petrecut ziua într-un șanț, iar noaptea, într-o cocină de porci. Iată cum mi-am sărbătorit cea de-a zecea aniversare a nașterii mele. Să nu vă închipuiți că un șanț era o noutate pentru mine, căci m-am născut într-un șanț.

Doamna Gradgrind, un fel de boccea de șaluri, mică, slabă, palidă, cu ochii roșii, o făptură de o slăbiciune nemaipomenită la trup și la minte, ce lua veșnic doctorii fără niciun folos și care, ori de câte ori vădea vreun simptom de revenire la viață, era invariabil doborâtă de greutatea vreunui fapt ce se prăbușea peste dânsa, doamna Gradgrind nădăjduia că șanțul era cel puțin uscat.

— Da' de unde! O adevărată mocirlă! Apa era de-o palmă într-însul, spuse domnul Bounderby.

— Un copilaș ar fi putut răci, constată doamna Gradgrind.

— Răci? M-am născut cu inflamație la plămâni; ba și la toate celelalte regiuni capabile de inflamație, cred, răspunse domnul Bounderby. Ani

de-a rândul, doamnă, am fost una dintre cele mai nenorocite haimanale din câte s-au văzut vreodată. Eram așa de bolnăvicios, că într-una mă văietam și gemeam. Așa de zdrențăros și de murdar, că nu-ți venea să mă atingi nici cu cleștele!

Doamna Gradgrind își întoarse privirile-i lâncede spre cleștele de la foc, ca și cum ar fi fost cel mai nimerit lucru pe care îl putea face în starea ei de imbecilitate.

— Cum am izbutit să învinge toate acestea, nu știu, spuse Bounderby. Probabil că am fost tare. Mai târziu, în viață, am dovedit un caracter dârz, și se vede că așa eram și pe atunci. În tot cazul, iată unde am ajuns, doamnă Gradgrind, și pentru starea mea de-acum n-am a mulțumi nimănui decât mie.

Doamna Gradgrind nădăjduia cu voce slabă și blajină că mama lui…

— Mama mea! A șters-o, doamnă, spuse Bounderby.

Ca de obicei, lovitura o doborî pe doamna Gradgrind, care rămase buimăcită și nu mai putu spune nimic.

— Mama m-a lăsat în grija bunicii, urmă domnul Bounderby, și după cât îmi pot aminti, bunica era cea mai rea și mai stricată babă din câte au trăit vreodată. Dacă aveam norocul să capăt vreo pereche de ghete, mi le scotea din picioare și le vindea pentru băutură. De câte ori n-am văzut-o pe bunică-mea stând în pat și bându-și cele patrusprezece pahare de rachiu înaintea dejunului!

Doamna Gradgrind, zâmbind doar palid și fără să dea alt semn de viață, părea (ca întotdeauna) o mică umbră chinezească, executată fără meșteșug și prost luminată din spate.

— Ținea o dugheană de mărunțișuri, urmă Bounderby, iar pe mine mă ținea într-o ladă de ouă. Iată care a fost leagănul meu de copil: o ladă veche de ouă! Cum am ajuns destul de mare ca să pot fugi de acolo, am luat-o la sănătoasa. Apoi am devenit un mic vagabond. Și în locul unei singure babe care să mă bată și să mă lase flămând, o lume întreagă, de la mic la mare, mă bătea și mă lăsa flămând. Aveau dreptate; de ce ar fi făcut altfel? Eram o pacoste, un încurcă-lume, o lepră! Îmi dau perfect seama.

Atât de mândru se simțea că obținuse într-un moment al vieții sale

înalta distincție socială de a fi socotit o pacoste, un încurcă-lume și o lepră, încât nu se potoli decât după trei repetări răsunătoare a acelor titluri cu care se fălea.

— Se vede că am fost sortit să răzbesc, doamnă Gradgrind. Oi fi fost ori n-oi fi fost sortit, vorba-i că am izbutit să răzbesc. Am izbutit să ies deasupra, deși nimeni nu mi-a întins o mână de ajutor. Întâi vagabond, apoi comisionar, iar vagabond, salahor, hamal, conțopist, director, mic asociat, și Josiah Bounderby din Coketown. Iată antecedentele și punctul culminant. Josiah Bounderby din Coketown a învățat a cunoaște literele pe firmele prăvăliilor, doamnă Gradgrind, și a citit orele studiind cadranul orologiului de la biserica St. Giles din Londra, sub îndrumarea unui schilod, bețiv, hoț de profesie și vagabond înnăscut. Orice i-ați spune lui Josiah Bounderby din Coketown despre școlile voastre de stat, despre școlile model, despre școlile normale și despre toate ghiveciurile voastre de școli, Josiah Bounderby din Coketown are să vă răspundă pe șleau: toate-s bune și frumoase, el însă n-a profitat de asemenea înlesniri. Dar ia să-mi faceți mie oameni practici cu mână tare! Educația care l-a format pe dânsul nu se potrivește oricui, o știe el bine; totuși, așa cum vă spun, asta i-a fost educația, și mai degrabă l-ați putea convinge să înghită grăsime clocotită decât să-și tăinuiască faptele vieții sale.

Ajungând înfierbântat la acel punct culminant, Josiah Bounderby din Coketown se opri. Se opri chiar în clipa când intră pe ușă prietenu-i eminamente practic, însoțit de cei doi tineri vinovați. Prietenul eminamente practic, văzându-l, se opri de asemenea și aruncă Louisei o căutătură dojenitoare, ce spunea limpede: Uite, îl vezi pe Bounderby al tău?

— Ei, tună domnul Bounderby, dar ce s-a întâmplat?! De ce-i așa de pleoștit tânărul nostru Thomas?

Vorbea despre Thomas, dar se uita la Louisa.

— Priveam pe furiș la circ, murmură Louisa pe un ton semeț, fără să-și ridice ochii, și tata ne-a prins.

— Da, doamnă Gradgrind, rosti solemn soțul, spun drept că nu m-aș fi mirat mai tare nici dacă i-aș fi găsit pe copii citind poezii.

— Vai de mine, se jelui doamna Gradgrind, cum se poate, Louisa și

Thomas!? Nu-mi vine a crede! Adevărul e că sunteți în stare să faceți pe cineva să-i fie lehamite că are copii! Chiar îmi vine să spun că mai bine n-aș fi avut. Aș vrea să știu, ce ați fi făcut *atunci?*

Domnul Gradgrind nu părea impresionat de forța acestor argumente. Se încruntă nerăbdător.

— Ca și cum n-ați putea, când mie îmi huruie capul așa de tare azi, să vă duceți să vă uitați la scoici, la minerale și la toate celelalte câte vi s-au pus la dispoziție, în loc să priviți la circuri! spuse doamna Gradgrind. Știți tot așa de bine ca și mine că tinerii n-au profesori de circ, nici colecții de circuri și nici nu li se țin cursuri de circologie. Aș vrea să știu, atunci, ce poate să vă intereseze la circuri?! Doar aveți prea de ajuns cu ce vă ocupa, dacă asta vă trebuie. În așa hal mă doare capul, că nu pot să-mi amintesc nici măcar jumătate din denumirile faptelor pe care le aveți de studiat!

— Tocmai asta e pricina, răspunse îmbufnată Louisa.

— Mie să nu-mi spui că asta e pricina, pentru că nici nu poate fi vorba de așa ceva, răspunse doamna Gradgrind. Duceți-vă și apucați-vă imediat de vreo ologie!

Doamna Gradgrind nu avea aptitudini științifice și obișnuia să-și trimită copiii la învățătură cu acea vagă recomandare, lăsându-i astfel liberi să aleagă ce voiau.

La drept vorbind, provizia de fapte a doamnei Gradgrind era în general jalnic de sărăcăcioasă; dar domnul Gradgrind, ridicând-o la înalta-i poziție matrimonială, fusese influențat de două motive: mai întâi, nu lăsa nimic de dorit în privința cifrelor, și apoi nu umbla niciodată cu *fleacuri.* Prin fleacuri domnul Gradgrind înțelegea fantezie; probabil era atât de lipsită de orice aliaj de genul acesta, cât putea fi o ființă omenească ce încă n-a ajuns la perfecția unui idiot absolut.

Simpla perspectivă de a rămâne singură cu soțul ei și cu domnul Bounderby era de ajuns ca s-o doboare din nou pe această admirabilă doamnă, fără să mai fie nevoie de o ciocnire între ea și un fapt oarecare. Așa că se topi iar în neființă, și nimeni n-o mai băgă în seamă.

— Bounderby, spuse domnul Gradgrind trăgându-și un scaun lângă foc, întotdeauna ai arătat mult interes pentru copiii mei, mai ales pentru

Louisa, așa că îți mărturisesc, fără să mă mai scuz, că descoperirea aceasta m-a supărat foarte tare. M-am ocupat sistematic (după cum știi) să educ rațiunea copiilor mei. Rațiunea (după cum știi) este singura facultate căreia trebuie să i se adreseze educația. Și, totuși, Bounderby, s-ar părea, din întâmplarea neașteptată de astăzi, deși neînsemnată în aparență, că ceva s-a strecurat în mintea lui Thomas și a Louisei, ceva care este – sau mai degrabă care nu este – nu știu dacă mă pot exprima mai limpede decât spunând: ceva care nu prevăzusem că s-ar putea dezvolta și la care rațiunea lor nu participă.

— Desigur că n-are niciun rost să privești cu interes o adunătură de vagabonzi, răspunse Bounderby. Când eram și eu un vagabond, nimeni nu se uita cu interes la *mine*. Știu prea bine asta.

— Acum se pune întrebarea, spuse tatăl eminamente practic, cu ochii ațintiți în foc, ce a putut stârni această curiozitate vulgară?

— Să-ți spun eu ce. O imaginație frivolă.

— Sper că nu, spuse personajul prin excelență practic; mărturisesc, însă, că în drum spre casă m-am temut la un moment dat că ar putea fi și asta.

— O imaginație frivolă, Gradgrind, repetă Bounderby. Un lucru foarte rău pentru orișicine, dar al naibii de rău pentru o fată ca Louisa. Ar trebui să cer scuze doamnei Gradgrind pentru asemenea expresii tari, dar ea știe foarte bine că eu nu sunt un om rafinat. Cine se așteaptă să găsească rafinament la mine va rămâne dezamăgit. N-am avut o educație rafinată.

— Nu cumva, reflectă Gradgrind, cu mâinile în buzunare și cu ochii lui cavernoși ațintiți în foc, nu cumva vreunul dintre profesori sau dintre servitori să le fi dat vreo idee? Nu cumva Louisa sau Thomas vor fi citit ceva? Nu cumva, cu toate precauțiile luate, să se fi strecurat în casă vreo carte cu povești frivole? Căci în mintea lor, formată din leagăn după o metodă practică, cu rigla și compasul, asta apare ca ceva atât de curios și de neînțeles!

— Stai o clipă! strigă Bounderby, care rămăsese tot timpul acesta în picioare înaintea căminului, împroșcând parcă mobilierul din jur cu umilința-i explozivă. Ai în școală unul dintre copiii comedianților acelora?

— O fată, pe care o cheamă Cecilia Jupe, spuse domnul Gradgrind aruncând prietenului său o privire oarecum vinovată.

— Ia stai o clipă! strigă din nou Bounderby. Cum a ajuns acolo?

— Drept să-ți spun, am văzut-o pe fată astăzi pentru prima oară. Nefiind din orașul nostru, a venit chiar aici, acasă, să ne roage să fie primită la școală și… da, ai dreptate, Bounderby, ai dreptate!

— Ia stai o clipă! mai răcni încă o dată Bounderby. Louisa a văzut-o când a venit?

— Desigur că a văzut-o, căci ea mi-a făcut cunoscută cererea fetei. Dar fără îndoială că Louisa a văzut-o în prezența doamnei Gradgrind.

— Vă rog, doamnă Gradgrind, întrebă Bounderby, cum a fost?

— Vai de capul meu! răspunse doamna Gradgrind. Fetița voia să învețe la școală, iar domnul Gradgrind dorește ca fetițele să învețe la școală; Louisa și Thomas au spus amândoi că fetița dorea să învețe și că domnul Gradgrind dorea ca fetițele să învețe, și cum puteam eu să-i contrazic, când faptul se prezenta în felul acesta?

— Îți spun eu ce-i de făcut, Gradgrind! zise domnul Bounderby. Dă-i răvaș de drum fetei, și totul s-a isprăvit!

— Sunt cu totul de părerea dumitale.

— Nu lăsa lucrul de azi pe mâine, spuse Bounderby, a fost deviza mea de mic copil. Când mi-am pus în cap să fug din lada de ouă și de bunică-mea, am făcut-o imediat. Fă și dumneata la fel. Ce te-ai hotărât să faci, fă imediat!

— Ce zici de o plimbare? îl întrebă prietenul său. Știu adresa tatălui ei. Cred că n-ai nimic împotrivă să faci o plimbare cu mine până în oraș?

— Departe de mine așa ceva, spuse domnul Bounderby, dacă într-adevăr vrei să iei imediat măsuri.

Acestea fiind zise, domnul Bounderby își trânti pălăria pe cap (întotdeauna și-o trântea, ca și cum ar fi vrut să arate că el e un om care a fost din cale-afară de ocupat să-și croiască un drum în viață ca să mai fi avut timp să învețe cum să-și poarte pălăria) și, cu mâinile în buzunare, își făcu vânt pe ușă, în vestibul. „Nu port niciodată mănuși”, obișnuia el să spună. „Nu am urcat scara socială cu mănuși. N-aș fi ajuns atât de sus dacă aș fi purtat.”

Având timp să se vânture prin vestibul câteva minute în așteptarea domnului Gradgrind, care se suise la etaj pentru a lua adresa, domnul Bounderby deschise ușa sălii de studiu a copiilor și privi în încăperea luminoasă, cu pereții tapetați, care avea mai degrabă aparența unui salon de coafură, deși era mobilată cu biblioteci, colecții științifice și o droaie de aparate savante și filosofice. Louisa stătea rezemată de fereastră, privind absentă afară, fără să vadă nimic, pe când tânărul Thomas se smârcâia, aruncând focului priviri răzbunătoare. Adam Smith și Malthus[8], cei doi Gradgrind mai tineri, erau plecați sub escortă la o lecție, iar Jane cea mică, după ce-și fabricase pe obraji un strat considerabil de lut umed cu ajutorul creionului de ardezie și al lacrimilor, adormise până la urmă deasupra unor fracții ordinare.

— Toate s-au sfârșit cu bine, Louisa; toate sunt în ordine, Thomas, zise domnul Bounderby, dar să nu mai faceți niciodată așa ceva. Vă dau cuvântul meu că tata n-are să vă mai certe. Ce zici, Louisa, nu merită asta o sărutare?

— Dacă doriți, vă puteți lua singur sărutarea, domnule Bounderby, răspunse Louisa după o tăcere înghețată, și străbătând încet camera, ridică spre el obrazul, în silă, întorcându-și fața în altă parte.

— Ești tot răsfățata mea, nu-i așa, Louisa? zise domnul Bounderby. La revedere, Louisa!

După ce plecă, ea rămase locului, frecându-și cu batista obrazul sărutat, până ce se înroși ca focul. Cinci minute mai târziu, încă și-l mai freca.

— Ce înseamnă asta, Loo? o mustră cu voce posacă fratele ei. Ai să-ți faci o gaură în obraz.

— Dacă vrei, poți tăia bucata cu briceagul tău, Tom, și nici n-am să plâng măcar!

---

[8]8-Copiii fuseseră astfel numiți în cinstea economiștilor burghezi Adam Smith și Thomas Malthus.

Capitolul V

NOTA DOMINANTĂ

Coketown, spre care se îndreptau acum domnii Bounderby și Gradgrind, era un triumf al faptului; nu găseai în el mai multă fantezie decât la doamna Gradgrind. Și acum, înainte de a ne urma cântecul, Coketown să ne dea tonul.

Era un oraș construit din cărămidă roșie, adică din cărămidă care ar fi trebuit să fie roșie dacă fumul și cenușa i-ar fi îngăduit; dar astfel stând lucrurile, era un oraș colorat nefiresc în roșu și negru, parcă ar fi fost chipul zugrăvit al unui sălbatic. Era un oraș al mașinăriilor și coșurilor înalte, din care izvorau fără încetare șerpi nesfârșiți de fum, ce nu mai ajungeau niciodată să se descolăcească. Avea un canal negru și un râu ce-și rostogolea apele înroșite de o vopsea rău mirositoare, apoi vaste îngrămădiri de construcții pline de ferestre, care răsunau de zgomote și vibrau cât e ziua de lungă și în care pistonul mașinii cu abur se mișca monoton în sus și în jos, parca era capul unui elefant cuprins de o nebunie melancolică. Avea mai multe străzi mari, toate foarte asemănătoare una cu alta; și o mulțime de străzi mici, și mai asemănătoare între ele, locuite de oameni la fel de asemănători unul cu altul, care plecau și se întorceau la aceleași ore, făcând să răsune aceleași pavaje sub aceiași pași, ca să facă aceeași muncă, și pentru care fiece zi era aidoma celei de ieri și de mâine, și fiece an, imaginea celui trecut, ori celui viitor.

Aceste caracteristici ale orașului erau în general strâns legate de industria care-l întreținea; în schimb, toate își găseau compensare în faptul că de aici se răspândeau în toată lumea mijloace de confort și lux necesare vieții civilizate, de care profita, nici nu mai spunem cât, nobila

doamnă[9], ce abia putea suporta să audă rostit numele acelui loc. Celelalte caracteristici ale orașului erau mai mult sau mai puțin locale. Iată-le:

Nu vedeai nimic în Coketown care să nu aibă un aspect strict practic. Dacă membrii unei secte religioase ridicau acolo o biserică – așa cum făcuseră membrii a optsprezece secte religioase – construiau un fel de magazie de rugăciuni din cărămidă roșie, care avea, uneori (dar numai la acele exemplare cu un stil excesiv de ornamentat), un clopot într-un fel de colivie așezată în vârful ei. Singura excepție era Biserica Nouă, un edificiu cu pereți acoperiți cu stuc și cu o clopotniță pătrată deasupra porții, terminându-se cu patru turnulețe scurte ca niște picioare de lemn ornamentate. Toate inscripțiile publice din oraș erau scrise la fel, cu litere severe, vopsite negru pe alb. Închisoarea ar fi putut tot așa de bine să fie spital, spitalul ar fi putut să fie închisoare, primăria ar fi putut fi oricare dintre ele, sau amândouă, sau oricare alt edificiu, căci niciuna dintre clădiri nu vădea vreo caracteristică în grațioasa ei construcție. Fapt, fapt, fapt vădea pretutindeni orașul din punct de vedere material; fapt, fapt, fapt, pretutindeni și din punct de vedere spiritual. Școala M'Choakumchild era numai fapt, și școala de desen era tot numai fapt, și relațiile dintre patron și lucrător erau numai fapt, și totul era numai fapt, de la maternitate până la cimitir, iar tot ce nu se putea evalua în cifre sau se dovedea că nu putea fi cumpărat la prețul cel mai scăzut și vândut la prețul cel mai ridicat nu exista și n-avea să existe niciodată, în vecii vecilor, amin!

Un oraș atât de închinat faptului, pe care-l proclama într-un mod atât de triumfător, de bună seamă că trebuia să fie înfloritor, nu-i așa? Ei bine, nu era chiar așa. Nu? Cum se poate?

Nu. Coketown nu ieșea din cuptoarele lui tot atât de curat ca aurul trecut prin foc. Mai întâi, cel mai uimitor mister al locului era: cine făcea parte din cele optsprezece secte religioase? Căci oricare vor fi fost adepții, cei din clasa muncitoare în niciun caz nu erau. Foarte ciudat ți se părea când te plimbai prin oraș duminica dimineața, să observi cât de puțini oameni răspundeau dangătului barbar al clopotelor, ce scotea din minți pe cei nervoși și bolnavi. Puțini erau și aceia care-și părăseau cartierele

---

[9]9-Aluzie la regina Angliei.

sau camerele nesănătoase, ca să hoinărească pe la colțul străzilor, privind cu un aer plictisit la activitatea bisericilor și capelelor, ca și cum treaba asta nu-i privea de loc. Dar nu numai străinii observau asta; exista chiar în Coketown o asociație locală, iar membrii ei puteau fi auziți în Camera Comunelor, în fiecare sesiune, cerând cu indignare un act al Parlamentului care să-i silească prin forță pe acei oameni să fie religioși. Apoi venea la rând societatea de temperanță, care se plângea că aceiași oameni aveau obiceiul să se îmbete, arătând în referate statistice că într-adevăr se îmbătau și dovedind la întruniri unde se bea numai ceai că niciun argument omenesc sau divin (afară de o medalie) nu i-ar putea convinge să se lase de băutură. Apoi mai erau farmacistul și droghistul, care veneau cu alte statistici, arătând că atunci când nu se îmbătau, luau opiu. Mai venea la rând preotul închisorii, om plin de experiență, cu și mai multe statistici, ce le întreceau pe toate celelalte de mai înainte, arătând că aceiași oameni aveau obiceiul să frecventeze localuri de perdiție ascunse de ochii lumii, unde ascultau cântece rușinoase și priveau dansuri rușinoase, la care uneori chiar se alăturau. Astfel, A.B., în vârstă de 24 de ani, condamnat la optsprezece luni închisoare, mărturisise el singur (fără să se fi arătat vreodată vrednic de o deosebită încredere) că acele localuri îl atrăseseră pe calea pierzaniei, fiind perfect convins că altfel ar fi rămas un exemplar moral de prima calitate. Și mai veneau la rând domnul Gradgrind și domnul Bounderby, care în momentul de față străbat Coketown-ul, două persoane eminamente practice, care puteau, la nevoie, să furnizeze și alte statistici, pe baza experienței lor personale și cu exemplificări de cazuri știute și văzute, din care apărea limpede – pe scurt, era singurul lucru limpede în toată afacerea – că toți oamenii erau niște ticăloși, domnilor; că poți să faci orișice pentru ei și n-au să vă poarte recunoștință, domnilor; sunt într-una neliniștiți, domnilor, și nu știu ce vor; se hrănesc cu ce-i mai bun și nu cumpără decât unt proaspăt; au pretenție la cafea Moca, nu vor decât carne de prima calitate și, cu toate acestea, sunt nemulțumiți și neascultători. Pe scurt, morala era aceeași ca în vechea istorioară pentru copii:

Se povestea cândva de-o babă
Că nu făcea vreo altă treabă
Decât să tot mănânce și să bea…
Cu toate astea, veșnic bombănea.

Mă întreb dacă nu cumva era vreo asemănare între cazul populației din Coketown și cazul micilor Gradgrind. Oare mai e nevoie să ni se spună acum nouă, celor cu bun-simț și obișnuiți cu cifrele, că unul dintre elementele esențiale în existența muncitorilor din Coketown a fost anume înlăturat cu totul de zeci de ani? Că aveau și ei o oarecare fantezie, care cerea să fie cultivată ca să se dezvolte liber, în loc să se zbată în întuneric? Căci, cu cât le era munca mai lungă și mai monotonă, cu atât creștea în ei dorința unei recreații fizice, a unei destinderi care să-i predispună la bună dispoziție, la veselie și să le dea posibilitatea unei evadări; de pildă, vreo sărbătoare oficială, chiar dacă n-ar fi făcut altceva decât să dănțuiască cuviincios în sunetele unui taraf zgomotos; sau uneori câte o petrecere modestă, în care nici chiar domnul M'Choakumchild să nu-și poată vârî nasul. Acele aspirații fi-vor oare satisfăcute cum e drept, ori totul va merge rău înainte, fără putință de schimbare, până ce și legile Creației vor fi desființate?

— Omul acela locuiește la Pod's End, și eu nu prea cunosc cartierul, spuse domnul Gradgrind. Poate știi dumneata pe unde-i, Bounderby?

Domnul Bounderby știa că e undeva prin partea de jos a orașului, dar atâta tot. Se opriră deci o clipă și priviră în jur.

Aproape în același timp, de după colțul străzii izbucni, alergând speriată, o fetiță, pe care domnul Gradgrind o recunoscu imediat.

— Hei! exclamă el. Stai! Unde alergi? Stai!

Fata numărul douăzeci se opri atunci, gâfâind, și-i făcu o reverență.

— De ce gonești așa pe străzi? o întrebă domnul Gradgrind. Ce înseamnă purtarea asta nepotrivită?

— Mă… mă urmărea cineva, domnule, răspunse fata, răsuflând greu, și fugeam ca să scap.

— Te urmărea? repetă domnul Gradgrind. Cine putea să fugă după *tine?*

Întrebarea primi răspuns imediat și neașteptat în persoana decoloratului Bitzer, care, apărând de după colț într-o viteză nebunească și neașteptându-se să întâlnească o piedică pe trotuar, se izbi de jiletca domnului Gradgrind și ricoșă tocmai în mijlocul uliței.

— Ce înseamnă asta, băiete?! exclamă domnul Gradgrind. Ce te-a apucat? Cum îndrăznești să te izbești în… orișicine, în felul ăsta?

Bitzer își culese de jos șapca, ce-i zburase din cap în clipa ciocnirii, după aceea, făcând un pas înapoi și salutând cu pumnul la frunte, se scuză, lămurind că fusese un accident.

— Ăsta-i băiatul care te fugărea, Jupe? întrebă domnul Gradgrind.

— Da, domnule, răspunse fata cam în silă.

— Nu-i adevărat, domnule! strigă Bitzer. Ea a început întâi să fugă de mine. Pe călăreții ăștia de circ nu poți să-i crezi niciodată ce spun, domnule, sunt vestiți în privința asta. Știi foarte bine că pe călăreții de circ nu-i poți crede niciodată, se adresă el lui Sissy. Aș putea spune, domnule, că asta e așa de cunoscut în tot orașul pe cât… pe cât le e de necunoscută tabla înmulțirii călăreților de circ. Bitzer încerca să-l câștige astfel pe domnul Bounderby.

— M-a speriat foarte tare, spuse fata. Se strâmba așa de urât la mine!

— Ce? strigă Bitzer. Ce? Nu ești și tu la fel ca ei? Nu ești o călăreață de circ? Nici nu mi-a trecut prin cap să mă uit la ea, domnule! Am întrebat-o doar dacă mâine are să știe definiția calului și i-am propus să i-o spun din nou, iar ea a luat-o la fugă, și eu am fugit după ea, domnule, s-o învăț cum să răspundă când va fi întrebată. Nu ți-ar fi trecut prin cap să spui asemenea minciună dacă n-ai fi fost călăreață de circ!

— Pare-mi-se că profesia ei e tare bine cunoscută printre copii, observă domnul Bounderby. Într-o săptămână ai fi găsit toată școala înșirată în jurul circului, zgâindu-se înăuntru.

— În adevăr, cred că ai dreptate, îi răspunse prietenul. Bitzer, stânga-mprejur și șterge-o acasă! Jupe, stai o clipă. Și dacă te mai prind alergând așa vreodată, băiete, ai să auzi de mine prin directorul școlii! Înțelegi ce vreau să spun. Hai, pleacă!

Băiatul se opri din clipitu-i des, duse din nou pumnul la frunte, aruncă o privire lui Sissy, se întoarse și bătu în retragere.

— Acum, fetițo, spuse domnul Gradgrind, să ne conduci pe mine și pe domnul acesta la tatăl tău. Ne duceam la el. Ce ai în sticla aceea?

— Rachiu, spuse domnul Bounderby.

— O, nu, domnule! Sunt cele nouă unsori.

— Cum ai spus? strigă domnul Bounderby.

— Cele nouă unsori, domnule. Ca să-l frec pe tata.

— Dar de ce dracu îl freci pe taică-tău cu nouă unsori? se miră atunci domnul Bounderby, cu un râs scurt și zgomotos.

— Ai noștri le folosesc întotdeauna, domnule, când se lovesc în arenă, răspunse fata, privind peste umăr, să se încredințeze că urmăritorul ei plecase. Se rănesc câteodată destul de rău.

— Așa le trebuie, zise domnul Bounderby, fiindcă-s niște leneși!

Copila privi în sus la chipul lui cu un amestec de uimire și spaimă.

— Ei comedie! zise domnul Bounderby. Eu eram cu patru-cinci ani mai tânăr decât tine și aveam lovituri atât de rele, încât nici zece unsori, nici douăzeci de unsori, nici patruzeci de unsori nu le-ar fi putut vindeca. Și nu le căpătasem făcând figuri, ci mâncând bătaie. Nu dansam pe frânghie, ci mă făceau alții să dansez pe pământul gol, cu lovituri de frânghie.

Domnul Gradgrind era un om destul de sever, dar nici pe departe atât de aspru ca domnul Bounderby. La drept vorbind, nici nu era rău la suflet, ba chiar ar fi putut fi foarte bun dacă n-ar fi săvârșit o gravă eroare aritmetică în privința caracterului său cu mulți ani în urmă.

În timp ce coborau pe o ulicioară, spuse pe un ton ce voia să fie încurajator:

— Va să zică, aici este Pod's End, Jupe?

— Da, domnule, aici, și, dacă nu vă supărați, iată și casa.

Și în vreme ce se lăsa înserarea, fetița se opri la poarta unei cârciumioare mizerabile, înăuntrul căreia se zăreau niște lumini slabe, roșiatice. Atât era de prăpădită și de ticăloasă acea cârciumă, de parcă, din lipsă de clientelă, se apucase să-și bea singură marfa, și se ducea încotro se duc toți bețivii, adică de râpă.

— Trebuie numai să treceți prin local, să urcați scările, domnule, vă rog, și să așteptați acolo o clipă până aduc o lumânare. Dacă o să auziți

cumva lătrând un câine, să știți că nu poate fi decât Labă-sprintenă, domnule, care nu mușcă niciodată.

— Labă-sprintenă și nouă unsori! zise domnul Bounderby, care intrase ultimul, dând drumul unui râs metalic. Halal, n-am ce zice, frumoase lucruri pentru un om care s-a ridicat singur!

Capitolul VI

ÎNALTA ȘCOALĂ DE CĂLĂRIE A LUI SLEARY

Cârciuma se numea „Armele lui Pegas”[10]. Poate că ar fi fost mai nimerit să se numească picioarele lui Pegas[11]; dar sub calul înaripat de pe firmă se putea citi, scris cu caractere romane, „Armele lui Pegas”. Mai jos, sub acea inscripție, pe un sul desfășurat, pictorul trăsese cu pensula următoarele rânduri:

De-i orzul bun și berea-i bună,
Intrați, s-o tragem împreună.
De-i vinul vechi și drojdia-i bătrână,
Poftiți la noi, că-i la-ndemână.

Așezat într-o ramă și atârnat în peretele din spatele tejghelei mici și întunecoase se mai afla încă un Pegas, un Pegas teatral, cu aripile de voal adevărat, cu trupul presărat cu stele de aur și frâiele cerești făcute din mătase roșie.

Cum între timp se întunecase prea tare afară ca să se mai poată vedea firma, iar înăuntru nu se făcuse destulă lumină ca să se poată zări tabloul, domnii Gradgrind și Bounderby n-avură ocazia să se simtă jigniți de aceste fantezii. O urmară pe fetiță, suind câteva trepte abrupte, fără să

---

[10]10-După legenda mitologică, Pegas este un armăsar înaripat care simbolizează inspirația poetică.

[11]11-Joc de cuvinte intraductibil, arms însemnând în engleză și arme și brațe.

întâlnească pe nimeni, și se opriră în întuneric, pe când Sissy se ducea să caute o lumânare. Așteptau din clipă în clipă să-l audă hămăind pe Labă-sprintenă, dar fetița apăru, împreună cu lumânarea, înainte ca acel câine savant să fi dat glas.

— Tata nu e în camera noastră, domnule, zise ea, și pe chip i se citea o mare uimire. Dar vă rog să intrați, căci îl găsesc îndată.

Intrară, iar Sissy, după ce le aduse două scaune, se îndepărtă, grăbită, cu pas ușor. Se aflau într-o biată cameră sărăcăcioasă, cu un singur pat. Într-un cui atârna o scufie albă, împodobită cu două pene de păun și o coadă de perucă încârligată în sus, ce fusese purtată de *signor* Jupe chiar în după-amiaza aceea, când înveselise variatele numere de circ cu „nevinovate glume și replici shakespeareene"; însă, în afară de asta, nu se mai zărea nicăieri vreun alt articol de garderobă, sau vreun cât de mic indiciu asupra acelei persoane și a îndeletnicirilor ei. Cât despre Labă-sprintenă, așa de puțin se auzea și se simțea prezența lui la „Armele lui Pegas", de parcă strămoșul acelui preasavant câine fusese din întâmplare lăsat pe dinafara Arcei, când își îmbarcase Noe animalele.

Auziră deschizându-se și închizându-se ușile la camerele de deasupra, în vreme ce Sissy îl căuta pe tatăl ei din una în alta; răsunară apoi glasuri mirate. Fetița coborî din nou în goană, deschise un cufăr vechi, jerpelit și scorojit, și văzând că-i gol, privi în jur înspăimântată, acoperindu-și obrajii cu palmele.

— Tata trebuie să se fi dus înapoi la baracă, domnule. Nu știu de ce s-o fi dus acolo, dar acolo trebuie să fie; îl aduc într-un minut!

Într-o clipă și plecase, fără pălărie, cu părul lung și negru fluturându-i copilărește pe spate.

— Ce-a spus? zise domnul Gradgrind. Că se întoarce într-un minut? Dar e mai mult de o milă până acolo!

Înainte ca domnul Bounderby să fi putut răspunde, în ușă apăru un tânăr ce se prezentă singur cu următoarele vorbe: „Îmi permiteți, domnilor?" Apoi intră cu mâinile în buzunare. Obrazul lui ras cu îngrijire, slab și palid, era umbrit de o cantitate impresionantă de păr negru, pieptănat sul în jurul capului, cu cărare la mijloc. Avea picioare foarte vânjoase, dar mai scurte decât ar fi trebuit ca să fie bine

proporționate. Pe cât de scurte îi erau picioarele, pe atât de late îi erau pieptul și spatele. Era îmbrăcat cu o vestă de călărie, pantaloni strâmți și purta un șal înfășurat în jurul gâtului. Mirosea a gaz, paie, coajă de portocală, nutreț de cai, rumeguș și părea un soi foarte original de centaur, o combinație de grajd și teatru. Unde începea unul și unde se termina celălalt, nimeni n-ar fi putut spune cu precizie. Acel domn figura pe afiș cu numele de d-l E.W.B. Childers, pe bună dreptate renumit pentru primejdiosu-i număr de salt acrobatic în rolul vânătorului sălbatic din preriile Americii de Nord. La acea reprezentație populară, un băiețaș subțire, cu figură de bătrân, care în momentul de față îl întovărășea, apărea ca fiul lui nevârstnic, fiind purtat cu capul în jos pe umărul tatălui său, care-l ținea de un singur picior, sau cu capul așezat în palma acestuia și picioarele în sus, în felul cam brutal pe care-l folosesc, după cum se știe bine, vânătorii sălbatici pentru a-și dezmierda odraslele. Costumat, cu cârlionți, cunună, aripi, dat cu alb de bismut și carmin, acest tânăr de viitor se transforma într-un Cupidon destul de grațios pentru a face deliciul categoriei materne a spectatorilor. În viața particulară, însă, unde se evidenția printr-o jachetă de o croială pretențioasă, nepotrivită cu vârsta, și o voce nemaipomenit de răgușită, era cât se poate de jocheu.

— Îmi permiteți, domnilor, zise E.W.B. Childers, aruncând o privire în jur prin cameră. Dumneavoastră, dacă nu mă înșel, doriți să-l vedeți pe Jupe.

— Da, noi, răspunse domnul Gradgrind. Fiica lui s-a dus să-l caute, eu însă nu-l pot aștepta, așa că v-aș ruga să-i transmiteți o comunicare din partea mea.

— Cred că-ți dai seama, prietene, interveni domnul Bounderby, că noi suntem dintre oamenii care cunosc valoarea timpului, iar dumneata ești dintre oamenii care nu cunosc valoarea timpului.

— N-am onoarea să vă cunosc, replică domnul Childers după ce îl cercetă pe domnul Bounderby din cap până-n picioare; dar dacă cu asta vreți să spuneți că vă pricepeți să faceți mai mulți bani cu timpul dumneavoastră decât pot face eu cu al meu, aș fi dispus, judecând după aparență, să cred că nu vă înșelați.

— Ba eu aș zice că te pricepi să-i și păstrezi după ce-i faci, zise

Cupidon.

— Kidderminster, gura! spuse domnul Childers. (Numele pământesc al lui Cupidon era maestrul Kidderminster.)

— Așa? Atunci de ce vine aici să-și râdă de noi? strigă maestrul Kidderminster, dând la iveală un temperament foarte irascibil. Dacă ai chef să-ți râzi de noi, abulește mai întâi gologanul la casă, și distrează-te apoi cât vrei!

— Kidderminster, făcu domnul Childers ridicând tonul, gura! Domnule, se întoarse el apoi către Gradgrind, eu dumitale m-am adresat. Știți, ori poate nu știți (căci s-ar putea să nu fi frecventat prea des reprezentațiile noastre), că de un timp încoace Jupe dădea foarte des chics.

— Dădea… ce? întrebă domnul Gradgrind, aruncând o privire de ajutor atotputernicului Bounderby.

— Dădea chics.

— Noaptea trecută a încercat de patru ori flic-flac, și n-a reușit nici măcar o dată, spuse maestrul Kidderminster. A dat chics și la steguleț̦e, iar la cabolă a fost prea moale.

— N-a izbutit sa facă ce trebuia. Salturile erau prea joase, și tumbele, mizerabile! traduse domnul Childers.

— A, spuse domnul Gradgrind, va să zică asta înseamnă a da chics!

— Da, în general cam asta înseamnă a da chics, răspunse domnul E.W.B. Childers.

— Nouă unsori, Labă-sprintenă, chics, flic-flac, steguleț̦e și cabolă. Ha, ha! explodă Bounderby, cu râsul lui formidabil. Ciudată tovărășie, n-am ce zice, pentru un om ca mine, care s-a ridicat atât de sus singur!

— N-ai decât să coborî atunci! ripostă Cupidon. Ei, doamne! Dacă te-ai ridicat singur chiar așa de sus, cearcă, rogu-te, de mai coboară un pic.

— Ce băiat impertinent! spuse domnul Gradgrind, întorcându-se și încruntându-se la el.

— De! Dacă am fi știut că veniți, făceam rost de un filfizon să vă primească, replică maestrul Kidderminster fără a se lăsa intimidat. Păcat că nu anunțați o reprezentație specială dacă sunteți așa de grozavi! Desigur că lucrați numai la drot întins, nu?

— Ce vrea să spună băiatul ăsta necioplit cu drot întins? întrebă domnul Gradgrind, privindu-l cu un fel de disperare.

— Hai, cară-te, cară-te! zise Childers, împingându-și tânărul prieten afară din cameră cam după moda preriilor. Drot întins sau drot moale nu înseamnă altceva decât coardă întinsă și coardă moale. Doreați să comunic ceva lui Jupe?

— Da.

— În cazul acesta, urmă repede domnul Childers, părerea mea e că n-are să primească niciodată această comunicare. Îl cunoașteți bine?

— Nu l-am văzut în viața mea.

— Atunci, mă îndoiesc că o să-l mai vedeți vreodată.

— Vrei să spui că și-a părăsit fiica?

— Da, răspunse domnul Childers dând din cap, cred că a șters-o. I s-a făcut galerie noaptea trecută, i s-a făcut galerie și alaltăieri noapte, i s-a făcut și azi. În ultima vreme, ce face, ce drege, mereu îl fluieră publicul, și el nu mai poate îndura.

— Și de ce i se face așa de mare… galerie? întrebă domnul Gradgrind, scoțând greu cuvântul și rostindu-l cu multă gravitate și scârbă.

— Pentru că încheieturile au început să-i înțepenească și-a cam hodorogit, zise Childers. Cu gargara mai are încă ceva haz, dar numai cu asta n-o poate scoate la capăt.

— Cu gargara! repetă Bounderby. Poftim, iar începe!

— Ca povestitor, dacă domnul preferă, spuse domnul E.W.B. Childers, aruncând cu dispreț peste umăr această explicație, pe care o întovărășì cu o scuturare din cap ce făcu să i se scuture dintr-odată tot păru-i lung. Lucru de mirare, domnule, cum omul acesta suferea mai mult de faptul că fiica lui știa de fluierăturile pe care le încasa decât că era silit să le îndure.

— Bravo! întrerupse domnul Bounderby. Frumos lucru, Gradgrind! Un om care își iubește așa de tare fata, că o părăsește! Strașnic lucru! Ha! Ha! Acum, să-ți spun ceva, tinere. Eu n-am avut niciodată rangul pe care-l ocup acum, așa că mă pricep la asemenea treburi. Ai să te miri poate când am să-ți spun că pe *mine* mama m-a părăsit și a plecat.

La aceasta, E.W.B. Childers răspunse ironic că nu se miră de loc de așa

ceva.

— Foarte bine, zise Bounderby. M-am născut într-un șanț, și mama mea m-a părăsit. Credeți că-i găsesc vreo scuză pentru ce-a făcut? Nu. Credeți c-am iertat-o vreodată? Nici gând! Cum o numesc pentru fapta ei? Probabil cea mai rea femeie de pe lume, în afară de bețivana de bunică-mea. Eu n-am mândrie de familie și nu umblu cu fantezii și fleacuri sentimentale. Eu cazmaua o numesc cazma, și pe mama lui Josiah Bounderby din Coketown o numesc, fără să-mi fie frică și fără părtinire, cum aș fi numit-o dacă ar fi fost mama unui oarecare Dick Jones din Wapping. La fel mă port și față de acest om, și-l declar un dezertor, un potlogar și un vagabond, cum se spune pe limba voastră.

— Mi-e perfect egal ce-o fi ori ce n-o fi, pe limba noastră ori pe cea franțuzească, îi întoarse vorba domnul E.W.B. Childers, făcându-i față și înfruntându-l. I-am spus prietenului dumitale cum stau lucrurile; dacă nu-ți face plăcere să asculți, n-ai decât să te duci să iei aer! Știi, ai făcut destulă gură aici, mai fă gură și acasă la dumneata, dacă poți! obiectă E. W. B. Childers cu o severă ironie. Dar aici să nu faci gură până nu ești mai întâi poftit! Îmi închipui că-i fi având casa dumitale, nu-i așa?

— Te pomenești! răspunse domnul Bounderby, sunându-și banii în buzunar și izbucnind în râs.

— Atunci te-aș ruga să faci gură acasă la dumneata, spuse iar Childers. Căci, vezi dumneata, clădirea asta nu-i prea solidă, și dacă te vâri prea tare într-însa, s-ar putea să-ți cadă în cap!

Și după ce îl măsură din nou din cap până-n picioare pe domnul Bounderby, îi întoarse spatele, ca și cum terminase definitiv cu el; apoi se adresă domnului Gradgrind:

— Nu-i nicio oră de când Jupe a trimis fetița să-i facă un comision, și apoi a fost zărit strecurându-se afară din cameră, cu pălăria trasă pe ochi, cu o boccea legată într-o basma sub braț. Copila n-are să creadă niciodată că tatăl ei a putut să fugă și s-o părăsească.

— Te rog, lămurește-mă, spuse domnul Gradgrind, de ce n-are să poată crede niciodată asta despre el?

— Pentru că erau ca unul singur. Pentru că erau nedespărțiți. Pentru că până astăzi părea că își adoră copila, zise Childers, făcând câțiva pași

ca să se uite în cufărul gol.

Domnul Childers ca și maestrul Kidderminster, avea un fel foarte ciudat de a merge, cu picioarele mult mai depărtate unul de altul decât majoritatea oamenilor și cu o țepeneală a genunchilor ce se vedea prea bine că-i afectată. Acest fel de a merge era obișnuit la toți membrii de parte bărbătească a trupei „Sleary", și voia să arate că sunt oameni ce-și petrec viața călare.

— Biata Sissy! Mai bine ar fi dat-o la ucenicie… spuse Childers, provocând o nouă scuturătură a părului când își ridică privirile de la cufărul gol. Așa, a lăsat-o de izbelițe, și fata nu-și poate găsi niciun rost în viață.

— Asemenea părere îți face cinste dumitale, care n-ai fost niciodată ucenic, răspunse domnul Gradgrind pe un ton aprobator.

— *Eu* n-am fost niciodată ucenic? De la șapte ani mi-am început ucenicia!

— Adevărat? spuse domnul Gradgrind, puțin cam înciudat, ca și cum asta îi strica buna părere ce și-o făcuse. Nu știam că-i obiceiul să facă tinerii ucenicie la…

— Trândăvie! completă domnul Bounderby cu un râs zgomotos. Nici eu, drăcia dracului, nici eu nu știam!

— Tatăl ei își vârâse în cap, reluă Childers, ignorând cu totul prezența lui Bounderby, că Sissy trebuie să capete o educație aleasă, să învețe dracu mai știe ce! Cum de i-a intrat asemenea idee în cap, nu știu. Atâta știu, că nu i-a mai ieșit. În ultimii șapte ani i-a făcut rost într-un loc să învețe a citi puțin, în alt loc să învețe puțin a scrie, în altă parte să deprindă a socoti puțin…

Domnul E. W. B. Childers își scoase din buzunar una dintre mâini și-și mângâie obrazul și bărbia, privind pe domnul Gradgrind cu multă îndoială și prea puțină speranță. De la început încercase să câștige simpatia acestui domn, în interesul fetiței părăsite.

— Când Sissy a fost primită aici la școală, urmă el, tatăl ei era vesel ca un pițigoi. Mărturisesc că nu prea înțelegeam de ce, deoarece noi nu suntem stabili aici, fiind veșnic călători din loc în loc. Presupun că mai demult își pusese în gând să facă figura asta. Totdeauna i-a lipsit o doagă,

și în felul ăsta a socotit că și-a aranjat fata. Dacă cumva ai venit astă-seară aici cu intenția de a-i spune că ai de gând să-i faci vreo mică înlesnire fetiței lui, spuse domnul Childers mângâindu-și din nou fața și privindu-l în același fel, ar fi foarte bine venit și la momentul potrivit; *foarte* bine venit și la momentul potrivit!

— Dimpotrivă! răspunse domnul Gradgrind. Am venit să-i spun că mediul în care trăiește fata face ca prezența ei să fie nedorită în școală, și că nu se poate s-o mai frecventeze. Totuși, dacă tatăl ei într-adevăr a părăsit-o, fără vreo înțelegere cu dânsa… Bounderby, vreau să-ți spun două cuvinte.

Atunci, domnul Childers se retrase politicos, cu mersu-i ecvestru, pe coridorul din fața ușii, și rămase acolo, mângâindu-și fața și fluierând încetișor. În timp ce era astfel ocupat, auzea frânturi de fraze, și vocea domnului Bounderby spunând: „Nu. Îți spun că nu. Nu te sfătuiesc. În niciun caz!" Și vocea lui Gradgrind, mult mai domoală, răspundea: „Chiar de ar fi numai să-i demonstrez Louisei unde duc și cum se sfârșesc îndeletnicirile acelea care i-au stârnit ei o curiozitate atât de vulgară. Caută să privești chestiunea din acest punct de vedere, Bounderby."

Între timp, feluriții membri ai trupei „Sleary" coborâseră unul câte unul din regiunile superioare unde își aveau locuințele și se strânseseră pe coridor, șoptind între ei sau cu domnul Childers, apoi, pe nesimțite, se strecurară în cameră. Printre ei se aflau vreo două-trei femei tinere și chipeșe, cu cei vreo doi-trei bărbați ai lor, cu cele vreo două-trei mame și cu cei vreo opt-nouă prunci, care erau folosiți, când se ivea prilejul, în feerii. Tatăl unei familii obișnuia să țină în echilibru pe tatăl altei familii în vârful unei prăjini lungi, tatăl celei de-a treia familii forma adeseori cu ceilalți doi tați o piramidă, maestrul Kidderminster fiind vârful, iar el, baza. Toți tații puteau să danseze pe butoaie ce se rostogoleau, să stea în echilibru pe sticle, să jongleze cu cuțite și mingi, să învârtă farfurii pe degete, să călărească pe orice și să sară peste orice, fără să se țină de nimic. Toate mamele știau să danseze, și chiar dansau pe sârmă moale ori pe coardă întinsă, executau figuri rapide pe cai neînșeuați, și niciuna dintre ele nu simțea nici cea mai mică jenă să-și arate picioarele, iar una,

singură într-un car grecesc, conducea cu o singură mână șase cai, de fiecare dată când intrau într-un oraș. Toți își dădeau aere de șmecheri și dezmățați, hainele lor de toate zilele nu prea erau îngrijite, nu erau deloc ordonați la treburile casnice, și toată erudiția trupei, adunată la un loc, n-ar fi fost în stare să înjghebe nici măcar câteva rânduri despre vreun subiect oarecare. Totuși, simțeai că sunt niște oameni deosebit de blânzi și de copilărești, cu o totală lipsă de aptitudini pentru înșelătorie și cu o neistovită bunăvoință de a se ajuta și mângâia unul pe altul, calități ce merită adesea tot atâta respect și sunt la fel de generoase ca și virtuțile obișnuite ale oricărei clase de oameni din lumea întreagă.

Cel din urmă apăru domnul Sleary. Era, cum v-am mai spus, un om solid, cu un ochi fix și altul care-i fugea, cu o voce (dacă o putem numi astfel) ce hârâia ca o pereche de foale vechi și stricate, cu o față fleșcăită și un cap buimac, ce nu era niciodată nici treaz, nici beat.

— Hluga dumneavoahtră, domnule, zise domnul Sleary, ce suferea de astmă, din care pricină respira atât de greu și de precipitat, că nu putea pronunța unele litere. H-a întâmplat ceva foarte neplăcut. Ați auzit că clovnul meu he pare că a hterh-o, împreună cu câinele lui.

Se adresase domnului Gradgrind, care îi răspunse:

— Da.

— Atunci, domnule, urmă el, scoțându-și pălăria din cap și ștergându-și căptușeala cu batista ce o ținea înăuntrul ei anume în scopul acesta, aveți de gând hă faceți ceva pentru biata fată, domnule?

— Aș vrea să-i propun ceva, când se va întoarce, spuse domnul Gradgrind.

— Mă bucur, domnule. Nu că ah vrea hă hcap de copil, dar nici n-ah vrea hă-i htau în cale… Hunt gata h-o iau ucenică, dehi la vârhta ei e târziu. Vocea mea e puțin cam răguhită, domnule, hi cei care nu mă cunohc mă înțeleg cam greu; dar dacă ai fi foht hi dumneata ca mine, răcorit hi înfierbântat, înfierbântat hi răcorit, răcorit hi înfierbântat în arenă când erai tânăr, de atâtea ori ca mine, nici vocea dumitale n-ar fi rezihtat mai mult ca a mea, domnule.

— Așa cred și eu, răspunse domnul Gradgrind.

— Ce-ați dori hă luați, domnule, până una-alta? Poate lichior? Alegeți,

domnule! spuse domnul Sleary cu un aer primitor.

— Nu iau nimic, mulțumesc, spuse domnul Gradgrind.

— Nu mă refuzați, domnule. Dar prietenul dumneavoahtră ce hpune? Dacă nu v-ați ohpătat încă, luați un pahar de bere.

Fata lui, Josephine (o blondă drăguță, de 18 ani, care la vârsta de 2 ani fusese legată de un cal, iar la 12 ani își făcuse testamentul pe care îl purta întotdeauna la ea și în care își arăta ultima dorință: să fie condusă la locul de veci de cei doi ponei bălțați), strigă în clipa aceea:

— Taci, tată! S-a întors!

Atunci Sissy Jupe intră în cameră alergând la fel cum plecase. Și când îi văzu pe toți cei adunați cum o privesc, și când văzu că tatăl ei nu-i acolo, izbucni într-un plânset deznădăjduit și se refugie la pieptul unei doamne neîntrecute în evoluțiile pe coardă întinsă (ea însăși pe cale de a deveni mamă), care îngenunche pe podea ca s-o mângâie și să-i plângă de milă.

— Ce ruhine! Ahta-i nemaipomenit, pe onoarea mea! spuse Sleary.

— Tată, dragă tată, unde-ai plecat? Știu că ai plecat încercând să-mi faci un bine! Sunt sigură că din dragoste pentru mine ai plecat. Cât de nenorocit și de părăsit ai să fii fără mine, sărmane tată, până te vei întoarce!

Era atât de mișcător s-o auzi rostind o mulțime de vorbe de felul acesta, cu fața întoarsă în sus, cu mâinile întinse înainte, ca și cum încerca să oprească umbra lui fugară și s-o cuprindă în brațe, încât nimeni nu rosti un cuvânt, până când domnul Bounderby (pierzându-și răbdarea) interveni cu autoritate:

— Ascultați, oameni buni, zise el, asta-i adevărată pierdere de timp. Să-i lămurim fetei care-i adevărul. Dacă vreți, pot să i-l spun chiar eu, care am fost un copil lepădat. Ei, ascultă, tu, cum te cheamă! Tatăl tău a fugit, te-a părăsit, și să nu-ți închipui că ai să-l mai vezi vreodată în viața ta!

Atât de puțin prețuiau oamenii aceia adevărul spus pe șleau, și în asemenea hal de deprimare se aflau în urma celor petrecute, încât în loc să fie impresionați de puternicul bun-simț al oratorului, găsiră prilejul să se înfurie grozav. Bărbații murmurară: „Rușine!”, și femeile: „Brută!”, iar

Sleary se grăbi să-i dea domnului Bounderby următorul sfat confidențial:

— Ahcultă, domnule, îți hpun hincer părerea mea, c-ar fi mai bine hă încetezi hi hă nu te mai amehteci! Oamenii mei hunt foarte blânzi din fire, dar h-au obihnuit hă fie iuți în mihcări; hi dacă n-ahculți de hfatul meu, hă fiu afurihit dacă nu hunt în htare hă te arunce pe fereahtră afară!

Domnul Bounderby fiind calmat de această delicată insinuare, domnul Gradgrind găsi ocazia să-și expună punctul său de vedere eminamente practic asupra chestiunii:

— N-are nicio importanță pentru moment, zise el, dacă e cu putință ca persoana aceea să se întoarcă sau nu. A plecat, și deocamdată nu-i nicio speranță să se întoarcă. Cred că în privința asta suntem cu toții de acord.

— De acord, domnule, ziceți-i înainte, făcu Sleary.

— Bine. Am venit aici să înștiințez pe tatăl bietei fetițe, Jupe, că nu-i mai pot primi de-acum înainte copila la școală, deoarece există anumite considerente de ordin practic, despre care nu e cazul să vorbim, ce se împotrivesc la primirea copiilor ai căror părinți au anumite profesiuni; dat fiind însă întorsătura pe care au luat-o lucrurile, m-am hotărât să fac o propunere. Sunt dispus să am grijă de tine, Jupe, să-ți fac educația și să te întrețin. Singura condiție pe care ți-o pun (pe lângă o foarte bună conduită) este să te hotărăști acum, pe loc, dacă mergi cu mine sau rămâi aici. De asemenea, dacă mă însoțești acum, rămâne bine stabilit că nu vei mai avea nimic de-a face cu prietenii tăi care sunt aici de față. Iată expunerea completă a cazului.

— În acelahi timp, domnule, spuse Sleary, ah vrea hă-mi hpun hi eu cuvântul meu, aha ca hă putem privi lucrul pe amândouă fețele. Dacă vrei, Cecilia, hă intri la ucenicie, cunohti ce fel de muncă te ahteaptă, îți cunohti hi tovarăhii. Emma Gordon, care în momentul de față te htrânge la pieptul ei, are hă-ți fie ca o mamă, iar Johephine, o horă. N-am pretenție că ah fi bun ca pâinea cea caldă și n-ah pune mâna-n foc că dacă ai hă grehehti cumva n-am hă mă hupăr și n-am hă te ocărăhc. Un lucru htiu, domnule, că bine hau rău dihpuh, n-am lovit niciodată un cal, cel mult l-am înjurat, hi nu cred că acum, la vârhta mea, am hă încep a mă purta altfel, hi încă față de o călăreață! N-am foht niciodată un orator, domnule, am hpuh doar ce aveam de hpuh.

Ultima parte a acestui discurs era adresată domnului Gradgrind, care o ascultă înclinând cu gravitate capul, și apoi răspunse:

— Asupra unui singur lucru îți mai atrag atenția, Jupe, pentru a te ajuta să iei o hotărâre: că este foarte de dorit să capeți o educație serioasă și practică, și că însuși tatăl tău (după câte înțeleg), în ceea ce te privește, și-a dat seama și dorea asta.

Ultimele cuvinte avură un efect vădit asupra ei. Încetă să mai plângă în hohote și se îndepărtă puțin de Emma Gordon, privindu-și drept în față protectorul. Toți tovarășii ei băgară de seamă acea bruscă schimbare și scoaseră în același timp un lung oftat, ce spunea limpede: „Are să plece!"

— Gândește-te bine înainte de a lua o hotărâre, Jupe, o preveni domnul Gradgrind. Atâta îți spun: gândește-te bine înainte de a lua o hotărâre!

— Și când are să se întoarcă tata, strigă copila, izbucnind din nou în lacrimi, după o clipă de tăcere, cum are să mă mai găsească dacă eu plec?

— Poți să fii fără grijă, zise liniștit domnul Gradgrind (mânuia întreaga afacere întocmai ca pe o operație aritmetică), poți fi fără grijă, Jupe, în privința asta. Dacă se întâmplă așa ceva, presupun că tatăl tău are să-l caute pe domnul…

— Hleary. Numele meu ehte Hleary, hi nu mi-i ruhine de el! Hi e cunohcut în toată Anglia ca nume de încredere.

— Are să-l caute pe domnul Sleary, care are să-i spună la cine te afli. Nu voi avea dreptul să te țin împotriva voinței lui, și, bineînțeles, lui nu-i va fi deloc greu să-l găsească pe domnul Thomas Gradgrind din Coketown. Sunt bine cunoscut.

— Bine cunohcut! aprobă domnul Sleary rotindu-și ochiul care-i fugea mereu. Hunteți dintre aceia, domnule, care împiedică hă intre în caha mea o grămadă de bani. Dar în momentul de față ahta n-are nicio importanță.

Se făcu din nou tăcere; apoi Sissy strigă, plângând și acoperindu-și fața cu mâinile:

— Dați-mi hainele, dați-mi hainele, și lăsați-mă să plec, că mi se rupe inima de durere!

Femeile se grăbiră mâhnite să-i adune hăinuțele, treabă pe care o isprăviră îndată, căci nu avea multe, și i le așezară într-un paner, ce făcuse multe călătorii împreună cu ei. În vremea asta Sissy rămase la pământ, suspinând într-una, cu mâinile la ochi. Domnul Gradgrind și prietenul său Bounderby se retrăseseră lângă ușă, așteptând s-o ia cu ei. Domnul Sleary sta în mijlocul încăperii, înconjurat de bărbații trupei, întocmai cum ar fi stat în mijlocul arenei în timpul unui număr executat de fiica sa Josephine. Nu-i lipsea decât biciul.

După ce îi așezară în tăcere lucrurile în paneraș, îi aduseră boneta și, netezindu-i părul zburlit, i-o puseră pe cap. Apoi se îngrămădiră în jurul ei, aplecându-se asupră-i în atitudini foarte naturale, sărutând-o și îmbrățișând-o; aduseră apoi și copiii ca să-și ia rămas bun de la ea. Ah, cât de simple, cât de duioase și de inimoase erau femeile acelea!

— Și acum, Jupe, dacă te-ai hotărât, spuse domnul Gradgrind, haide!

Sissy însă mai avea să-și ia rămas bun de la bărbații trupei, care, rând pe rând, își deschiseră larg brațele (în prezența domnului Sleary toți își luau poze profesionale) și-i dădură sărutul de despărțire. Numai maestrul Kidderminster, a cărui tânără natură vădea o oarecare doză de mizantropie, fiind știut, pe lângă asta, că mai nutrea și anumite planuri matrimoniale, făcu excepție de la regulă, retrăgându-se îmbufnat. Domnul Sleary își rezervă scena finală. Deschizându-și larg brațele, o apucă de amândouă mânuțele, vrând s-o salte în sus, după obiceiul profesorilor de călărie când felicită pe tinerele doamne ce descalecă la sfârșitul unui exercițiu de viteză, dar nu găsi niciun fel de elasticitate la Sissy, care rămase înaintea lui plângând.

— Adio, draga mea, spuse Sleary. Nădăjduiehc că ai hă-ți faci un drum în viață, hi-ți garantez că niciunul din bieții nohtri oameni n-are hă te necăjeahcă vreodată. Era mai bine dacă tatăl tău nu lua câinele; nu-mi prea convine hă hcot câinele de pe afih. Dar, la drept vorbind, n-ar fi putut hă-hi joace numărul fără htăpânul lui, aha că totuna-i!

După aceste vorbe, o privi atent cu ochiul cel fix, supraveghindu-și în același timp trupa cu ochiul care umbla, apoi o sărută, clătină din cap și o prezentă domnului Gradgrind ca și cum ar fi prezentat-o unui cal:

— Iat-o, domnule, spuse el învăluind-o într-o privire profesională, de

parcă o așezase în șa, ai hă fii mulțumit de ea. Adio, Cecilia!

— Adio, Cecilia! Adio, Sissy! Domnul să te aibă în paza lui, drăguțo! se auziră felurite voci prin cameră.

Dar maestrul de călărie, zărind cu ochiul ager la pieptul fetiței sticla cu nouă unsori, interveni iar:

— Lahă hticla, drăguță. E prea mare ca h-o porți cu tine; hi, apoi, nu-ți mai ehte de niciun foloh acum. Dă-o încoace!

— Nu, nu! rosti copila izbucnind din nou în lacrimi. Vai, lasă-mă, te rog, s-o păstrez pentru tata, când o să se întoarcă! Are să aibă nevoie de ea când s-o întoarce. Nu se gândea de loc să plece când m-a trimis să i-o aduc. Te rog, lasă-mă să i-o păstrez.

— Fie, cum vrei, copila mea. (Vedeți cum e hituația, domnule…) Adio, Cecilia! Îți dau cel din urmă hfat: Hă-ți îndeplinehti îndatoririle pe care le ai, hă-l ahculți pe domnul, iar pe noi, uită-ne. Iar dacă, atunci când vei fi mare, măritată hi bogată, vei întâlni vreodată o trupă de călăreți acrobați, nu-ți întoarce fața de la ei, nu-i judeca ahpru, ci mai bine comandă-le o reprezentație, dacă îți dă mâna, și gândehte-te că ar fi putut hă-ți meargă hi ție mai rău. Oamenii trebuie hă he dihtreze într-un fel hau în altul, domnule, urmă Sleary, care de atâta vorbă gâfâia mai tare ca întotdeauna; nu pot munci într-una, nici învăța într-una. Căutați hă vedeți ce-i bun la noi, nu numai ce-i rău. De când mă htiu, mi-am câhtigat exihtența de pe urma reprezentațiilor de călărie, dar hocot că vă lămurehc ahtfel latura filosofică a problemei, hpunându-vă, domnule: căutați hă vedeți ce-i bun în noi, nu numai ce-i rău!

Filosofia aceea slearyană le fu oferită pe când coborau scările, iar ochiul fix al filosofiei, împreună cu celălalt ochi care-i fugea pierdură curând din vedere cele trei siluete și panerul, ce se topeau în întunericul străzii.

Capitolul VII

DOAMNA SPARSIT

Domnul Bounderby fiind celibatar, o doamnă în vârstă îi patrona gospodăria, în schimbul unei anumite retribuții anuale. Numele doamnei era Sparsit; și era un personaj de vază printre cei care însoțeau carul triumfal al domnului Bounderby, pe când înainta purtându-l pe acel fanfaron al umilinței.

Căci doamna Sparsit nu numai că văzuse zile mai bune, dar avea și rude în înalta societate. Avea o mătușă care trăia încă și se numea *lady* Scadgers. Răposatul domn Sparsit, a cărui văduvă era, fusese dinspre partea mamei lui ceea ce doamna Sparsit numea încă „un Powler". Se întâmpla câteodată ca străini inculți și grei de cap să nu știe ce înseamnă un Powler, ba chiar să aibă aerul că se întreabă dacă cuvântul acela nu indică o firmă, un partid politic sau o sectă religioasă. Minții mai luminate, însă, n-aveau nevoie să fie informate că Powlerii erau de viță veche și că-și puteau urmări strămoșii atât de departe în urmă, încât nu era de mirare dacă se mai pierdeau pe drum, ceea ce, de altfel, li se întâmpla adeseori cu ajutorul curselor de cai, a ruletelor, a cămătarilor și a falimentelor.

Răposatul domn Sparsit, ce se trăgea după mamă din Powleri, se căsătorise cu această doamnă, ce se trăgea după tată din Scadgersi. *Lady* Scadgers (o babă colosal de grasă, cu o poftă nesățioasă de carne și un picior misterios ce refuza de patruzeci de ani să coboare din pat) pusese la cale căsătoria într-o vreme când Sparsit abia împlinise vârsta de însurătoare, remarcându-se mai cu seamă prin trupu-i deșirat, prost

sprijinit pe două proptele lungi și subțiri, având deasupra un cap despre care nici nu merită să amintim. Moștenise o avere frumoasă de la unchiul lui, pe care o amanetase toată înainte de a intra în posesia ei, mai cheltuind-o încă de două ori imediat după aceea. Așa că atunci când muri, la vârsta de 24 de ani (locul unde s-a săvârșit din viață: Calais; pricina: alcoolul), nu-i lăsă văduvei sale, de care se despărțise îndată după luna de miere, o situație materială prea strălucită. (Neconsolata soție, cu cincisprezece ani mai mare decât el, se ceartă la cuțite îndată după aceea cu singura ei rudă, *lady* Scadgers; și, pe de o parte, ca să-i facă în ciudă senioriei-sale, pe de alta, ca să-și susțină existența, se angajă ca salariată. Și iat-o acum, spre bătrânețe, cu nasu-i în stil Coriolan[12] și sprâncenele-i stufoase și negre cu care îl fermecase pe Sparsit, pregătind ceaiul domnului Bounderby, pe când acesta își ia dejunul.

Bounderby n-ar fi putut face mai multă vâlvă decât obișnuia să facă în jurul doamnei Sparsit nici dacă ar fi fost un cuceritor, iar ea o prințesă captivă, târâtă după el pentru a-i împodobi alaiul triumfal. După cum vanitatea îl mâna să-și ponegrească originea, tot vanitatea îl făcea s-o preamărească pe-a doamnei Sparsit. În aceeași măsură în care nu admitea nici o singură împrejurare favorabilă în propria-i tinerețe, căuta să înfrumusețeze tinerețea doamnei Sparsit cu tot ce era posibil, presărând pretutindeni în calea acelei *lady* care încărcate de trandafiri fragezi.

— Și, totuși, domnule, obișnuia el să încheie, cum s-a sfârșit totul până la urmă? Iat-o aici, cu o sută de lire pe an (îi dau o sută, sumă pe care binevoiește s-o numească generoasă), conducând gospodăria lui Josiah Bounderby din Coketown!

Arăta atât de des lumii acel contrast, încât și alții își însușiră sistemul, mânuindu-l în unele împrejurări cu destulă abilitate. Era una dintre cele mai nesuferite însușiri ale lui Bounderby; nu numai că-și cânta singur osanale, ci mai îndemna și pe alții să i le cânte. În vecinătatea lui te molipseai îndată de boala lăudăroșeniei. Străini, care în alte părți se arătaseră modești, se porneau deodată, la banchetele din Coketown, să-l ridice în slavă pe Bounderby într-un stil din cele mai extravagante. Îl

[12]12-Nas acvilin.

asemuiau cu stema regală, stindardul țării, *Magna charta*[13], John Bull[14], *Habeas Corpus*[15], drepturile omului, casa englezului este cetatea sa, biserica și statul și imnul regal, toate amestecate împreună. Și de câte ori vreun orator dintre aceștia (și se întâmpla foarte des) cita în discursul lui versurile:

A prinților splendoare ușor se va topi,
Căci suflul ce-i înalță îi poate nimici…[16]

toți cei de față rămâneau mai mult ori mai puțin convinși că-i vorba de doamna Sparsit.

— Domnule Bounderby, în dimineața asta vă prelungiți neobișnuit de mult dejunul, spuse doamna Sparsit.

— Drept să-ți spun, doamnă, mă gândesc la capriciul lui Tom Gradgrind (Tom Gradgrind rostit pe un ton foarte brusc și degajat, parcă cineva ar fi cercat mereu să-l ispitească oferindu-i sume colosale ca să rostească Thomas, și el nu ceda). I s-a năzărit așa, din senin, doamnă, să crească fata saltimbancului!

— Fata tocmai ar vrea să știe, spuse doamna Sparsit, dacă trebuie să se ducă direct la școală sau la Stone Lodge.

— Trebuie să mai aștepte, doamnă, răspunse Bounderby, până am să știu eu mai întâi. Cred că dintr-o clipă în alta trebuie să sosească aici Tom Gradgrind. Dacă vrea ca fata să mai rămână o zi, două aici, bineînțeles că poate să mai rămână, doamnă.

— Desigur că poate să mai rămână, dacă doriți dumneavoastră,

---

[13]13-*Magna charta libertatum* – document semnat în 1215 de regele Ioan-Fără-de-Țară. Reprezintă primul document cu caracter constituționa prin care se îngrădesc prerogativele monarhiei.

[14]14-Personaj care apare în pamfletele politice ale scriitorului iluminist John Arbuthnot (începutul sec. al XVIII-lea), simbolizând trăsăturile cetățeanului burghez din Anglia.

[15]15-Unul din actele constituționale de bază ale Angliei, editat de Parlament în anul 1679, în perioada revoluției burgheze.

[16]16-Versuri din poemul *Satul părăsit* de Oliver Goldsmith.

domnule Bounderby.

— I-am propus lui Tom Gradgrind aseară s-o lase peste noapte la mine, ca el să aibă vreme să reflecteze, înainte de a îngădui Louisei asemenea tovărășie.

— Într-adevăr, domnule Bounderby? Foarte înțelept din partea dumneavoastră.

Nasul coriolanesc al doamnei Sparsit suferi o ușoară dilatare a nărilor, iar sprâncenele negre se încruntară în timp ce sorbea o înghițitură de ceai.

— Pentru *mine* este destul de limpede, spuse Bounderby, că pisicuța nu poate trage mare folos din asemenea relații.

— Vorbiți de tânăra domnișoară Gradgrind, domnule Bounderby?

— Da, doamnă, de Louisa vorbesc.

— Observația dumneavoastră referindu-se numai la „pisicuță", spuse doamna Sparsit, și fiind vorba de două fetițe, nu știam la care din ele făceați aluzie în felul acesta.

— Louisa, repetă domnul Bounderby, Louisa, Louisa.

— Sunteți într-adevăr un al doilea tată pentru Louisa, domnule.

Doamna Sparsit mai sorbi puțin ceai și, când își aplecă din nou sprâncenele încruntate deasupra cești aburinde, figura-i clasică părea că invocă zeitățile infernului.

— Dacă ai fi spus că sunt un al doilea tată pentru Tom, tânărul Tom vreau să spun, nu prietenul meu Tom Gradgrind, ai fi fost mai aproape de adevăr. Am de gând să-l iau pe tânărul Tom la birou la mine. Va sta sub aripa mea ocrotitoare, doamnă.

— Într-adevăr? Dar nu e încă prea tânăr pentru asta, domnule?

Acel „domnule" pe care-l adresa doamna Sparsit domnului Bounderby era un cuvânt foarte ceremonios, destinat mai degrabă să-i sporească ei demnitatea decât să-l onoreze pe el.

— N-am de gând să-l iau chiar acum; când își va isprăvi învățătura și o să fie tobă de carte, spuse Bounderby. Ei comedie, cred că o să-i ajungă cu vârf și îndesat! Ce ochi ar mai căsca băiatul dacă ar afla cât de puțină învățătură aveam în căpățâna *mea* când eram de vârsta lui! (Între noi fie zis, băiatul probabil că știa lucrul acesta, căci îl auzise destul de des.)

Nemaipomenit de greu îmi vine să discut de la egal la egal cu oricine despre o droaie de subiecte. Uite, de pildă, în dimineața asta ți-am vorbit de saltimbanci. Ce știi *dumneata* despre saltimbanci? Pe vremea când mie mi s-ar fi părut că am prins norocul de coadă, ori c-am câștigat lozul cel mare dacă mi s-ar fi oferit să fac pe saltimbancul în noroiul străzilor, dumneata te aflai la Opera Italiană. Ieșeai de la Opera Italiană înveșmântată în satin alb, plină de giuvaeruri, strălucind în toată splendoarea, pe când eu n-aveam o lețcaie să cumpăr o făclie cu care să-ți luminez calea!

— E adevărat, domnule, răspunse doamna Sparsit cu o tristă dar senină demnitate, că am cunoscut Opera Italiană de la o vârstă foarte fragedă.

— Și eu la fel, doamnă, pe cuvântul meu, zise Bounderby, numai vezi că mă aflam de cealaltă parte a porții! Te asigur că pavajul de sub arcadele ei era un pat destul de tare. Oameni ca dumneata, doamnă, obișnuiți din pruncie să doarmă numai în puf, nu-și pot închipui, dacă n-au încercat, cât de tare poate fi piatra pavajului. (Nu, nu, n-are niciun rost să-ți vorbesc dumitale despre saltimbanci. Mai bine ți-aș vorbi despre dansatori străini, despre cartierele elegante ale Londrei, despre lorzi, nobili și nobile doamne.

— Cred că nu-i nevoie, domnule, spuse doamna Sparsit cu o demnă resemnare, să faceți așa ceva. Cred că am ajuns să mă obișnuiesc cu valurile vieții. Iar dacă mă interesează cu deosebire experiențele dumneavoastră instructive, pe care nu mă mai satur să le ascult, nu-mi găsesc cu asta vreun merit, fiind încredințată că toată lumea simte la fel.

— Ei, doamnă, zise stăpânul casei, poate că există oameni amabili care spun că le place să asculte, cu toată forma ei grosolană, istorisirea încercărilor prin care a trecut Josiah Bounderby din Coketown. Dar trebuie să mărturisești că dumneata te-ai născut în sânul bogăției. Haide, haide, știi prea bine că te-ai născut în sânul bogăției!

— Nu pot să neg, domnule, răspunse doamna Sparsit clătinând din cap; nu pot să neg asta.

Domnul Bounderby fu obligat să se scoale de la masă și să se proptească cu spatele la foc, ca s-o privească, atât de mult se simțea pus

în valoare de această doamnă.

— Și frecventai societatea cea mai aleasă. A dracului de înaltă societate! zise el, încălzindu-și picioarele.

— Foarte adevărat, domnule, răspunse doamna Sparsit cu o umilință afectată, cu totul contrară celei afișate de domnul Bounderby, și prin urmare nepunându-l în primejdia de a fi concurat.

— Făceai parte din crema societății, cu toate mofturile ei, spuse domnul Bounderby.

— Da, domnule, răspunse doamna Sparsit, cu un aer de văduvie socială. Fără îndoială că e adevărat.

Domnul Bounderby se îndoi din genunchi și-și îmbrățișă pur și simplu picioarele într-un acces de supremă mulțumire, râzând în gura mare. Anunțându-se însă sosirea domnului și domnișoarei Gradgrind, le ieși în întâmpinare, primind pe cel dintâi cu o strângere de mână, și pe cea de-a doua, cu o sărutare.

— Poți s-o chemi pe Jupe aici, Bounderby? întrebă domnul Gradgrind.

— Desigur.

Și Jupe fu chemată acolo. După ce intră, făcu întâi o reverență domnului Bounderby, apoi prietenului său Tom Gradgrind, de asemenea și Louisei; dar, din nefericire, în emoția ei, o trecu cu vederea pe doamna Sparsit. Băgând de seamă asta, grozavul Bounderby îi făcu următoarea observație:

— Ascultă, fetițo, am să-ți spun un lucru. Doamna care stă lângă ceainic se numește doamna Sparsit. Această doamnă ține loc de stăpână a casei și este o doamnă cu relații înalte. Prin urmare, dacă se mai întâmplă să intri în vreuna din încăperile casei mele și nu te porți cu tot respectul cuvenit față de doamna, să știi că n-ai să rămâi mult aici. Nu-mi pasă nici cât negru sub unghie cum te porți față de *mine,* deoarece n-am pretenția că sunt cineva. Nu numai că n-am neamuri cu vază, dar n-am deloc neamuri, și mă trag din drojdia societății. Țin însă foarte mult să te porți cum trebuie cu doamna aceasta, adică să-i dai tot respectul și stima ce i se cuvin; de nu, n-ai ce căuta aici!

— Sper, Bounderby, zise domnul Gradgrind cu voce împăciuitoare, că n-a fost decât o scăpare din vedere.

— Prietenul meu Tom Gradgrind este de părere, doamnă Sparsit, zise Bounderby, că n-a fost decât o scăpare din vedere. Foarte probabil. Dar știți prea bine, doamnă, că nu îngădui față de dumneavoastră nici măcar o scăpare din vedere.

— Sunteți prea bun, domnule, răspunse doamna Sparsit cu umilința-i pompoasă. Nici nu merită să vorbim despre asta.

Sissy, care tot timpul acesta își ceruse iertare cu voce stinsă și ochii în lacrimi, fu trimisă de stăpânul casei, printr-un gest al mâinii, către domnul Gradgrind. Fetița rămase în picioare în fața lui, privindu-l atentă, iar Louisa stătea alături, cu o expresie înghețată pe chip, cu ochii în jos, în timp ce tatăl ei începu astfel:

— Jupe, m-am hotărât să te iau la mine în casă. Cât timp n-ai să fii ocupată cu școala, o vei ajuta pe doamna Gradgrind, care-i cam bolnavă. I-am explicat domnișoarei Louisa, aceasta-i domnișoara Louisa, sfârșitul nenorocit, dar firesc, al carierei tale de până acum; trebuie să înțelegi mai cu seamă că tot ce a fost a trecut și să nu mai faci niciodată vreo aluzie la asta. Viața ta începe de astăzi. Știu că ești lipsită de învățătură.

— Da, domnule, sunt foarte neștiutoare, răspunse ea făcând o reverență.

— Voi avea satisfacția să-ți dau o educație adevărată și vei fi un exemplu viu pentru cei ce te vor cunoaște, dovedind avantajele instrucțiunii pe care o vei primi. Te vom corecta și te vom forma. Nu-i așa că aveai obiceiul să-i citești tatălui tău și oamenilor printre care te-am găsit? întrebă domnul Gradgrind făcându-i semn să vină mai aproape și coborând vocea.

— Numai tatii și lui Labă-sprintenă, domnule. Adică vreau să spun că numai tatii, fiindcă Labă-sprintenă era întotdeauna cu noi.

— Lasă-l în pace pe Labă-sprintenă, Jupe, spuse domnul Gradgrind, încruntându-se ușor. Nu te-am întrebat de el. Va să zică, obișnuiai să-i citești tatălui tău?

— Da, domnule, de mii de ori. O, au fost cele mai fericite clipe pe care le-am petrecut împreună!

Louisa o privi pentru întâia oară în clipa aceea, când durerea ei izbucnise.

— Și ce anume îi citeai tatălui tău? întrebă domnul Gradgrind coborând și mai mult vocea.

— Povești cu zâne, domnule, cu pitici, cu Statu-Palmă și cu duhuri, suspină ea, și cu…

— Sst, făcu domnul Gradgrind, destul! Să nu cumva să mai sufli vreodată o vorbă despre prostiile acestea primejdioase. Iată un caz care cere o educație severă, Bounderby, și-l voi urmări cu interes.

— Mă rog, îi răspunse Bounderby, eu ți-am spus părerea mea; n-aș proceda ca dumneata. Dar, foarte bine, foarte bine! Dacă ții la asta, *foarte* bine!

Și, astfel, domnul Gradgrind și fiica sa o luară pe Cecilia Jupe cu ei la Stone Lodge; pe drum, Louisa nu scoase nicio vorbă, bună ori rea. Domnul Bounderby plecă la ocupațiile lui obișnuite, iar doamna Sparsit se retrase îndărătul sprâncenelor ei și meditâ toată seara în întunecimea acelui adăpost.

Capitolul VIII

SĂ NU TE MIRI NICIODATĂ

Să dăm din nou tonul, înainte de a ne urma cântecul.

Pe când era cu vreo șase ani mai mică, Louisa fusese surprinsă adresând fratelui ei Tom următoarele cuvinte, la începutul unei discuții: „Tom, mă mir că…" și în clipa aceea domnul Gradgrind, fiind persoana ce surprinsese acest început de conversație, păși în lumină, spunând:

— Louisa, să nu te miri niciodată!

Asta era cheia și mecanismul artei misterioase de a educa mintea, fără a te înjosi să cultivi sentimente și afecțiuni. Niciodată să nu te miri. Cu ajutorul adunării, scăderii, înmulțirii și împărțirii se poate rezolva orice, într-un fel oarecare, și nu trebuie să te miri niciodată. „Aduceți-mi, de pildă, un copil care de-abia știe să meargă, zicea M'Choakumchild, și vă garantez că-l voi face să nu se mire niciodată."

Dar vezi că, pe lângă o mulțime de prunci care abia știau să meargă, se întâmplase să mai fie în Coketown o întreagă populație de copii porniți pe drumul ce duce către eternitate de douăzeci, treizeci, patruzeci, cincizeci de ani, și chiar mai mult. Acești monștri de copii fiind făpturi prea periculoase pentru a fi lăsate să se plimbe în libertate în vreo societate omenească, cele optsprezece secte nu mai conteneau să-și zgârie fețele și să se tragă de păr între ele, sub pretext că vor să se înțeleagă asupra măsurilor ce trebuie luate pentru a-i aduce pe calea cea bună, ceea ce nu izbutiseră niciodată; lucru foarte de mirare când te gândești ce minunat de potrivite erau mijloacele pentru scopul urmărit. Totuși, deși

se deosebeau din toate punctele de vedere, închipuite și neînchipuite (mai ales neînchipuite), erau perfect de acord asupra unui singur punct: că acești nefericiți copii nu trebuiau să se mire niciodată. Secta numărul unu le spunea că totul trebuie privit prin prisma credinței. Secta numărul doi le spunea că totul trebuie judecat după teoriile economiei politice. Secta numărul trei scria pentru ei broșurele indigeste, în care se arăta cum copiii mari și cuminți ajung fără greș să aibă depuneri la casa de economii, pe când copiii mari și răi ajung fără greș la deportare. Secta numărul patru, care făcea lugubre sforțări de a fi amuzantă (de fapt era ceva lamentabil), întindea curse științifice prost camuflate, în care acești copii trebuiau atrași și prinși… Dar toate sectele împreună erau de acord că nu trebuiau niciodată să se mire.

Există în Coketown o bibliotecă la îndemâna oricui. Domnul Gradgrind își frământa mereu mintea cercând să-și dea seama ce vor fi citind oamenii în biblioteca de-acolo. Preocuparea aceasta stârnea râuri întregi de tablouri statistice, ce se revărsau la epoci fixe în acel ocean furtunos al statisticii în care nimeni n-a putut vreodată să se scufunde și să iasă iar teafăr la suprafață. Era un fapt descurajator și jalnic că până și cititorii bibliotecii acesteia se încăpățânau să se mire. Se minunau de natura omenească, de pasiunile omenești, de speranțele și îndoielile omenești, de luptele, victoriile și înfrângerile, de grijile, plăcerile, durerile, de viața și moartea unor bărbați și femei de rând! Uneori, după cincisprezece ore de muncă, se așezau să citească niște născociri despre oameni și femei cu care semănau mai mult ori mai puțin și despre copii care semănau mai mult ori mai puțin cu ai lor. Strângeau la piept pe Daniel Defoe[17], în loc să-l strângă pe Euclid[18] și păreau mai încântați de Goldsmith[19] decât de un manual de aritmetică. Zadarnic studia mereu domnul Gradgrind, în cele scrise și nescrise, problema aceea curioasă, că

---

[17]17-Daniel Defoe (1660—1731), unul dintre întemeietorii romanului realist englez, autorul celebrului „Robinson Crusoe”.

[18]18-Celebru matematician din secolul al III-lea î.e.n., fondatorul geometriei care îi poartă numele.

[19]19-Oliver Goldsmith (1728—1774), scriitor englez, autorul romanului „Vicarul din Wakefield” și a numeroase poeme.

tot nu izbutea să-ți explice cum se putea ajunge la un asemenea rezultat uimitor.

— Mi-e silă de viața pe care o duc, Loo. Ba chiar o urăsc, și urăsc pe toată lumea, afară de tine! spuse denaturatul tânăr Thomas Gradgrind, în timp se se lăsa înserarea în încăperea ce semăna a salon de coafură.

— Pe Sissy însă n-o urăști, Tom, nu-i așa?

— Nu pot să sufăr că sunt silit să-i spun Jupe! Și, apoi, ea mă urăște, spuse Tom cu voce posacă.

— Sunt sigură că nu-i adevărat, Tom!

— Ba-i adevărat! spuse Tom. E normal să nu ne poată suferi, ba chiar să urască toată banda noastră. N-au s-o lase în pace până n-o dau gata cu totul. Deja a început să fie galbenă ca ceara și întunecată… ca mine.

Tânărul Thomas mărturisea aceste sentimente stând călare pe un scaun în fața focului, cu brațele pe spetează și cu chipu-i morocănos rezemat pe brațe. Sora lui se afla în cel mai întunecos ungher de lângă foc, privind când la tovarășul ei, când la scânteile luminoase, urmărindu-le cum cad pe vatră.

— Iar eu, spuse Tom cu o voce ursuză, zburlindu-și în fel și chip părul cu mâinile, nu-s decât un măgar; da, asta sunt! Îndărătnic ca un măgar, mai prost ca un măgar, nu mă distrez nici cât un măgar, și măcar de-aș putea lovi și eu cu copita, ca un măgar!

— Dar cred că nu pe mine, Tom?

— Nu, Loo. De tine nu m-aș atinge. De la început pe tine te-am socotit o excepție. Nu știu ce m-aș face în mizerabila asta de temniță mucegăită (aici Tom făcu o pauză, în căutarea de laude mai potrivite și mai evocatoare la adresa căminului părintesc, apoi păru că deocamdată se mulțumește cu comparația găsită) fără tine, sfârși el.

— Adevărat, Tom? Vorbești serios și sincer?

— Da, desigur. Dar la ce bun să mai vorbim de asta?! răspunse Tom frecându-și fața cu mâneca hainei, parcă ar fi vrut să-și chinuiască trupul pentru a-l aduce la unison cu mintea.

— Știi, Tom, spuse sora lui, după ce privi un răstimp în tăcere scânteile, cu cât trece vremea și cresc mai mare, stând adeseori aici, în fața focului, mă gândesc tot mai mult și cu părere de rău că nu sunt în

stare să-ți îndulcesc mai mult viața de acasă. Nu știu nimic din câte cunosc celelalte fete. Nu mă pricep să-ți cânt din niciun instrument și nici măcar din gură. Vorbele mele nu-s în stare să-ți alunge urâtul, căci n-am văzut niciodată spectacole distractive și n-am citit cărți distractive despre care să-ți pot povesti ca să te amuz și să te liniștesc când ești obosit.

— Și eu la fel. În privința asta nu sunt mai înaintat decât tine; și, pe deasupra, eu mai sunt și un catâr, pe când tu, nu. Dacă tata s-a hotărât să facă din mine ori un pedant, ori un catâr, cum pedant nu sunt, atunci e de la sine înțeles că nu-mi rămâne decât să fiu un catâr. Asta și sunt… încheie cu deznădejde Tom.

— Ce păcat, Tom… spuse Louisa cu un aer visător, din ungherul întunecos, după un alt răstimp de tăcere. Ce păcat! E foarte trist pentru noi amândoi…

— A, tu ești fată, Loo, zise Tom, și o fată se descurcă totdeauna mai bine decât un băiat. Pentru mine ai toate calitățile. Tu ești singura mea mângâiere, poți înveseli până și încăperea asta, și poți face cu mine ce vrei.

— Ești un frate neprețuit, Tom; și deoarece crezi că-ți pot face viața mai dulce, nu mai regret atât că nu știu mai multe, deși am învățat multe lucruri, Tom, pe care îmi pare foarte rău că le știu.

Se apropie de el și-l sărută, apoi se întoarse în ungheru-i întunecos.

— Aș vrea să pot aduna grămadă toate „Faptele" cu care ni se împuiază urechile, zise Tom scrâșniind din dinți de ciudă, și toate „Cifrele", și pe toți oamenii care le-au scornit; să pun o mie de butoaie cu praf de pușcă dedesubtul lor și să-i spulber pe toți și pe toate de pe suprafața pământului! Dar lasă, că mă răzbun eu după ce mă instalez la domnul Bounderby!

— Să te răzbuni, Tom?

— Vreau să spun că am să mă distrez și eu câte puțin, ducându-mă să mai văd și să aud câte ceva. Am să mă despăgubesc singur pentru felul în care am fost crescut.

— Nu-ți face iluzii zadarnice, Tom. Domnul Bounderby are aceleași idei ca și tata, și e cu mult mai aspru. Nici pe departe n-are bunătatea tatii.

— Ei! zise Tom râzând. Nici nu-mi pasă! Lasă, că știu eu foarte bine cum să-l îmblânzesc și să-l duc de nas pe bătrânul Bounderby!

Umbrele lor se conturau pe zid, iar umbrele dulapurilor înalte din cameră se învălmășeau laolaltă pe pereți și pe tavan, închizând ca într-o peșteră sumbră pe frate și pe soră. Poate că o imaginație bogată (dacă asemenea trădare putea să aibă loc acolo) ar fi putut presupune că-i umbra convorbirii lor, prevestitoare a unui viitor amenințător.

— Și care-i metoda aceea grozavă de a-l îmblânzi și de a-l duce de nas, Tom? E o taină?

— Ei, răspunse Tom, dacă-i taină, nu-i departe. Tu ești. Ești răsfățata lui, favorita lui, și pentru tine e în stare să facă orice. Când are să-mi spună ceva care n-are să-mi placă, am să-i răspund: „Sora mea, Loo, are să fie jignită și dezamăgită, domnule Bounderby. Întotdeauna îmi spunea că veți fi mai binevoitor cu mine decât văd că vă arătați." Dacă nici cu asta nu reușesc, atunci nimic pe lume nu-l poate muia.

Așteptă un timp și, văzând că nu primește niciun răspuns, Tom reveni plictisit în prezent, începând a se răsuci pe picioarele scaunului, căscând și zburlindu-și părul din cap din ce în ce mai tare. În cele din urmă ridică brusc ochii și întrebă:

— Ai adormit, Loo?

— Nu, Tom. Privesc la foc.

— Mi se pare că descoperi într-însul mai multe lucruri decât aș putea eu vreodată să văd, spuse Tom. Bănuiesc că-i încă unul din avantajele fetelor.

— Tom, întrebă sora lui cu voce scăzută și pe un ton ciudat, ca și cum întrebarea o citea în foc dar nu vedea limpede ce-i scris, aștepți cu plăcere să te instalezi la domnul Bounderby?

— Singurul lucru care contează, răspunse Tom, sculându-se și împingând la o parte scaunul, este că voi pleca de acasă.

— Singurul lucru care contează, repetă Louisa cu aceeași voce ciudată, este că vei pleca de acasă. Da.

— Să nu crezi că nu-mi pare foarte rău, Loo, că te părăsesc și că te las aici. Știi prea bine că trebuie să plec, vrând-nevrând. Și-i mai bine să mă duc acolo unde-mi poate fi de folos influența ta decât aiurea, unde n-aș

avea asemenea avantaj. Înțelegi?

— Da, Tom.

Răspunsul se lăsă așa de mult așteptat, deși nu se simțea nici urmă de ezitare în el, încât Tom veni să se rezeme de spătarul scaunului Louisei, ca să contemple din același unghi focul ce absorbea într-atâta atenția fetei, cercând să vadă dacă n-ar putea descoperi și el ceva acolo.

— Nu-i decât un foc, spuse Tom, și-l găsesc la fel de stupid și lipsit de sens ca tot ce ne înconjoară. Ce vezi în el? Nu cumva un circ?

— Nu văd nimic deosebit în el, Tom. Dar tot uitându-mă, m-au furat gândurile și m-am întrebat cu mirare ce vom ajunge noi doi când vom fi mari.

— Iar te miri! zise Tom.

— Am gânduri pe care nu le pot ține în farâu, răspunse sora lui, și care se miră singure.

— Te rog, Louisa, spuse doamna Gradgrind, care deschisese ușa pe nesimțite, pentru numele lui Dumnezeu, să nu mai faci una ca asta, copil nesocotit, că n-am să mai am liniște niciodată cu tatăl tău! Iar tu, Thomas, când știi ce tare mă doare într-una capul, nu ți-e rușine, băiat crescut cum ai fost, cu o educație care a costat o groază de bani, să te găsesc încurajând pe sora ta să se mire, când știi că tatăl ei i-a pus în vedere că n-are voie?

Louisa luă asupra ei întreaga vină, dezvinovățindu-l pe Tom, dar mama o întrerupse cu o replică irezistibilă:

— Louisa, cum poți să-mi spui asemenea vorbe, când știi în ce hal e sănătatea mea? Fără să fi fost încurajată, nu-i cu putință nici moralicește, nici fizicește să faci una ca asta!

— Nu m-a încurajat nimeni, mamă, decât doar scânteile roșii ce săreau din foc și pe care le priveam căzând, albindu-se și murind. M-au făcut să mă gândesc cât de scurtă e în definitiv viața mea și cât de puțină speranță pot avea să realizez ceva.

— Fleacuri! spuse doamna Gradgrind, devenind aproape energică. Fleacuri! Cum te apuci să-mi spui în față asemenea prostii, Louisa, când știi prea bine că n-aș mai avea tihnă dacă asta ar ajunge la urechile tatălui tău? După ce ai fost crescută cu atâta grijă! După ce ai urmat atâtea

cursuri și ai asistat la atâtea experiențe! După ce te-am auzit chiar eu, pe vremea când îmi amorțise toată partea dreaptă a trupului, cum îi vorbeai profesorului despre calcinație, evaporație, congelație și o mulțime de alte ații, care pot zăpăci de cap pe o biată invalidă, să-mi spui mie asemenea absurdități despre scântei și cenușă! Îmi vine să cred, scânci doamna Gradgrind lăsându-se pe un scaun și lansând argumentul suprem înainte de a sucomba sub acele umbre de fapte, da, zău, îmi vine să cred că mai bine era dacă n-aveam copii! Aș fi vrut să văd atunci ce ați fi făcut voi fără mine!

Capitolul IX

SISSY FACE PROGRESE

Sissy Jupe ducea o viață destul de chinuită între domnul M'Choakumchild și doamna Gradgrind, și în primele luni ale supunerii ei la acea încercare cu greu își putu stăpâni violentul îndemn de-a fugi. Asemenea grindină de fapte se abătea asupra ei cât era ziua de lungă, și viața toată i se înfățișa în chipul unui caiet de socoteli ținut cu atâta strășnicie, încât cu siguranță ar fi fugit în lume dacă n-ar fi oprit-o un anumit motiv.

E trist de mărturisit, dar motivul care o oprea nu era rezultatul unei operații aritmetice; dimpotrivă, era o hotărâre luată fără amestecul calculelor și în contradicție totală cu toate tabelele probabilităților pe care le-ar fi putut înjgheba un specialist după premisele date. Fata era încredințată că tatăl ei nu o părăsise; trăia cu speranța că într-o zi se va întoarce și cu convingerea că ar fi mai fericit dacă ar ști că ea a rămas

acolo.

Jalnica neștiință în care se încăpățâna să stăruie Jupe, agățându-se de asemenea consolare și respingând satisfacția superioară a cunoașterii pe o bază aritmetică, sănătoasă, că tatăl ei era un vagabond fără inimă, umplea de milă pe domnul Gradgrind. Dar ce era de făcut? M'Choakumchild îi raportase că era foarte grea de cap la socoteli; că de îndată ce căpătase o noțiune generală a globului pământesc, nu mai arătase nici urmă de interes să-i cunoască dimensiunile precise; că memora extrem de greu datele și nu le reținea decât pe acelea care erau în legătură cu cine știe ce întâmplări vrednice de dispreț; că izbucnea în lacrimi când i se cerea să răspundă repede (metoda mintală) cât costă două sute patruzeci și șapte de bonete de muselină a patrusprezece *pence*[20] bucata; că era elementul cel mai slab din întreaga școală; că după ce studiase opt săptămâni principiile economiei politice, chiar ieri fusese corectată de-o puștancă numai de-o șchioapă, fiindcă la întrebarea: „Care-i primul principiu al acestei științe?" răspunsese absurd: „Să fac celorlalți ceea ce aș vrea să-mi facă și ei mie".

Domnul Gradgrind remarcă atunci, clătinând din cap, că asta era foarte trist; că se vădea necesitatea de a-i pune mintea la un neîntrerupt măcinat în moara științei, în virtutea sistemelor, statuetelor, rapoartelor oficiale și tabelelor statistice de la A până la Z, și că Jupe „trebuie ținută din scurt". Așa că Jupe fu ținută din scurt și, drept urmare, deveni mai tristă, fără să devină mai savantă.

— Ce n-aș da să fiu în locul dumitale, domnișoară Louisa, spuse ea într-o seară, pe când Louisa încerca să-i mai lămurească puțin ce nu putea pricepe din lecția pe a doua zi.

— Adevărat?

— Aș ști atâtea lucruri, domnișoară Louisa! Tot ce mi se pare acum atât de greu ar fi deodată atât de simplu!

— Dar poate că n-ai fi mai în câștig Sissy.

— Cred însă că nici în pierdere, domnișoară Louisa, conveni Sissy după o ușoară ezitare.

La care Louisa răspunse:

---

[20]20-Monedă divizionară în Anglia.

— Știu eu?

Cele două fete avuseseră atât de puțin prilejul să se cunoască, mai întâi pentru că viața de la Stone Lodge se scurgea monoton, și apoi din cauza interdicției ce i se hotărâse lui Sissy de a aminti de trecutul ei, încât rămăseseră aproape străine una față de alta. Sissy, cu ochii ei negri ațintiți pe chipul Louisei, sta în cumpănă dacă să mai adauge ceva ori să tacă.

— Ești mai de folos mamei. Te arăți mai binedispusă față de ea decât aș putea fi eu vreodată. Ești mai binedispusă și cu tine însăți decât sunt eu cu mine.

— Vai, domnișoară Louisa, protestă Sissy, dar eu sunt… ah, sunt atât de proastă!

Louisa, cu un râs mai luminos ca de obicei, o încredință că în curând va deveni savantă.

— Nici nu-ți închipui, zise Sissy aproape plângând, cât de proastă sunt! În orele de clasă fac mereu numai greșeli. Domnul și doamna M'Choakumchild îmi pun mereu întrebări la care dau îndeobște răspunsuri greșite, și n-am încotro. Îmi vin așa, deodată, ca de la sine.

— Îmi închipui, Sissy, că domnul și doamna M'Choakumchild nu greșesc niciodată.

— A, nu! răspunse ea cu vioiciune. Ei știu totul.

— Povestește-mi câteva greșeli de-ale tale.

— Mi-e cam rușine, spuse Sissy cu silă. Astăzi, de pildă, domnul M'Choakumchild ne explica despre prosperitatea naturală.

— Națională cred că a spus, o corectă Louisa.

— Da, asta era. Dar nu-i același lucru? întrebă ea timid.

— Dacă el a spus națională, e mai bine să spui ca dânsul, răspunse Louisa cu tonul ei sec și rezervat.

— Prosperitatea națională. „Să zicem că școala, de pildă, este o națiune, a spus el. Națiunea aceasta are cincizeci de milioane de bani numerar. Este ori nu o națiune prosperă? Fata numărul douăzeci, răspunde dacă-i o națiune prosperă și dacă te afli într-o situație strălucită!"

— Și ce ai răspuns? întrebă Louisa.

— Am spus că nu știu, domnișoară Louisa. Că nu puteam să-mi dau seama dacă-i o națiune prosperă ori nu, și dacă mă aflam într-o situație strălucită, până nu voi ști cine avea banii și dacă îmi aparținea și mie o parte din ei. Dar asta n-avea nimic de-a face cu problema. N-avea nicio legătură cu cifrele, zise Sissy ștergându-și ochii.

— Ai făcut o mare greșeală, observă Louisa.

— Da, domnișoară Louisa, îmi dau seama acum. Apoi domnul M'Choakumchild a spus că mai face o încercare cu mine: „Școala aceasta, a spus el, este un oraș colosal, și în el se află un milion de locuitori, din care numai douăzeci și cinci mor de foame pe străzi în decursul unui an. Ce ai de răspuns în privința acestei prosperități?" Și răspunsul meu a fost – căci n-am putut găsi unul mai bun – că cei care mureau de foame erau tot atât de nenorociți, indiferent dacă ceilalți erau un milion ori un milion de milioane. Răspunsul meu a fost greșit și de data asta.

— Se înțelege.

— Apoi domnul M'Choakumchild a spus că mă mai pune încă la o probă. „Să luăm, de pildă, artistica", zise el.

— Statistica, o corectă Louisa.

— Da, domnișoară Louisa (întotdeauna îmi vine în minte artistica, și asta-i încă una dintre greșelile pe care le fac), statistica accidentelor pe mare. „Găsesc în ea, zice domnul M'Choakumchild, că într-un timp dat pleacă în călătorie lungă pe mare o sută de mii de persoane, din care numai cinci sute pier înecate ori arse. Care-i procentajul?" Iar eu am răspuns, domnișoară (aici Sissy se porni pe plâns de-a binelea, ca și cum voia să arate că se căiește amarnic de cea mai mare greșeală cu putință), am răspuns că asta nu înseamnă nimic.

— Nimic, Sissy.

— Da, domnișoară, nu însemna nimic pentru rudele și prietenii celor care pieriseră. N-am să pot învăța niciodată, spuse Sissy. Și mai rău ca toate este că deși tata dorea așa de mult să învăț și deși am atâta dorință să mă instruiesc, din pricină că asta era și dorința lui, mă tem că nu mi-i dragă cartea.

Louisa contemplă, fără să spună nimic, capul acela drăgălaș și modest ce se aplecase rușinat înaintea ei, până când Sissy îl ridică și-o privi drept

în față. Atunci o întrebă:

— Îmi închipui că tatăl tău era un om instruit, de asta dorea să primești și tu o educație serioasă, Sissy?

Sissy ezită înainte de-a răspunde, și Louisa, citind cu ușurință pe chipul ei că se gândește la domeniul oprit pe care-l încălcau, adăugă:

— Nimeni nu ne aude; de altfel, chiar dacă ne-ar auzi, sunt sigură că nimeni n-ar putea găsi ceva de spus împotriva unei întrebări atât de nevinovate.

— Nu, domnișoară Louisa, răspunse Sissy la această încurajare, clătinând din cap; tata nu știa mai nimic. Abia dacă putea să scrie, și cei mai mulți dintre oameni abia erau în stare să-i înțeleagă scrisul, deși eu îl descifram cu ușurință.

— Dar mama ta?

— Tata îmi spunea că era foarte instruită. A murit la nașterea mea. Era… (Sissy se tulbură făcând teribila mărturisire) era dansatoare.

— Tatăl tău o iubea?

Louisa punea întrebările cu acea curiozitate vie, nestăpânită și lacomă care îi era caracteristică; o curiozitate ce umbla haihui, asemenea unei ființe izgonite ere caută să se aciueze prin locuri singuratice.

— A, da! Tot așa de tare ca și pe mine. Tata mă iubea în primul rând din pricina ei. Mă lua cu el peste tot când eram numai de-o șchioapă. De atunci nu ne-am mai despărțit niciodată.

— Și totuși te-a părăsit acum, Sissy…

— Numai pentru binele meu. Nimeni nu-l înțelege ca mine; nimeni nu-l cunoaște cum îl cunosc eu. Când m-a părăsit pentru binele meu – nu m-ar fi lăsat niciodată pentru binele lui – sunt sigură că i se rupea inima de durere. N-are să fie fericit nicio clipă până nu vine înapoi.

— Mai spune-mi ceva despre el, zise Louisa. Îți făgăduiesc că n-am să te mai întreb niciodată. Unde locuiați?

— Călătoream prin țară și n-aveam locuință fixă. Tata este… (Sissy rosti în șoaptă cuvântul groaznic) un clovn.

— Care face lumea să râdă? spuse Louisa, dând din cap a înțeles.

— Da. Dar uneori oamenii nu râdeau, și atunci tata plângea. În vremea din urmă se întâmpla foarte des să nu râdă, și tata se întorcea mereu

acasă deznădăjduit. Tata nu seamănă cu ceilalți oameni. Cei care nu-l cunoșteau așa de bine ca mine și nu-l iubeau cum îl iubesc eu puteau crede că nu-i tocmai întreg la minte. Uneori îi jucau feste, și nimeni nu știa cât sânge rău își făcea și cum îl apuca disperarea când rămânea singur cu mine! Era cu mult mai timid decât credeau ei.

— Și erai mângâierea tuturor necazurilor sale?

Sissy dădu din cap, pe când lacrimi îi alunecau de-a lungul obrajilor.

— Așa spunea tata, și cred că-i adevărat. Tocmai din pricină că devenise cu vremea așa de fricos și de sperios, socotindu-se un om de nimic, slab, neștiutor și neputincios (astea erau cuvintele lui), dorea atât de tare să știu eu multă carte și să nu-i semăn lui. Adeseori îi citeam, ca să-l încurajez, și-i plăcea foarte mult să mă asculte. Aveam niște cărți proaste, de care nici nu mi-i îngăduit să amintesc aici, dar noi habar n-aveam că-n ele se ascundeau lucruri urâte.

— Și-i plăceau? întrebă Louisa, ațintind-o tot timpul pe Sissy cu priviri iscoditoare.

— Da, foarte mult! De câte ori nu i-am îndepărtat gândurile chinuitoare! Câte nopți, câte nopți în șir nu și-a uitat necazurile așteptând, plin de curiozitate, să afle dacă sultanul îi va îngădui doamnei să-și urmeze istorisirea, sau îi va tăia capul înainte de-a o sfârși.

— Și tatăl tău a fost întotdeauna bun cu tine? Până la sfârșit? întrebă Louisa, din ce în ce mai curioasă, fără să mai țină deloc seama că încalcă marele principiu.

— Întotdeauna, întotdeauna! răspunse Sissy, împreunându-și mâinile. Atât de bun era, nici nu pot spune cât de bun! S-a supărat numai o singură dată, într-o seară, și nu pe mine, ci pe Labă-sprintenă, mărturisi ea pe șoptite adevărul îngrozitor. Este câinele lui dresat.

— De ce s-a supărat pe câine? întrebă Louisa.

— Tata, îndată după ce s-au întors amândoi de la reprezentație, i-a spus lui Labă-sprintenă să sară pe două scaune și să se țină în echilibru pe spetezele lor; e unul dintre numerele lui. El s-a uitat la tata și nu s-a grăbit să-l asculte. Toate-i merseseră anapoda tatii în seara aceea, și publicul nu fusese deloc mulțumit de el. Deodată a prins să strige că până și câinele lui își dă seama că nu mai este bun de nimic și nici n-are

pic de milă față de el. Și s-a apucat să-l bată, iar mie mi-a fost frică și am strigat: „Tată, tată, te rog, nu-l bate, știi doar ce mult te iubește! Pentru numele lui Dumnezeu, tată, oprește-te!" Atunci s-a oprit, dar câinele era tot plin de sânge. Apoi tata s-a așezat jos pe podele cu câinele în brațe și a început să plângă, iar câinele îl lingea pe față.

Louisa, văzând că plânge cu hohote, se apropie, o sărută, o luă de mâini și se așeză alături de ea.

— Povestește-mi până la sfârșit, Sissy, cum te-a părăsit tatăl tău. Tot te-am întrebat atât de multe, vreau să știu cum s-a terminat. Dacă există vreo vină, e a mea, nu a ta.

— Dragă domnișoară Louisa, rosti Sissy printre suspine, acoperindu-și ochii cu mâna, în după-amiaza aceea, când m-am întors acasă de la școală, l-am găsit pe bietul tata care și el de-abia se întorsese de la circ. Stătea pe un scaun în fața focului, legănându-se, parcă îl durea ceva. „Te-ai lovit, tată?" l-am întrebat (i se întâmpla și lui ca și celorlalți să se lovească uneori), și el mi-a răspuns: „Puțin, scumpa mea". Și când m-am aplecat și i-am privit fața, am văzut că plângea. Cu cât îi vorbeam, cu atât își ascundea fața mai tare; la început tremura din tot trupul și nu spunea nimic altceva decât: „Scumpa mea… draga mea…"

În clipa aceea Tom intră pășind alene și contemplă pe cele două fete cu o privire rece, ce arăta că numai propria-i persoană avea privilegiul să-l intereseze, și că în momentul de față nu-l prea interesa nici acel privilegiu.

— Îi pun câteva întrebări lui Sissy, Tom, îl lămuri sora lui. Nu-i nevoie să pleci; dar te rog să nu ne întrerupi încă vreo două clipe, dragă Tom.

— A, foarte bine! răspunse Tom. Dar să știi că tata l-a adus la noi pe bătrânul Bounderby și aș dori să vii și tu în salon. Dacă te arăți, sunt multe șanse să mă invite la masă bătrânul Bounderby; iar dacă nu vii, n-am niciuna.

— Vin numaidecât.

— Te aștept aici, zise Tom, pentru mai multă siguranță.

Sissy urmă cu voce mai înceată:

— Până la urmă bietul tata mi se tângui că nici în ziua aceea nu putuse mulțumi publicul, și că nu va mai fi în stare să-l mulțumească niciodată,

că a ajuns de râsul și batjocura tuturor și că m-aș fi descurcat în viață mult mai bine fără el. L-am mângâiat cu vorbele cele mai drăgăstoase pe care le-am găsit în inima mea și, încetul cu încetul, s-a liniștit. Atunci m-am așezat lângă el și i-am povestit tot ce s-a întâmplat la școală, toate câte se spuseseră și se făcuseră acolo. Când n-am mai avut ce povesti, tata și-a trecut brațul pe după gâtul meu și m-a sărutat de nenumărate ori. Pe urmă m-a rugat să-i aduc puțin leac dintr-acela pe care-l lua de obicei ca să-și vindece locul unde se lovise puțin, și să i-l cumpăr de la prăvălia cea mai bună, aflată la celălalt capăt al orașului. Apoi m-a mai sărutat încă o dată și m-a lăsat să plec. Am coborât scările, dar m-am întors înapoi să-i mai țin încă un pic tovărășie; crăpând ușa, l-am întrebat: „Tată dragă, să nu-l iau și pe Labă-sprintenă cu mine?" Tata a clătinat din cap și mi-a răspuns: „Nu, Sissy, nu; nu lua cu tine nimic din ce se știe că-mi aparține, drăguța mea". Așa că l-am lăsat pe scaun în fața focului. Desigur că atunci trebuie să-i fi venit gândul, bietul, bietul tata! să plece în lume pentru binele meu, deoarece când m-am întors, nu l-am mai găsit.

— Ascultă, Loo! Hai mai repede la bătrânul Bounderby! spuse Tom cu reproș.

— Nu mai am ce povesti, domnișoară Louisa. Îi păstrez sticluța cu nouă unsori; sunt sigură că într-o bună zi se va întoarce. De câte ori văd o scrisoare în mâna domnului Gradgrind, mi se taie răsuflarea și mi se împăienjenesc ochii, căci trag nădejde să fie de la tata, ori de la domnul Sleary, cu vești despre el. Domnul Sleary mi-a făgăduit să-mi scrie imediat ce va auzi ceva despre tata, și am încredere în el că-și va ține cuvântul.

— Hai mai repede la bătrânul Bounderby, Loo! spuse Tom, fluierând nerăbdător. Are să plece dacă nu te grăbești!

Din ziua aceea, de câte ori Sissy făcea o reverență domnului Gradgrind de față cu copiii, întrebând cu glas ce tremura puțin: „Vă rog să nu vă supărați, domnule, că îndrăznesc să vă plictisesc tot întrebându-vă… dar… n-ați primit vreo scrisoare pentru mine?" Louisa își întrerupea ocupația, oricare ar fi fost, pentru o clipă și aștepta răspunsul tot atât de nerăbdătoare ca și Sissy. Și de fiecare dată, la răspunsul neschimbat al domnului Gradgrind: „Nu, Jude, n-am primit așa ceva, tremurul buzelor

lui Sissy se reflecta pe chipul Louisei, și ochii ei o urmăreau plini de compătimire până la ușă. De obicei, după ce pleca Jupe, domnul Gradgrind profita de ocazie pentru a face observația că dacă ar fi fost educată cum se cuvine din fragedă pruncie, ar fi putut să-și demonstreze singură, bazându-se pe principii sănătoase, netemeinicia acelor speranțe iluzorii. Și totuși se părea (dar el habar n-avea de asta) că niște speranțe iluzorii pot avea tot atâta putere asupra spiritului ca și faptele adevărate.

Constatarea aceasta se referă exclusiv la fiica lui. Cât privește pe Tom, ajunsese, ca mulți alții dinaintea lui, să rezolve cu succes toate calculele referitoare la numărul unu, adică la el însuși. Iar doamna Gradgrind, dacă atingea vreodată subiectul acesta, spunea, desfăcându-se puțin din învelitorile în care sta ghemuită ca o larvă:

— Doamne, apără-mă! Mi-i capul năucit și mă doare de nu mai pot de atâta cât întreabă mereu și cu asemenea îndărătnicie fata asta, Jupe, de scrisorile ei plicticoase! Zău, pe cuvântul meu, îmi vine să cred că sunt sortită, blestemată și condamnată să trăiesc în mijlocul unor întâmplări pe care nu le voi vedea niciodată sfârșindu-se. Spun drept, cel mai extraordinar lucru este impresia pe care o am, că n-am să ajung niciodată să văd ceva sfârșindu-se!

Când ajungea cam în acest punct, ochiul domnului Gradgrind se fixa asupră-i și, sub înrâurirea acelui fapt glacial, cădea din nou în toropeala ei.

Capitolul X

STEPHEN BLACKPOOL

Sunt obsedat de ideea ciudată că poporul englez este tot așa de crunt exploatat ca și oricare alt popor de sub soare. Mărturisesc că această ridicolă slăbiciune este pricina ce mă face să le acord acestor oameni un rol puțin mai mare.

În cartierul cel mai industrial din Coketown, chiar în inima fortificațiilor hâdei cetăți, unde construcțiile de cărămidă alungaseră natura, dar reținuseră prizoniere miasmele și gazele otrăvitoare; în mijlocul acelui labirint de curți strâmte, îngrămădite unele în altele, și străzi înghesuite peste străzi ce luaseră ființă rând pe rând, fiecare din ele într-o grabă nebună pentru a satisface nevoia cutărui sau cutărui om, formând împreună o familie monstruoasă care se înghiontea, se strivea și în care se înăbușeau unii pe alții de moarte; în cotlonul cel mai afund al acestui uriaș recipient secătuit, unde hornurile, ca să poată prinde puțin aer pentru tiraj, erau construite într-o mare varietate de forme, care de care mai rahitice și mai strâmbe, ca și cum fiecare casă exprima prin astfel de semne ce soi de oameni te puteai aștepta să se nască acolo; în mulțimea din Coketown, numită cu un termen general „brațe", o rasă de oameni care ar fi găsit mai multă trecere în ochii anumitor persoane dacă soarta ar fi socotit mai potrivit să-i facă numai cu brațe, sau ca pe unele ființe inferioare ce populează țărmul mării, numai cu brațe și stomac, trăia un oarecare Stephen Blackpool, în vârstă de 40 de ani.

Stephen părea mai bătrân; avusese însă o viață grea. Se spune că fiecare viață are trandafirii și spinii ei; în cazul lui Stephen, însă, părea că fusese o întâmplare nenorocită ori o greșeală, că altcineva primise trandafirii lui, iar el se alesese și cu spinii acestuia într-adaus la ai lui. Avusese nenorociri cu duiumul, cum zicea el. De asta i se și spunea „unchiul Stephen", ca un fel de omagiu al acelor oameni simpli pentru

suferințele îndurate.

Puțin aplecat de spate, cu sprânceana încruntată, cu un chip gânditor și un cap sever și cam masiv, încadrat de păr lung, cărunt și rar, unchiul Stephen ar fi putut trece drept un om deosebit de inteligent printre cei de condiția lui. Și totuși nu era. Nu făcea parte dintre acele „brațe" remarcabile care, adunând bucată cu bucată ani de zile rarele momente de răgaz, izbutiseră să posede științe complicate și să adune un bagaj de cunoștințe cu totul deosebit. Nu se afla nici printre acele „brațe" care știu să rostească discursuri și să conducă întruniri. Oricând se găseau unii dintre camarazii lui care puteau vorbi mult mai bine decât el. Era un bun țesător la războiul mecanic și un om de o integritate desăvârșită. Dacă ar mai fi ceva de spus despre el, dacă se mai afla ceva ascuns înăuntrul lui, să-l lăsăm să ne-o arate singur.

Luminile care noaptea dădeau marilor fabrici aspectul unor palate din povești (cel puțin așa spuneau călătorii ce treceau pe acolo cu expresul) tocmai se stinseseră toate; clopotele sunaseră sfârșitul zilei de muncă, așa că amorțiseră apoi și „brațele" – bărbați și femei, băieți și fete se îndreptau tropăind grăbiți către casă. Unchiul Stephen se oprise în stradă, stăpânit de acea stranie senzație pe care i-o stârnea întotdeauna oprirea mașinăriilor, senzația că ele lucraseră și se opriseră chiar în capul lui.

„Încă n-o văd pe Rachael!" își spuse el.

Era o noapte ploioasă, și o mulțime de grupuri de femei tinere treceau pe lângă el cu șalurile puse pe cap și strânse bine sub bărbie, ca să se apere de ploaie. Se vede că o cunoștea bine pe Rachael, deoarece era de ajuns o singură privire asupra unui grup ca să-și dea seama că nu se găsea printre ele. Până la urmă, când nu mai trecu nimeni, plecă și el, rostind cu voce dezamăgită:

— Va să zică, iar am scăpat-o!

Dar nu străbătuse mai mult de trei străzi, când zări înaintea lui o formă înfășurată în șal, pe care o privi atât de pătrunzător, încât pentru a o recunoaște i-ar fi fost poate de ajuns să vadă numai umbra ei vag reflectată pe pavajul ud, fără de silueta ce înainta de la un felinar la altul, devenind când luminoasă, când întunecoasă. Începând imediat să

meargă cu pas mult mai iute și mai sprinten, zori până ajunse din urmă silueta aceea; atunci își reluă pasul obișnuit și strigă:

— Rachael!

Femeia, care tocmai se afla sub lumina unui felinar, se întoarse și, ridicându-și puțin gluga, dădu la iveală un obraz oval, plăcut, cu ten brun delicat, luminat de niște ochi nespus de blânzi, pușI și mai mult în valoare de părul negru strălucitor, pieptănat cu multă grijă. Fața ei nu mai avea strălucirea primei tinereți; era o femeie de 35 de ani.

— A, tu erai, băiatule?!

După ce rosti vorbele acestea cu un surâs ce i se putea ușor ghici doar privindu-i ochii dulci, căci numai ei se vedeau, își trase iar gluga pe față și porniră mai departe împreună.

— Am crezut că ești în urma mea, Rachael.

— Nu.

— Ești grăbită în seara asta, draga mea?

— Uneori plec ceva mai devreme, Stephen, alteori ceva mai târziu. Nu pot fi sigură niciodată de ora când mă întorc acasă.

— Și nici când pleci de acasă, pare-mi-se, nu-i așa, Rachael?

— Așa-i, Stephen.

Se uită la dânsa, și pe chip i se putea citi o oarecare dezamăgire, dar totdeauna o respectuoasă și neclintită convingere că ea trebuia să aibă dreptate în tot ce făcea. Expresia aceea nu-i scăpă lui Rachael, căci își așeză ușor mâna pe brațul lui o clipă, ca și cum îi mulțumea pentru asta.

— Suntem atât de buni prieteni, băiete, atât de vechi prieteni, și acum începem și noi să îmbătrânim…

— Nu, Rachael, tu ai rămas la fel de tânără ca întotdeauna.

— Ce încurcătură ar fi pentru noi, Stephen, să îmbătrânim unul fără celălalt, cât mai suntem în viață, răspunse ea râzând. În tot cazul, suntem prieteni atât de vechi, încât ar fi păcat și rușine să nu ne spunem unul altuia adevărul în față. Ar fi mai cuminte să nu prea umblăm împreună. Doar rar, câteodată. Ar fi într-adevăr prea greu să nu ne mai vedem de loc, spuse ea cu o dulce voioșie, pe care încerca să o comunice și tovarășului ei.

— Oricum, tot e greu, Rachael.

— Cearcă să nu te gândești, și are să-ți fie mai ușor.

— De multă vreme tot încerc, și nu-mi merge mai bine. Ai însă dreptate, oamenii ar putea scorni vorbe, chiar și pe socoteala ta. Știi doar, Rachael, că tu ai fost mângâierea mea atâta amar de ani; mi-ai făcut atât de mult bine, redându-mi curajul cu vorbele tale inimoase, încât cuvântul tău e lege pentru mine. Ah, fată dragă, bună și blândă lege! Mai bună decât unele legi adevărate!

— Nu-ți mai frământa mintea cu ele, Stephen, răspunse ea repede, aruncând o privire îngrijorată pe chipul lui. Lasă legile în pace.

— Da, zise el, clătinând ușor din cap de câteva ori. Să le lăsăm în pace. Să lăsăm totul în pace, în voia sorții. Totul e o mizerie, asta-i!

— Iarăși mizerie? spuse Rachael, atingându-i din nou ușurel brațul, ca să-l trezească din gândurile care-l furaseră, pe când mergea înainte mușcând de capetele lungi ale fularului înfășurat larg în jurul gâtului.

Atingerea avu un efect instantaneu. Dând drumul capetelor fularului, întoarse spre ea un chip zâmbitor și spuse, izbucnind într-un hohot de râs plin de voie bună:

— Da, Rachael, draga mea, mereu mizeria! Se ține scai de mine. Degeaba mă zbat de atâta timp în fel și chip să scap de ea, că nu izbutesc.

Merseseră o bucată bună de drum, așa că se aflau acum aproape de locuințele lor. Întâi ajunseră la casa ei. Era pe una din numeroasele ulicioare cărora antreprenorul de pompe funebre la modă (ce scotea o sumă frumușică de la înmormântările mizere din împrejurimi) le rezerva o scară neagră, care ajuta celor ce sfârșiseră cazna suitului și coborâtului zilnic pe treptele strâmte să alunece mai ușor afară din lumea asta necăjită pe ferestre. Rachael se opri la colțul străzii și, dându-i mâna, îi ură noapte bună.

— Noapte bună, draga mea; noapte bună.

Rachael coborî strada întunecoasă cu ținuta-i simplă dar îngrijită și mersu-i modest, feminin, iar el rămase privind în urma ei până ce o văzu intrând într-una din căsuțele acelea umile. Poate că nici cea mai ușoară fluturare a șalului ei ieftin nu era lipsită de interes în ochii omului aceluia; și poate că nu exista sunet al vocii ei care să nu-i răscolească ecouri în adâncul inimii.

După ce o pierdu din vedere, își urmă drumul spre casă privind din când în când cerul, pe care se alungau nori repezi și mânioși. Dar iată că norii încep a se împrăștia, ploaia încetează, și luna se ivește strălucitoare, privind prin coșurile înalte din Coketown până în adâncul furnalelor, aruncând umbrele uriașe ale mașinăriilor în repaos pe zidurile între care stăteau închise. Omul păru că se însenineză odată cu noaptea, în timp ce pășea mai departe.

Locuința lui, de pe altă stradă, aidoma celei dintâi, doar ceva mai îngustă, se afla deasupra unei prăvălioare. Cum puteau exista oare oameni care găseau că merită să cumperi ori să vinzi jucărioarele jalnice îngrămădite în ferestrele ei laolaltă cu ziare ieftine și carne de porc (se vedea și o pulpă de porc, ce trebuia pusă la loterie a doua zi) nu ne interesează aici. Stephen își luă capătul lui de lumânare de pe poliță, îl aprinse de la alt capăt de lumânare de pe tejghea, fără s-o trezească pe stăpâna prăvăliei, adormită în odăița ei, și, urcându-se pe scări, intră în cameră.

Era o încăpere ce cunoscuse și ea pe vremuri, sub feluriți chiriași, scara cea neagră; în clipa de față părea însă bine îngrijită, bineînțeles pe cât putea fi îngrijită o asemenea locuință. Într-un colț, pe un birou vechi, se aflau câteva cărți și niște foi scrise; mobila era modestă, dar îndestulătoare, și cu toate că domnea un aer viciat, camera era curată.

Când păși spre cămin, să așeze lumânarea pe o măsuță rotundă cu trei picioare ce se afla alături, se împiedică de ceva. Se dădu îndărăt, privind în jos; atunci acel ceva se sridică singur, luând aspectul unei femei ce zăcea pe podele.

— Doamne, apără-mă! Tu ești, femeie? strigă el dântdu-se îndărăt din fața arătării. Ai venit iar înapoi?

Vai, ce femeie! O ființă pierdută, beată, ce abia era în stare să se țină în capul oaselor, sprijinindu-se de podea cu o mână murdară, în timp ce cu cealaltă se străduia zadarnic să-și dea la o parte de pe față părul încâlcit, izbutind numai să-și acopere și mai tare vederea cu noroiul de care-i era plină mâna. Era o viziune respingătoare prin zdrențele, murdăria și petele de noroi ce o acopereau, dar părea și mai respingătoare din pricina ticăloșiei morale, încât îți era rușine s-o privești.

După ce slobozi înciudată vreo două înjurături și se zgârie singură, prostește, cu mâna pe care n-o folosea ca sprijin, izbuti să-și îndepărteze îndeajuns părul din ochi, încât să-l poată zări pe Stephen. Apoi, rămânând mai departe pe jos, începu să se legene încolo și încoace, făcând cu brațu-i neputincios gesturi ce păreau a avea intenția să acompanieze un hohot de râs, cu toate că fața urma să-i rămână adormită și nepăsătoare.

— Ei, băiete! Va să zică tu erai? Cu greu izbutiră să iasă din gâtlejul ei câteva sunete răgușite, ce voiau să exprime cuvintele acestea pe un ton batjocoritor, apoi capul îi căzu în piept.

— Iar înapoi? țipă ea ascuțit după câteva minute, ca și cum Stephen rostise în clipa aceea cuvintele. Da! Și am să mă întorc iar. Am să mă întorc mereu, mereu, tot mai des. Înapoi? Da, înapoi! Și de ce nu?

Trezită de violența nebunească cu care strigase acele vorbe, izbuti să se ridice anevoie în picioare și rămase așa, rezemându-se cu spatele de perete, bălăbănind într-o mână, de capetele șnururilor, o bucată de bonetă parcă scoasă din gunoi, încercând să-l privească disprețuitor.

— Am să-ți vând iar tot ce ai, și după asta am să-ți vând din nou tot ce ai, și am să-ți vând tot ce ai de nenumărate ori! răcni ea făcând o mișcare ce semăna mai mult cu începutul unui dans răzbunător decât cu o amenințare furioasă. Cară-te de pe pat! (Stephen se lăsase pe marginea patului, cu fața ascunsă în mâini.) Șterge-o de-acolo! E patul meu și am dreptul să mă culc în el!

Când se apropie împletindu-se, Stephen se feri într-o parte, cutremurându-se, apoi, tot cu fața ascunsă în mâini, trecu de partea cealaltă a camerei. Femeia se trânti greoaie pe pat și începu îndată a sforăi tare. Stephen se lăsă pe un scaun și nu se mișcă de acolo decât o singură dată în tot timpul nopții: atunci când luă o cuvertură și o aruncă peste ea, ca și cum mâinile cu care își acoperea fața nu i-o ascundeau îndeajuns nici pe întuneric.

Capitolul XI

NICIO PORTIȚĂ DE SCĂPARE

Palatele fermecate se luminară dintr-odată înainte ca palidele zori să fi dat la iveală șerpii monștruoși de fum ce se târau pe deasupra Coketown-ului. Tropăieili de saboți pe pavaj, un sunet grăbit de clopot, și toți elefanții aceia care sufereau de o nebunie melancolică, proaspăt unși și lustruiți pentru monotona muncă a zilei, își reîncepură gimnastica lor greoaie.

Stephen stă aplecat pe războiul lui, calm, atent, neclintit. Formează un contrast ciudat, laolaltă cu toți ceilalți oameni din pădurea aceea de războaie unde muncește el, cu huruiala, izbiturile și violența mașinăriei la care lucrează. Nu vă temeți, oameni buni, care sunteți din fire mai sperioși, că ar putea vreodată Arta să ne facă să dăm uitării Natura. Puneți oriunde alături creația naturii și creația omului, și veți vedea că prima, chiar dacă s-ar întâmpla să fie numai un grup de brațe fără nicio importanță, va câștiga în demnitate prin comparație.

Într-un atelier sunt atâtea sute de brațe și atâtea sute de cai-putere. Se

știe că se poate socoti aproape până la un milimetru de ce este în stare mașina; dar toți calculatorii datoriei naționale puși laolaltă n-ar fi în stare să-mi spună cât rău ori bine, câtă ură ori iubire, cât patriotism ori revoltă, câtă forță de prefacere a virtuții în viciu și invers poate fi în stare să cuprindă numai într-o clipă sufletul unuia dintre liniștiții slujitori, cu chipuri cuminți și gesturi precise, ai acelor mașini. Căci nu există nicio taină într-o mașinărie, dar există o taină de-a pururi nepătrunsă în cel mai sărman dintre oamenii aceia. N-ar fi oare mai bine să folosim aritmetica noastră la lucruri materiale și să căutăm alte mijloace pentru a putea dirija acele teribile forțe necunoscute?

Ziua crescu, și contururile de afară începură a se distinge, în ciuda luminilor strălucitoare din fabrică. Lămpile fură stinse, și lucrul continuă. Ploaia cădea într-una, și șerpii de fum, supunându-se vechiului blestem ce se abătuse asupra neamului lor, prinseră a se târî pe pământ. Afară, în curtea de deșeuri, aburul țevii de eșapament, resturile de butoaie și fierării vechi, grămezile lucitoare de cărbuni și cenușa împrăștiată pretutindeni erau învăluite într-o pânză de ceață și ploaie.

Truda continuă până la sunetul clopotului de amiază. Alte tropăieli pe pavaje. Războaiele, roțile și „brațele", toate fură scoase din angrenaj pentru o oră.

Stephen ieși din căldura atelierului în vântul umed, pe străzile ude și reci, buimac și istovit. Se îndepărtă de tovarășii și de cartierul lui, neluând nimic altceva în drum decât o bucată de pâine, în timp ce se îndrepta spre colina unde își avea locuința patronul. Era o casă roșie, cu obloane negre pe dinafară și storuri verzi pe dinăuntru, o poartă neagră, la care ajungeai urcând două trepte albe, o placă de bronz pe care scria Bounderby (cu litere ce-i semănau), și sub placă, un mâner rotund de bronz, ca un punct de bronz.

Domnul Bounderby își lua dejunul. Stephen contase pe asta. Binevoia slujitorul să-l anunțe pe stăpân că unul dintre „brațe" cerea voie să-i vorbească? Răspunsul vine: se cerea numele acelui muncitor. Stephen Blackpool. Nu există nicio pricină de nemulțumire împotriva lui Stephen Blackpool; da, poate să intre.

Iată-l pe Stephen Blackpool în sufragerie. Domnul Bounderby (pe care-

l cunoștea numai din vedere) se ospătează cu cotlete și vin de Xeres. Doamna Sparsit tricotează lângă foc, parcă ar călări pe o șa de amazoană, sprijinindu-și un picior într-o scară de ață. Atât serviciul, cât și demnitatea doamnei Sparsit nu-i îngăduiau să prânzească. Prezida cina în calitate oficială, dar dădea a înțelege prin atitudinea măreței sale persoane că socotea prânzul drept o slăbiciune.

— Ei, Stephen, zise domnul Bounderby, ce te aduce pe aici?

Stephen salută înclinându-se. Dar nu se înclină slugarnic. Deși din categoria „brațelor", el n-ar face niciodată una ca asta! Nu, domnule, nu l-ai putea prinde, doamne ferește, făcând asemenea lucru nici dacă ar sta douăzeci de ani cu dumneata! Dar în semn de bună-cuviință față de doamna Sparsit, își vârî capetele fularului în jiletcă.

— Ei, zise domnul Bounderby, gustând puțin Xeres, după câte știu, n-am avut niciodată neplăceri cu dumneata; n-ai făcut niciodată parte dintre cei neînțelegători. Cred că n-aștepți, ca atâția alții, să fii purtat în caleașcă cu șase cai și hrănit cu supă de broască-țestoasă și vânat, cu o lingură de aur! (Domnul Bounderby pretindea întotdeauna că acesta ar fi țelul unic, urgent și direct al acelor „brațe" care nu se arătau pe deplin mulțumite.) Așa încât sunt pe deplin încredințat că n-ai venit aici ca să te plângi. Să știi că sunt sigur de asta dinainte.

— Nu, domnule, fără îndoială că n-am venit pentru așa ceva.

Cu toată convingerea pe care și-o exprima, domnul Bounderby păru agreabil surprins.

— Foarte bine! răspunse el. Ești un muncitor vrednic, nu m-am înșelat. Și acum să auzim despre ce este vorba. Deoarece nu-i ceea ce am pomenit, să auzim despre ce e vorba. Ce ai de spus? Dă-i drumul, băiete!

Stephen se uită ca din întâmplare spre doamna Sparsit.

— Dacă doriți, domnule Bounderby, eu pot să mă retrag, spuse doamna aceea întotdeauna gata de sacrificiu, făcând o mișcare ca să-și scoată piciorul din scară.

Domnul Bounderby o opri, întârziind înghițirea unei bucăți de cotlet și întinzând mâna stângă. Apoi, retrăgându-și mâna și înghițind bucata de cotlet, se adresă lui Stephen:

— Află că doamna aceasta respectabilă este o doamnă de viță nobilă, o

doamnă din lumea mare. Să nu cumva să-ți închipui că dacă îmi gospodărește casa, n-a fost pe vremuri o persoană foarte sus pusă, da, cât se poate de sus pusă! Ei, acum, dacă ai de spus ceva ce nu se cade să rostești în fața unei doamne de viță nobilă, atunci doamna va părăsi camera. Dar dacă ce ai de spus se *poate* spune în fața unei doamne de viță nobilă, atunci doamna va rămâne la locul ei.

— Domnule, cred că în viața mea n-am spus ceva ce nu se cade să audă urechile unei doamne nobile, veni răspunsul, întovărășit de o ușoară roșeață a obrazului.

— Foarte bine, zise domnul Bounderby, împingând la o parte farfuria și lăsându-se pe spate. Dă-i drumul!

— Am venit, începu Stephen după o clipă de gândire, ridicându-și ochii din podea, să vă cer un sfat. Am mare nevoie de el. M-am căsătorit într-o luni, de Paști, să tot fie de atunci șaisprezece ani, lungi și grei. Am luat o fată tânără, destul de frumușică și cu reputație bună. Ei, ce credeți? N-a trecut mult, și a luat-o pe drumul cel rău. Nu din pricina mea. Dumnezeu mi-e martor că n-am fost un soț rău.

— Am mai auzit despre toate astea, spuse domnul Bounderby. S-a apucat să bea, a părăsit lucrul, a vândut mobila și a amanetat până și hainele; cu alte cuvinte, și-a făcut de cap!

— Am fost răbdător cu dânsa.

(„Asta mă face să cred că ești un prost", se adresă confidențial paharului său de vin domnul Bounderby.)

— Am fost foarte răbdător cu dânsa. Am încercat de nenumărate ori s-o întorc pe calea cea bună. Am încercat una, am încercat alta, am încercat în toate felurile. De câte ori, întorcându-mă acasă, n-am găsit dispărute toate câte agonisisem la sufletul meu, iar pe dânsa, beată moartă, întinsă pe jos. Și asta nu mi s-a întâmplat o dată, de două ori, ci de douăzeci de ori!

În timp ce vorbea, toate cutele feței i se adânciră și mai tare, aducând o dureroasă mărturie a suferințelor îndurate.

— Din rău în mai rău și din mai rău în și mai rău. M-a părăsit. A ajuns cea din urmă dintre ființele decăzute în toate privințele. S-a întors, și iar s-a întors, și iar s-a întors. Ce puteam face ca s-o împiedic? Decât să mă

mai întorc acasă, umblam hoinar pe străzi nopți de-a rândul. M-am dus odată până la pod, cu gândul să mă arunc în apă și să sfârșesc cu toate. Atâtea am îndurat, încât am îmbătrânit de tânăr.

Doamna Sparsit, înaintând agale în buestru cu andrelele de împletit, își ridică sprâncenele-i coriolanești și clătină din cap, ca și cum ar fi spus: „Și cei mari pot avea necazuri, nu numai cei mici. N-ai decât să-ți întorci privirea ta umilă spre *Mine*".

— I-am dat bani să scap de ea. De cinci ani o plătesc. Am izbutit să-mi agonisesc iar ceva mobilă în casă. Viața mea a fost grea și tristă, dar cel puțin nu-mi mai era rușine și groază în fiecare clipă. Aseară, când m-am întors acasă, am găsit-o zăcând jos lângă cămin. Și acum e acolo!

Nenorocirea ce-l copleșea izbucnise cu atâta forță și suferința-i era atât de vie, încât pentru o clipă uită de sine și ridică fruntea cu semeție. O clipă numai, apoi își reluă atitudinea pe care o avusese tot timpul, cu umerii gârboviți cum avea obiceiul. Chipu-i gânditor, îndreptat către domnul Bounderby, avea o ciudată expresie, pe jumătate șireată, pe jumătate nedumerită, ca și cum mintea lui se căznea să descurce o problemă foarte grea: în mâna stângă, rezemată în șold, își ținea strâns pălăria, în timp ce cu mâna dreaptă întărea cele ce spunea prin gesturi pline de energie și hotărâre, și chiar când făcea câte o pauză, mâna-i rămânea mereu întinsă puțin înainte, parcă continua să spună mai departe ceva.

— Află că de mult știam despre toate acestea, zise domnul Bounderby, afară de ultima întâmplare. Ce să spun? Urâtă afacere! Mai bine te-ai fi mulțumit să rămâi cum erai, și să nu te însori. Dar acum nu mai are niciun rost să spunem asta.

— Nu cumva, domnule, era o căsătorie nepotrivită în ce privește vârsta? întrebă doamna Sparsit.

— Auzi ce întreabă doamna? Era o căsătorie nepotrivită în ce privește vârsta afacerea asta nenorocită a dumitale? spuse domnul Bounderby.

— Nici măcar atât. Eu aveam douăzeci și unu de ani, și ea, aproape douăzeci.

— Într-adevăr, domnule? se adresă doamna Sparsit cu mult calm către patronul ei. Am presupus că pricina unei căsătorii atât de nenorocite

trebuie să fie diferența de vârstă.

Domnul Bounderby aruncă acelei doamne cumsecade o privire pătrunzătoare, în care se putea citi o ciudată stinghereală. Se îmbărbătă apoi gustând iar puțin Xeres.

— Ei? De ce nu continui? întrebă el atunci, întorcându-se cam enervat spre Stephen Blackpool.

— Am venit să vă întreb, domnule, cum aș putea să scap de femeia asta?

Expresia complexă de pe chipul atent al lui Stephen căpătă și mai multă gravitate. Doamna Sparsit scoase o ușoară exclamație, ca și cum ar fi primit un șoc moral.

— Ce înseamnă asta? spuse Bounderby, sculându-se ca să se rezeme cu spatele de cămin. Ce vrei să spui? Ai luat-o doar cum spune preotul, și la bine, și la rău.

— Trebuie să scap de ea! Nu mai pot îndura! Dacă am putut-o duce atâta timp, apoi asta o datoresc numai milei și vorbelor de încurajare ale celei mai bune ființe care a existat vreodată pe lumea asta. Norocul meu, căci fără ea aș fi ajuns nebun de legat.

— Am impresia, domnule, că vrea să fie liber ca să se căsătorească cu femeia despre care vorbește, observă doamna Sparsit cu voce scăzută, foarte întristată de imoralitatea poporului.

— Da, așa e. Doamna are dreptate. Asta vreau. Aici voiam să ajung. Am citit în ziare că cei din lumea mare (foarte bine fac, n-am nimic împotriva lor!) nu se leagă atât de tare la bine și la rău încât să nu se poată elibera dintr-o căsătorie nenorocită și să se căsătorească din nou. Când nu se înțeleg, având caractere nepotrivite, au mai multe camere decât le trebuie în casele lor, ca să poată trăi despărțiți. Noi, cei din popor, n-avem decât o cameră, și nu putem face asta. Lor, dacă nu le convine nici așa, au aur sau alte bogății și pot spune: asta-i pentru tine și asta-i pentru mine, apoi poate pleca fiecare în drumul lui. Noi nu putem. Pe lângă astea, ei se pot despărți pentru motive mai puțin grave decât al meu. Așa că trebuie să scap de femeia asta, și vreau să știu în ce chip.

— În niciun chip, răspunse domnul Bounderby.

— Dacă o lovesc, domnule, este o lege care să mă pedepsească?

— Desigur că este.

— Dacă o părăsesc, este o lege care să mă pedepsească?

— Desigur că este.

— Dacă mă căsătoresc cu cea care mi-i dragă, este o lege care să mă pedepsească?

— Desigur că este.

— Dacă aș trăi cu ea fără să mă căsătoresc, presupunând că s-ar putea una ca asta, deși n-are să se întâmple niciodată, căci ea e un suflet prea drept, este o lege care să mă pedepsească, lovind în copiii nevinovați pe care i-aș avea?

— Desigur că este.

— Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, spuse Stephen Blackpool, arătați-mi legea care mă poate ajuta!

— Hm! Această legătură socială este oarecum sfințită, spuse domnul Bounderby, și… și… trebuie păstrată.

— Nu, nu, domnule, nu spuneți una ca asta! Nu poate fi păstrată în felul acesta. Nu în felul acesta. În felul acesta se distruge. Sunt un țesător și lucrez în fabrică de când eram copil, dar am urechi de auzit și ochi de văzut. Urmăresc în ziare fiecare sesiune, fiecare ședință a tribunalului. Și dumneavoastră citiți, știu bine! – cu groază – că așa-zisa neputință de a se elibera din lanțurile căsătoriei într-un fel oarecare, în orice chip și cu orice preț, face să sângereze țara asta, provocând în căsniciile celor de rând bătăi, crime și morți năprasnice. Trebuie să înțelegem bine asta. Cazul meu e grav și aș vrea, dacă binevoiți, să cunosc legea care poate să-mi vină în ajutor.

— Ei, atunci ascultă ce-ți spun! zise domnul Bounderby, vârându-și mâinile în buzunare. Asemenea lege există!

Stephen, revenind la atitudinea lui calmă, cu întreaga atenție încordată, încuviință din cap.

— Dar nu-i de loc făcută pentru dumneata. Costă bani. Costă o grămadă de bani.

— Cât de mult ar putea să coste? întrebă cu liniște Stephen.

— Mai întâi ar trebui să intentezi o acțiune la tribunalul pentru problemele de familie, să mai intentezi încă una la tribunalul cetățenesc,

și apoi să intentezi o a treia la Camera Lorzilor, după care ar trebui să obții un act al Parlamentului care să-ți dea voie să te recăsătorești, și te-ar costa, dacă treburile ar merge strună, cred, cam între o mie și o mie cinci sute de lire, zise domnul Bounderby. Ba poate chiar dublu.

— Și nu este altă lege?

— Desigur că nu.

— Dacă-i așa, domnule, zise Stephen pălind și făcând un gest cu mâna dreaptă ca și cum voia să spulbere totul în cele patru vânturi, atunci e mare mizerie! Totu-i o mizerie, și cu cât am să mor mai degrabă, cu atât are să fie mai bine!

(Doamna Sparsit se întristează din nou de lipsa de evlavie a oamenilor de jos.)

— Ei, ei! Nu vorbi prostii, omule, zise domnul Bounderby, despre lucruri pe care nu le înțelegi și nu mai numi instituțiile țării tale niște mizerii dacă nu vrei să ți se întâmple și ție o mizerie adevărată într-una din zilele astea. Instituțiile țării tale nu-s treaba ta, și cel mai bun lucru pe care îl ai de făcut este să-ți vezi de muncă. Nu ți-ai luat nevastă ca s-o păstrezi ori ca s-o arunci după cheful tău, ci ca să trăiești cu ea la bine și la rău. Dacă ea a luat-o pe drumul cel rău, ei, nu putem spune altceva decât că s-ar fi putut s-o ia și pe drumul cel bun.

— Ce mizerie! zise Stephen, clătinând din cap, pe când pășea spre ușă. Ce mizerie!

— Ia ascultă! începu domnul Bounderby un fel de discurs de despărțire. Cu părerile dumitale, pe care eu le-aș numi niște ticăloșii, ai scandalizat-o foarte tare pe doamna, care, după cum ți-am mai spus, este de viță nobilă și, după cum nu ți-am spus încă, a avut și ea nenorocirile ei casnice, ce s-au ridicat la zeci de mii de lire, zeci de mii de lire! repetă el cu mare satisfacție. Deși până acuma te-am socotit întotdeauna un muncitor vrednic, părerea mea este, îți spun pe șleau, că ai apucat pe drumul cel rău. Se vede că ai ascultat pe vreunul dintre străinii aceia care seamănă revoltă și care veșnic dau târcoale pe aici, dar cel mai bun lucru ce-ți rămâne de făcut este să-ți vâri mințile-n cap! Să știi (aici trăsăturile domnului Bounderby căpătară o extraordinară finețe) că sunt în stare să văd mai departe decât mi-i lungul nasului; mai departe decât mulți alții,

poate pentru că mi-a fost mult ascuțit nasul la tocilă în tinerețile mele. Întrezăresc parcă amestecându-se aici ceva supă de broască țestoasă, vânat și lingură de aur! Da, le întrezăresc! strigă domnul Bounderby, clătinând din cap cu o șiretenie îndârjită. Pe cuvântul meu că le întrezăresc!

Clătinând și el din cap, dar cu totul în alt chip și oftând adânc, Stephen răspunse:

— Vă mulțumesc, domnule; rămâneți cu bine.

Și îl lăsă pe domnul Bounderby umflându-se de mândrie în fața portretului său din perete, de parcă avea de gând să facă explozie, iar pe doamna Sparsit, care tot mai călărea agale cu un picior în scară, arătând nespus de întristată de viciile poporului.

Capitolul XII

BĂTRÂNA

Unchiul Stephen închise în urma lui ușa cea neagră cu placă de bronz, trăgând de mânerul de bronz, căruia îi dădu un lustru de bun rămas cu mâneca hainei, fiindcă observase că mâna-i fierbinte îl aburise, coborî cele două trepte albe și trecu strada. Mergea așa, cu ochii ațintiți în pământ, copleșit de întristare, când deodată simți că o mână îl atinge pe braț.

Nu era atingerea de care ar fi simțit nevoie în momentul acela – atingerea care putea liniști apele furtunoase ale sufletului său, așa precum mâna înălțată a iubirii și răbdării sublime poate îmblânzi furia mărilor – era totuși o mână de femeie. Oprindu-se locului și întorcându-se, zări o bătrână înaltă și încă în putere, deși veștejită de vreme. Era îmbrăcată foarte simplu și cuviincios, iar ghetele aveau noroi de la țară pe ele, ca și cum abia sosise de la drum. Felul ei agitat de a se comporta în mijlocul zgomotului neobișnuit al străzii, al doilea șal ce-l purta împăturit pe braț, umbrela grea și panerașul, mănușile largi, cu degete prea lungi, cu care mâinile ei nu erau obișnuite, toate arătau că-i o bătrână de la țară, îmbrăcată în hainele ei bune de sărbătoare, pentru care călătoria la Coketown era un eveniment rar. Stephen Blackpool observă

totul dintr-o singură privire, cu acea pătrunzătoare agerime caracteristică pentru clasa lui, și își aplecă fața atentă să audă mai bine ce-l întreba, cu aerul obișnuit tuturor celor de meseria lui care, lucrând îndelungat cu ochii și mâinile în mijlocul unui vacarm îngrozitor, capătă expresia aceea concentrată ce apare de obicei numai pe chipul surzilor.

— Vă rog, domnule, spuse bătrână, mi s-a părut că ați ieșit din casa de colo… și arătă înapoi către locuința domnului Bounderby. Cred că dumneavoastră erați. Te pomenești însă că am avut ghinionul să pierd din vedere persoana pe care o urmăream!

— Da, doamnă, răspunse Stephen, eu eram.

— Ați văzut cumva… iertați curiozitatea unei bătrâne… ați văzut cumva pe stăpânul casei?

— Da, doamnă.

— Cum arăta, domnule? Părea sănătos și voios, țanțoș, inimos și plin de curaj?

În timp ce își îndrepta statura și își înălța capul potrîvindu-și atitudinea după cuvinte, Stephen avu impresia că o mai văzuse cândva pe bătrâna aceea și nu-i fusese prea simpatică.

— Da, răspunse el privind-o mai atent. Arăta întocmai cum spui.

— Și sănătos, urmă bătrâna, ca vremea cea bună?

— Da, răspunse Stephen. Se ospăta și bea, și-i gras și gălăgios ca un bărzăun.

— Îți mulțumesc! zise bătrâna, nespus de încântată. Îți mulțumesc!

Cu siguranță că o vedea pentru prima oară pe bătrână. Și totuși în mintea lui stăruia o vagă amintire, ca și cum visase în repetate rânduri o bătrână ca aceea.

Pășea alături de el, și lucrătorul, din delicatețe, se sili să ia același ton de bună dispoziție întrebând-o dacă nu găsea că Coketown era un oraș aglomerat. De bună seamă, i se părea grozav de aglomerat, răspunse ea. Desigur că venea de la țară, întrebă el iar, la care bătrâna răspunse afirmativ.

— Cu trenul parlamentar[21], azi-dimineață. Am călătorit patruzeci de

[21]21-În acea epocă existau trenuri suplimentare, cu tarif redus, aprobate printr-un act al Parlamentului. De aici și denumirea.

mile cu parlamentarul în dimineața asta, și după masă străbat iar patruzeci de mile înapoi. Am mers pe jos nouă mile până la gară dis-de-dimineață, și dacă nu găsesc la întors pe nimeni în drum care să mă ia în căruță o bucată de cale, astă-seară, merg pe jos încă nouă mile până acasă. Nu-i rău, la vârsta mea, domnule! spuse guraliva bătrână, și ochii îi străluceau de plăcere.

— Adevărată ispravă! Dar să n-o repeți prea des, doamnă.

— Nu, nu! O dată pe an, răspunse ea clătinând din cap. Pe asta îmi cheltuiesc economiile în fiecare an. Vin regulat să mă plimb pe străzi și să-l văd pe domnul acela.

— Numai ca să-l vezi? întrebă Stephen.

— Mi-i de ajuns, răspunse ea cu multă însuflețire și interes. Nu cer mai mult! Am tot dat târcoale prin partea aceea a uliței ca să-l văd pe domnul care locuiește acolo, spuse ea întorcând capul și privind iar către locuința domnului Bounderby. Dar anul acesta văd că întârzie așa de mult, că n-am să apuc să-l văd. În locul lui ai ieșit dumneata. La urma urmei, dacă o să fiu silită să plec fără a-l zări – nu doresc decât să-l zăresc – atunci am să mă mulțumesc că te-am văzut pe dumneata, care ai fost la el și l-ai văzut.

Rostind vorbele acestea, îl privi pe Stephen ca și cum voia să-și întipărească în minte trăsăturile lui, iar ochii ei își mai pierdură din strălucire.

Deși era un om cu multă înțelegere față de ciudățeniile gusturilor și supus întru-totul față de patricienii Coketown-ului, i se părea totuși un lucru atât de extraordinar să se intereseze cineva în asemenea măsură de persoana domnului Bounderby, încât se simțea intrigat. Dar tocmai atunci treceau prin fața bisericii și, când Stephen văzu cât arăta ceasul, iuți pasul.

Se ducea la lucru? întrebă bătrână, grăbindu-și și ea pasul cu multă ușurință. Da, de-abia avea vreme să ajungă la timp. Când îi spuse unde lucra, bătrână deveni și mai ciudată decât până atunci.

— Nu ești fericit? îl întrebă ea.

— Știți… în lumea asta fiecare om își are necazurile lui, doamnă.

Evită răspunsul, fiindcă bătrână părea încredințată că era cu neputință

să nu fie foarte fericit, și nu avea inimă s-o dezamăgească. Stephen știa prea bine că lumea aceasta e plină de necazuri; dar dacă bătrâna, care trăise așa de mult, putea să-și închipuie că el fusese cruțat, cu atât mai bine pentru ea, iar el nu pierdea nimic.

— Da, da! Ai cumva nemulțumiri acasă? zise ea.

— Uneori. Din când în când, răspunse el vag.

— Dar muncind la asemenea stăpân desigur că nu te urmăresc necazurile și la fabrică?

Nu, nu. Nu-l urmăreau până acolo, răspunse Stephen. Acolo totul era în ordine. Toate în perfectă armonie. (Nu merse atât de departe încât să-i mărturisească, pentru a-i face plăcere, că acolo domnea un fel de drept divin; de altfel, în ultima vreme am mai auzit de unele pretenții aproape tot atât de mărețe.)

Se aflau acum în întunecoasa ulicioară dosnică ce ducea la fabrică, plină de muncitori ce soseau în grupuri. Clopotul suna, șarpele devenise un șarpe foarte încolăcit, iar elefantul se pregătea să pornească. Pe ciudata bătrână totul o încânta, până și sunetul clopotului. N-auzise niciodată un clopot sunând mai frumos, spunea ea, și mai măreț!

Când, înainte de a intra, Stephen se opri să-i strângă prietenos mâna, bătrână îl întrebă de câtă vreme lucra acolo.

— De doisprezece ani, îi spuse el.

— Se cade să sărut mâna, zise ea, care a lucrat doisprezece ani în fabrica aceasta! Și, cu toată împotrivirea lui, ridicându-i mâna până la buze, i-o sărută.

În ciuda vârstei și simplității ei, femeia aceea părea că răspândește în juru-i un farmec tainic, de care ea însăși nu-și dădea seama, căci până și gestul acela straniu părea nimerit și la locul lui; aveai impresia că nimeni nu l-ar fi putut săvârși cu atâta seriozitate și naturalețe și cu un aer atât de înduioșător.

Se scursese mai bine de o jumătate de oră de când tot țesea cu gândul la bătrână, când, trebuind să se scoale și să umble în jurul războiului ca să-l mai aranjeze, își aruncă întâmplător ochii pe fereastra ce se afla în colțul unde lucra și o văzu pe bătrână stând în același loc și privind în sus la clădirile fabricii, ca într-un extaz. Fără să-i pese de fum și noroi, de

umezeală și oboseala celor două călătorii lungi, stătea locului contemplând edificiul, de parcă huruitul monoton ce se auzea de la nenumăratele etaje era pentru ea o muzică de care se simțea mândră.

Nu mult după aceea dispăru, și ziua dispăru în urma ei, luminile se aprinseră iar, expresul trecu în viteză prin fața Palatului Fermecat, peste viaductul din vecinătate, aproape nebăgat în seamă din pricina puternicelor vibrații ale mașinăriilor și abia auzit în mijlocul trosniturilor și huruielilor. Cu mult înainte de asta gândurile lui Stephen se întoarseră către lugubra cameră de deasupra prăvălioarei și către făptura infamă culcată în pat, inertă ca o piatră, și care-i apăsa pe suflet mai greu decât o piatră.

Mașinăria își încetinește mișcarea, bate tot mai slab, parcă ar fi un puls ce se pierde; apoi se oprește. Din nou clopotul; luminile orbitoare și căldura dispar. Siluetele greoaie ale fabricilor se zăresc doar vag estompate în noaptea neagră și umedă, cu coșurile lor înalte ridicându-se în văzduh ca niște turnuri Babel ce s-au luat la întrecere.

E drept că abia cu o seară înainte vorbise cu Rachael și mersese puțin cu ea; de atunci însă se abătuse o nouă nenorocire asupra lui, pe care nimeni afară de ea nu i-o putea alina nicio clipă; pentru asta și pentru că simțea nevoia să-i audă vocea, căci nicio voce afară de a ei nu era în stare să-i potolească mânia, socoti că-și poate îngădui să treacă peste hotărârea ei și s-o aștepte iar. O așteptă, dar ea se ferise din nou din calea lui. Plecase. În nicio seară, cât e anul de lung, nu-i lipsise atât de mult chipul ei blând.

— O! Mai bine să n-ai niciun cămin unde să-ți odihnești capul decât să ai un cămin la care să-ți fie groază să te întorci pentru un astfel de motiv. Mâncă și bău, căci era frânt de oboseală, dar fără să știe și fără să-i pese ce mănâncă. Hoinări în neștire prin ploaia rece, gândindu-se, gândindu-se mereu, meditând și iar meditând.

Între ei nu fusese niciodată vorba despre o nouă căsătorie; cu mulți ani în urmă Rachael se arătase plină de milă față de el, și de atunci numai ei își deschisese inima-i zăvorâtă, mărturisindu-i mereu necazurile. Știa foarte bine că dacă ar fi fost liber și ar fi putut-o cere în căsătorie, ea ar fi primit. Se gândea la căminul spre care s-ar fi putut îndrepta în clipa

aceea, fericit și mândru; la omul cu totul diferit care ar fi putut fi el în noaptea asta; la veselia care ar fi înlocuit tristețea apăsătoare din pieptu-i; la onoarea, respectul de sine însuși și liniștea sufletească distruse, pe care și le-ar fi recăpătat. Se gândea cum își risipise cei mai frumoși ani ai vieții, cum i se schimba în rău firea zi de zi; cât de groaznică viață ducea, ca legat de mâini și de picioare, lângă o femeie moartă și chinuit de un demon cu chipul ei. Se gândea la Rachael, atât de tânără, când urmările căsătoriei lui îi apropiaseră prima oară unul de altul, și atât de matură acum, atât de aproape de vârsta îmbătrânirii. Se gândea câte fete și femei văzuse ea căsătorindu-se, câte căminuri pline de copii ce crescuseră mari în jurul ei, cât de mulțumită își urmase calea singuratică și liniștită – de dragul lui – și cum uneori zărise pe chipul binecuvântat o umbră de melancolie, care-l aruncase în adâncul deznădejdii și al remușcărilor. Evocă portretul ei ca să-l pună alături de imaginea infamă din noaptea trecută și se întrebă dacă-i cu putință ca existența pământească a unei făpturi atât de blânde, de bune, de devotate să fie jertfită unei creaturi atât de ticăloase!

Împovărat de acele gânduri, atât de împovărat încât avea senzația bolnăvicioasă că devine tot mai mare, că lucrurile pe lângă care trece iau în ochii lui un aspect nou și ciudat, iar cercul de lumină din jurul fiecărui felinar cețos ia o culoare roșie, se întoarse acasă, căutându-și tot acolo un adăpost.

Capitolul XIII

RACHAEL

O lumânare pâlpâia slab în fereastra de care fusese adeseori rezemată scara cea neagră ca să poată aluneca în josul ei tot ce era mai de preț pe

lumea asta pentru o soție chinuită și o droaie de prunci flămânzi, și Stephen adăugă la celelalte gânduri trista constatare că dintre toate nenorocirile vieții noastre pământești niciuna nu ne este mai nedrept împărțită decât moartea. Diferența din naștere nu înseamnă nimic pe lângă asta. Să presupunem că pruncul unui rege și pruncul unui țesător se nasc amândoi în aceeași clipă în noaptea asta; se poate asemui inegalitatea dintre ei cu moartea ce răpește o ființă omenească de ajutor ori dragă altora și lasă în viață o creatură pierdută?

De afară trecu în casă cu obrazul posomorât, ținându-și răsuflarea și pășind încet. Sui scările până la ușă, o deschise și păși în cameră.

Înăuntru era liniște și pace. Rachael se afla acolo, pe scaun, lângă pat.

Își întoarse capul, și chipul ei luminos străluci în noaptea neagră a minții lui Stephen.

Ședea lângă pat, veghind și îngrijind pe soția lui. De fapt, întrezărise pe cineva stând întins în pat și știa prea bine că nu putea fi decât ea; dar mâinile Rachaelei agățaseră o perdea în așa fel încât s-o ascundă ochilor lui. Zdrențele mizerabile fuseseră scoase afară, și în cameră se vedeau numai câteva haine de-ale Rachaelei. Toate erau în ordine, la locul lor, așa cum obișnuia el întotdeauna să-și așeze lucrurile. Focul abia ațâțat ardea molcom, și vatra fusese de curând măturată. I se păru că toate acestea le vedea pe fața Rachaelei, fără a mai avea nevoie să privească în jur. Dar în timp ce o privea, lacrimile duioase ce-i împăienjeniră ochii o ascunseră privirilor lui, însă nu înainte de a fi putut zări că ea se uita îngrijorată la dânsul și ochii îi sunt de asemenea plini de lacrimi.

Rachael se întoarse iar spre pat și, după ce se încredință că totul era liniștit acolo, spuse cu voce scăzută, calmă și voioasă:

— Sunt bucuroasă că te-ai întors, în sfârșit, Stephen. Vii tare târziu.

— Am umblat așa, în neștire.

— Mi-am închipuit. Dar e prea urât afară în asta noapte. Plouă foarte tare și a prins a bate vântul.

Vântul. Adevărat. Bate foarte tare.

Auzi-l cum răbufnește pe horn, vuind ca valurile înfuriate. Să stai afară pe asemenea vânt și să nu-ți dai seama ce tare suflă!

— Am mai fost încă o dată aici, astăzi, Stephen. Proprietăreasa a venit

să mă caute la ora mesei. Era cineva aici care avea nevoie de îngrijiri, mi-a spus ea. Și, într-adevăr, avea dreptate. Sărmana, aiurează și nu mai știe ce-i cu ea, Stephen. Pe lângă asta e și rănită și plină de vânătăi.

Stephen se îndreptă încet către un scaun și, lăsându-se pe el, își aplecă fruntea înaintea Rachaelei.

— Am venit s-o ajut și eu pe cât pot, Stephen, în primul rând fiindcă am lucrat împreună în tinerețe, fiindcă i-ai făcut curte și te-ai căsătorit cu ea pe vremea când eram prietene…

Cu un geamăt înăbușit, el își lăsă în palme fruntea brăzdată.

— Și apoi îți cunosc inima și sunt pe deplin încredințată că ești prea milos ca s-o lași să moară, sau chiar numai să sufere, fără să-i vii în ajutor. Știi cine a spus: „Acela dintre voi care-i fără de păcat să arunce primul cu piatra." S-au găsit destui să facă asta. Tu nu ești omul care să arunce ultima piatră asupra ei, Stephen, când o vezi cât de jos a coborât.

— O, Rachael, Rachael!

— Ai îndurat suferințe cumplite, cerul să te răsplătească! spuse ea cu glas plin de compătimire. Sunt sărmana ta prietenă din toată inima și cu tot sufletul!

Rănile despre care vorbise păreau să fie în jurul gâtului acelei femei decăzute. Rachael se apucă să i le panseze, continuând s-o ferească pe bolnavă de privirile lui. Muie o bucată de pânză într-un lighean în care turnase puțin lichid dintr-o sticlă, apoi o așeză cu o mână blândă pe rană. Măsuța cu trei picioare era trasă chiar lângă pat, și pe ea se aflau două sticle. Dintr-una din ele turnase.

Stephen nu se afla atât de departe încât să nu poată citi, pe când urmărea cu ochii mâna Rachaelei, ce era scris cu litere mari pe sticlă. Se făcu palid ca un mort, și o groază de nedescris păru că pune stăpânire pe el.

— Am să rămân aici, Stephen, zise ea așezându-se din nou liniștită pe scaun, până ce clopotul va suna ceasurile trei. La ora aceea trebuie să-i schimb pansamentul, și apoi nu mai are nevoie de altceva până mâine dimineață.

— Dar tu ai nevoie de odihnă ca să poți munci mâine, draga mea.

— Am dormit bine noaptea trecută. Pot veghea nopți de-a rândul când

este nevoie. Mai multă trebuință ai tu de odihnă, după cât te văd de palid și de obosit. Cearcă să dormi pe scaun cât stau eu de veghe. Nu mai încape nicio îndoială că n-ai dormit deloc noaptea trecută. Munca zilei de mâine este cu mult mai grea pentru tine decât pentru mine.

Ascultând vântul care vuia și urla afară, lui Stephen i se păru că în el e cuprinsă mânia lui de adineauri și că încerca să pătrundă înăuntru, până la el. Rachael o alungase și n-o lăsa să se mai apropie de el; i se încredința ei ca să-l apere împotriva lui însuși.

— Știi, Stephen, că nici nu mă recunoaște. Bolborosește buimacă vorbe fără șir și se uită în jur fără să vadă. Am cercat să-i vorbesc în repetate rânduri, dar nu mă aude! Poate-i mai bine așa. Când are să fie din nou cu mintea întreagă, habar n-are să aibă că eu am făcut pentru ea tot ce-am putut.

— Câtă vreme se presupune că va mai rămâne în starea asta, Rachael?

— Doctorul spune că s-ar putea să-și vină în simțiri chiar mâine.

Ochii lui se opriră din nou asupra sticlei, și un fior îl străbătu, făcându-l să tremure din toate mădularele. Rachael crezu că răcise din pricina ploii. Nu, răspunse el, nu era asta. Avusese o spaimă.

— O spaimă?

— Da, da! Când mă întorceam. Pe când veneam încoace. Pe când mă gândeam. Pe când…

Din nou îl străbătu un fior; se ridică în picioare și, sprijinindu-se de polița căminului, își netezi părul umed și rece cu o mână ce tremura ca de paralizie.

— Stephen!

Rachael veni către dânsul, dar Stephen întinse mâna, oprind-o.

— Nu, nu te apropia. Te rog, nu te apropia. Vreau să te văd șezând acolo lângă pat. Să te văd cât ești de bună și de iertătoare. Să te văd așa cum te-am văzut când am intrat aici. Niciodată ochii mei n-or să te poată vedea într-o lumină mai frumoasă. Niciodată, niciodată, niciodată!

Din nou îl scutură un fior violent, apoi se prăbuși pe scaunul lui. După un răstimp, izbutind să-și recapete stăpînirea de sine, își rezemă cotul de un genunchi și, sprijinindu-și capul în mână, putu să se uite spre Rachael. Privind-o prin lumina slabă a lumânării și prin lacrimile ce-i începțoșau

ochii, i se părea că zărește o aureolă luminoasă în jurul capului ei. Parcă o vedea chiar aievea. Da, o vedea cu adevărat, pe când vijelia de afară zguduia fereastra, zgâlțâia ușa de jos și se învârtea în jurul casei urlând și gemând.

— Când se va mai însănătoși, Stephen, să sperăm că are să te lase în pace și n-are să-ți mai pricinuiască necazuri. În orice caz, să nădăjduim că va fi așa. Și de acum am să tac, căci vreau să dormi.

Stephen închise ochii mai mult pentru a-i face ei plăcere decât pentru a-și odihni capul trudit; dar cum sta așa ascultând zgomotul cel mare al vântoasei, începu treptat să nu-l mai audă, părându-i-se că se schimbă în zgomotul războiului său, sau chiar în vocile auzite în timpul zilei (împreună cu a lui), ce șopteau cuvinte într-adevăr rostite. La sfârșit, însă, chiar această vagă conștiință a realității dispăru cu totul și visă un vis lung și frământat.

Se făcea că el și cineva căruia îi dăruise de multă vreme inima lui – dar acel cineva nu era Rachael, și asta îl mira chiar în mijlocul fericirii închipuite – se cununau în biserică. În timpul ceremoniei, pe când recunoștea printre cei de față pe unii pe care-i știa în viață și pe mulți alții pe care-i știa morți, se făcu întuneric beznă, apoi străluci o lumină orbitoare. Lumina aceea țâșnea dintr-un rând al *Tablelor legii* ce se aflau deasupra altarului, și acele litere luminau întreaga clădire. Ele și răsunau în biserică, de parcă literele de foc ar fi avut glas. În clipa aceea toate se schimbară în jurul lui și nu mai rămase nimic din cele ce fuseseră înainte; nu rămăseseră decât el și preotul. Se aflau acum la lumina zilei, în fața unei mulțimi atât de mari, încât i se părea că dacă s-ar aduna la un loc toți oamenii de pe pământ, tot n-ar părea așa de numeroși. Toți îl urau, și nu se afla nicio privire miloasă ori prietenoasă printre milioanele de ochi care-l aținteau. Stătea pe o platformă ridicată, ce se afla sub războiul lui, și, când privi în sus, la forma pe care o lua războiul, și auzi limpede cum se citea slujba înmormântării, știu că se afla acolo ca să-și primească moartea. După o clipă, platforma pe care stătea îi fugi de sub picioare, și el trecu în neființă.

Prin ce împrejurare misterioasă se întorsese înapoi în viața obișnuită și în locuri cunoscute îi era cu neputință să-și dea seama; dar se întorsese în

acele locuri printr-un mijloc oarecare, având hotărâtă pedeapsa ca niciodată în lumea asta sau în cea viitoare, de-a pururi, până la sfârșitul veacurilor, să nu mai poată privi chipul, nici auzi vocea Rachaelei. Rătăcind de ici-colo, neîncetat, fără speranță, căutând ceva fără să știe ce (știa numai că era sortit să caute), îl stăpânea o groază oribilă, nemaipomenită, o spaimă de moarte, de o anumită formă, pe care o luau toate lucrurile. Tot ce privea se transforma, mai devreme ori mai târziu, în acea formă. Scopul ticăloasei lui existențe era să împiedice ca acea formă să fie recunoscută de diferiții oameni pe care îi întâlnea. Cazną zadarnică! Dacă-i scotea din camerele unde se afla ea, sau închidea sertarele și cămările unde era vârâtă; dacă îndepărta curioșii din locurile unde știa că stă ascunsă și-i ducea afară în stradă, până și coșurile fabricilor luau deodată acea formă, și în jurul lor se vedeau cuvintele scrise.

Vântul vuia din nou, ploaia răpăia pe acoperișuri, și întinderile vaste prin care rătăcise se restrânseră la cei patru pereți ai camerei sale. În afară de focul care se stinsese, nimic nu se schimbase de când închisese ochii. Rachael părea că ațipise pe scaunul de lângă pat. Ședea înfășurată în șal, într-o desăvârșită neclintire. Masa era în același loc, aproape de pat, și pe pat, sub înfățișarea și cu proporțiile ei adevărate, se afla forma aceea care-l urmărise mereu.

I se păru că vede perdeaua mișcându-se. Privi din nou și se încredință că se mișcă. Văzu cum o mână se întinde și bâjbâie în jur. Apoi perdeaua se mișcă mai vizibil; femeia din pat, dând-o la o parte, se ridică în capul oaselor.

Ochii ei deznădăjduiți, rătăciți și sălbatici, mari și grei, privesc în jur fără să se oprească asupra colțului unde dormea Stephen pe scaun. Apoi, privirea revine către colțul acela, cercetându-l, în timp ce-și umbrește ochii cu palma. Din nou ochii cercetează camera de jur împrejur, părând că nici n-o bagă în seamă pe Rachael, și se întorc spre colțul acela. Pe când își umbrește iar ochii cu mâna, nu atât ca să-l vadă, cât ca să-l caute cu un instinct bestial ce-o avertiza că el era acolo, Stephen se gândește că în trăsăturile acelea veștejite de viciu și în spiritul aidoma chipului nu mai exista nici urmă din femeia pe care o luase în căsătorie cu

optsprezece ani în urmă. Dacă n-ar fi văzut-o devenind încetul cu încetul ceea ce ajunsese acum, n-ar fi putut crede cu niciun chip că era aceeași femeie.

Tot timpul acesta stătu neclintit și neputincios, simțindu-se ca sub puterea unei vrăji, nefiind în stare decât să o privească.

Ea rămase o vreme ridicată în capul oaselor, cu mâinile la urechi, sprijinindu-și capul în palme, moțăind buimacă și adresându-și în neștire vorbe fără șir. Apoi din nou prinse a cerceta camera de jur împrejur. Și deodată, pentru prima oară, ochii i se opriră asupra măsuței pe care se aflau sticlele.

Imediat își întoarse ochii către colțul lui, cu aceeași expresie sfidătoare din noaptea trecută, și, mișcându-se încet, cu mare precauție, întinse o mână avidă. Apucă o ceașcă, luând-o în pat, și stătu un timp chibzuind pe care din cele două sticle s-o aleagă. În sfârșit, înșfăcă cu un gest nebunesc sticla ce conținea o moarte iute și sigură și, sub ochii lui, trase dopul cu dinții.

Era vis ori realitate? Vocea îi pierise lui Stephen și-i era cu neputință să se clintească. Dacă toate se întâmplă aievea, și ei nu i-a sunat încă ceasul din urmă, trezește-te, Rachael, trezește-te!

Și bolnava se gândește la asta. Se uită la Rachael și, încet de tot, cu mare precauție, își toarnă din sticlă. Duce băutura la buze. Încă o clipă, și nimic n-o va mai putea salva, nici chiar dacă lumea întreagă i-ar alerga într-ajutor și ar încerca din toate puterile s-o scape. Dar în momentul acela Rachael se repede cu un strigăt înăbușit. Nenorocita se luptă, o lovește, o trage de păr, dar Rachael i-a luat ceașca.

Stephen izbutește să rupă vraja și să se scoale de pe scaun.

— Ce noapte îngrozitoare; sunt oare treaz, ori visez, Rachael?

— Acu totu-i bine, Stephen. Am adormit și eu. S-a făcut aproape ora trei. Sst! Aud clopotul.

Vântul aducea până la fereastră dangătul clopotului de la orologiul bisericii. Îl ascultară bătând orele trei. Stephen se uită la ea, o văzu cât era de palidă, îi observă dezordinea părului, urmele roșii ale unghiilor pe frunte și se convinse că simțurile lui fuseseră treze, că auzise și văzuse cele petrecute. De altfel, Rachael încă mai ținea ceașca în mână.

— Mi-am închipuit că trebuie să fie aproape ora trei, zise ea, turnând liniștită conținutul ceștii în lighean și muind bucata de pânză, ca și prima oară. Sunt mulțumită că am rămas. Acum s-a isprăvit, după ce pun și asta. Așa! S-a liniștit din nou. Am să arunc ce a mai rămas în lighean, căci e o doctorie prea periculoasă ca să lași în casă chiar câteva picături din ea.

În timp ce vorbea, vărsă ligheanul în cenușa focului și sparse sticla de vatră.

Acum nu-i mai rămânea decât să se învelească bine cu șalul înainte de a ieși în vântul și-n ploaia de afară.

— Îmi dai voie să te întovărășesc la ora asta, Rachael?

— Nu, Stephen. Într-o clipă sunt acasă.

— Nu ți-e teamă, zise el cu vocea înceată, în vreme ce se îndreptau spre ușă, să mă lași singur cu ea?

Pe când ea îl privea rostind: „Stephen!", el se lăsă în genunchi înaintei, pe treptele acelea mizerabile, ducând la buze un capăt al șalului ei.

— Ești un înger. Fii binecuvântată! Fii binecuvântată!

— Nu-s decât sărmana ta prietenă, cum ți-am mai spus, Stephen. Îngerii nu seamănă cu mine. Între ei și o biată lucrătoare plină de defecte este o adâncă prăpastie. Surioara mea este acum printre ei, dar e schimbată.

Ridică o clipă ochii rostind acele cuvinte, apoi și-i coborî din nou, plină de blândețe și de bunătate, pe chipul țesătorului.

— Tu m-ai schimbat, făcându-mă din rău bun. Tu m-ai făcut să doresc umilit să-ți semăn tot mai mult, de teamă să nu te pierd când vom trece în altă viață și toată mizeria asta se va sfârși. Ești un înger, nu se poate altfel, căci tu mi-ai salvat sufletul.

Privi la el cum stătea în genunchi la picioarele ei, ținând încă șalul în mână, și vorbele de dojană i se opriră pe buze când îi văzu chipul frământat.

— M-am întors acasă disperat. M-am întors acasă fără nicio speranță, clocotind de furie că o dată am încercat și eu să mă plâng, și numaidecât am fost socotit un răzvrătit. Ți-am spus că am avut o spaimă. Era din pricina sticlei cu otravă de pe masă. De când sunt n-am făcut rău nimănui; dar dând așa deodată cu ochii de ea, m-am gândit: „Cine știe

dacă n-aș fi în stare să-mi fac felul chiar mie, sau ei, ori amândurora?”

Palidă de groază, Rachael își puse amândouă mâinile pe gura lui, pentru a-l opri să mai spună ceva. El i le prinse în mâna lui liberă, reținându-i-le, și, fără a slobozi capătul șalului, spuse precipitat:

— Te-am privit însă, Rachael, stând lângă pat. Te-am privit noaptea asta întreagă. Chiar și în somnul meu chinuit te-am simțit că erai acolo și am să te văd întotdeauna acolo. Niciodată n-am s-o pot vedea și n-am să mă pot gândi la ea fără ca tu să fii alături. Niciodată n-am să pot vedea și n-am să mă pot gândi la ceva care mă supără fără ca tu, care ești cu atât mai bună decât mine, să nu-mi apari alături. Voi încerca să aștept, să las să treacă vremea și să am încredere că va veni timpul când în sfârșit vom pleca amândoi departe, dincolo de abisul fără fund, în ținutul unde se află surioara ta.

Sărută din nou capătul șalului și o lăsă să plece. Ea îi ură noapte bună cu o voce tulburată și ieși în stradă.

Vântul sufla dinspre partea din care trebuia să se ivească ziua, și avea încă destulă putere. Risipise norii din calea lui, iar ploaia își isprăvise rezervele ori se călătorise în altă parte; stelele străluceau pe cer. Stephen rămase cu capul gol în stradă, urmărind-o cu privirea cum dispare grăbită. Ca strălucirea stelelor față de candela din geam, așa strălucea și Rachael față de întâmplările mărunte ale vieții în închipuirea acelui om simplu.

Capitolul XIV

MARELE FABRICANT

Timpul își urma cursul în Coketown în ritmul mașinăriilor orașului: atâta material brut prelucrat, atâta combustibil consumat, atâta forță întrebuințată, atâția bani câștigați. Dar mai puțin neînduplecat decât fierul, oțelul și arama, aducându-și sezoanele lui variate chiar în pustiul acela de fum și cărămidă, el era singurul care îndrăznise vreodată să se ridice împotriva odioasei monotonii a vieții de pe acele meleaguri.

— Ia uite cum a crescut Louisa! Acuși e femeie! zise domnul Gradgrind.

Timpul, cu mașina lui de nenumărați cai-putere, își urmează calea fără să-i pese de ce spune cutare ori cutare ins, și iată că l-a făcut pe tânărul Thomas să crească cu o palmă mai mult decât ultima dată când l-a băgat în seamă tatăl său.

— Ia uite cum a crescut Thomas! Acuși e bărbat! zise domnul Gradgrind.

Timpul continuă să-l fasoneze pe Thomas în vastele-i ateliere, în vreme ce tatăl lui se gândește la asta, și iată-l pe Thomas cu redingotă și guler tare.

— Într-adevăr, zise domnul Gradgrind, a sosit timpul ca Thomas să se ducă la Bounderby.

Timpul, înverșunându-se asupra lui Thomas, îl duce la banca lui Bounderby, îl instalează în casa lui Bounderby, îl silește să-și cumpere cel dintâi brici și-l îndeamnă să se antreneze cu hărnicie la calculele privitoare la numărul „unu", adică la persoana lui.

Același mare fabricant, ce are veșnic în lucru o imensă varietate de materiale în toate stadiile de transformare, o fasonează și pe Sissy în atelierele lui, scoțând din ea un articol foarte drăgălaș, într-adevăr!

— Mă tem, Jupe, zise domnul Gradgrind, că n-are niciun rost să urmezi mai departe școala.

— Și eu mă tem, domnule, că nu mai are niciun rost, răspunse Sissy, făcând o reverență.

— Nu-ți pot ascunde, Jupe, zise domnul Gradgrind încruntând din sprâncene, că rezultatul acestei încercări m-a dezamăgit; m-a dezamăgit foarte mult. Nu ți-ai putut însuși de la domnul și doamna M'Choakumchild, nici pe departe măcar, suma de cunoștințe la care mă așteptam. Ești extrem de redusă în privința faptelor. Nu te-ai putut deprinde aproape deloc cu cifrele. Ești foarte înapoiată, sub nivelul mediocru.

— Îmi pare rău, domnule, răspunse ea. Știu că-i adevărat. Dar mi-am dat toată silința, domnule.

— Da, zise domnul Gradgrind; da, cred că ți-ai dat toată silința. Te-am observat și, în privința asta, n-am a-ți face niciun reproș.

— Mulțumesc, domnule. M-am gândit uneori… (iat-o pe Sissy foarte timidă) că poate am încercat să învăț prea multe lucruri… poate, dacă aș fi cerut să mi se îngăduie să învăț ceva mai puțin, aș fi putut…

— Nu, Jupe, nu, spuse domnul Gradgrind clătinând din cap în chipul cel mai profund și mai eminamente practic. Nu! Cursurile pe care le-ai urmat le-ai urmat după un sistem; dacă spun „sistem", înseamnă că nu mai am nimic de adăugat. Nu-mi rămâne decât să presupun că în frageda

ta copilărie ai trăit în împrejurări prea nefavorabile dezvoltării puterii de judecată și că am început prea târziu. Și, totuși, cum am mai spus, sunt dezamăgit.

— Aș fi vrut, domnule, să vă pot arăta mai bine recunoștința mea pentru bunătatea dumneavoastră față de o biată fată părăsită, care n-avea niciun drept, să pretindă ocrotire și bunăvoință de la dumneavoastră.

— Nu plânge, zise domnul Gradgrind. Nu plânge. Nu-ți fac reproșuri. Ești o fată bună, iubitoare și serioasă, și… și va trebui să ne mulțumim cu asta.

— Vă mulțumesc, domnule, din suflet, răspunse Sissy cu o reverență plină de recunoștință.

— Îi ești de ajutor doamnei Gradgrind și, în general, ești de folos tuturor celorlalți din familie. Așa am înțeles din cele ce-mi spune domnișoara Louisa, lucru pe care l-am observat într-adevăr și eu. Sper, deci, zise domnul Gradgrind, că te vei putea aranja să fii fericită în condițiile acestea.

— N-aș mai dori nimic altceva, domnule, dacă…

— Te înțeleg, spuse domnul Gradgrind. Tot te mai gândești la tatăl tău. Am aflat de la domnișoara Louisa că mai păstrezi încă sticla aceea. Ei, dacă ai fi izbutit să studiezi mai bine metoda de a ajunge la rezultate precise, ai fi fost mai înțeleaptă în privința asta. Nu-i nevoie să spun mai mult.

Adevărul era că o iubea pe Sissy prea mult ca s-o poată disprețui, căci altfel, având atât de puțină stimă pentru talentul ei la calcule, ar fi putut într-adevăr ajunge la asemenea rezultate. Nu știu cum se făcuse, dar îi intrase în cap că fata aceea avea ceva care foarte greu putea fi exprimat printr-o formulă precisă. Capacitatea ei de a defini ar fi putut fi evaluată la o cifră foarte mică, cunoștințele ei matematice, la zero; totuși, nu era sigur că s-ar fi priceput, de pildă, cum s-o împartă ca s-o poată așeza pe coloanele unui raport oficial, dacă i s-ar fi cerut asemenea lucru.

Metoda folosită de timp la fabricarea materialului uman este în anumite faze foarte rapidă. Tânărul Thomas și Sissy aflându-se amândoi într-o astfel de fază a prelucrării lor, schimbările de care am pomenit s-au petrecut într-un an ori doi, în vreme ce domnul Gradgrind părea că

rămâne locului, fără a suferi vreo alterare.

În afară de una, totuși, care n-avea nicio legătură cu evoluția lui neînduplecată în marea fabrică. Timpul îl împinsese într-o mașinărie destul de zgomotoasă și cam murdară, undeva într-un colț, alegându-l în Parlament deputatul orașului Coketown: unul dintre respectabilii membri care drămuiesc și socotesc fiecare ban, unul dintre reprezentanții tablei înmulțirii, unul dintre acei preaonorabili domni surzi, preaonorabili domni muți, preaonorabili domni orbi, preaonorabili domni șchiopi, preaonorabili domni morți la tot ce nu ținea de cifre și socoteli. Altfel, cum am putea să trăim într-o țară creștină, în anul 1800 și ceva după Mântuitor?

În timpul acesta, Louisa înainta și ea pe drumul ei, atât de liniștită și de rezervată și atât de înclinată să contemple cum cădeau și se stingeau pe vatră, în amurg, scânteile strălucitoare, încât tatăl ei aproape nu o mai băgase în seamă din epoca aceea când observase că devenise aproape femeie (parcă fusese abia ieri), când deodată descoperi că devenise într-adevăr femeie.

— Închipuiește-ți! A devenit într-adevăr femeie! spuse domnul Gradgrind, dus pe gânduri.

Curând după descoperirea aceasta deveni și mai gânditor ca de obicei pentru câteva zile, părând foarte preocupat de o anumită problemă. Într-o seară, când se pregătea să iasă, și Louisa veni să-i spună bună seara înaintea plecării lui – deoarece urma să se întoarcă acasă târziu și ea n-avea să-l mai vadă până a doua zi dimineață – o cuprinse în brațe și, privind-o cu multă blândețe, îi spuse:

— Draga mea Louisa, iată-te femeie!

Ea îi răspunse cu acea privire ascuțită și scrutătoare pe care o avusese, pe vremuri, când fusese găsită la circ, apoi își aplecă ochii în jos.

— Da, tată.

— Draga mea, spuse iar domnul Gradgrind, trebuie să vorbesc cu tine serios între patru ochi. Vino mâine după dejun în odaia mea, auzi?

— Da, tată.

— Ai mâinile cam reci, Louisa. Nu te simți bine?

— Mă simt foarte bine, tată.

— Și veselă?

Ea îl privi din nou, și zâmbi în felul ei ciudat.

— Sunt veselă, tată, cum sunt de obicei și cum am fost întotdeauna.

— Mă bucur, zise domnul Gradgrind.

După asta o sărută și plecă. Louisa se întoarse în camera liniștită ce semăna a salon de coafură și, sprijinindu-și cotul în mână, prinse a se uita la scânteile efemere ce se prefăceau atât de repede în cenușă.

— Ești aici, Loo? întrebă fratele ei din ușă.

Tânărul Thomas arăta acum ca un om de lume, deși nu tocmai dintre cei mai izbutiți.

— Dragă Tom, răspunse ea, ridicându-se și îmbrățișându-l, ce mult e de când n-ai mai venit să mă vezi!

— Știi, am fost mereu invitat serile, Loo; iar ziua bătrânul Bounderby mă cam ține din scurt. Noroc că-mi slujești tu drept armă când prea întrece măsura; și în felul acesta izbutim să rămânem în termeni buni. Ascultă! Nu ți-a spus tata nimic deosebit astăzi ori ieri, Loo?

— Nu, Tom. Dar m-a înștiințat în astă seară că dorește să-mi vorbească mâine dimineață.

— Aha! E ceea ce cred eu, zise Tom. Știi unde s-a dus în seara asta? spuse Tom luând o înfățișare gravă.

— Nu.

— Atunci am să-ți spun eu. S-a dus la bătrânul Bounderby. Au împreună o consfătuire în regulă, la bancă. Și de ce crezi că s-au dus la bancă? Am să-ți lămuresc și asta. Ca să fie cât mai departe cu putință, se pare, de urechile doamnei Sparsit.

Cu mâna pe umărul fratelui, Louisa continua să privească focul. Fratele ei o privi cu mai mult interes ca de obicei și, luând-o de talie, o trase către el cu un gest lingușitor.

— Mă iubești mult, Loo, nu-i așa?

— Da, Tom, te iubesc mult, deși vii așa de rar să mă vezi.

— Ei bine, surioară scumpă, zise Tom, vorbele tale corespund aproape întru totul gândului meu. Ar trebui să ne vedem cu mult mai des, nu-i așa? Să fim mereu împreună, aproape nedespărțiți, nu-i așa? Mi-ai face un mare bine, Loo, dacă te-ai putea hotărî știu eu la ce. Pentru mine ar fi

un lucru splendid! Ar fi ceva extraordinar!

O cercetă cu priviri iscoditoare, dar rămase încurcat în fața aerului ei gânditor. Nu putea descoperi nimic pe chipul ei. O strânse în brațe și-o sărută pe obraz. Ea îi întoarse sărutul, dar urmă a privi mai departe în foc.

— Știi, Loo, am crezut că-i bine să vin să te avertizez de cele ce se pun la cale, deși presupun că tu ai fi putut ghici și singură, chiar fără să știi nimic. Nu pot rămâne mai mult în astă seară, căci mi-am dat întâlnire cu câțiva prieteni. Așa-i că n-ai să uiți cât de mult mă iubești?

— Nu, dragă Tom, n-am să uit.

— Strașnică fată! zise Tom. La revedere, Loo!

Urându-i drăgăstos noapte bună, Louisa îl întovărăși până afară la poartă, de unde se puteau zări focurile din Coketown înroșind slab depărtările. Rămase acolo locului, cu ochii ațintiți la ele, ascultând pașii lui ce se îndepărtau. Se duceau grăbiți, de parcă ar fi fost bucuroși că au scăpat din Stone Lodge. Totul era acum liniștit, Tom plecase de mult, dar ea stătea tot acolo locului, neclintită. Părea că încearcă să descopere, întâi în flăcările focului din casă, și apoi în ceața roșiatică de afară, ce fel de material va țese Moș Timp, cel mai mare și mai bun meșter țesător, din firele pe care le torsese deja ca s-o facă femeie. Dar fabrica lui este un loc tainic, mașinile lui lucrează fără zgomot, și lucrătorii lui sunt muți.

Capitolul XV

TATĂL ȘI FIICA

Deși domnul Gradgrind nu semăna cu Barbă-albastră, camera lui s-ar fi putut numi camera albastră, atât de plină era de cărți albastre[22]. Tot ce pot dovedi rapoartele (în general îți dovedesc orice vrei) era dovedit de către acea oaste mereu întărită prin sosirea de noi recruți. În încăperea aceea fermecată, cele mai complicate chestiuni sociale erau adunate, totalizate precis și perfect stabilite pe vecie. Și măcar de-ar fi putut ști ceva despre asta cei interesați! Asemenea unui astronom ce și-ar construi un observator fără ferestre și s-ar instala înăuntru ca să alcătuiască întregul univers stelar numai cu ajutorul condeiului, al cernelei și al hârtiei, la fel și domnul Gradgrind în observatorul *lui* (există multe de felul acesta), fără a avea nevoie să arunce măcar o singură privire asupra puzderiei de ființe ce mișunau în juru-i, putea să le hotărască destinele pe o plăcuță și să le șteargă toate lacrimile cu o bucățică murdară de burete.

Spre acest observator, încăpere severă, ce avea un orologiu teribil de statistic, măsurând fiecare secundă cu o bătaie ce lovea parcă în capacul unui sicriu, își îndrepta pașii Louisa în dimineața întâlnirii stabilite. Una din ferestre avea vedere spre Coketown, și de lângă masa tatălui ei, unde se așezase, putea zări coșurile înalte și dârele lungi de fum stăruind nelămurite și amenințătoare în depărtările mohorâte.

— Draga mea Louisa, zise tatăl ei, cele ce ți-am spus noaptea trecută te-au pregătit, cred, să dai toată atenția cuvenită discuției pe care o vom avea acum împreună. Ești o fată atât de instruită și faci atâta cinste, sunt fericit s-o spun, educației pe care ai primit-o, încât am perfectă încredere în bunul tău simț. Nu ești nici pasionată, nici romantică, și ești obișnuită să privești toate cu calmul rece al rațiunii și calculului. Sunt sigur că așa vei privi și vei înțelege cele ce-ți voi comunica.

Așteptă ca și cum ar fi dorit ca fata să spună ceva. Dar ea nu rosti nicio vorbă.

---

[22]22-*Blue-books*-cărți albastre, rapoarte imprimate din ordinul Parlamentului, numite astfel din pricina culorii copertei.

— Louisa, draga mea, află că prin intermediul meu ți se adresează o cerere în căsătorie.

Din nou așteptă, și din nou ea nu răspunse nicio vorbă. Foarte surprins de asta, repetă cu blândețe:

— O cerere în căsătorie, draga mea.

— Am auzit, tată. Te asigur că sunt foarte atentă, răspunse ea atunci, fără a trăda nicio urmă de emoție.

— Ei! zise domnul Gradgrind zâmbitor dintr-odată, după ce rămăsese o clipă dezorientat. Dar ești mai puțin emotivă chiar decât mă așteptam eu, Louisa. Ori poate că nu erai cu totul nepregătită să auzi comunicarea pe care am fost însărcinat să ți-o transmit?

— N-aș putea să-ți spun, tată, până nu o aud întâi. Pregătită ori nepregătită, doresc să aud totul din gura dumitale. Doresc să mi-o expui dumneata, tată.

Ciudat lucru, în clipa aceea domnul Gradgrind era mai puțin stăpân pe sine decât fata lui. Luă în mână un cuțit de tăiat hârtie, îl răsuci, îl așeză la loc, apoi îl luă din nou, ba chiar simți nevoia să privească de-a lungul lamei înainte de a se hotărî cum să urmeze.

— Ce spui tu este foarte rezonabil, dragă Louisa. Am misiunea să-ți fac cunoscut că… pe scurt, domnul Bounderby mi-a comunicat că de mult urmărește cu mare plăcere și interes progresele tale și de mult trage nădejde că va sosi odată clipa când îți va putea oferi mâna lui. Clipa aceea, pe care a așteptat-o atâta vreme, și desigur cu atât de mare statornicie, a sosit. Domnul Bounderby mi s-a adresat mie pentru cererea în căsătorie, rugându-mă să ți-o comunic, împreună cu speranța lui că o vei primi în mod favorabil.

Tac amândoi. Orologiul teribil de statistic sună dogit. Fumul depărtărilor pare negru și mohorât.

— Tată, spuse Louisa, crezi că-l iubesc pe domnul Bounderby?

Întrebarea aceasta neașteptată îl zăpăci cu totul pe domnul Gradgrind.

— Vezi, copila mea, răspunse el, eu… spun drept… n-aș putea să-ți răspund la asta.

— Tată, urmă Louisa exact pe tonul de mai-nainte, îmi ceri să-l iubesc pe domnul Bounderby?

— Nu, dragă Louisa, nu. Nu-ți cer nimic.

— Tată, repetă ea din nou, îmi cere domnul Bounderby să-l iubesc?

— Știi, draga mea, spuse domnul Gradgrind, e foarte greu să-ți răspund la întrebarea ta.

— Greu de răspuns cu un da ori un nu, tată?

— Desigur, draga mea. Din cauză (aici fiind ceva de demonstrat, își recăpătă iarăși siguranța), din cauză că răspunsul depinde în primul rând, Louisa, de sensul pe care îl dăm expresiei folosite. Or, cum crezi că domnul Bounderby te-ar nedreptăți pe tine și s-ar nedreptăți pe el însuși, pretinzând ceva fantezist, fantastic ori (folosesc termeni sinonimi) sentimental? Ar însemna că degeaba te-a văzut domnul Bounderby crescând sub ochii lui dacă ar uita într-atâta de respectul pe care îl datorează bunului tău simț, ori bunului său simț, încât să considere lucrurile dintr-un astfel de punct de vedere. Prin urmare, s-ar putea ca expresia de care te-ai servit – asta-i doar o simplă sugestie, draga mea – să fie cam nepotrivită.

— Și ce mă sfătuiești să întrebuințez în locul ei, tată?

— Vezi, draga mea Louisa, spuse domnul Gradgrind, care între timp își revenise complet la normal, te-aș sfătui (deoarece mă întrebi) să privești problema aceasta cum ai fost deprinsă să privești orice altă problemă, pur și simplu ca pe un fapt pozitiv. Numai inculții și smintiții pot complica asemenea probleme cu fantezii absurde și alte prostii care nu corespund realității; la drept vorbind, nu corespund deloc realității! Dar nu-ți fac un compliment spunându-ți că tu știi foarte bine toate acestea. Să vedem, acum, ce fapte trebuie să luăm în considerație în acest caz? Tu ai, să spunem, cu o cifră rotundă, douăzeci de ani; domnul Bounderby are, să spunem cu o cifră rotundă, cincizeci. Există o oarecare disproporție între vârstele voastre respective, dar în privința averii și a poziției sociale nu există niciuna. Dimpotrivă, este o mare potrivire. Atunci, se pune problema: această unică disproporție este suficientă pentru a împiedica o astfel de căsătorie? Referitor la această problemă este destul de important să consultăm statisticile căsătoriilor, ce le avem deja stabilite pentru Anglia și Wales. Găsesc, cercetând cifrele, că un mare număr dintre căsătorii s-au contractat între persoane de vârste

foarte diferite și că în mai mult de trei sferturi din cazuri cel mai vârstnic dintre părțile contractante era mirele. E remarcabilă constatarea (ce vădește marea răspândire a acestei legi) că la indigenii coloniilor engleze din India, că la cea mai mare parte dintre chinezi și până la calmucii din Tartaria, cele mai exacte date statistice aduse de călători conduc la rezultate similare. Disproporția pe care am menționat-o încetează deci oarecum de a fi disproporție, și (virtual) aproape dispare.

— Ce mă sfătuiești, tată, întrebă Louisa, a cărei atitudine rezervată nu părea câtuși de puțin tulburată de rezultatele acelea îmbucurătoare, să întrebuințez în locul termenului folosit mai înainte? În locul expresiei nepotrivite?

— Louisa, răspunse tatăl ei, găsesc că e cât se poate de simplu. Trebuie să te mărginești la cercetarea strictă a Faptului. Întrebarea pe care trebuie să ți-o pui relativ la Fapt este: Mă cere în căsătorie domnul Bounderby? Da, mă cere. Singura întrebare care mai rămâne este: Să mă căsătoresc cu el? Mi se pare că nimic nu-i mai simplu decât asta!

— Să mă căsătoresc cu el? repetă Louisa cu mult sânge rece.

— Exact. Și am o satisfacție ca tată, draga mea Louisa, să constat că nu pornești la examinarea acestei probleme cu idei preconcepute și obiceiuri convenționale, ca multe fete de vârsta ta.

— Nu, tată, răspunse ea, nu.

— Te las să judeci tu singură, spuse domnul Gradgrind. Am expus problema, așa cum se obișnuiește să fie expusă asemenea problemă între oameni cu spirit practic. Am expus-o la fel cum a fost expusă la timpul ei problema mamei tale și a mea. Acum rămâne, scumpa mea Louisa, ca tu să hotărăști.

Tot timpul acesta, Louisa îl privise țintă pe tatăl ei. Cum stătea acum rezemat în scaun, coborând spre ea privirea ochilor săi adânciți în orbite, s-ar fi putut întâmpla să observe acel moment de ezitare, când ea simțea îndemnul să se arunce la pieptul lui și să-i mărturisească tot ce păstra înăbușit în inimă. Dar ca să vadă asta, ar fi trebuit să se avânte dintr-un salt peste barierele artificiale pe care le ridicase de atâția ani de zile între el și toate acele însușiri subtile ale umanității, ce vor scăpa celor mai iscusite cercetări algebrice până în clipa când glasul trompetei de apoi va

spulbera în neant însăși algebra. Dar pentru un asemenea salt erau prea multe bariere, și prea înalte. Chipul lui de om rigid, pozitiv, practic, îi opri elanul, și acel moment zbură în adâncurile fără fund ale trecutului, ca să se amestece cu toate celelalte momente pierdute, înecate acolo.

Întorcându-și privirea de la el, rămase atât de mult privind tăcută spre oraș, încât până la urmă domnul Gradgrind întrebă:

— Te sfătuiești cu coșurile fabricilor din Coketown, Louisa?

— Se pare că nu-i nimic altceva acolo în afară de fumul leneș și monoton. Totuși, când vine noaptea, se vede izbucnind focul, tată! răspunse ea întorcându-se iute.

— Bineînțeles că știu asta, Louisa. Nu văd însă ce legătură are observația ta cu discuția noastră.

Să-i dăm dreptate, nu vedea niciuna.

Înlăturând cu un ușor gest al mâinii acea observație, răspunse îndreptându-și din nou atenția către el:

— Tată, m-am gândit adesea că viața este atât de scurtă…

Acesta fiind unul dintre subiectele lui de predilecție, domnul Gradgrind nu se putu stăpâni să n-o întrerupă:

— E scurtă, fără îndoială, draga mea. Totuși, s-a constatat că durata mijlocie a vieții omenești a crescut în ultimii ani. Calculele făcute de feluritele societăți de asigurare pe viață și rentă viageră, pe lângă alte rezultate indiscutabile, au stabilit acest fapt.

— Vorbesc de viața mea, tată.

— A, da? zise domnul Gradgrind. Cred că nu-i nevoie să-ți mai atrag atenția, Louisa, că existența ta este supusă acelorași legi ce guvernează și existența oamenilor în general.

— Până nu se sfârșește, aș fi dorit să fac puținul bine pe care-l pot face, pe care sunt în stare să-l fac. Dar ce importanță are?

Domnul Gradgrind păru că nu prea înțelege ultimele cuvinte.

— Cum ce importanță? Care importanță, draga mea? întrebă el.

— Domnul Bounderby, urmă ea cu hotărâre și fără înconjur, neluând în seamă întreruperea, mă cere în căsătorie. Singura întrebare pe care trebuie să mi-o pun este: Să mă căsătoresc cu el? E bine așa, tată, nu? E întocmai ceea ce mi-ai spus tu, tată, nu-i așa?

— Fără îndoială, draga mea.

— Fie! Deoarece domnului Bounderby îi convine să mă ia în condițiile acestea, sunt dispusă să-i accept propunerea. Poți să-i spui, tată, oricând dorești, că acesta este răspunsul meu. Și dacă poți, repetă-l cuvânt cu cuvânt, căci aș dori să știe exact ce-am spus.

— E foarte bine, draga mea, replică domnul Gradgrind pe un ton aprobator, să fii exact. Voi ține seama de pretenția ta, pe care o găsesc foarte rezonabilă. Ai vreo dorință în ceea ce privește data căsătoriei tale, copila mea?

— Niciuna, tată. Ce importanță are?

Domnul Gradgrind își trăsese scaunul mai aproape de ea și-i luase mâna. Dar avu impresia că în repetarea acelor cuvinte era ceva discordant. Se opri să se uite la ea, apoi urmă, ținându-i înainte mâna:

— Louisa, n-am socotit necesar să-ți pun o anumită întrebare, căci mi se pare nepotrivită pentru tine. Și, totuși, poate că ar trebui să ți-o pun. N-ai primit niciodată, într-ascuns, vreo altă propunere?

— Tată, răspunse ea pe un ton aproape disprețuitor, ce altă propunere ar fi putut să mi se facă mie? Am văzut eu pe cineva? Am fost eu undeva? Am eu vreo experiență sentimentală?

— Draga mea Louisa, i-o întoarse domnul Gradgrind, liniștit și satisfăcut, ai dreptate să mă mustri. Dar am vrut numai să-mi fac datoria.

— Ce știu eu, tată, spuse Louisa cu calmul ei obișnuit, despre gusturi și capricii, despre aspirații și simpatii, despre acea latură a firii mele în care asemenea porniri frivole ar fi putut să fie cultivate? Am putut scăpa eu măcar o singură clipă de problemele care se pot demonstra și de realitățile pe care le poți strânge în mâini? Spunând asta, își strânse instinctiv pumnul, ca și cum ar fi apucat un obiect consistent, apoi îl desfăcu încet, lăsând parcă să curgă din el pulbere ori cenușă.

— Adevărat, adevărat, draga mea, încuviință acel părinte eminamente practic.

— Mi se pare atât de ciudat, urmă ea, să-mi pui *mie* asemenea întrebare, tată! Acele plăceri copilărești, despre care știu doar din auzite că ar fi obișnuite la cei mici, nu și-au găsit niciodată un nevinovat adăpost în inima mea. Ai avut atâta grijă de mine, că niciodată n-am avut

o inimă de copil. M-ai educat atât de bine, încât n-am visat niciodată un vis copilăresc. Te-ai purtat cu mine atât de înțelept, tată, din leagăn până în clipa de față, încât n-am avut niciodată nici credință, nici teamă copilărească.

Domnul Gradgrind se simți pe deplin măgulit de succesul lui, care îi era dovedit în felul acesta.

— Draga mea Louisa, spuse el, mă răsplătești cu prisosință de toată grija mea. Sărută-mă, copilă dragă.

Și copila îl sărută. Tatăl, cuprinzând-o în brațe, îi spuse:

— Te asigur, copila mea iubită, că hotărârea înțeleaptă pe care ai luat-o mă face fericit. Domnul Bounderby este un om remarcabil, și neînsemnata disproporție care ar putea să fie între voi – dacă există așa ceva – e cu prisosință compensată de judecata pe care ți-ai format-o. Scopul meu a fost întotdeauna să vă cresc în așa fel încât de la cea mai fragedă vârstă să fiți (dacă mă pot exprima astfel) aproape fără de vârstă. Sărută-mă încă o dată, Louisa. Acum, haidem la mama ta.

Deci coborâră în salon, unde acea onorabilă doamnă, lipsită cu totul de orice frivolitate, sta întinsă ca de obicei, iar Sissy lucra lângă ea. În clipa când intrară, dădu semne slabe de întoarcere la viață, și nu mult după aceea umbra inconsistentă se prezentă ridicată între perne.

— Doamnă Gradgrind, spuse soțul ei, care așteptase cu oarecare nerăbdare săvârșirea acestei isprăvi, dă-mi voie să-ți prezint pe doamna Bounderby.

— A, spuse doamna Gradgrind, va să zică s-a aranjat?! Ei bine, sper că ai să-ți păstrezi sănătatea, Louisa, căci altminteri, dacă o să începă a-ți plesni capul de durere de cum te-ai măritat, așa cum mi s-a întâmplat mie, nu socotesc că ești de invidiat, deși fără îndoială tu îți închipui contrariul, ca toate fetele. Totuși, te felicit, draga mea, și sper să-ți poată fi acum de mare folos toate studiile tale ologice; nu mă îndoiesc de asta! Vino să primești sărutul de felicitare, Louisa, dar să nu-mi atingi umărul drept, căci mă înjunghie încă de azi-dimineață. Și ce mă fac eu de acum înainte, se văită doamna Gradgrind, înfofolindu-se în șaluri după acea tandră ceremonie, căci am să mă frământ zi și noapte să aflu cum trebuie să-i spun.

— Ce vrei să spui, doamnă Gradgrind? întrebă solemn soțul ei.

— Cum să-l numesc, domnule Gradgrind, după ce se va căsători cu Louisa! Căci va trebui să-i spun într-un fel. Este cu neputință, urmă doamna Gradgrind cu un ton în care se amesteca un simțământ de politețe și indignare, să stau mereu de vorbă cu el și să nu-i spun niciodată pe nume. Nu pot să-i spun Josiah, căci mi-e nesuferit numele acesta. De Joe, dumneata nici nu vrei să auzi, știi foarte bine. Trebuie să-i spun „domnule" ginerelui meu? Nu cred că se poate una ca asta, doar dacă a venit vremea – din pricină că sunt invalidă – să fiu călcată în picioare de familie. Atunci, cum să-i spun?

Niciunul dintre cei prezenți neputând să-i dea o sugestie în această gravă împrejurare, doamna Gradgrind se topi iarăși în neființă, după ce mai întâi adăugă următorul codicil la observațiile expuse mai sus:

— Cât privește nunta, cer un singur lucru, Louisa, și-l cer cu o palpitație de inimă pe care o simt până în tălpi: să aibă loc cât mai curând. Altfel, știu că va fi iar unul dintre lucrurile pe care n-am să le văd niciodată sfârșindu-se.

Când domnul Gradgrind prezentase pe doamna Bounderby, Sissy întorsese deodată capul către Louisa și o privise cu uimire, milă, tristețe și neîncredere, cu un amestec de multe sentimente. Louisa le ghicise, le văzuse fără s-o privească. Din acel moment deveni indiferentă, mândră și rece față de Sissy, ținând-o la distanță, schimbându-se cu totul față de ea.

Capitolul XVI

SOȚ ȘI SOȚIE

Cum auzi de fericirea lui, domnul Bounderby se simți pe dată îngrijorat de faptul că trebuia neapărat să împărtășească această noutate doamnei Sparsit. Nu-și dădea seama nici cum ar fi mai nimerit să procedeze, nici ce urmări ar putea să aibă pasul pe care-l făcuse. Nu putea deloc să prevadă dacă doamna Sparsit va pleca imediat cu cățel și purcel la *lady* Scadgers, ori va refuza net să cedeze locul; dacă se va porni pe văicăreli ori pe amenințări, dacă va vărsa lacrimi ori se va repezi cu ghearele, dacă-și va simți inima sfărâmată ori va sfărâma oglinda. Dar cum n-avea altă ieșire, trebuia să se hotărască să-i spună. Așa că după

mai multe încercări neizbutite de a compune o scrisoare, se hotărî s-o înștiințeze prin viu grai.

În seara rezervată pentru îndeplinirea acestui plan măreț, în drum spre casă, socoti prudent să intre într-o farmacie și să cumpere o sticluță cu cele mai tari săruri volatile.

— Ei comedie! zise domnul Bounderby. Dacă se pornește pe leșinuri, măcar să-i jupoi nasul!

Deși înarmat astfel din timp, n-avea deloc o înfățișare vitează când păși în propria-i casă. Apăru în fața ființei ce-i inspira temeri ca un câine conștient că vine direct de la cămară.

— Bună seara, domnule Bounderby!

— Bună seara, doamnă, bună seara.

Când își trase scaunul înainte, doamna Sparsit își trase scaunul ei înapoi, ca și cum voia să spună: „E locul dumitale din fața focului, n-am nicio pretenție, ai dreptul să-l ocupi numai dumneata dacă îți place".

— Nu pleca la Polul Nord, doamnă, spuse domnul Bounderby.

— Mulțumesc, domnule, răspunse doamna Sparsit revenind, dar nu chiar până la locul ei de mai înainte.

Domnul Bounderby rămase imobil privind-o cum găurește cu o pereche de foarfece solide și ascuțite o bucată de batistă, într-un scop ornamental misterios, operație care, asociată cu sprâncenele stufoase și nasul roman, sugera ușor imaginea unui vultur ce se înverșunează asupra ochilor unei păsărele greu de sfârtecat. Era atât de ocupată, că trecură mai multe minute până își ridică ochii de pe lucru; atunci, domnul Bounderby îi atrase atenția printr-un semn cu capul.

— Stimată doamnă Sparsit, zise domnul Bounderby vârându-și mâinile în buzunare și încredințându-se cu mâna dreaptă că dopul sticluței cu săruri era gata să fie scos; am mai avut prilejul să-ți spun că nu ești numai o doamnă de viță nobilă și manierată, ci și o femeie al naibii de sensibilă.

— Domnule, răspunse doamna Sparsit, într-adevăr, nu-i prima oară când mă onorați cu asemenea expresii, ce dovedesc că aveți o părere bună despre mine.

— Stimată doamna Sparsit, spuse domnul Bounderby, am să-ți fac o

surpriză.

— Adevărat, domnule? răspunse doamna Sparsit, interogativ și cu cel mai perfect calm din lume. Își lăsă apoi lucrul jos, și cum avea obiceiul să poarte mănuși fără degete, începu să și le netezească.

— Doamnă, zise domnul Bounderby, mă căsătoresc cu fiica lui Tom Gradgrind.

— Da, domnule? răspunse doamna Sparsit. Sper că vei fi fericit, domnule Bounderby. Da, într-adevăr, sper că vei fi fericit, domnule!

Rosti cuvintele acestea cu atâta condescendență și cu atât de mare compătimire, încât domnul Bounderby își pierdu cumpătul mai rău decât dacă ar fi văzut-o aruncându-și cutia de lucru în oglindă, ori leșinând pe covor, așa că îndesă cât putu dopul sticluței cu săruri din buzunar, spunându-și: „Afurisită femeie! Cine ar fi putut bănui că are s-o ia în felul acesta?"

— Doresc din toată inima, domnule, zise doamna Sparsit pe un ton de o înaltă distincție (părea că-și luase într-o clipă dreptul de a-l compătimi de acum încolo în vecii vecilor), să fiți fericit în toate privințele.

— Îți mulțumesc, doamnă, răspunse domnul Bounderby, puțin cam înciudat, deși vocea i se cam stinsese fără voia lui. Cred că voi fi fericit.

— Credeți, domnule? zise doamna Sparsit extrem de amabilă. Fără îndoială că veți fi fericit; fără îndoială!

Urmă o pauză foarte jenantă a domnului Bounderby. Senină, doamna Sparsit își reluă lucrul, făcând să se audă din când în când o ușoară tuse, ce suna ca o tuse a puterii conștiente și a mărinimiei.

— Ei, doamnă, urmă domnul Bounderby, în situația aceasta îmi închipui că pentru o personalitate ca dumneata n-ar fi convenabil să rămâi aici, cu toată plăcerea pe care o am de a te reține.

— Vai de mine, domnule, dar nici nu poate fi vorba de una ca asta! Doamna Sparsit clătină din cap cu aceeași înaltă distincție și schimbă ușurel tonul tusei, tușind acum de parcă se trezise într-însa darul profeției, pe care socotea că-i mai bine să-l tușească afară.

— Totuși, doamnă, spuse domnul Bounderby, sunt la bancă apartamente unde mi-ar fi foarte de folos prezența unei doamne de viță nobilă și manierată, care s-ar instala acolo în calitate de administratoare.

Și dacă aceeași leafă…

— Iertați-mă, domnule, dar ați avut bunătatea să-mi făgăduiți că veți înlocui acest cuvânt cu expresia: gratificație anuală.

— Bine, doamnă, gratificație anuală. Dacă aceeași gratificație anuală vi se pare suficientă dincolo, și nu mai aveți nicio obiecție, eu, dinspre partea mea, nu văd niciun motiv să ne despărțim.

— Propunerea aceasta e demnă de dumneavoastră, domnule, și dacă pot accepta situația pe care mi-o oferiți la bancă fără să cobor pe scara socială…

— Dar nici nu încape îndoială, răspunse domnul Bounderby. Dacă n-ar fi demnă de dumneata, cum îți închipui că aș oferi-o unei doamne care a frecventat societatea pe care ai frecventat-o dumneata? Știi bine că nu spun asta pentru că fac caz de asemenea societate! Dar dumneata faci caz.

— Domnule Bounderby, sunteți foarte amabil.

— Vei avea apartamentul dumitale separat, cărbuni, lumânări, și toate celelalte. Vei avea slujnica dumitale să te servească și un om de serviciu să te apere. Vei fi instalată, îmi iau libertatea să mă exprim astfel, fain de tot!

— Domnule, interveni doamna Sparsit, nu-i nevoie să mai adăugați niciun cuvânt. Renunțând la rolul de încredere ce-l aveam aici, nu m-am eliberat de necesitatea de a-mi câștiga o pâine amară ca subordonată (ar fi trebuit să spună pilaf de vițel, căci felul acela ales, asezonat cu un sos gustos de rântaș, era cina ei favorită), și prefer s-o primesc din mâna dumneavoastră decât de la altcineva. Așa că accept cu recunoștință oferta dumneavoastră, mulțumindu-vă sincer pentru bunăvoința ce mi-ați arătat-o până acum. Și nădăjduiesc, domnule, încheie doamna Sparsit cu un ton de compătimire impresionant, nădăjduiesc din tot sufletul să găsiți în domnișoara Gradgrind soția pe care o doriți și pe care o meritați.

Nimic n-o mai putea clinti de acum încolo pe doamna Sparsit de pe poziția ei. Domnul Bounderby putea să tune și să fulgere, să facă pe grozavul cât o pofti, totul era zadarnic; doamna Sparsit rămânea hotărâtă să-l compătimească mereu, ca pe o victimă. Era politicoasă, serviabilă, veselă, optimistă; dar cu cât era ea mai politicoasă, mai serviabilă, mai veselă, mai optimistă, cu atât apărea el și mai mult o jalnică victimă, un

sacrificat. Atâta milă părea că simte pentru soarta-i nenorocită, încât chipul butucănos și roșu al fabricantului se acoperea de o sudoare rece când doamna Sparsit se uita la el.

Între timp se hotărâse ca ceremonia nunții să aibă loc peste opt săptămâni, și domnul Bounderby se ducea în fiecare seară la Stone Lodge în calitate de logodnic oficial. Dragostea se manifesta în acele ocazii sub formă de brățări, și de fapt tot timpul cât dură logodna apăru sub un aspect industrial. Se confecționară rochii, se confecționară bijuterii, se confecționară prăjituri și mănuși, se confecționară acte dotale și un mare sortiment de Fapte onorară acel contract. Întreaga afacere se vădi o alcătuire numai de Fapte. Orele se feriră a săvârși vreuna din isprăvile acelea de culoare roz, pe care le descriau unii poeți nebuni în împrejurări asemănătoare. Pendulele nu merseră nici mai repede, nici mai încet ca în alte epoci. Lugubrul înregistrator statistic din observatorul Gradgrind lovea în cap fiecare secundă de cum se arăta, și o înmormânta apoi cu obișnuita-i regularitate.

Așa că sosi și ziua hotărâtă, cum sosește oricare zi pentru cei ce se conduc numai după rațiune; și când sosi, fură căsătoriți sub turnulețele din lemn sculptat ale bisericii (gen popular de arhitectură) Josiah Bounderby din Coketown cu Louisa, fiica cea mai mare a lui Thomas Gradgrind de la Stone Lodge, membru în Parlamentul din partea acelui oraș. Iar după ce fură uniți prin legătura sfântă a căsătoriei, se întoarseră să ia dejunul la același Stone Lodge amintit mai sus.

Fericitul eveniment adunase o societate de elită ce cunoștea perfect de unde veneau toate produsele pe care le beau și le mâncau, în ce fel se importau sau se exportau acele produse, în ce cantități și în ce soi de corăbii, engleze ori străine; cunoșteau, mă rog, totul. Domnișoarele de onoare, chiar și micuța Jane Gradgrind, erau, din punct de vedere intelectual, aproape pe măsura faimosului băiat-calculator, și niciunul dintre oaspeți nu-și îngădui vreo fantezie.

După ospăț, mirele li se adresă în termenii următori:

— Doamnelor și domnilor, sunt Josiah Bounderby din Coketown. Deoarece ne-ați făcut onoarea, soției mele și mie, să închinați pentru sănătatea și fericirea noastră, cred că e de datoria mea să vă răspund cu

aceleași urări, cu toate că, după cât mă cunoașteți cu toții și știți cine sunt și care-i originea mea, n-o să vă așteptați la un discurs din partea unui om care atunci când vede un stâlp spune: „Ăsta-i un stâlp", și când vede o pompă spune: „Asta-i o pompă", și pe care nu-l va putea nimeni convinge să spună stâlpului pompă ori pompei stâlp, ori că vreuna din ele e scobitoare. Dacă aveți chef în dimineața aceasta de un discurs, îl aveți aici la îndemână pe prietenul și socrul meu, Tom Gradgrind, membru al Parlamentului. Eu nu sunt omul nimerit. Totuși, sper că mă veți ierta dacă am un sentiment oarecum de independență când privesc în jurul acestei mese, gândindu-mă cât de departe eram de a-mi închipui că mă voi însura cu fiica lui Tom Gradgrind pe vremuri, când eram doar un vagabond zdrențăros ce nu se spăla niciodată pe față, afară de cazul când dădea de vreo cișmea, și încă și atunci cel mult o dată la două săptămâni. Cred că vă place sentimentul meu de independență; dacă nu vă place, n-am ce să vă fac. Eu *mă simt* independent. După cum am spus, și după cum ați spus și dumneavoastră, astăzi m-am căsătorit cu fiica lui Tom Gradgrind. Asta mi-a prilejuit o mare mulțumire. De multă vreme o doream. Am urmărit felul cum a fost crescută, și cred că e demnă de mine. În același timp – ca să fiți pe deplin mulțumiți – cred că și eu sunt demn de ea. Așa că vă mulțumim amândoi de bunăvoința pe care ne-ați arătat-o. Și iată acum cea mai bună urare pe care o pot face celor necăsătoriți din prezenta societate: tuturor celibatarilor le urez să găsească o soție la fel de bună cum am găsit eu, și tuturor domnișoarelor le urez să găsească un soț la fel de bun ca al soției mele.

Îndată după acel discurs, fericita pereche se pregăti să plece la gară, căci făcea o călătorie de nuntă la Lyon, pentru ca domnul Bounderby să poată cerceta, cu acest prilej, cum se comportau prin acele locuri „brațele", să vadă dacă și acolo pretindeau la fel să fie hrăniți cu linguri de aur. Coborând scările în costum de călătorie, mireasa îl găsi pe Tom așteptând-o cu chipul congestionat, nu se știe dacă de emoție, ori poate din pricina laturii vinicole a ospățului.

— Ești o fată grozavă și o soră neprețuită! șopti Tom. Ea îl strânse în brațe, așa cum ar fi trebuit să strângă în acea zi pe cineva cu un suflet mult mai ales, și pentru întâia oară își pierdu stăpânirea de sine.

— Bătrânul Bounderby te așteaptă, spuse Tom. E timpul să pleci. La revedere! Am să-ți ies în întâmpinare când te întorci. Ce spui, dragă Loo? Nu-i așa că-i minunat acum?!

CARTEA A DOUA • RECOLTA

Capitolul I

VALORI ÎN BANCĂ

O zi însorită de vară. Se întâmpla uneori asemenea lucru chiar și în Coketown.

Privit din depărtare pe asemenea vreme, Coketown-ul se întrezărea învăluit într-un nimb de pâclă, pe care parcă nici razele soarelui nu-l puteau străpunge. De fapt, bănuiai numai că orașul se află acolo, căci pata aceea mohorâtă ce strica peisajul nu s-ar fi putut explica altfel decât prin prezența unui oraș, pată de funingine și fum ce se mișca nelămurit când încolo, când încoace, uneori părând că vrea să se ridice în înaltul cerului, alteori târându-se întunecată la suprafața pământului, după cum se pornea și se liniștea vântul, ori după cum își schimba direcția; o încâlceală densă și fără formă, cu fâșii de lumină ce o străbăteau, luminând doar mase de întuneric; astfel își arăta de la distanță personalitatea Coketown-ul, înainte chiar de a-i zări o singură cărămidă.

Era însă de mirare că orașul se mai afla încă acolo. Atât de des fusese ruinat, încât era o minune că putuse rezista la atâtea zguduituri. Se înțelege că nu s-a pomenit de când e lumea porțelan mai fragil ca acela din care sunt fabricați marii industriași din Coketown. Ori cu câtă grijă i-ai fi mânuit, ei tot se sfărâmau în bucățele cu așa mare ușurință, încât îți venea să crezi că fuseseră stricați dinainte. Erau ruinați de îndată ce se vedeau nevoiți să trimită la școală copiii muncitorilor; erau ruinați chiar când li se trimiteau inspectori care să le cerceteze atelierele; erau ruinați când asemenea inspectori își exprimau îndoiala că fabricanții ar avea într-adevăr dreptul să ciopârțească oamenii cu mașinăriile lor; erau doborâți la pământ când li se făcea numai aluzie că poate nu era întotdeauna absolut necesar să se facă așa de mult fum. În afară de lingura de aur a domnului Bounderby, care fusese adoptată pretutindeni în Coketown, mai exista încă o născocire foarte la modă printre industriași. Era prezentată sub formă de amenințare. De câte ori vreunul din mai-marii Coketown-ului se socotea nedreptățit – adică de îndată ce nu era lăsat în pace și era amenințat să fie tras la răspundere pentru urmările vreuneia din faptele sale – puteai fi sigur că se va sluji de teribila amenințare „că mai degrabă își aruncă toată averea în Atlantic”. De câte ori nu se înfricoșase de moarte ministrul de interne la auzul acelor vorbe!

Totuși, burghezii din Coketown dăduseră dovadă de un atât de mare patriotism, încât nu numai că nu-și aruncaseră niciodată avuțiile în Ocean, ci, dimpotrivă, se înduplecaseră să și le păstreze cu cea mai mare grijă. Astfel că orașul se afla tot acolo, învăluit în nimbul lui, crescând și înmulțindu-se.

În acea zi de vară străzile erau încinse de căldură și pline de colb, iar soarele strălucea cu atâta putere, încât razele lui pătrundeau chiar prin pâcla groasă ce plutea peste Coketown, de nu puteai să te uiți la el. Fochiștii apăreau de prin scunde uși subterane în curțile fabricilor și, așezându-se pe trepte, pe stâlpi și pe ziduri, își ștergeau fețele nădușite, contemplând mormanele de cărbune. Întregul oraș părea că se prăjește în ulei. Peste tot se răspândea un miros înăbușitor de ulei fierbinte. Uleiul strălucea pe mașinile cu abur, murdărea straiele muncitorilor, transpira prin pereții numeroaselor etaje ale fabricilor, prelingându-se de-a lungul zidurilor. Atmosfera acelor palate fermecate era aidoma cu suflul simunului, iar locuitorii lor, istoviți de căldură, păreau că se trudesc să meargă mai departe prin deșert. Dar nicio temperatură nu era în stare să sporească ori să micșoreze nebunia elefanților melancolici. Căpățânile lor se mișcau în sus și în jos în același ritm obositor, și pe frig și pe căldură, și pe ploaie și pe secetă, și pe vreme bună și pe vreme rea. Umbra pe care mișcarea lor uniformă o proiecta pe ziduri era singura de care dispunea Coketown-ul pentru a înlocui umbra pădurii fremătânde; la fel, în locul zumzetului insectelor verii putea oferi tot timpul anului, de luni dimineața până sâmbătă seara, huruitul osiilor și al roților.

Tot astfel huruiau somnoroase, fără încetare, în ziua aceea însorită de vară, făcând pe călătorul ce trecea de-a lungul zidurilor zumzuitoare ale atelierelor să se simtă mai somnoros și mai înfierbântat. Storurile lăsate și stropitul cu apă mai racoreau puțin străzile principale și magazinele, dar atelierele, curțile și ulicioarele se coceau într-o căldură teribilă. Devale, pe apa râului înnegrită și îngroșată de vopsea, câțiva băiețandri din Coketown, în libertate (lucru ce se vedea rar acolo), se plimbau cu o rablă de barcă ce lăsa o dâră spumoasă pe apă și înainta, bălăbănindu-se, iar fiecare bătaie a lopeții stârnea mirosuri infecte. Chiar soarele, de obicei un binefăcător în Coketown, era mai puțin generos decât gerul năprasnic

și, de cele mai multe ori când își ațintea privirea-i pătrunzătoare asupra cartierelor mai populate, aducea mai degrabă moarte decât viață. Așa se face că însuși ochiul ceresc poate ajunge un ochi nefast atunci când mâini nevrednice ori mârșave se așază între el și cei pe care razele lui ar vrea să-i binecuvânteze.

La bancă, doamna Sparsit ședea în salonul ei de după-amiază, ce dădea înspre partea umbrită a străzii dogorâte de soare. Birourile se închiseseră, și la acea oră a zilei, pe vreme caldă, doamna Sparsit obișnuia să împodobească prin prezența-i încântătoare sala de consiliu de deasupra holului pentru public. Salonul apartamentului ei se afla cu un etaj mai sus. De la una din ferestrele de acolo, ce-i slujea ca observator, în fiecare dimineață când domnul Bounderby traversa strada, îl întâmpina cu acel salut compătimitor, potrivit față de o victimă. Trecuse un an de când se căsătorise, și în tot acest timp doamna Sparsit nu-l cruțase nicio clipă de mila ei neînduplecată.

Banca nu tulbura cu nimic temeinica monotonie a orașului. Era doar încă o casă de cărămidă roșie, cu obloane negre pe dinafară și storuri verzi pe dinăuntru, cu poartă neagră, la care urcai pe două trepte albe, placă de bronz și mâner rotund de bronz, ca un punct. Clădirea băncii era puțin mai mare decât casa domnului Bounderby, care, la rându-i, era de vreo cinci-șase ori mai mare decât celelalte case din oraș. În afară de asta, în toate privințele era făcută exact după același tipic.

Doamna Sparsit rămânea încredințată că pogorârea ei pe înserat printre pupitrele și accesoriile de scris răspândea în tot biroul un farmec feminin, fără să mai vorbim de cel aristocratic. Instalată la fereastră, cu broderia ori cu instrumentele de împletit, se simțea mândră că mai atenuează prin manierele ei distinse vulgaritatea comercială a acelui locaș. Datorită impresiei că posedă această interesantă însușire, doamna Sparsit se considera un fel de zână a băncii. Orășenii, însă, care treceau încolo și încoace, văzând-o la fereastră, o socoteau mai degrabă balaurul băncii, pusă acolo de strajă comorilor din mină.

Ce-or fi fost acele comori nici doamna Sparsit nu știa mai bine decât ei. Bani de aur și argint, hârtii de valoare, secrete care, date la iveală, ar fi prilejuit în vreun fel oarecare ruina nu se știe cui (în general, desigur,

ruina unor oameni ce-i erau cu totul nesuferiți), iată principalele articole ce figurau în inventarul ideal întocmit de ea. Cât privește restul, știa că după închiderea birourilor domnea singură ca stăpână absolută peste întreg mobilierul băncii și peste o cameră blindată, încuiată cu trei lacăte, pe a cărei ușă își rezema capul în fiecare seară omul de serviciu când se culca pe patul de campanie ce dispărea la cântatul cocoșilor. Pe lângă asta, mai era doamnă suverană peste anumite hrube din subsol, ferecate cu strășnicie împotriva lumii prădalnice de afară, și peste toate resturile rămase de la munca zilnică obișnuită, ce se compuneau din pete de cerneală, pene tocite, sfărâmături de ceară de la peceți și bucățele de hârtie rupte atât de mărunt, încât doamna Sparsit nu putuse descoperi niciodată ceva interesant de câte ori încercase să le descifreze. În sfârșit, tot sub paza ei se mai afla un mic arsenal de cuțite și carabine, așezate într-o ordine amenințătoare deasupra unuia din căminurile solemne, și, în plus, acea respectabilă și tradițională colecție, ce nu se cade să lipsească niciodată dintr-un locaș de afaceri cu pretenție de bogăție, și care se compune dintr-o baterie de găleți de incendiu, ustensile născocite pentru a nu fi de niciun folos la nevoie, dar care s-a observat că exercită o înaltă influență morală, aproape egală cu a lingourilor de aur, asupra majorității spectatorilor.

O slujnică surdă și omul de serviciu completau împărăția doamnei Sparsit. Se șoptea că slujnica cea surdă ar fi bogată, și de ani de zile umbla zvonul printre oamenii de rând din Coketown că într-o noapte, după închiderea băncii, avea să fie omorâtă și prădată. Se spunea chiar, în general, că depășise de mult termenul prevăzut când trebuia să cadă victimă, dar ea se agăța de viață și de situația ei cu o înverșunare prostească, ce pricinuia mare indignare și dezamăgire.

Ceaiul doamnei Sparsit tocmai fusese servit pe o măsuță cochetă, ce părea că-și dă aere pe cele trei picioare ale ei și pe care distinsa doamnă o strecura înăuntru după închiderea birourilor, ca să țină tovărășie mesei celei mari și severe de consiliu, acoperită cu piele, ce se lăfăia în mijlocul camerei. Omul de serviciu puse pe ea tava de ceai, ducându-și apoi pumnul la frunte în semn de respectuos omagiu.

— Mulțumesc, Bitzer, spuse doamna Sparsit.

— Eu trebuie să vă mulțumesc, doamnă, răspunse omul de serviciu.

Era un om de serviciu foarte pirpiriu, la fel de pirpiriu ca pe vremuri, când, clipind mereu din ochi, dăduse definiția calului în locul fetiței numărul douăzeci.

— Totul este închis, Bitzer? întrebă doamna Sparsit.

— Totul este închis, doamnă.

— Și care sunt noutățile zilei? întrebă doamna Sparsit turnându-și ceaiul. Ai auzit ceva?

— Vedeți, doamnă, n-aș putea spune că am auzit ceva mai de seamă. Oamenii de aici sunt înrăiți, doamnă; dar asta nu-i o noutate, din nefericire.

— Ce s-au mai apucat să facă viermii aceia neadormiți? întrebă doamna Sparsit.

— Tot vechea poveste, doamnă. Fac tot soiul de asociații, de coaliții și de angajamente ca să se susțină între ei.

— Este foarte regretabil, spuse doamna Sparsit cu o severitate atât de grozavă încât nasul îi deveni mai roman și sprâncenele mai coriolane ca întotdeauna, că patronii asociați îngăduie astfel de combinații între lucrători.

— Da, doamnă, răspunse Bitzer.

— Deoarece și ei sunt uniți, ar trebui să ia cu toții odată hotărârea de a nu mai primi la lucru pe niciun om care s-a asociat cu alt om, zise doamna Sparsit.

— Au făcut-o și pe asta, doamnă, răspunse Bitzer, dar n-au ajuns la vreun rezultat.

— N-am pretenția să înțeleg asemenea lucruri, spuse cu demnitate doamna Sparsit, căci îmi fusese sortit să trăiesc într-o sferă cu totul diferită. (Doamna Sparsit, fiind o Powler, se simțea cu mult deasupra unor conflicte de soiul acesta.) Un singur lucru știu, că oamenii aceștia trebuie supuși și că e timpul să se facă asta, o dată pentru totdeauna.

— Da, doamnă, răspunse Bitzer arătând un respect fără de margini față de autoritatea profetică a doamnei Sparsit. Fără îndoială că mai bine nu puteți pune problema, doamnă.

Deoarece era ora când obișnuia să aibă o mică convorbire confidențială

cu doamna Sparsit și cum observase din privirea ei că voia să-l întrebe ceva, se prefăcu îndată că aranjează liniile, călimările și alte lucruri, în timp ce nobila doamnă își bea ceaiul, aruncând din când în când priviri jos, în stradă, prin fereastra deschisă.

— A fost mult de lucru astăzi, Bitzer? întrebă doamna Sparsit.

— Nu prea, *milady.* A fost o zi obișnuită.

Din când în când Bitzer strecura câte un *milady,* în loc de doamnă, ca și când recunoștea involuntar titlul ce i se cuvenea unei persoane atât de demne și venerabile ca doamna Sparsit.

— Dar funcționarii, zise doamna Sparsit, scuturând cu grijă de pe mănușa ei stângă o firimiturică aproape invizibilă de pâine cu unt, desigur că sunt cinstiți, punctuali și harnici?

— Da, doamnă, se prezintă destul de bine. Afară de excepția pe care o știți.

Bitzer îndeplinea respectabila funcție de spion general și informator în acea instituție și, în schimbul serviciului benevol, primea un cadou de Crăciun, în afară de leafa-i săptămânală. Devenise acum un tânăr cu o minte deosebit de ascuțită, prudent și prevăzător, care, nu mai încăpea îndoială, avea să reușească în viață. Capul lui era atât de perfect organizat, încât n-avea nici simpatii, nici pasiuni. Toate acțiunile lui erau rezultatul celui mai perfect și mai rece calcul. Nu degeaba obișnuia doamna Sparsit să spună despre el că e tânărul cu cele mai solide principii pe care-l întâlnise în viața ei. Descoperind, când îi murise tatăl, că mama lui avea dreptul de a locui în Coketown, faimosul nostru economist stăruise cu atâta perseverență să i se acorde acel drept, încât văduva fusese închisă în azilul săracilor pe tot restul vieții. Trebuie să recunoaștem că Bitzer îi trimitea în fiecare an o jumătate de livră de ceai, ceea ce era o slăbiciune din partea lui; în primul rând, fiindcă, inevitabil, darurile îl fac pe primitor să se considere sărac, și, în al doilea rând, pentru că singurul lucru rezonabil pe care îl poți face cu asemenea marfă este s-o cumperi la prețul cel mai ieftin și s-o vinzi cât mai scump cu putință; mai ales când filosofii afirmau foarte limpede că principiul acesta cuprinde toate îndatoririle omului, nu numai o parte din îndatoririle omului, ci absolut toate.

— Se prezintă destul de bine. Afară de excepția pe care o știți, doamnă, repetă Bitzer.

— A-ah! exclamă doamna Sparsit clătinând din cap deasupra ceștii de ceai și sorbind îndelung din ea.

— Domnul Thomas, doamnă. Am mari îndoieli în privința domnului Thomas, doamnă. Nu-mi place deloc conduita lui.

— Bitzer, spuse doamna Sparsit pe un ton impresionant, îți amintești ce ți-am spus eu cu privire la întrebuințarea numelor proprii?

— Iertați-mă, doamnă. E adevărat că sunteți împotriva folosirii numelor proprii și, fără îndoială, e mai bine să le eviți întotdeauna.

— Te poftesc că nu uiți că am o răspundere aici, spuse doamna Sparsit, luându-și aerul ei cel mai măreț. Ocup aici un loc de încredere, Bitzer, ca subalternă a domnului Bounderby. Deși, cu ani în urmă, domnul Bounderby și cu mine eram departe de ideea că el ar putea ajunge cândva patronul meu și că-mi va da o gratificație anuală, acum nu-l pot privi decât sub aspectul acesta. Domnul Bounderby a avut întotdeauna cea mai mare considerație pentru poziția mea socială și o înaltă apreciere pentru noblețea familiei din care cobor; chiar mai mult decât m-aș fi așteptat. Cu mult mai mult decât m-aș fi așteptat. De aceea sunt sincer devotată patronului meu. Și nu consider, nu vreau să consider și nu pot să consider, spuse doamna Sparsit, ce părea că dispune de o provizie foarte însemnată de onoare și moralitate, că sunt sincer devotată patronului meu dacă îngădui să se rostească sub acest acoperământ nume care, din nefericire, cu adevărat din nefericire – nu mai încape îndoială – sunt legate de numele lui.

Bitzer își duse iar pumnul la frunte, cerându-și din nou iertare.

— Nu, Bitzer, urmă doamna Sparsit, spune „individ", și atunci te ascult; însă dacă spui Thomas, nu vreau să mai aud nimic.

— Afară de excepția pe care o știți, a unui individ, doamnă, încercă iar Bitzer.

— A-ah! făcu doamna Sparsit repetându-și exclamația, clătinatul din cap deasupra ceștii de ceai și sorbitura cea lungă, ca și cum relua convorbirea din punctul unde fusese întreruptă.

— Există un individ, doamnă, zise Bitzer, care nu s-a purtat cum se

cuvine chiar din prima clipă când a intrat aici. E un leneș, un cheltuitor și un descreierat. Nu merită nici pâinea pe care o mănâncă, doamnă. De altfel, nici n-ar mânca-o dacă n-ar avea o prietenă și o rudă la putere, doamnă!

— A-ah! exclamă doamna Sparsit, clătinând iar din cap cu melancolie.

— Sper, totuși, doamnă, urmă Bitzer, că ruda și prietena aceea n-are să-i mai poată pune la dispoziție resursele cu care duce asemenea trai. Între noi fie zis, știm foarte bine din al cui buzunar vin banii aceia!

— A-ah! oftă iar doamna Sparsit, repetându-și melancolicu-i clătinat din cap.

— Este de plâns, doamnă. Vreau să spun că ultima persoană la care am făcut aluzie este de plâns, spuse Bitzer.

— Da, Bitzer, răspunse doamna Sparsit. Am compătimit întotdeauna pe cei orbiți, întotdeauna.

— Cât privește un anumit individ, doamnă, zise Bitzer coborând vocea și dându-se mai aproape, e tot așa de neprevăzător ca mulți din orașul nostru. Și dumneavoastră știți în ce fel sunt neprevăzători. Nimeni nu poate ști mai bine decât o doamnă ilustră ca dumneavoastră.

— Ar face bine să ia cu toții exemplu de la dumneata, Bitzer, răspunse doamna Sparsit.

— Vă mulțumesc, doamnă. Dar fiindcă ați adus vorba despre mine, iată, de exemplu, eu am pus ceva bani deoparte de pe acum, doamnă. De darul pe care îl primesc la Crăciun nu mă ating niciodată, doamnă. Nu cheltuiesc nici leafa întreagă, deși nu-i prea mare, doamnă. De ce nu fac și ei ca mine, doamnă? Ce e în stare să facă un om e în stare să facă și altul.

Și asta era una din invențiile Coketown-ului. Orice capitalist de acolo, care făcuse o avere de șaizeci de mii de lire începând de la câțiva *penny*, arăta întotdeauna o mirare grozavă că nu-s în stare cei șaizeci de mii de muncitori localnici să facă fiecare câte șaizeci de mii de lire din câțiva *penny*, ba chiar într-o măsură reproșa fiecăruia dintre ei că nu săvârșește acea mică ispravă. Ce am făcut eu poți face și dumneata. De ce nu te apuci să faci la fel?

— Cât despre pretențiile lor la așa-zisele distracții de care au nevoie, toate-s numai fleacuri și prostii, doamnă, zise Bitzer. Mie de ce nu-mi

trebuie distracții? Nu mi-au trebuit și n-au să-mi trebuiască niciodată; de altfel, nici nu-mi plac. Cât despre asociațiile lor, sunt sigur că mulți dintre ei, dacă s-ar pândi și s-ar denunța unii pe alții, ar putea să mai câștige câte ceva din când în când, fie bănește, fie făcându-se bine văzuți de către cei mari, îmbunătățindu-și astfel traiul. Atunci, de ce nu și-l îmbunătățesc, doamnă? Este primul lucru la care trebuie să se gândească o ființă cugetătoare, și asta-i tocmai ceea ce pretind ei că vor.

— Au pretenții, mă rog! zise doamna Sparsit.

— Și atâta te bat mereu la cap cu soțiile și familiile lor, că până la sfârșit ți se face greață, zise Bitzer. Uite, de pildă, eu, doamnă! Eu n-am nevoie de soție și copii. Atunci, lor de ce le trebuie?

— Pentru că sunt oameni neprevăzători, zise doamna Sparsit.

— Da, doamnă, răspunse Bitzer. Întocmai așa este. Dacă ar fi prevăzători și mai puțin stricați, doamnă, știți ce-ar face? Și-ar spune: „Cât timp pălăria îmi adăpostește întreaga familie, sau cât timp boneta îmi adăpostește întreaga familie – după genul persoanei, doamnă – n-am de hrănit decât pe unul singur, și acela este omul pe care îmi place cel mai mult să-l hrănesc".

— Fără îndoială, aprobă doamna Sparsit, mușcând dintr-o franzeluță.

— Vă mulțumesc, doamnă, zise Bitzer ducându-și din nou pumnul la frunte și arătând astfel cât de mult aprecia interesanta conversație cu care-l onora doamna Sparsit. Poate mai doriți încă puțină apă fierbinte, doamnă, sau aveți nevoie să vă mai aduc ceva?

— Deocamdată n-am nevoie de nimic, Bitzer.

— Mulțumesc, doamnă. N-aș vrea să vă stingheresc în timpul mesei, doamnă, mai ales în timpul ceaiului, la care știu că țineți cu deosebire, zise Bitzer întinzându-și puțin gâtul ca să poată privi, de unde se afla, jos în stradă. Dar văd un domn ce se tot uită încoace de câteva minute și trece chiar acum strada, ca și cum ar avea intenția să bată la ușă. Iată, nu mai încape îndoială că bate, doamnă.

Se duse la fereastră și privi afară în stradă, apoi își retrase capul înăuntru, confirmând presupunerile:

— Da, doamnă, așa este. Doriți să-l primiți, doamnă?

— Nu știu cine ar putea fi, zise doamna Sparsit ștergându-și buzele și

aranjându-și mânușile cu un deget.

— Un străin, fără îndoială, doamnă.

— Nu înțeleg ce treabă poate avea la bancă un străin la vremea asta de seară. Te pomenești că vine pentru vreo afacere, însă pentru așa ceva este prea târziu, zise doamna Sparsit. Dar domnul Bounderby mi-a încredințat o funcție în instituția aceasta și nu voi ezita niciodată să-mi fac datoria. Dacă una din îndatoririle postului pe care l-am acceptat este să-l primesc, atunci îl voi primi. Îndeplinește-ți rolul dumitale, Bitzer.

Vizitatorul, fără să aibă habar de vorbele pline de mărinimie ale doamnei Sparsit, lovi din nou în ușă cu atâta strășnicie, încât omul de serviciu se repezi jos să deschidă ușa, pe când doamna Sparsit, după ce avu grijă să-și ascundă mai întâi măsuța cu toate ustensilele de pe ea într-un dulap, o ștergea pe scări în sus, ca să poată apărea apoi, la nevoie, cu mai multă demnitate.

— Doamnă, vă rog, domnul acela dorește să vă vadă, o anunță Bitzer pe doamna Sparsit prin ușă, cu ochiu-i decolorat pus la gaura cheii.

Doamna Sparsit, care profitase de acel scurt răstimp să-și mai aranjeze boneta, își transportă iar pe scări în jos persoana-i clasică și intră în sala de consiliu în stilul unei matroane romane ce pășește în afara zidurilor cetății ca să trateze cu căpetenia năvălitorilor.

Dar vizitatorul se apropiase de fereastră și stătea privind afară cu un aer nepăsător, așa că fu cât se poate de puțin impresionat de intrarea aceea măreață. Stătea acolo fluierând pentru sine, cu cel mai desăvârșit calm din lume, cu pălăria încă pe cap, având în toată înfățișarea lui un aer de mare oboseală, ce părea că se datorează în parte căldurii excesive și în parte distincției sale excesive, căci se vedea de la prima aruncătură de ochi că era un *gentleman* desăvârșit, fasonat întocmai după modelul epocii: plictisit de toate și nemaicrezând în nimic, întocmai ca Lucifer.

— Dacă nu mă înșel, domnule, doriți să vorbiți cu mine, deschise vorba doamna Sparsit.

— Scuzați, spuse el, întorcându-se și scoțându-și pălăria, vă rog să mă iertați.

„Hm! gândi doamna Sparsit, în timp ce-i adresa un salut măreț. Treizeci și cinci de ani, înfățișare plăcută, chip plăcut, dinți frumoși, voce

plăcută, maniere distinse, îmbrăcat elegant, păr negru, privirea îndrăzneață.”

Toate acestea le observă doamna Sparsit în felul ei femeiesc, ca și sultanul din poveste, ce-și vâra capul într-o căldare cu apă, văzând totul numai cât îl cufunda și îl scotea.

— Luați loc, domnule, vă rog, zise doamna Sparsit.

— Mulțumesc. Dați-mi voie, spuse el oferindu-i un scaun și rămânând în picioare, rezemat alene de masă. L-am lăsat pe servitorul meu la gară, să aibă grijă de bagaje – tren foarte aglomerat, vagon de bagaje încărcat – și am luat-o pe jos înainte, să privesc orașul. Grozav de ciudată localitate! Sunteți bună să-mi spuneți dacă-i întotdeauna așa de neagră?

— De obicei e mult mai neagră, replică doamna Sparsit cu tonul ei categoric.

— E cu putință așa ceva? Iertați-mă dacă vă întreb, desigur, dumneavoastră nu sunteți localnică?

— Nu, domnule, răspunse doamna Sparsit. Pe vremuri, înainte de a rămâne văduvă, am avut norocul, ori nenorocul, cum vreți s-o luați, să trăiesc într-o sferă cu totul diferită. Soțul meu era un Powler.

— Scuzați-mă, vă rog, spuse străinul. Era un?…

— Un Powler, repetă doamna Sparsit.

— Familia Powler, rosti necunoscutul după câteva clipe de gândire.

Doamna Sparsit aprobă din cap. Străinul păru cuprins de o oboseală și mai mare.

— Trebuie să vă plictisiți foarte tare aici, trase el concluzia la acea comunicare.

— Sunt sclava împrejurărilor, domnule, zise doamna Sparsit. Am învățat demult să mă supun forței care-mi conduce existența.

— Foarte înțelept lucru, răspunse necunoscutul, foarte edificator și lăudabil, și… Socotind, se vede, că nu merită să-și termine fraza, se opri și începu să se joace plictisit cu lanțul ceasornicului.

— Îmi îngăduiți, domnule, să vă întreb cu cine am onoarea?… spuse doamna Sparsit.

— Fără îndoială, răspunse necunoscutul. Vă sunt recunoscător chiar că mi-ați amintit. Sunt purtătorul unei scrisori de recomandare adresate

domnului Bounderby, bancherul. Ieșind să mă plimb prin orașul acesta extraordinar de negru, am întrebat un individ de pe stradă, un lucrător de la vreo fabrică, ce părea că făcuse un duș cu ceva scămos, ce mi-am închipuit că trebuie să fie materie primă…

Doamna Sparsit înclină din cap.

— … Materie primă… unde locuiește domnul Bounderby, bancherul. Individul, înșelându-se probabil asupra cuvântului bancher, m-a îndreptat la bancă. Astfel stând lucrurile, presupun că domnul Bounderby nu locuiește în edificiul unde am onoarea să vă prezint această lămurire.

— Nu, domnule, răspunse doamna Sparsit, nu locuiește aici.

— Mulțumesc. N-am avut și n-am intenția să predau scrisoarea în momentul de față. Dar, plimbându-mă până la bancă, să mai treacă timpul, și având norocul să observ la fereastra de acolo (și o arătă cu un gest obosit, după care se înclină ușor) o doamnă cu o înfățișare cât se poate de agreabilă și distinsă, m-am gândit că cel mai bun lucru ar fi să-mi iau libertatea de a o întreba unde locuiește domnul Bounderby, bancherul. Ceea ce și îndrăznesc să fac acum, cu toate scuzele cuvenite.

Purtarea distrată și indolentă a străinului era pe deplin compensată în ochii doamnei Sparsit de tonul degajat, curtenitor, ce o măgulea. În clipa de față, de pildă, aproape așezat pe masă, se pleca alene către ea, ca și cum îi recunoștea un farmec ce o făcea foarte atrăgătoare, în felul ei.

— Știu că băncile sunt întotdeauna bănuitoare și, ca instituții oficiale, se și cade să fie, spuse străinul, a cărui conversație ușoară și curgătoare era și ea foarte plăcută, lăsând să se bănuiască mai multă sensibilitate și umor decât conținea în realitate, ceea ce era o invenție abilă a fondatorului acestei numeroase secte, cine va fi fost omul acela mare. Așa că trebuie să lămuresc că scrisoarea mea – iat-o! – este de la deputatul acestui oraș, Gradgrind, pe care am avut plăcerea să-l cunosc la Londra.

Doamna Sparsit recunoscu scrisul, observă că asemenea confirmare nu era deloc necesară și îi dădu adresa domnului Bounderby, cu toate îndrumările și lămuririle necesare.

— Mii de mulțumiri, spuse străinul. Fără îndoială că-l cunoașteți bine pe bancher?

— Da, domnule, replică doamna Sparsit. Îl cunosc de zece ani, de când sunt în relații de dependență față de el.

— De-o veșnicie! Mi se pare că s-a căsătorit cu fiica lui Gradgrind?

— Da, zise doamna Sparsit strângându-și dintr-odată buzele, a avut această… onoare.

— Am auzit că doamna este o adevărată savantă…

— În adevăr, domnule, răspunse doamna Sparsit, așa se spune…

— Iertați curiozitatea mea impertinentă, urmă străinul planând deasupra sprâncenelor doamnei Sparsit cu un aer curtenitor, dar cunoașteți și familia și sunteți o femeie de lume. Am să cunosc în curând familia aceasta și o să am, probabil, relații destul de strânse cu ea. Doamna e chiar așa de teribilă? Tatăl ei îi creează o reputație atât de alarmantă de femeie practică, încât ard de nerăbdare s-o cunosc. O fi cu totul inaccesibilă? Excesiv de respingător de deșteaptă? Văd după zâmbetul dumitale că nu ești de părerea asta. Mi-ai alinat neliniștea sufletului. Dar în privința vârstei? Patruzeci? Treizeci și cinci?

Doamna Sparsit izbucni în râs.

— O copilă! N-avea nici douăzeci de ani când s-a căsătorit.

— Pe cuvântul meu de onoare, doamnă Powler, că n-am fost în viața mea așa de uimit! răspunse străinul, sculându-se de pe masă.

Părea într-adevăr că fusese impresionat până la limita de care era capabil. Privi la informatoarea lui mai bine de un sfert de minut, tot timpul acesta părând că nu-și poate reveni din uimire.

— Te asigur, doamnă Powler, spuse el atunci cu aerul unui om sleit de puteri, că felul de a fi al tatălui mă făcuse să-mi închipui o maturitate mohorâtă și dură. Vă rămân obligat pentru toate, și fiindcă ați îndreptat o greșeală atât de absurdă. Vă rog să mă scuzați că v-am deranjat. Mulțumesc foarte mult. Bună ziua.

Se înclină și ieși. Doamna Sparsit, ascunsă după perdeaua ferestrei, îl văzu coborând alene strada pe partea umbrită, urmărit de ochii întregului oraș.

— Ce crezi despre domnul acesta, Bitzer? întrebă ea pe omul de serviciu care venise să strângă masa.

— Cheltuiește o grămadă de bani pe haine, doamnă.

— Trebuie să recunoaștem, spuse doamna Sparsit, că are foarte mult gust.

— Dar, doamnă, replică Bitzer, nu știu dacă merită să cheltuiești bani pe asta. Și apoi, încheie Bitzer în timp ce lustruia masa, am impresia că e jucător.

— Este imoral să joci, zise doamna Sparsit.

— E ridicol, doamnă, spuse Bitzer, pentru că șansele sunt împotriva jucătorilor.

Nu se știe dacă din pricina zăpușelii, ori fiindcă mâinile îi erau obosite, dar doamna Sparsit nu mai lucră deloc în seara aceea. Soarele începuse a se cufunda în dosul perdelei de fum, și ea sta tot la fereastră; fumul se coloră în roșu ca focul, apoi culoarea i se stinse, întunericul păru că prinde a izvorî pe nesimțite din pământ, furișându-se în sus, tot mai în sus, deasupra acoperișurilor, deasupra clopotniței, deasupra coșurilor fabricii, până la cer, și ea ședea tot acolo. Fără să aprindă lumânarea în cameră, doamna Sparsit stătea la fereastră cu mâinile în poală, părând că nu bagă în seamă zgomotele serii: chiotele băieților, lătraturile câinilor, huruiala roților, pașii și glasurile trecătorilor, strigătele ascuțite ale străzii, tropăitul saboților pe caldarâm la ora întoarcerii acasă, închiderea obloanelor de la prăvălii. Abia când omul de serviciu veni s-o anunțe că nocturnul ei pilaf de vițel era gata, se trezi doamna Sparsit din visare și-și transportă la etajul de sus sprâncenele-i negre, stufoase, atât de încrețite de meditație, încât păreau că au nevoie să fie călcate.

— Ah, ce neghioabă! exclamă doamna Sparsit când rămase singură în fața cinei.

Despre cine vorbea nu spuse; dar probabil că nu despre mâncarea de vițel.

Capitolul II

DOMNUL JAMES HARTHOUSE

Partidul lui Gradgrind avea nevoie de ajutoare ca să sucească gâtul Grațiilor. Așa că era în căutare de noi adepți; și unde îi era nădejdea să găsească mai ușor decât printre acei *gentlemani* rafinați care, după ce descoperă că nimic n-are vreo valoare pe lumea asta, se arată gata la orice?

De altfel, mulți din școala Gradgrind găseau atrăgătoare acele minți viguroase ce atinseseră atât de sublime înălțimi. Admirau pe *gentleman*-ii rafinați. Deși pretindeau contrariul, totuși îi admirau. Se dădeau în vânt să-i imite. Își rosteau discursurile cu ezitări, întocmai ca și ei, și distribuiau cu un aer istovit mici porții mucegăite de economie politică, cu care își tratau discipolii. De când e lumea nu s-a pomenit o rasă hibridă mai surprinzătoare decât aceea care luă ființă astfel.

Printre domnii rafinați care nu aparțineau propriu-zis școlii Gradgrind, exista unul de familie bună, cu o înfățișare mai deosebită și

cu un remarcabil simț al umorului, care produsese o impresie extraordinară în Camera Comunelor atunci când distrase distinsa adunare povestind din punctul său de vedere (și al consiliului de administrație) un accident de cale ferată. Arătase cum funcționarii cei mai vigilenți ce s-au văzut vreodată, conduși de cei mai generoși directori ce au existat vreodată, ajutați de instalațiile cele mai perfecționate ce au fost inventate vreodată, toate funcționând pe cea mai bună linie ce s-a construit vreodată, uciseseră cinci călători și răniseră treizeci și doi, în urma unei defecțiuni fără de care acel minunat sistem ar fi fost cu siguranță incomplet. Printre victime se afla o vacă, și printre lucrurile împrăștiate rămase nereclamate, o bonetă de văduvă. Onorabilul membru distrase atât de mult Camera (înzestrată cu un rafinat simț al umorului) așezând boneta pe capul vacii, încât adunarea nici nu mai voi să audă despre ancheta procurorului, absolvind de orice vină societatea de cale ferată, în mijlocul aplauzelor și râsetelor.

Or, domnul acesta avea un frate mai mic, cu o înfățișare și mai agreabilă decât a lui, care la început încercase viața ca stegar într-un regiment de dragoni și o găsise foarte plicticoasă; plecase atunci în străinătate în suita unui ambasador, dar iar găsise că viața-i foarte plicticoasă; făcuse o călătorie la Ierusalim, dar se plictisise și acolo; umblase cu iahtul prin lume, dar pretutindeni se plictisise de moarte. Onorabilul și glumețul membru al Parlamentului îi spusese acestuia, frățește, într-o zi:

— Jem, este un prilej bun acum să-ți faci o situație printre adepții Faptelor precise, căci au nevoie de oameni. Mă întreb dacă n-ar fi bine să încerci în statistică.

Jem, oarecum câștigat de noutatea acestei idei, și foarte doritor de o schimbare, fu tot atât de gata „să încerce" în statistică, sau în oricare alt domeniu. Așa că încercă. Se pregăti citind câteva cărți albastre, iar fratele lui puse chestiunea adepților Faptelor precise, spunându-le:

— Dacă aveți nevoie, oriunde, de un tip elegant care să vă facă niște discursuri pe cinste, adresați-vă fratelui meu, Jem. El e omul care vă trebuie.

După câteva încercări gen miting public, domnul Gradgrind și un

consiliu de înțelepți politici îl acceptară pe Jem, hotărând să fie trimis la Coketown, ca să devină cunoscut acolo și în împrejurimi. Astfel se explică scrisoarea pe care Jem o arătase doamnei Sparsit în seara trecută și pe care o ținea acum în mână domnul Bounderby, adresată domnului Josiah Bounderby, bancher, Coketown. Pentru a introduce pe domnul James Harthouse. Thomas Gradgrind.

O oră după ce primi această scrisoare, însoțită de cartea de vizită a domnului James Harthouse, domnul Bounderby își puse pălăria și coborî la hotel. Acolo îl găsi pe domnul James Harthouse privind afară pe geam, în așa hal de plictisit, încât începuse a se întreba dacă n-ar fi mai bine „să încerce" altceva.

— Domnule, zise vizitatorul, sunt Josiah Bounderby din Coketown.

Domnul James Harthouse era foarte încântat (deși nu prea avea aerul) că se poate bucura de această plăcere, pe care o aștepta de atâta vreme.

— Coketown-ul, domnule, zise Bounderby așezându-se fără fasoane pe un scaun, nu seamănă deloc cu orașele cu care ați fost obișnuit. Deci, dacă-mi dați voie – sau chiar dacă nu-mi dați voie, căci eu sunt un om dintr-o bucată – am să vă dau câteva lămuriri despre el înainte de a trece mai departe.

Domnul Harthouse era încântat să le asculte.

— Nu fiți prea sigur de asta. Nu vă pot făgădui c-o să fiți încântat, zise Bounderby. Mai întâi de toate, ați văzut fumul nostru. Este hrana și băutura noastră. E cel mai sănătos lucru din lume în toate privințele, și în special pentru plămâni. Dacă dumneata ești dintre cei care doresc ca noi să-l reducem, să știi că avem păreri opuse. N-avem de gând să uzăm fundurile cazanelor noastre mai repede decât le uzăm acum, din cauza tuturor mofturilor sentimentale din Anglia și Irlanda.

Hotărât fiind „să încerce" până la capăt, domnul Harthouse replică:

— Domnule Bounderby, vă asigur că sunt cu totul de părerea dumneavoastră. Din convingere.

— Mă bucur că-mi spuneți asta, zise Bounderby. Fără îndoială că ați auzit vorbindu-se mult despre munca din fabricile noastre! Nu-i așa? Foarte bine! Am să vă explic limpede cum stau lucrurile. Nu există muncă mai plăcută, mai ușoară și mai bine plătită decât cea de aici. Mai

mult decât atât: n-am putea face atelierele mai confortabile decât întinzând pe jos covoare persane. Ceea ce n-avem de gând să facem.

— Aveți perfectă dreptate, domnule Bounderby.

— În sfârșit, urmă Bounderby, să vă lămuresc în privința brațelor de muncă. Nu există muncitori, domnule, în orașul nostru, bărbat, femeie ori copil, care să nu urmărească același țel suprem în viață. Țelul este să li se dea de mâncare, cu o lingură de aur, supă de broască-țestoasă și vânat. Dar n-o să ajungă niciunul din ei vreodată să primească de mâncare, cu lingură de aur, supă de broască-țestoasă și vânat. Și acum cunoașteți orașul.

Domnul Harthouse se declară luminat și interesat în cel mai înalt grad de rezumatul acela condensat al situației generale din Coketown.

— După cum vedeți, răspunse domnul Bounderby, când fac cunoștință cu cineva îmi place să mă înțeleg cu el pe șleau, mai cu seamă dacă e un om politic. Mai am de adăugat doar câteva cuvinte, domnule Harthouse, înainte de a vă asigura de plăcerea pe care o am de a satisface, în limitele modestelor mele posibilități, dorința pe care și-o exprimă prietenul meu Tom Gradgrind în scrisoarea de recomandare. Sunteți dintr-o familie de vază. Să nu vă închipuiți nicio clipă că și eu aparțin unei familii de vază. Sunt de neam prost, mă trag din golănime, din drojdia societății.

Nimic n-ar fi putut spori mai mult interesul pe care îl simțea Jem pentru domnul Bounderby ca informația aceasta; așa, cel puțin, îl încredința el.

— Și acum, zise domnul Bounderby, ne putem strânge mâna de la egal la egal. Spun de la egal la egal fiindcă, deși știu cine sunt și cunosc mai bine decât oricine adâncimea exactă a mocirlei din care m-am ridicat singur, sunt tot așa de mândru ca dumneata. Sunt întocmai ca și dumneata de mândru. Și acum, după ce mi-am afirmat așa cum se cuvine independența, putem reveni la faptul că sper să vă simțiți bine aici.

Chiar foarte bine, dădu a înțelege domnul Harthouse pe când își strângeau mâinile, și asta datorită aerului sănătos din Coketown. Domnul Bounderby aprecie acest răspuns.

— Poate știți, zise el, ori poate nu știți, că sunt căsătorit cu fiica lui Tom

Gradgrind. Dacă n-aveți altceva mai bun de făcut, vă poftesc să mă însoțiți în partea de sus a orașului. Mi-ar face plăcere să vă prezint fiicei lui Tom Gradgrind.

— Domnule Bounderby, mi-ați ghicit cea mai vie dorință a mea.

Fără să mai lungească vorba, plecară. Domnul Bounderby călăuzi pe noua-i cunoștință, ce contrasta atât de tare cu el, spre locuința de cărămidă roșie, cu obloanele negre pe dinafară, storuri verzi pe dinăuntru și ușă neagră la intrare, la care urcai pe două trepte albe. În salonul acestei mărețe reședințe apăru curând cea mai deosebită fată pe care o văzuse vreodată domnul James Harthouse. Era atât de stingherită și totuși atât de nepăsătoare, atât de rezervată și totuși așa de atentă, atât de rece și mândră și totuși atât de sensibilă, așa de rușinată de umilința fanfaroană a soțului ei, de parcă primea o lovitură de fiecare dată când acesta și-o manifesta, încât Jem trăi o senzație cu totul nouă observând-o. Chipul îi era la fel de deosebit ca și purtarea. Avea trăsături frumoase, dar jocul fizionomiei atât de stăpânit, încât ar fi fost cu neputință să-i ghicești adevărata expresie. Era cu totul indiferentă, perfect sigură de sine, niciodată în încurcătură, totuși niciodată în largul ei, ținându-le tovărășie cu persoana și totuși izolată cu gândurile, încât n-avea niciun rost „să încerce" deocamdată s-o înțeleagă pe fata aceea care zădărnicea puterea de pătrundere a inteligenței lui.

După ce o privi pe stăpâna casei, musafirul cercetă cu privirea și casa. Nu exista niciunul din acele indicii tăcute care vădesc prezența unei femei. Nicăieri vreuna din acele podoabe mici și grațioase, din acele nimicuri încântătoare care ar fi trebuit să arate influența ei. Mohorâtă și incomodă, de o bogăție pompoasă și arogantă, camera îi fixa pe cei prezenți, neîmblânzită și neluminată de cea mai mică urmă a unei preocupări feminine. Așa cum sta domnul Bounderby în mijlocul zeilor săi domestici, la fel și acele divinități neînduplecate îl înconjurau pe domnul Bounderby, demni unii de alții și potrivindu-se de minune.

— Soția mea, domnule, zise Bounderby, doamna Bounderby, fiica cea mai mare a lui Tom Gradgrind. Loo, domnul James Harthouse a intrat în rândurile partidului tatălui tău. Dacă nu ajunge curând colegul lui Tom Gradgrind, sper măcar că vom auzi vorbindu-se despre el în legătură cu

unul din orașele noastre învecinate. După cum vezi, domnule Harthouse, soția mea este mai tânără decât mine. Nu știu ce-o fi găsit la mine de m-a ales de soț, dar ceva trebuie să fi găsit, căci presupun că altfel nu m-ar fi luat. Are o sumedenie de cunoștințe foarte valoroase, domnule, în politică și în altele. Dacă ai vrea să te informezi într-o privință oarecare, mi-ar veni greu să-ți recomand un consilier mai bun decât Loo Bounderby.

Ar fi cu neputință să i se recomande domnului Harthouse un consilier mai plăcut și de la care să învețe cu mai multă tragere de inimă.

— Haide, haide! zise gazda. Dacă ești pornit pe complimente, să știi că ai să ajungi departe, căci aici n-ai nicio concurență. Eu n-am învățat niciodată să fac complimente, și nici n-am pretenția să înțeleg arta de a le face. De fapt, le disprețuiesc. Dar dumneata n-ai fost crescut ca mine; eu am avut o creștere sănătoasă, pe onoarea mea! Dumneata ești un *gentleman*, iar eu n-am pretenția asta. Eu sunt Josiah Bounderby din Coketown, și asta îmi ajunge. Deși pe mine nu mă impresionează manierele alese și originea nobilă, s-ar putea ca pe Loo Bounderby s-o încânte. Ea n-are avantajele mele (poate dumneata le-ai numi dezavantaje, dar eu le numesc avantaje), așa că fără îndoială n-o să-ți cheltuiești energia zadarnic.

— Domnul Bounderby, spuse Jem întorcându-se cu un zâmbet către Louisa, este un nobil animal care își mai păstrează încă firea neîmblânzită, ce nu știe de hamurile convențiilor cu care-i deprins un cal de corvoadă ca mine.

— Îl respectați foarte mult pe domnul Bounderby, răspunse ea cu liniște. E, de altfel, cât se poate de natural.

Deși era un om de lume care văzuse multe, simțindu-se pus la punct fără milă, se întrebă: „Oare cum s-o iau pe asta?"

— Sunteți pe cale de a vă pune în slujba patriei dumneavoastră, după câte am înțeles din cele spuse de domnul Bounderby. V-ați hotărât să arătați națiunii mijloacele prin care se pot birui toate dificultățile, urmă Louisa, rămasă în picioare pe locul unde se oprise de la început, în timp ce chipul ei urma să exprime același bizar contrast între o perfectă stăpânire de sine și o foarte mare stinghereală.

— Nu, doamnă Bounderby, răspunse el râzând, vă dau cuvântul meu de onoare că nu! Nu pot să am asemenea pretenții în fața dumneavoastră. Cunosc puțin lumea, căci m-am vânturat încolo și încoace, în sus și în jos, și m-am convins că nimic nu are preț. De altfel, oricine e convins de asta, numai că unii o mărturisesc, iar alții nu. Și acum am adoptat principiile onoratului dumneavoastră tată, pur și simplu fiindcă toate principiile îmi sunt indiferente și pot tot așa de bine să le susțin pe acestea ca și pe altele.

— Și n-ai principiile dumitale proprii? întrebă Louisa.

— N-am nici cea mai mică urmă de preferință pentru vreunul. Credeți-mă că nu dau niciun fel de importanță niciunei opinii. După diferitele plictiseli pe care le-am îndurat, am ajuns la convingerea (numai dacă cuvântul convingere nu-i prea tare față de lâncezeala care-mi e caracteristică în privința acestei teme) că orice curent de idei poate face tot atâta bine ca oricare altul, sau tot atâta rău ca oricare altul. Există o familie engleză care și-a ales o încântătoare deviză italiană: „Ce va fi, va fi”[23]. Este singurul adevăr valabil astăzi!

Harthouse observă că poza perfidă de sinceră mărturisire a neonestității lui, viciu atât de primejdios, atât de fatal și de obișnuit, părea să facă asupra ei o impresie destul de favorabilă. Se folosi din plin de acest avantaj, adăugând cu tonul lui cel mai agreabil, în așa fel ca ea să-i poată lua vorbele mai în glumă ori mai în serios, cum îi va plăcea:

— Partidul care poate dovedi totul printr-o serie de unități, zeci, sute și mii, mi se pare, doamnă Bounderby, cel mai amuzant dintre toate, oferind totodată oricui cele mai mari posibilități de reușită. Mă simt tot atât de integrat în el ca și cum aș crede în el. Și sunt gata să lupt pentru el cu aceeași ardoare ca și cum aș fi sincer convins. Și, într-adevăr, ce aș putea face mai mult chiar dacă aș fi sincer convins?…

— Ești un politician ciudat, spuse Louisa.

— Iertați-mă, dar n-am nici măcar meritul acesta. Dacă toți cei de felul meu am părăsi rândurile celor ce i-au adoptat și ne-am organiza împreună, vă asigur, doamnă Bounderby, că am deveni cel mai mare partid din țară.

Domnul Bounderby, care fusese în pericol să plesnească, atât de tare se

---

[23]24-*Che sara, sara* – deviza de pe stema familiei engleze Russel.

umflase în tăcere, întrerupse conversația, propunând amânarea cinei în familie pentru orele șase și jumătate, ca să aibă timp să-l conducă pe domnul Harthouse într-un turneu de vizite pe la toate notabilitățile marcante ce contau la alegerile în Coketown și împrejurimi. Făcură turneul de vizite, și domnul Harthouse, datorită folosirii discrete a cunoștințelor culese de prin cărțile albastre, ieși victorios din acea încercare, deși cu un considerabil spor de plictiseală.

Seara găsi masa aranjată pentru patru persoane, deși se așezară numai trei. Domnul Bounderby nu lăsă să-i scape un prilej atât de nimerit de a povesti despre gustul pe care îl aveau țiparii fierți, cumpărați pe stradă cu jumătate de *pence* porția, pe vremea când avea 8 ani, și despre apa de calitate inferioară, de fapt destinată potolirii colbului, cu care își astâmpărase setea după acel ospăț. Cât timp se servi supa și peștele, urmă a-și întreține musafirul cu calcule ce arătau că el (Bounderby) consumase în tinerețea lui cel puțin trei cai, sub formă de cârnați și salam. Acele povestiri, pe care Jem le asculta cu un aer obosit, întrerupându-le din când în când cu câte un „interesant!", fără îndoială că l-ar fi hotărât „să încerce" chiar de a doua zi dimineața încă o călătorie la Ierusalim dacă Louisa nu i-ar fi stârnit atât de mult curiozitatea.

„Oare nu există nimic, se gândea el privind-o cum stă în capul mesei, unde silueta-i tinerească, mică și zveltă, dar nespus de grațioasă, părea pe cât de drăgălașă, pe atât de deplasată, nu există oare nimic în stare să însuflețească chipul acesta?"

Ba da! Pe Jupiter, există ceva, și iată că se ivește sub o formă neașteptată. Apăru Tom. De îndată ce se deschise ușa, înfățișarea ei se schimbă, și chipul i se lumină de un zâmbet.

Un zâmbet frumos. Domnul James Harthouse nu l-ar fi apreciat așa de mult dacă nu s-ar fi mirat atâta timp de figura ei nepăsătoare. Louisa întinse mâna, o mânuță delicată și blândă, și apucă degetele fratelui ei, ca și cum ar fi vrut să le ducă la buze.

„Ia te uită! gândi musafirul. Secătura asta e singura ființă care o interesează. Da, da, da!"

Secătura fu prezentată și se așeză la masă. Denumirea nu era măgulitoare, dar nici nemeritată.

— Când eram de vârsta ta, Tom, zise Bounderby, rămîneam nemâncat dacă nu eram punctual.

— Când erai de vârsta mea, replică Tom, n-aveai de îndreptat conturi greșite și nici nu trebuia după aceea să te îmbraci pentru masă.

— Bine, destul cu asta, zise Bounderby.

— Dacă e așa, bombăni Tom, atunci nu te mai tot lega de mine.

— Doamnă Bounderby, spuse Harthouse, care auzea perfect schimbul acesta de cuvinte în surdină, figura fratelui dumneavoastră mi se pare cunoscută. Nu cumva l-am văzut în străinătate? Ori poate la vreo școală politică?

— Nu, răspunse ea cu interes, încă n-a fost în străinătate, și educația și-a făcut-o aici, acasă. Tom, scumpule, tocmai îi spuneam domnului Harthouse că n-a putut să te întâlnească în străinătate.

— N-am avut asemenea noroc, domnule, zise Tom.

Nu găseai la Tom mai nimic care să justifice acea expresie radioasă a chipului ei, căci era un tânăr morocănos, cu purtări neplăcute chiar față de sora lui. Cât de mare trebuia să fie pustiul din inima ei și nevoia de o ființă căreia să i se devoteze!

„Iată cum se face că secătura asta este singura ființă care a interesat-o vreodată, cugetă domnul James Harthouse, preocupat într-una de același gând. Iată cum se face! Iată cum se face!”

Și în prezența surorii lui, și după ce ea părăsi camera, secătura nu-și dădu osteneala să-și ascundă disprețul pentru domnul Bounderby ori de câte ori putea să și-l manifeste fără să atragă atenția acelui personaj independent, strâmbându-se sau făcând cu ochiul. Domnul Harthouse, fără să răspundă acestor comunicări telegrafice, îi dădu foarte multă atenție tot timpul serii, părând că are chiar o deosebită simpatie pentru dânsul. La urmă, când se sculă pentru a se întoarce la hotel și își arătă îndoiala că ar putea nimeri drumul pe întuneric, secătura se oferi imediat să-i servească drept călăuză și ieși cu el să-l însoțească până acolo.

Capitolul III

SECĂTURA

Era de mirare cum un tânăr, crescut sistematic într-o continuă și exagerată constrângere, putea fi un ipocrit; fără îndoială însă că așa se întâmplase cu Tom. Era foarte ciudat cum un tânăr, care nu fusese lăsat de capul lui nici măcar cinci minute în șir, ajunsese până la urmă incapabil de a se conduce pe el însuși; dar așa se întâmplase cu Tom. Era de asemenea de neînțeles cum un tânăr, a cărui imaginație fusese sugrumată chiar din leagăn, putea fi urmărit de fantoma acelei imaginații ce se manifesta sub forma unei senzualități grosolane, dar fără îndoială că un astfel de monstru era Tom.

— Fumezi? îl întrebă domnul James Harthouse când ajunseră la hotel.

— Mai e vorbă? răspunse Tom.

Trebuia deci să-l poftească pe Tom până sus; iar Tom nu putea decât să primească invitația. Cu o băutură răcoritoare potrivită anotimpului, dar nu atât de slabă pe cât de răcoritoare, cu un tutun mai fin decât se putea găsi prin acele locuri, Tom se simți curând foarte la largul lui în capătul sofalei unde se instalalse și mai dispus ca oricând să-și admire noul prieten instalat la celălalt capăt al ei.

După ce fumă câtva timp, alungând fumul din juru-i, Tom se apucă să-și examineze prietenul.

„Ai zice că nici nu-i pasă de haine, gândi Tom. Cu toate acestea, cât de minunat se îmbracă! Ce tip elegant!”

Domnul James Harthouse, întâlnind întâmplător privirea lui Tom, observă că tânărul lui prieten nu mai avea de băut și-i umplu paharul cu o mișcare neglijentă a mâinii.

— Mulțumesc, zise Tom, mulțumesc. Ei, domnule Harthouse, cred că ai înghițit o doză bună de Bounderby astă-seară. Tom rosti vorbele acestea făcând din nou cu ochiul și privind cu subînțeles spre gazda lui pe deasupra paharului.

— Pare, într-adevăr, un om foarte de treabă! răspunse domnul James Harthouse.

— Ești convins de asta, nu-i așa? întrebă Tom făcând iar cu ochiul.

Domnul James Harthouse zâmbi. Sculându-se apoi din celălalt capăt al sofalei, se rezemă alene de cămin să fumeze la gura vetrei goale, în fața

lui Tom, și privind în jos către el îi spuse:

— Caraghios cumnat mai ești!

— Vrei să spui: caraghios cumnat e bătrânul Bounderby! replică Tom.

— Ești cam sarcastic, Tom, remarcă domnul James Harthouse.

Era atât de plăcut să te pomenești deodată așa de intim cu o asemenea vestă; să-ți spună Tom pe un ton atât de familiar o asemenea voce; să te vezi atât de repede pe picior de egalitate cu asemenea pereche de favoriți, încât Tom se simți nespus de încântat de el însuși.

— Ei, puțin îmi pasă de bătrânul Bounderby, zise el, dacă la asta faci aluzie! De câte ori am vorbit despre el, i-am spus „bătrânul Bounderby", și întotdeauna l-am privit astfel. N-am de gând să încep a fi politicos când e vorba de bătrânul Bounderby. Ar fi și cam târziu acum.

— Mie îmi este egal, răspunse James; dar, știi, fii mai atent când e de față soția lui.

— Soția lui? se miră Tom. Sora mea, Loo? Ei, asta-i! Izbucni în râs și mai luă o înghițitură din băutura răcoritoare.

James Harthouse rămase rezemat alene în același loc, în aceeași atitudine, fumându-și țigara cu aeru-i degajat, privind cu plăcere la secătură, ca și cum s-ar fi simțit un fel de demon simpatic ce n-avea decât să fâlfâie din aripi în juru-i ca să-l facă să-și dea și sufletul dintr-însul dacă i l-ar cere. Și, într-adevăr, s-ar fi zis că secătura căzuse pradă acelei influențe. Se uită la tovarășul lui pe furiș, se uită la el admirativ, se uită la el cu îndrăzneală și își ridică un picior pe sofa.

— Sora mea, Loo? repetă Tom. Nu l-a iubit niciodată pe bătrânul Bounderby.

— Vorbești la timpul trecut, Tom, răspunse domnul James Harthouse, scuturând scrumul țigării cu degetul cel mic. Dar noi suntem la timpul prezent acum.

— A nu iubi, verb tranzitiv. Modul indicativ, timpul prezent, persoana întâia, singular, nu iubesc; persoana a doua, singular, nu iubești; persoana a treia, singular, ea nu iubește, răspunse Tom.

— Bravo! Amuzant de tot! zise prietenul lui. Dar nu vorbești serios.

— Ba vorbesc serios! strigă Tom. Pe onoarea mea! Doar n-ai să-mi spui mie, domnule Harthouse, că dumneata crezi într-adevăr că sora mea Loo

îl iubește pe bătrânul Bounderby!

— Dragul meu, răspunse celălalt, ce aș putea crede când întâlnesc doi oameni căsătoriți trăind în armonie și fericire?

Tom, între timp, ajunsese cu amândouă picioarele pe sofa. Dacă al doilea picior n-ar fi fost deja pe sofa când i se spusese „dragul meu", desigur că l-ar fi ridicat imediat la acel punct culminant al conversației. Simțind totuși nevoia să se manifeste într-un fel, se întinse cât era de lung și, rezemându-și ceafa de marginea sofalei, fumând cu un aer extrem de degajat, își întoarse fața-i vulgară și ochii cam tulburi spre chipul ce-l privea de sus atât de nepăsător, dar dominându-l.

— Îl cunoști pe șeful, domnule Harthouse, spuse Tom, și prin urmare nu trebuie să fii surprins că Loo s-a căsătorit cu bătrânul Bounderby. N-a avut niciodată un curtezan, șeful i l-a propus pe bătrânul Bounderby, și ea a acceptat.

— Cât de ascultătoare e interesanta dumitale soră, zise domnul James Harthouse.

— Da, dar n-ar fi fost așa de ascultătoare și n-ar fi mers așa de ușor, răspunse secătura, dacă n-aș fi fost și eu la mijloc.

Demonul ademenitor ridică doar puțin sprâncenele, și secătura se simți obligată să continue.

— Eu am convins-o, lămuri el cu un aer de superioritate. M-au băgat la banca bătrânului Bounderby (unde n-aveam de loc chef să intru), și mi-am dat seama că aici am să intru rău la apă dacă Loo îi dă răvaș de drum bătrânului Bounderby; așa că i-am spus care-i dorința mea, și ea mi-a îndeplinit-o. E în stare de orice pentru mine. Nu e așa c-a fost frumos din partea ei?

— Splendid, Tom!

— De fapt, pentru dânsa nu era așa de important ca pentru mine, urmă netullburat Tom, căci libertatea, confortul și poate chiar viitorul meu depindeau de asta. Și, apoi, ea n-avea alt curtezan, iar ca să rămână acasă, era ca și cum ar fi stat la închisoare, mai ales după ce am plecat eu. N-a fost ca și cum ar fi renunțat la un iubit pentru bătrânul Bounderby, totuși a fost generos din partea ei.

— Minunat! Și ia lucrurile cu atâta calm!

— Ah, răspunse Tom cu un dispreț protector, Loo e o adevărată fată, și o fată se împacă repede cu orice. Și-a aranjat viața și nu-i mai pasă. Îi convine tot așa de bine ca oricare alt fel de viață. Dar cu toate că-i fată, Loo nu e ca toate fetele. Se poate închide în ea cu gândurile ei, așa cum am văzut-o adesea stând și contemplând focul ore în șir fără să se clintească.

— Aha, are resurse proprii, spuse Harthouse fumând impasibil.

— Nu chiar așa de multe pe cât îți închipui, răspunse Tom, căci șeful a avut grijă să-i îmbâcsească mintea cu tot felul de ciolane vechi și alte fleacuri prăfuite de genul acesta. E sistemul lui.

— Și-a format fiica după propriul său tipar? sugeră Harthouse.

— Numai pe fiica lui? Pe toți ceilalți. Chiar și pe mine. M-a format în același fel, spuse Tom.

— Cu neputință!

— Totuși, așa e, răspunse Tom clătinând din cap. Să știi, domnule Harthouse, că atunci când am plecat pentru prima oară de acasă, la bătrânul Bounderby, eram un nătărău fără pereche și nu știam despre viață nici cât știe o scoică.

— Haide, haide, Tom, nu-mi vine să cred așa ceva. Gluma-i glumă!

— Pe onoarea mea! spuse secătura. Crede-mă că vorbesc serios! Fumă un timp plin de gravitate și demnitate, apoi adăugă cu un aer extrem de satisfăcut: Ei, de atunci am mai învățat eu câte ceva. Nu pot să neg. Dar asta numai datorită mie; șefului n-am de ce-i mulțumi.

— Și inteligenta dumitale soră?

— Inteligenta mea soră a rămas aproape la fel cum era. Adesea mi se plângea că n-are nicio preocupare dintr-acelea de care se agață în mod obișnuit toate fetele; și nu văd cum ar fi putut să se schimbe de atunci. Dar ei nu-i pasă, urmă el cu înțelepciune, pufăind iar din țigară. Fetele se aranjează întotdeauna într-un fel sau altul.

— Aseară, când am trecut pe la bancă să întreb de adresa domnului Bounderby, am găsit acolo o antică doamnă, care pare să aibă o mare admirație pentru sora dumitale, observă domnul James Harthouse aruncând mucul țigării pe care o isprăvise.

— Mătușa Sparsit! zise Tom. Ai și văzut-o va să zică?

Prietenul încuviință din cap. Tom își scoase țigara din gură să poată închide dintr-un ochi (care începuse să nu-l mai asculte) cât mai expresiv și să se lovească peste nas de câteva ori cu degetul.

— Sentimentul pe care îl nutrește mătușa Sparsit pentru Loo aș putea zice că-i mai mult decât admirație, spuse Tom. Să zicem afecțiune și devotament. Mătușa Sparsit nu și-a pus niciodată ochii pe Bounderby când era burlac. A, nu, niciodată!

Acestea fură ultimele cuvinte rostite de secătură înainte de a fi cuprins de o toropeală ciudată, urmată de o totală pierdere a cunoștinței. Fu trezit din ultima stare de un vis neplăcut, în care i se părea că era împins de o gheată și că o voce îi spunea:

— Hai, e târziu, șterge-o!

— Ei, spuse el, căznindu-se să se ridice de pe canapea, cred că trebuie să te părăsesc. Ascultă, știi că ai un tutun foarte bun, dar e prea slab.

— Da, e prea slab, îi răspunse gazda.

— E… e ridicol de slab, spuse Tom. Unde-i ușa? Noapte bună.

Mai avu încă un vis ciudat: că era dus de un chelner printr-o ceață, care, după ce-i făcu fel de fel de dificultăți și de necazuri, se prefăcu în strada principală, unde rămase singur. Apoi merse până acasă cu destulă ușurință, deși simțea încă prezența și influența noului său prieten, ca și cum acesta ar fi planat undeva prin văzduh, cu aceeași atitudine degajată, ațintindu-l cu aceeași privire.

Secătura ajunse acasă și se culcă. Dacă și-ar fi dat cât de cât seama de ceea ce făcuse în acea noapte și ar fi fost mai puțin secătură și mai mult frate, poate că i-ar fi venit să se oprească locului în drum, să coboare la râul infect, înnegrit de vopsea, și să se culce în el pentru a nu se mai scula, acoperindu-și pe vecie capul cu undele-i murdare.

Capitolul IV

OAMENI ȘI FRAȚI

— Prieteni, oropsiți muncitori din Coketown! Prieteni și compatrioți, sclavi ai tiraniei asupritoare ce vă strânge în gheara-i de fier! Frați și tovarăși de suferință, tovarăși de muncă și tovarăși de viață! Ascultați ce vă spun: a sosit ora să ne strângem cu toții laolaltă într-o singură putere unită, ca să-i prefacem în pulbere pe asupritorii noștri, ce s-au îngrășat atâta vreme din despuierea familiilor noastre, din sudoarea frunților noastre, din munca mâinilor noastre, sugându-ne măduva noastră, călcând în picioare drepturile divine ale umanității și privilegiile sacre și eterne ale fraternității!

— Bravo! Ascultați-l! Ascultați-l! Uraa!

Felurite strigăte de genul acesta, slobozite de o mulțime de guri, izbucniră din toate colțurile sălii, peste seamă de aglomerată și supraîncălzită, în care oratorul, cocoțat pe o estradă, își debita tirada, mai adăugând și alte vorbe, cu mult patos și clocotind de furie. Se înfierbântase atât de tare declamând, încât nu era numai roșu, ci și răgușit. De mult ce strigase, cât îl țineau puterile, sub lumina orbitoare a becurilor de gaz, strângând din pumni, încruntând din sprâncene,

scrâșnind din dinți și vânturându-și brațele, se consumase așa de grozav, încât fu silit să se oprească și să ceară un pahar cu apă.

Așa cum stătea acolo, încercând să-și răcorească fierbințeala feței cu câteva înghițituri de apă, comparația pe care nu te puteai opri să o faci între orator și mulțimea de chipuri atente îndreptate către el era extrem de dezavantajoasă pentru personajul acela. Judecând după aparențe, nu depășea nivelul gloatei din juru-i decât cu înălțimea estradei pe care sta. În foarte numeroase privințe era vădit cu mult mai prejos. Era mai puțin cinstit, mai puțin loial, mai puțin simpatic decât ei; în locul simplității lor, el avea viclenia, în locul bunului-simț, sănătos și sigur, pasiunea. Era un om pocit la trup, cu umeri aduși, cu sprâncenele încruntate, mereu cu o expresie dușmănoasă pe fața-i crispată, și contrasta într-un chip defavorabil, deși îmbrăcat mai pretențios cu marea masă a ascultătorilor în hainele lor simple de lucrători. Dacă ți se pare întotdeauna ciudat când vezi o adunare oarecare supunându-se docilă dictaturii plictisitoare a unui personaj pretențios, fie el lord ori om de rând, pe care nicio putere omenească nu-l poate scoate din abisul prostiei ca să-l ridice până la nivelul intelectual pe care-l posedă trei sferturi din adunare, era încă mai straniu și cât se poate de întristător să vezi mulțimea aceea de fețe atente, de a căror cinste mai ales niciun observator competent și de bună-credință nu s-ar fi putut îndoi, arătându-se atât de impresionată de un asemenea lider.

— Bravo! Ascultați-l! Ascultați-l! Uraa!

Acei obraji animați de o atenție și o pornire la fel de înflăcărate erau o priveliște foarte impresionantă. Nicio urmă de indiferență, de neatenție, de lâncedă curiozitate, niciuna dintre feluritele nuanțe ale nepăsării vizibile în alte întruniri nu se arătă măcar pentru o clipă aici. Fiecare dintre oamenii aceia simțea că, într-un fel sau în altul, situația lui era mai nenorocită decât ar fi trebuit să fie; fiecare dintre oamenii aceia socotea de datoria lui să se alăture grupului în vederea ameliorării sorții lui; fiecare om simțea că singura speranță era să se alieze cu ceilalți tovarăși din juru-i.

Toată mulțimea aceea avea o credință profundă, gravă și sinceră în cauza dreaptă ori greșită (din nefericire greșită) pe care o îmbrățișase.

Iată lucruri tot atât de vizibile, pentru oricine ar fi căutat să înțeleagă ce se petrecea acolo, ca bârnele din tavan ori ca pereții văruiți din jur. Un asemenea spectator imparțial n-ar fi putut să nu recunoască în adâncul inimii lui că oamenii aceia, chiar când se înșelau, dădeau dovadă de calități mari, ce ar fi putut fi dirijate către scopuri mai bune și mai frumoase. Iar ca să susții (în baza unor axiome generale, oricât ar fi ele de bine stabilite) că apucau pe un drum greșit fără niciun motiv, așa, numai dintr-o pornire nesăbuită de răzvrătire, era ca și cum ai fi pretins că poate exista fum fără foc, moarte fără naștere, recoltă fără însămânțare și că totul și orice poate fi zămislit din nimic.

După ce se răcori, oratorul își șterse de câteva ori, de la stânga la dreapta, cu batista, făcută sul, fruntea-i brăzdată și-și concentră toate forțele reînviate într-un rânjet plin de dispreț și amărăciune.

— Dar, o, prieteni și frați! Oameni ai acestei țări și oropsiți muncitori din Coketown! Ce putem spune despre acel om, despre acel muncitor – sunt silit, vai, să-l numesc astfel, dar socot că defăimez un titlu atât de glorios – ce puteți spune despre cel care, cunoscând prea bine din propria-i experiență nedreptățile și ticăloșiile pe care le îndurați voi, necăjiților, care sunteți sarea acestui pământ, de cel care, auzindu-vă dând declarație, într-o unanimitate plină de noblețe și măreție, ce va face pe tirani să tremure, că sunteți hotărâți să subscrieți la fondul Tribunalului Unificat[24] și să rămâneți credincioși hotărârilor, oricare ar fi ele, pe care le va lua acea instituție în folosul vostru, vă întreb: ce puteți spune despre acel lucrător (căci n-am încotro, trebuie să-l recunosc ca atare) care, în asemenea clipe, își părăsește postul și își vinde drapelul; care, în asemenea clipe, se arată un trădător, un laș, un mișel; care, în asemenea clipe, nu se sfiește să vă facă mărturisirea neobrăzată și umilitoare că el va rămâne deoparte și nu va fi unul dintre vitejii luptători în mișcarea pe care o pornim pentru dreptate și libertate?

În acel punct al discursului, adunarea nu se arătă în unanimitate de aceeași părere. Se auziră câteva murmure și fluierături, dar simțul onoarei era prea puternic la toți pentru a îngădui ca un om să fie condamnat înainte de a fi ascultat.

---

[24]24-Denumire a unei organizații imaginare.

— Bagă de seamă să nu te înșeli, Slackbridge!

— Să se arate!

— Să-l auzim ce spune!

Astfel de strigăte izbucniră din mai multe părți. În sfârșit, o voce puternică strigă:

— Omul acela e aici? Dacă e aici, Slackbridge, vrem să-l auzim pe el, nu pe dumneata!

Propunerea fu primită cu o furtună de aplauze.

Slackbridge, oratorul, privi în jur cu un zâmbet batjocoritor și, întinzând brațul drept înainte pentru a liniști marea înfuriată (după obiceiul tuturor celor de felul lui Slackbridge), așteptă până se făcu tăcere adâncă.

— Prieteni și tovarăși, spuse atunci Slackbridge scuturând din cap cu un violent dispreț, nu mă mir că voi, umiliți fii ai muncii, vă îndoiți de existența unui astfel de om. Dar după cum a existat cel care și-a vândut dreptul de primnăscut pentru un blid de linte, după cum a existat Castlereagh[25], la fel există și omul acesta!

Aici se produseră o scurtă agitație și o înghesuială în apropierea tribunei, ce se sfârșiră cu apariția omului alături de orator, în fața adunării. Era palid și cu chipul puțin tulburat, asta se cunoștea mai ales după buze, dar stătea liniștit, cu mâna stângă la bărbie, așteptând să poată vorbi. Pentru desfășurarea dezbaterilor exista un președinte care luă acum în mână conducerea discuțiilor.

— Prieteni, spuse el, în virtutea rolului meu de președinte, rog pe prietenul nostru Slackbridge, care a mers poate prea departe în afacerea asta, să stea jos, în timp ce-l vom asculta pe omul acesta, Stephen Blackpool. Îl cunoașteți cu toții pe Stephen Blackpool. Îi cunoașteți de mult necazurile și bunul său renume.

După aceste vorbe, președintele îi strânse prietenos mâna și se așeză din nou. Slackbridge se așeză și el, ștergându-și fruntea înfierbântată, întotdeauna numai de la stânga spre dreapta, și niciodată în sens invers.

— Prieteni, începu Stephen în mijlocul unei liniști mormântale. Am auzit ce s-a spuis aici despre mine și probabil că n-am să pot drege

---

[25]25-Politician englez, autorul unor legi antimuncitorești.

lucrurile. Dar prefer să auziți adevărul în ceea ce mă privește din gura mea, nu de la alții, deși niciodată n-am fost în stare să vorbesc în fața atâtor oameni fără să mă fâstâcesc și să nu-mi pierd cumpătul.

Slackbridge scutură din cap ca și cum ar fi vrut să și-l arunce jos de ciudă.

— Sunt singurul muncitor din fabrica „Bounderby" și singurul dintre toți cei de față care nu accept organizarea propusă. N-o pot aocepta și mă îndoiesc, prieteni, că are să iasă vreun bine de aici pentru voi. Mai degrabă are să iasă vreo pacoste.

Slackbridge râse și-și încrucișă brațele pe piept, încruntând sarcastic sprâncenele.

— Dar nu-i numai asta pricina pentru care stau deoparte. Dacă ar fi numai atât, m-aș alătura celorlalți. Am, însă, motivele mele – știți, numai ale mele – care mă opresc nu numai acum, ci pentru totdeauna… pentru totdeauna… cât voi trăi!

Slackbridge sări ars de pe scaun și se propti lângă el, scrâșnind din dinți și gesticulând.

— Ce v-am spus, prieteni și concetățeni? Nu v-am prevenit eu că întocmai așa stau lucrurile? Și cum calificați voi o purtare atât de lașă din partea unui om pe care știm că legile rău întocmite l-au apăsat atât de greu? Vă întreb pe voi, compatrioți, ce credeți despre asemenea corupție din partea unuia dintre voi, ce consimte astfel la propria-i ruină, la ruina voastră, la ruina copiilor voștri și a copiilor copiilor voștri?

Se auziră câteva aplauze și câteva strigăte: „Rușine lui!" dar cei mai mulți rămaseră tăcuți. Priveau la figura chinuită a lui Stephen, devenită și mai patetică prin semnele vizibile ale suferințelor căsniciei; și, în adâncul inimii lor bune, erau mai degrabă întristați decât indignați.

— Meseria acestui delegat este să vorbească, zise Stephen, pentru asta este plătit, și el știe ce are de făcut. Deci să-și facă datoria. De ce i-ar păsa lui de toate câte am îndurat eu? Asta nu-i treaba lui. Asta nu-i treaba nimănui, ci numai a mea!

Vorbea atât de cuviincios, ba, am putea spune, cu atâta demnitate, încât ascultătorii deveniră mai tăcuți și mai atenți. Aceeași voce puternică ce se auzise și mai înainte strigă:

— Slackbridge, lasă omul să vorbească, și dumneata ține-ți gura!

Și deodată se așternu în sală o liniște impresionantă.

— Fraților, spuse Stephen, a cărui voce slabă se auzea deslușit, tovarăși de muncă – căci asta sunteți pentru mine, dar nu și pentru delegatul de față, după câte știu – nu mai am decât o vorbă de adăugat, și n-aș putea spune mai mult chiar dacă aș vorbi până mâine în zori. Știu bine ce mă așteaptă, știu bine că sunteți hotărâți să nu mai aveți niciun fel de legătură cu cel care nu-i alături de voi în împrejurarea aceasta. Știu bine că de s-ar întâmpla să pier în mijlocul drumului, ați socoti că merit să treceți pe lângă mine ca pe lângă cineva străin și necunoscut. Dar hotărârea pe care am luat-o trebuie s-o duc cât mai bine până la capăt.

— Stephen Blackpool, rosti președintele sculându-se, gândește-te bine. Gândește-te bine, băiete, înainte de a ajunge să fii ocolit de vechii tăi prieteni!

Se ridică un murmur general, ce exprima același îndemn, deși nimeni nu rosti un cuvânt. Toți ochii erau ațintiți pe chipul lui Stephen. Să-și schimbe hotărârea ar fi însemnat să ia o piatră de pe inima lor. Privind în jur își dădu bine seama de asta. În sufletul lui nu exista nici urmă de supărare împotriva lor. Îi cunoștea prea profund ca să se oprească la suprafață, unde se vădeau slăbiciunile și concepțiile lor greșite, îi cunoștea cum numai un tovarăș de muncă îi poate cunoaște.

— Ei, domnule, de-ai ști cât m-am gândit eu la asta! Dar vezi că nu pot să fiu cu voi. Trebuie să-mi urmez calea pe care mi-am ales-o. Așa că îmi iau rămas bun de la toți de aici.

Își ridică brațele, într-un fel de salut adresat celor din jur, rămânând o clipă în această atitudine, fără să mai spună nimic până și le lăsă iar, încet, în jos.

— Multe vorbe plăcute am schimbat cu o seamă din cei de aici și văd multe chipuri pe care le cunosc de când eram tânăr și cu inima mai ușoară decât acum. De când mă știu, nu m-am certat niciodată cu vreunul dintre semenii mei. Dumnezeu mi-e martor că n-am nicio vină în cearta din astă seară. O să mă faceți trădător și multe altele, de dumneata vorbesc, se adresă el lui Slackbridge, dar e mai ușor să spui decât să dovedești. Fie și așa!

Făcuse câțiva pași să coboare de pe estradă, când își aminti că mai avea ceva de spus și se întoarse iar.

— S-ar putea, zise el ridicându-și încet fața-i brăzdată, ca și cum ar fi vrut să se adreseze fiecăruia în parte, și celor de aproape, și celor de departe, s-ar putea ca atunci când problema de azi va fi din nou pusă și discutată, să se amenințe cu grevă dacă sunt lăsat să lucrez printre voi. Mai bine aș muri decât să ajung să văd una ca asta. Voi rămâne să lucrez singuratic printre voi dacă nu se ajunge până acolo. Credeți-mă, mă văd silit să fac asta, prieteni, nu ca să vă înfrunt, ci ca să-mi câștig existența. Trăiesc numai din munca mea, și unde aș putea să mă duc eu, care am lucrat aici în Coketown de când eram de-o șchioapă? Nu mă plâng că de acum înainte nu mai vreți să știți de mine, că mă respingeți și mă izgoniți dintre voi, dar trag nădejde că voi fi lăsat să lucrez. Socot, fraților, că dacă am un drept pe lume, atunci acesta este.

Nimeni nu rosti o vorbă. Nu se auzi niciun zgomot în sală, în afară de ușorul freamăt al mulțimii ce se dădea în lături, din mijlocul încăperii, deschizând drum de ieșire omului pe care se hotărâseră să nu-l mai considere tovarășul lor. Fără să se uite la nimeni, urmându-și drumul cu o înfățișare modestă, dar plină de hotărâre, care nu cerea și nu pretindea nimic, unchiul Stephen părăsi scena, ducând în spate povara necazurilor sale.

Atunci, Slackbridge, care în timpul ieșirii lui Stephen, își ținuse întins brațul oratoric, ca și cum ar fi căutat să potolească pasiunile dezlănțuite ale mulțimii printr-o extraordinară forță morală și o nemărginită grijă, încercă să le ridice moralul.

— Oare romanul Brutus, fraților, nu l-a condamnat la moarte pe Cezar? Și oare mamele spartane, o, fraților, și în curând tovarășii victorioși, n-au silit pe copiii lor, care fugeau, să înfrunte săbiile dușmanilor? Și atunci nu era o datorie sfântă pentru oamenii din Coketown, care au în urmă strămoși, în prezent o lume care-i admiră, și în viitor o posteritate ce-i va moșteni, să alunge trădătorii afară din corturile pe care le-am ridicat pentru o cauză sacră și divină? Vânturile cerului răspunseră: „Da”, și purtară acest „da” la răsărit, la apus, la miazănoapte și la miazăzi. Prin urmare, de trei ori ura pentru asociația

Tribunalului Unificat!

Slackbridge, ca un dirijor, bătu măsura. Mulțimea de fețe pe care se citea îndoiala (și puțină mustrare de conștiință) se înviora la acest îndemn, răspunzând semnalului. Orice sentiment personal trebuia să cedeze în fața cauzei comune. Ura! Acoperișul mai vibra încă de urale după ce adunarea se împrăștiase.

Astfel alunecă Stephen Blackpool atât de ușor într-o viață cât se poate de singuratică, trăind izolat în mijlocul unei mulțimi de cunoscuți. Străinul ce caută pe mii de fețe o privire prietenoasă fără s-o găsească niciodată se află într-o societate plăcută în comparație cu cel care întâlnește zilnic zeci de fețe ce altădată îi erau prietene, iar acum își întorc privirile de la el. Prin această încercare trecea acum Stephen în fiecare clipă a vieții lui când ieșea din casă, în drum spre fabrică, la întoarcere, în fața ușii, la fereastră, pretutindeni. Înțeleși cu toții, evitau până și partea străzii pe care avea obiceiul să meargă, lăsându-l să se folosească de dânsa numai el între toți muncitorii.

De multă vreme devenise un om tăcut, având puțin de-a face cu alții și obișnuind să stea numai în tovărășia gândurilor lui. Nu știuse până atunci cât de multă nevoie avea inima lui de un salut ușor la tot pasul, de o privire, de o vorbă; cât de multă alinare îi strecurase în ea, picătură cu picătură, acele neînsemnate atenții. Era chiar mai greu decât și-ar fi închipuit să despartă în conștiința lui faptul că fusese părăsit de toți camarazii de sentimentul neîntemeiat al rușinii și dezonoarei.

Primele patru zile ale suferinței lui fură atât de lungi și grele, încât începu să se înspăimânte de perspectiva ce i se deschidea înainte. Nu numai că n-o văzu deloc pe Rachael în tot timpul acesta, ba chiar evită orice ocazie de a o întâlni, căci deși știa că oprelișteа nu era încă impusă pe față femeilor ce lucrau la fabrică, observase că unele din ele, dintre cele pe care le cunoștea, se schimbaseră față de el, așa că îi era teamă să se mai apropie de vreuna, și se îngrozea la gândul că Rachael ar putea fi și ea ținută la distanță dacă ar fi văzută în tovărășia lui. Astfel trăise cu desăvârșire singur în aceste patru zile, fără a vorbi cu nimeni, când, întorcându-se seara de la lucru, fu oprit în stradă de un tânăr cu o înfățișare foarte decolorată.

— Te numești Blackpool, nu-i așa? întrebă tânărul.

Stephen se înroși, trezindu-se deodată cu pălăria în mână, recunoscător că cineva îi vorbea, ori din cauza surprizei ce o simțise, ori poate din amândouă motivele. Prefăcându-se că-și aranjează căptușeala, răspunse:

— Da.

— Dumneata ești lucrătorul boicotat de ceilalți? întrebă Bitzer, tânărul decolorat pe care îl cunoaștem.

— Da, răspunse iar Stephen.

— Am ghicit asta văzând cum te ocolesc toți. Domnul Bounderby vrea să-ți vorbească. Știi unde locuiește, nu-i așa?

— Da, răspunse iar Stephen.

— Atunci du-te neîntârziat acolo, auzi? zise Bitzer. Ești așteptat, și slujnica are să-ți dea drumul numaidecât dacă spui cine ești. Eu sunt funcționar la bancă și am fost trimis special să te caut; așa că pe mine mă scutești de un drum dacă te duci singur acolo.

Stephen, care mergea în direcție opusă, se întoarse în loc, ca la o poruncă, și porni către castelul de cărămidă roșie al uriașului Bounderby.

Capitolul V

OAMENI ȘI STĂPÂNI

— Ei, Stephen, zise Bounderby în felul lui furtunos, ce-am auzit? Ce ți-au făcut nemernicii aceia? Intră și vorbește fără sfială.

Astfel era poftit să intre în salon. Masa fusese aranjată pentru ceai și se aflau acolo tânăra soție a domnului Bounderby, fratele ei și un domn de vază din Londra. Stephen îi salută, închise ușa și rămase lângă ea cu pălăria în mână.

— Acesta e omul despre care ți-am vorbit, Harthouse, spuse domnul Bounderby.

Domnul căruia i se adresase stătea de vorbă cu doamna Bounderby pe sofa; se sculă, spunând cu un aer plictisit:

— A, adevărat? și păși alene până la cămin, unde se afla domnul Bounderby.

— Haide, spuse domnul Bounderby, dă-i drumul!

După cele patru zile petrecute în singurătate, felul acesta în care i se adresa suna brutal și displăcut în urechile lui Stephen. Nu numai că-i lovea cu grosolănie inima rănită, dar părea să admită ca adevărată învinuirea ce i se aducea de dezertor interesat.

— Nu vă fie cu supărare, domnule, spuse Stephen Blackpool, ce doriți de la mine?

— Ei, doar ți-am spus, răspunse Bounderby. Vorbește pe față ca un bărbat, că doar ești bărbat, și spune-ne ce-a fost cu dumneata și cu liga aceea.

— Iertați-mă, domnule, zise Stephen Blackpool, dar n-am nimic de spus despre asta.

Domnul Bounderby, care clocotea veșnic ca un fel de furtună, întâlnind un obstacol în cale, începu imediat să sufle asupră-i.

— Ascultă, Harthouse, spuse el, iată o mostră de lucrător. Omul acesta a mai fost aici o dată. L-am prevenit atunci împotriva străinilor ticăloși care ne dau mereu târcoale – care ar trebui să fie spânzurați pe loc unde sunt găsiți – și i-am spus omului acestuia că a apucat pe un drum greșit. Ei, îți vine a crede că, deși ceilalți au pus pe el pecetea infamiei, le-a rămas atât de robit, încât îi e frică să deschidă gura împotriva lor?

— Am spus că n-am nimic de spus, domnule; nu că mi-i frică să deschid gura.

— Ai spus. Hm! Știu eu ce-ai spus; ba chiar mai mult decât atât… știu ce-ai vrut să spui, înțelegi? Nu-i același lucru, ei comedie! E cu totul altceva. Mai bine ne-ai spune imediat că individul acela, Slackbridge, nu se află în oraș îndemnând poporul la revoltă, că nu-i unul dintre liderii recunoscuți ai poporului, adică o canalie nerușinată. Mai bine ai spune asta imediat; pe mine nu mă poți înșela. Asta vrei să spui. De ce nu spui?

— Îmi pare tot atât de rău ca și dumneavoastră, domnule, când conducătorii poporului nu sunt vrednici, spuse Stephen clătinând din cap. Aleg și ei pe cine găsesc. Poate că-i destul de mare nenorocire că nu găsesc șefi mai buni.

Vântul începu să sufle furtunos.

— Ce zici, Harthouse, destul de frumos a început, nu? spuse domnul Bounderby. Se pare că nu întrece prea mult măsura. Se pare, pe onoarea mea, că-i numai o palidă mostră a oamenilor cu care au de-a face prietenii mei. Dar asta nu-i încă nimic, domnule. Ascultă numai ce am să-l întreb pe omul acesta. Vă rog, domnule Blackpool (și vântul începu a sufla vijelios), îmi permiteți să vă întreb cum se face că nu ați intrat în asociație?

— Cum se face?

— Da! spuse domnul Bounderby, cu degetele mari vârâte în subsuorile vestei, scuturând capul și închizând ochii, parcă făcea un semn de complicitate peretelui din fața lui. Cum se face?

— Aș fi preferat să nu aduc vorba despre asta, domnule. Deoarece însă îmi puneți întrebarea, nu vreau să fiu nepoliticos, așa că voi răspunde: pentru că am făgăduit.

— Nu mie, știi prea bine, zise Bounderby (vreme furtunoasă, întreruptă în răstimpuri de calm înșelător; pentru moment, domnește calmul).

— A, nu, domnule, nu dumneavoastră.

— Desigur, în ceea ce mă privește pe mine, eu nu contez în afacerea asta absolut de loc, spuse Bounderby, mărturisindu-se mai departe peretelui din fața lui. Dacă ar fi fost la mijloc Josiah Bounderby din

Coketown, ai fi intrat în asociație fără să stai o clipă la îndoială?

— Da, domnule. E adevărat.

— Deși știe bine, spuse Bounderby, devenit acum uragan, că sunt o adunătură de canalii, de răzvrătiți, pentru care deportarea ar fi o pedeapsă prea blândă! Domnule Harthouse, dumneata ești un om care te-ai vânturat prin lume. Ai mai întâlnit în altă parte, în afară de binecuvântata noastră țară, un om care să semene cu acesta? Și domnul Bounderby îl arătă cu un deget mânios, ca pentru a cere să fie examinat.

— Nu, doamnă, zise Stephen Blackpool, protestând cu tărie împotriva epitetelor întrebuințate și adresându-se instinctiv Louisei, după ce îi privise o clipă fața. Nu-s nici canalii, nici răzvrătiți. Nu-s deloc, doamnă, vă asigur. Nu s-au purtat bine cu mine, doamnă, știu asta și o simt pe pielea mea. Dar nu se află printre ei nicio duzină de oameni, doamnă, ce spun duzină, nici măcar șase care să nu fie încredințați că și-au îndeplinit datoria față de ceilalți și față de ei înșiși. Ferească Dumnezeu ca tocmai eu, care-i cunosc așa de bine din experiența mea de o viață întreagă, eu, care am mâncat și am băut cu ei, care am stat și am muncit alături de ei, eu, care i-am iubit, tocmai eu să nu le iau apărarea pentru dreptate, deși au putut să-mi facă răul pe care mi l-au făcut!

Vorbea cu aspra seriozitate caracteristică clasei și firii lui, sporită poate de un sentiment de mândrie că rămâne credincios tovarășilor săi, în ciuda neîncrederii ce i-o arătaseră cu toții. Nu uita însă deloc unde se afla și nu ridică o clipă vocea.

— Nu, doamnă, nu. Îs sinceri și devotați unii față de alții, drăgăstoși și legați între ei până la moarte. Când te știu sărac, ori bolnav, ori apăsat de vreuna din nenumăratele pricini ce fac să poposească necazul la ușa omului, sa-i vezi atunci cât pot fi de duioși, de blânzi, cum încearcă să te mângâie, cât de creștini se arată. Vă încredințez de asta, doamnă. Să-i tai bucăți, și tot nu i-ai putea schimba!

— Pe scurt, zise domnul Bounderby, din pricină că sunt atât de plini de virtuți, te-au azvârlit la gunoi. Hai, spune-o și pe asta, acum, că te-ai pornit. Dă-i drumul!

— Cum se face, doamnă, urmă Stephen, părând că tot pe chipul Louisei găsește un refugiu, cum se face că ce este mai bun în noi, oamenii

sărmani, e tocmai ceea ce ne pricinuiește cele mai mari necazuri, nenorociri și greșeli, nu pot înțelege. Dar așa este. Știu asta tot așa de bine cum știu că există cerul undeva sus, deasupra mea, dincolo de fum. Suntem doar răbdători și, de obicei, vrem să facem toate după rânduiala cea dreaptă. De aceea nu-mi vine a crede că toată vina să fie numai de partea noastră.

— Ascultă, prietene, spuse domnul Bounderby, pe care nimic nu-l putea exaspera mai tare decât faptul că lucrătorul nu i se adresa lui, ci altcuiva – deși făcea asta fără să-și dea seama – dacă binevoiești să mă onorezi cu atenția dumitale o jumătate de minut, aș dori să schimbăm împreună câteva vorbe. Ne-ai declarat chiar acum că n-ai nimic a ne spune în privința acestei afaceri. Înainte de a trece mai departe, te întreb: ești bine încredințat de ce spui?

— Da, domnule, sunt bine încredințat.

— Iată aici de față un domn din Londra, și domnul Bounderby arătă peste umăr cu degetul cel mare spre domnul James Harthouse; e un *gentleman* din Parlament. Aș vrea să audă o mică discuție între noi amândoi, în loc să-i lămuresc eu singur fondul problemei, căci știu perfect dinainte cum va decurge; nimeni nu poate ști mai bine decât mine, bagă de seamă! Prefer s-o audă cu urechile lui în loc să mă creadă pe cuvânt.

Stephen își aplecă fruntea înaintea domnului din Londra, și mintea păru că i se tulbură și mai tare. Își întoarse fără voie ochii spre același refugiu de mai înainte, dar o privire expresivă și rapidă din acea parte îl făcu să și-i țintească iar pe fața domnului Bounderby.

— Spune, de ce te plângi? întrebă domnul Bounderby.

— N-am venit aici să mă plâng, domnule, îi aminti Stephen. Am venit pentru că am fost chemat.

— Și, mă rog, cam de ce vă plângeți voi, lucrătorii, în general? repetă domnul Bounderby, încrucișându-și brațele.

Stephen se uită la el, ezitând o clipă, apoi păru că se hotărăște.

— Domnule, nu m-am priceput niciodată să dau explicații, deși am avut și eu partea mea de necazuri. Să știți, domnule, că pentru noi toate-s prost rânduite. Uitați-vă la orașul nostru, așa bogat cum este, și la toți

oamenii care au venit aici să țeasă și să dărăcească, să-și câștige o bucată de pâine, mergând pe același drum, tot la fel, din leagăn până la mormânt. Uitați-vă cum trăim, unde trăim, și cât de îngrămădiți, cu ce speranțe, când toate merg mereu pe același făgaș. Uitați-vă cum fabricile lucrează fără încetare și cum niciodată nu ne ajută să facem un pas înainte, decât doar către moarte. Gândiți-vă cum ne judecați, ce scrieți despre noi, ce vorbiți despre noi, cum trimiteți delegați la miniștri, să vă plângeți de noi, cum dumneavoastră aveți totdeauna dreptate, și noi suntem totdeauna vinovați, cum n-am avut niciodată dreptate de când suntem pe lume. Uitați-vă cum cresc toate acestea din ce în ce, domnule, cum totul se mărește, se lățește și se înăsprește din an în an, din generație în generație. Poate cineva să privească la toate acestea, domnule, și să nu spună sincer că-i o proastă rânduială?

— Desigur, zise domnul Bounderby. Și acum poate că ai să-i explici acestui domn cum ai face dumneata ca să îndrepți rânduiala asta proastă (cum îți place s-o numești).

— Nu știu, domnule. De unde să știu eu? Nu e treaba mea, domnule. E a celor ce sunt deasupra mea și deasupra noastră a tuturor. Care-i rostul lor dacă nu să se ocupe de asta?

— Dacă-i așa, am să-ți spun eu ce am putea face în privința asta, răspunse domnul Bounderby. O să dăm un exemplu cu vreo jumătate de duzină de Slackbridge. Îi vom acuza pe ticăloși de crimă și-i vom deporta în închisorile coloniale!

Stephen clătină grav din cap.

— Mie să nu-mi spui că nu putem face asta, omule, zise domnul Bounderby, care între timp devenise un uragan, pentru că o s-o facem, îți spun eu!

— Domnule, răspunse Stephen cu încrederea și liniștea pe care ți-o dă o siguranță absolută, chiar dacă ați lua o sută de Slackbridge, dacă sunt atâția, sau chiar de zece ori mai mulți, și i-ați coase pe fiecare într-un sac să-i aruncați în cel mai adânc ocean care a existat vreodată de când e lumea, proasta rânduială va rămâne la fel, neschimbată. Străini ticăloși… spuse Stephen cu un zâmbet neliniștit. De când îmi aduc aminte, mereu am auzit vorbindu-se de străini ticăloși. Nu ei sunt pricina răului,

domnule; n-a pornit de la ei. Nu le iau apărarea; n-am niciun motiv să-i apăr, dar e zadarnic și inutil să vă închipuiți că i-ați putea face să-și părăsească meseria. Mai bine ar fi să faceți așa ca meseria să-i părăsească pe ei. Tot ce văd în jurul meu în această cameră se afla înainte de a intra, și totul va rămâne la fel după ce voi pleca. Dacă ați trimite pendula din perete cu un vapor tocmai în insula Norfolk[26] asta n-ar împiedica curgerea timpului. Întocmai așa se întâmplă și cu Slackbridge.

Îndreptându-și din nou ochii către refugiul lui de mai înainte, observă că ochii ei îi făceau un semn de avertizare către ușă. Dându-se înapoi, puse mâna pe clanță. Dar nu spusese încă tot ce avea de spus, și în adâncul inimii lui simți un impuls nobil să răspundă tratamentului jignitor de mai înainte, rămânând credincios până la urmă celor ce-l renegaseră. Așa că rămase să sfârșească de spus ce avea pe suflet.

— Eu, domnule, ca om simplu ce sunt și cu prea puțină carte, nu mă pot încumeta să-i lămuresc dumnealui cum s-ar putea îmbunătăți lucrurile – deși sunt în orașul nostru o seamă de muncitori mai luminați decât mine care ar fi în stare de asta – dar pot să-i spun ceea ce știu că nu va ajuta niciodată la îndreptarea situației. Silnicia nu va fi niciodată un mijloc bun. Succesul și triumful nu vor putea niciodată aduce vreun bine. Să dai mereu și veșnic dreptate numai uneia din părți, iar celeilalte să-i găsești mereu și veșnic vină, este ceva cu totul nefiresc și care niciodată, niciodată nu va fi un mijloc bun! Nu-i bine însă nici să-i lași la o parte, de capul lor. Dacă mii și mii de oameni sunt lăsați de capul lor, în părăsire, să ducă înainte aceeași viață, să se zbată tot în aceleași neînțelegeri, vor ajunge de la un timp să se izoleze de o parte, iar voi toți, de cealaltă parte, cu o prăpastie neagră de netrecut căscată la mijloc, atâta timp cât va mai dura mizeria asta. Dacă nu te apropii de popor cu blândețe și răbdare, dacă nu cauți să-i mângâi pe cei care în noianul de necazuri se alătură unii de alții, ajutându-se între ei la nenorocire, rupându-și de la gură ca să împartă cu cei loviți (așa cum n-a văzut desigur dumnealui, după umila mea părere, în niciuna din țările pe unde a călătorit), atunci nu se vor îndrepta niciodată lucrurile, până ce se va preface soarele într-un sloi de gheață! Și, mai cu seamă, dacă-i socotești numai ca pe niște brațe de

---

[26]26-Insulă în Oceanul Pacific, loc de deportare.

muncă și-i mânuiești ca pe niște cifre într-o socoteală, ori ca pe niște mașini, de parcă n-ar putea simți și ei dragoste și plăcere, de parcă n-ar avea judecată ori gusturi, de parcă n-ar avea și ei un suflet care ar putea obosi, care ar putea spera; dacă-i socotești, când stau liniștiți, ca și cum n-ar avea nimic din toate astea, iar când se agită, le reproșezi că n-au simțăminte omenești față de dumneavoastră, atunci nu se vor îndrepta niciodată lucrurile, domnule, până la sfârșitul veacurilor!

Stephen sta cu mâna pe ușa deschisă, așteptând să vadă dacă i se mai cere ceva.

— Stai o clipă, zise domnul Bounderby, care se înroșise la față peste seamă. Ultima dată când ai venit aici cu un necaz ți-am spus s-o apuci pe altă cale și să nu te mai amesteci în astfel de treburi. Și ți-am spus, dacă-ți amintești, că-mi dădeam seama de aspirațiile la lingura de aur.

— Nu mă gândeam deloc la asta, vă asigur, domnule.

— Acum m-am lămurit, spuse domnul Bounderby, că ești unul dintre acei indivizi care găsesc veșnic motive de nemulțumire. Umbli peste tot semănându-le și făcându-le să rodească. Numai cu asta te ocupi în viață, amice!

Stephen clătină din cap: protest mut, ce voia să spună că el are altceva de făcut în viață.

— Ești un tip atât de înveninat, de colțos, un soi atât de rău, spuse domnul Bounderby, încât chiar cei din asociația dumitale, oamenii care te cunosc cel mai bine, nu mai vor să aibă de-a face cu dumneata. Nu credeam că indivizii aceia pot să aibă vreodată dreptate. Dar am să-ți spun una! Pentru o dată, am să fiu și eu de partea lor, așa că nu mai vreau nici eu să am de-a face cu dumneata!

Stephen ridică iute ochii spre el.

— Poți termina ce-ai început, zise domnul Bounderby dând cu înțeles din cap, și apoi du-te în altă parte.

— Știți bine, domnule, spuse Stephen cu glas schimbat, că nu pot găsi de lucru în altă parte dacă mă dați afară de la dumneavoastră.

— Eu știu ce știu, iar dumneata știi ce știi; nu mai am nimic de adăugat la asta! fu răspunsul.

Stephen privi din nou la Louisa, dar nu-i mai întâlni ochii; atunci,

suspinând și rostind abia auzit: „Cerul să ne ocrotească pe toți în lumea asta!” plecă.

Capitolul VI

DISPARIȚIE

Când Stephen părăsi casa domnului Bounderby, se întunecase. Umbrele nopții se adunaseră atât de repede, că nu se mai uită în juru-i și, după ce închise ușa, o porni îndărăt, cu pași apăsați, de-a lungul străzii.

Uitase cu totul de ciudata bătrână pe care o întâlnise cu prilejul vizitei sale precedente în aceeași casă, când, auzind în urma lui un pas cunoscut, se întoarse și o văzu în tovărășia Rachaelei.

O zări întâi pe Rachael, căci numai pasul ei îl auzise.

— Tu ești, Rachael, draga mea?! Și dumneata, împreună cu ea?!

— Te miri, desigur, și trebuie să recunosc că ai dreptate, răspunse bătrâna. După cum vezi, am venit din nou.

— Dar cum se face că ești împreună cu Rachael? o întrebă Stephen, trecând între ele, potrivindu-și pasul după al lor și uitânduse când la una, când la cealaltă.

— Păi am făcut cunoștință cu fata asta de treabă tot cam la fel ca și cu dumneata, zise veselă bătrână, luând ea inițiativa răspunsului. Anul acesta am venit mai târziu ca de obicei, pentru că m-a cam chinuit astmul, așa că mi-am amânat vizita până ce s-a făcut iar vreme frumoasă și caldă. Tot din pricina asta nu mai fac toată călătoria într-o singură zi, ci o împart în două zile; noaptea asta dorm la „Cafeneaua călătorilor", lângă calea ferată (un han plăcut și curat), și plec înapoi mâine, cu trenul parlamentar de șase dimineața. Bine, bine, dar ce legătură are toată povestea cu fata asta de treabă, ai să-ntrebi dumneata? Îți spun îndată. Am aflat că domnul Bounderby s-a însurat. Am văzut anunțul în ziar, făcea o impresie grozavă, măreață, insistă bătrână cu un entuziasm straniu, și vreau să-i văd și eu nevasta, pentru că până acum n-am văzut-o niciodată.

Ei bine, nu știu dacă ai să mă crezi, dar de azi de la prânz n-a scos piciorul din casă. Și cum n-am vrut să renunț așa ușor s-o văd, am mai așteptat puțin învârtindu-mă prin jurul casei, și astfel am trecut de vreo două-trei ori pe lângă fata asta de treabă. Văzând că are un chip atât de prietenos, i-am vorbit, și ea mi-a răspuns. Cam asta-i, zise bătrâna către Stephen. Și acum restul poți să-l ghicești și singur, mai repede decât ți l-aș povesti eu, sunt sigură!

Din nou Stephen trebui să-și înfrângă o pornire instinctivă de antipatie față de bătrâna aceea, deși felul ei de a fi era cât se poate de sincer și simplu. Cu o blândețe ce devenise și mai firească la el, știind-o la fel și în inima Rachaelei, urmă să-i vorbească bătrânei despre lucrurile ce o

interesau, la vârsta ei înaintată.

— Află, doamnă, spuse el, că am văzut-o pe doamna Bounderby. E tânără și frumoasă; are ochi negri, frumoși și gânditori și o privire atât de liniștită, Rachael, cum n-am mai întâlnit în viața mea.

— Tânără și frumoasă. Așa-i? exclamă bătrâna, încântată. Frumoasă ca un trandafir! Și ce nevastă fericită!

— Da, doamnă, așa se pare, zise Stephen privind cu îndoială spre Rachael.

— Se pare? Trebuie să fie! E doar nevasta stăpânului dumitale, replică bătrâna.

Stephen încuviință din cap.

— Cât privește pe stăpân, zise el privind-o din nou pe Rachael, nu-mi mai este stăpân. Între noi doi totul s-a sfârșit.

— Te-ai hotărât să părăsești fabrica lui, Stephen? îl întrebă grăbită și îngrijorată Rachael.

— Păi, Rachael, răspunse Stephen, dacă eu părăsesc fabrica lui sau fabrica lui mă părăsește pe mine, cam totuna e. Eu și fabrica lui ne-am despărțit. Când m-ai ajuns din urmă, tocmai mă gândeam că poate-i mai bine așa. Să rămân acolo, ar fi însemnat bucluc peste bucluc. Poate pentru mulți e o fericire că plec; poate-i o fericire și pentru mine. Și, apoi, n-am încotro. Trebuie să întorc spatele Coketown-ului pentru un timp, draga mea, și să-mi încerc norocul aiurea, luând-o iar de la capăt.

— Unde ai să pleci, Stephen?

— Încă nu știu, răspunse el, ridicându-și pălăria și cu palma netezindu-și părul rar. Dar nu plec chiar noaptea asta, Rachael, ci mâine. Nu-i ușor să-ți dai seama încotro trebuie s-o apuci, dar am să prind eu curaj.

Și de data asta felul lui altruist de a gândi îl ajută. Chiar înainte de a închide ușa domnului Bounderby, se gândise că plecarea lui silită va fi, cel puțin, spre binele Rachaelei, înlăturând primejdia de a fi învinuită că nu vrea să rupă relațiile cu el. Deși despărțirea de Rachael era o grea lovitură pentru el, deși știa că nu există un loc unde să poată scăpa de condamnarea oamenilor, pentru el era pesemne o ușurare să fie îndepărtat cu sila de suferințele îndurate în ultimele patru zile și s-o

pornească spre greutăți și necazuri necunoscute.

Așa că spuse din inimă:

— Îndur încercarea asta mai ușor decât aș fi crezut, Rachael.

Dându-și seama că nu trebuie să-i îngreuneze povara, ea îi răspunse cu zâmbetul ei liniștitor și își urmară toți trei drumul împreună.

Bătrânețea, mai cu seamă când caută să fie independentă și voioasă, se bucură de mult respect printre săraci. Bătrâna era atât de cumsecade și de mulțumită și făcea atâta haz de infirmitățile ei, care de fapt se agravaseră de la ultima întâlnire cu Stephen, că începură amândoi s-o cerceteze cu interes. Era atât de sprintenă, încât nu le îngăduia să-și încetinească pasul din cauza ei, părând foarte mulțumită să i se vorbească și foarte dispusă să pălăvrăgească oricât, astfel că, atunci când ajunseră în cartierul unde locuiau, bătrână era mai vioaie și mai însuflețită ca niciodată.

— Poftește în locuința mea sărăcăcioasă, doamnă, spuse Stephen, să bei o ceașcă de ceai. Atunci are să vină și Rachael; iar după aceea am să te însoțesc până la „Cafeneaua călătorilor". Poate să treacă multă vreme, Rachael, până voi mai avea norocul să fiu iară împreună cu tine…

Femeile se învoiră, și se îndreptară toți trei spre casa în care locuia țesătorul. Când cotiră pe ulicioara strâmtă, Stephen își aruncă ochii spre fereastra camerei sale cu o groază pe care i-o trezea întotdeauna trista-i locuință; dar fereastra era deschisă, așa cum o lăsase, și înăuntru nu se afla nimeni. Piaza-rea a vieții sale plecase de câteva luni, și de atunci nu mai auzise nimic despre ea. Singurele urme ale ultimei ei treceri pe acolo erau mobila mai împuținată și părul mai încărunțit al lucrătorului.

Stephen aprinse o lumânare, aranjă măsuța pentru ceai, făcu rost de apă fiartă de jos și cumpără un pachețel de ceai și puțin zahăr, o pâine și ceva unt de la prăvălia cea mai apropiată. Pâinea era caldă și rumenă, untul proaspăt, iar zahărul, firește, în bucăți – ca o confirmare a declarațiilor obișnuite ale magnaților din Coketown, cum că oamenii ăștia, domnule, trăiesc ca niște prinți!

Rachael pregăti ceaiul (o adunare atât de numeroasă reclamase împrumutarea unei cești de ceai), pe care vizitatoarea îl găsi minunat. Era prima oară după atâtea zile dând gazda se bucura puțin de societatea semenilor săi. Și Stephen, deși lumea i se deschidea înainte ca o nesfârșită

câmpie de mărăcini, făcu cinste ospățului, întărind astfel, din nou, afirmația magnaților despre totala lipsă de simț practic a acestor oameni, domnule!

— Nu m-am gândit până acum, doamnă, spuse Stephen, să vă întreb cum vă cheamă.

Bătrâna răspunse că se numea doamna Pegler.

— Sunteți cumva văduvă? întrebă Stephen.

— A, da, de mulți ani de zile!

Soțul doamnei Pegler (unul dintre cei mai buni care au existat vreodată) se prăpădise, după toate socotelile doamnei Pegler, înainte de nașterea lui Stephen.

— Mare nenorocire să pierzi un soț atât de bun, zise Stephen. Copii n-aveți?

Ceașca doamnei Pegler începu a zăngăni pe farfurioara pe care o ținea în mână, trădând o tulburare adâncă.

— Nu, răspunse ea. Nu mai am copii, nu mai am…

— Au murit, Stephen, îi strecură încet Rachael.

— Îmi pare rău că am adus vorba despre asta, zise Stephen. Trebuia să mă gândesc că s-ar putea să ating o rană dureroasă. Mă simt… mă simt vinovat.

În timp ce își cerea iertare, ceașca bătrânei zăngănea din ce în ce mai tare.

— Am avut un băiat, zise ea cu mâhnire ciudată, ce n-avea aspectul unei supărări obișnuite, care ajunsese bine, grozav de bine. Dar, vă rog, nu trebuie să mai vorbim de el. Este… și punând ceașca jos, își mușcă mâinile, ca și cum prin gestul ei ar fi adăugat „mort", apoi rosti cu voce tare: L-am pierdut.

Stephen mai regreta încă mâhnirea ce o pricinuise bătrânei, când proprietara lui veni sus împiedicându-se pe scara îngustă și, chemându-l la ușă, îi șopti ceva la ureche.

Pesemne că doamna Pegler nu era deloc surdă, deoarece prinse imediat din zbor un cuvânt.

— Bounderby! exclamă ea cu o voce înăbușită, sărind în sus de la masă. Vai, ascundeți-mă! Pentru nimic în lume nu vreau să mă vadă. Nu-

l lăsați să intre până nu plec de aici. Vă rog, vă rog!

Tremura toată și era grozav de agitată, iar când Rachael încercă s-o liniștească, se ascunse în spatele ei, părând că nu mai știe ce face.

— Stai, doamnă, liniștește-te, spuse Stephen mirat. Nu-i domnul Bounderby, ci soția lui. Doar nu te temi de ea. Nu-i nicio oră de când parcă te dădeai în vânt s-o vezi!

— Dar ești sigur că-i doamna, și nu domnul? întrebă ea, tremurând încă.

— Nu mai încape îndoială.

— Bun, atunci te rog să nu-mi vorbești deloc și să te porți ca și cum n-aș fi aici, zise bătrâna. Lăsați-mă să stau singură în colțul de colo.

Stephen dădu afirmativ din cap, uitându-se la Rachael ca pentru a-i cere o lămurire, pe care ea nu era în stare să i-o dea, apoi luă lumânarea, coborî scările și, după câteva clipe, se întoarse, luminând calea Louisei. Era urmată de secătură.

Rachael se sculase și sta deoparte, cu șalul și pălăria în mână, pe când Stephen, foarte uiimit de o vizită atât de neașteptată, punea lumânarea pe masă. Apoi rămase și el în picioare, cu pumnul rezemat de masă, lângă lumânare, așteptind să i se vorbească.

Pentru întâia oară în viața ei punea Louisa piciorul într-una din locuințele muncitorilor din Coketown; pentru prima oară în viața ei se găsea față în față cu ceva real în legătură cu ei. Știa de existența lor numai ca grupe de sute și mii. Știa câtă marfă putea produce un anumit număr dintre ei într-un anumit timp. Știa cum plecau și se întorceau, trecând în cârduri, la cuiburile lor, ca furnicile sau ca gândacii. Dar din lecturile ei știa infinit mai multe despre obiceiurile insectelor lucrătoare decât despre acești bărbați și femei ce munceau din greu.

Pentru Louisa, muncitorii din Coketown formau un tot care trebuia pus să muncească atât, să fie plătit atât, și nimic altceva; care trebuia să se supună orbește legii cererii și ofertei; care se poticnea de această lege și se zbătea în greutăți; care se cam scofâlcea la față când grâul era scump și se îndopa când grâul era ieftin; care creștea cu un anumit procentaj și dădea un anumit procentaj de criminali și un anumit procentaj de săraci, de pe urma căruia se făceau averi imense; care se răscula, uneori, ca apele

mării, pricinuind unele neplăceri și pagube (mai ales sie însuși), după care se potolea din nou; dar nu se gândise niciodată să despartă acest tot în unități, cum nu se gândise vreodată să despartă marea în picăturile din care-i alcătuită.

Rămase câteva clipe uitându-se în jur la cele câteva scaune, la puținele cărți, la gravurile ieftine, la pat, apoi își îndreptă privirile spre cele două femei și spre Stephen.

— Am venit să-ți vorbesc în urma celor petrecute adineauri. Aș dori să-ți fiu de folos, dacă-mi îngădui. Doamna e soția dumitale?

Rachael își ridică ochii, care spuneau limpede: „nu", apoi îi lăsă din nou în jos.

— Mi-aduc aminte, spuse Louisa, roșind de greșeala ce o făcuse, îmi reamintesc acum că am auzit vorbindu-se despre necazurile dumitale casnice, deși atunci n-am prea dat atenție amănuntelor. N-am avut intenția să pun o întrebare care să mâhnească pe careva dintre cei de față. Dacă voi mai pune vreo întrebare care, fără voia mea, ar avea același efect, vă rog să mă credeți că o fac din pricină că nu știu cum trebuie să vă vorbesc.

După cum Stephen, puțin mai înainte, i se adresase instinctiv ei, la fel și ea i se adresa acum instinctiv lui Rachael, pe un ton sec și sacadat, dar totuși șovăielnic și sfios.

— Ți-a povestit ce s-a petrecut între el și soțul meu? Cred că ești prima ființă la care a căutat sprijin.

— Mi-a spus numai sfârșitul, doamnă dragă, zise Rachael.

— E adevărat că dacă e alungat de un patron, va fi probabil alungat de toți ceilalți? Cam așa spunea, cred.

— E foarte greu, drăguță doamnă, aproape cu neputință, ca un muncitor căruia i-a ieșit nume rău printre patroni să mai capete de lucru.

— N-am prea înțeles bine, ce vrei să spui prin nume rău?

— Adică are faimă că e zurbagiu.

— Prin urmare, este sacrificat atât prejudecăților propriei sale clase, cât și prejudecăților celeilalte clase? E atât de adâncă prăpastia între cele două clase, în orașul nostru, încât nu-i chip pentru un muncitor cinstit să-și poată găsi un loc între ele?

Rachael clătină din cap, tăcută.

— A ajuns să fie bănuit de tovarășii lui țesători, spuse Louisa, pentru că a făgăduit să nu li se alăture lor. Cred că dumitale ți-a făgăduit. Îmi dai voie să te întreb de ce?

Rachael izbucni în plâns.

— Nu i-am cerut să-mi făgăduiască, bietul băiat. Pentru binele lui l-am rugat să se ferească de încurcături, negândindu-mă o clipă că va ajunge aici din pricina mea. Dar știu că mai degrabă ar muri de o mie de ori decât să-și calce cuvântul. Îl cunosc bine în privința asta.

Stephen rămase liniștit și atent, cu bărbia rezemată în mână, în atitudinea gânditoare care-i era obișnuită. Când prinse să vorbească, vocea îi era mai puțin sigură ca de obicei:

— Nimeni, afară de mine, nu va ști vreodată cât de mult o cinstesc, o iubesc și o respect pe Rachael, și din ce motive. Când i-am făcut acea făgăduială, i-am spus fără ocol că e îngerul vieții mele. A fost o făgăduială solemnă, și o voi ține toată viața!

Louisa își întoarse capul spre el și îl înclină cu un simțământ de respect cu totul nou pentru ea. Apoi privirea i se întoarse către Rachel, și trăsăturile i se îndulciră.

— Și ce ai de gând să faci? îl întrebă ea, și vocea-i se îndulcise de asemenea.

— Când o să termin lucrul, doamnă, răspunse Stephen biruindu-și supărarea și zâmbind, va trebui să părăsesc orașul și să-mi încerc norocul aiurea. Fericit ori nenorocit, omul e dator să tot încerce; altfel, nu i-ar mai rămâne decât să se întindă jos și să moară.

— Cum vei călători?

— Pe jos, milostivă doamnă, pe jos.

Louisa se roși, și în mâna ei apăru o pungă. Se auzi foșnetul unei bancnote pe care o desfăcea și o punea pe masă.

— Rachael, vrei să-i spui dumneata – deoarece știi să-i vorbești fără a-l jigni – că banii ăștia sunt ai lui, fără nicio obligație, pentru a-i fi de ajutor pe drum? Vrei să-l rogi să-i primească?

— Nu pot face asta, drăguță doamnă, răspunse Rachael întorcând capul. Cerul să te binecuvânteze că te-ai gândit la bietul om cu atâta milă.

Însă trebuie să hotărască singur ce se cuvine să facă.

Louisa păru totodată neîncrezătoare, speriată și cuprinsă de o simpatie neașteptată când bărbatul acela atât de stăpân pe sine, care în timpul convorbirii cu soțul ei avusese o atitudine atât de hotărâtă și de simplă, își pierdu deodată firea și își ascunse fața în mâini.

Întinse mâna, ca și cum ar fi vrut să-l atingă, apoi se stăpâni și rămase nemișcată.

— Nici Rachael, zise Stephen după ce își descoperi din nou fața, n-ar fi putut să-mi facă o propunere mai inimoasă, într-un chip mai delicat. Și, ca să arăt că nu-s un om lipsit de judecată și de recunoștință, am să iau două lire. Le iau cu împrumut și le voi da înapoi. În viața mea n-am muncit cu atâta drag cum o să muncesc pentru a vă putea dovedi încă o dată veșnica mea recunoștință pentru binele ce mi-ați făcut.

Louisa fu nevoită să-și ia înapoi bancnota și s-o înlocuiască prin suma mult mai mică pe care o acceptase Stephen. Deși nu era de loc elegant, chipeș sau interesant, totuși felul lui de a primi banii și de a-și exprima recunoștința în câteva cuvinte avea o eleganță pe care lordul Chesterfield n-ar fi izbutit s-o insufle fiului său chiar de l-ar fi dăscălit un veac.

De la începutul vizitei până în clipa aceea, Tom stătuse pe pat, legănându-și un picior și sugându-și bastonul, destul de nepăsător. Văzând că sora lui se pregătește de plecare, se ridică, oarecum grăbit, și se amestecă în vorbă.

— Așteaptă o clipă, Loo! Înainte de-a pleca, aș vrea să-i vorbesc o clipă. Mi-a venit o idee. Dacă vrei să ieși până în capul scării, Blackpool, am să-ți spun despre ce e vorba. Nu-i nevoie de lumină, omule! Tom deveni ciudat de nerăbdător când Stephen se îndreptă spre dulap pentru a lua o lumânare. Nu ne trebuie.

Stephen îl urmă afară, și Tom închise ușa camerei, rămânând cu mâna pe clanță.

— Ascultă, îi șopti el, cred că pot să-ți fac un bine. Nu mă întreba ce anume, fiindcă s-ar putea să nu izbutesc. Dar nu strică să încerc.

Suflarea lui era atât de fierbinte, că atinse urechea lui Stephen ca o pală de foc.

— Cel care ți-a adus biletul astă-seară, zise Tom, era omul nostru de

serviciu de la bancă. Îți spun „al nostru” fiindcă și eu sunt de la bancă.

Observând cât de încâlcit vorbește, Stephen gândi: „Ce grăbit este!”

— Ascultă, zise Tom. Când pleci?

— Păi azi e luni, răspunse Stephen chibzuind. Cred că pe vineri sau sâmbătă, domnule.

— Vineri sau sâmbătă, repetă Tom. Ascultă! Nu-s sigur că am să-ți pot face binele pe care vreau să ți-l fac – știi, doamna care a venit la dumneata e sora mea – dar s-ar putea să izbutesc, iar dacă dau greș, nu-i nicio nenorocire. Deci să-ți spun despre ce e vorba. Ai să-l recunoști pe omul nostru de serviciu?

— Firește, răspunse Stephen.

— Foarte bine, zise Tom. Cu începere de mâine și până pleci, seara, după terminarea lucrului, plimbă-te prin fața băncii timp cam de vreo oră, înțelegi? Dacă el te va vedea învârtindu-te pe acolo, să nu-i dai impresia că urmărești ceva, fiindcă n-am să-l pun să-ți vorbească decât dacă văd că pot să-ți fac serviciul pe care vreau să ți-l fac. Numai în cazul acesta va avea un bilet sau îți va comunica ceva din partea mea; altfel, nu. Ascultă! Ești sigur c-ai înțeles?

Izbutise să-și strecoare, prin întuneric, un deget într-una din butonierele hainei lui Stephen, tot sucind și răsucind cu putere acel colț de haină într-un chip nemaipomenit de ciudat.

— Am înțeles, domnule, răspunse Stephen.

— Ascultă, repetă Tom. Vezi să nu uiți ce ți-am spus și să nu cumva să faci vreo încurcătură. În drum spre casă voi spune surorii mele ce-am plănuit și sunt sigur că mă va aproba. Ascultă! Ai înțeles, nu-i așa? Ești pe deplin lămurit? Atunci e-n regulă! Hai să mergem, Loo!

O strigă deschizând ușa, dar fără să intre în odaie și fără să mai aștepte ca Stephen să-i lumineze scara îngustă. Când Louisa începu să coboare, el ajunsese jos și ieși în stradă înainte ca ea să-i poată lua brațul.

Doamna Pegler rămase în colțul ei, după ce fratele și sora plecară, până ce Stephen se întoarse cu lumânarea în mână. Nu găsea cuvinte să-și exprime admirația pentru doamna Bounderby, și, ca o bătrână ciudată ce era, plânse „fiindcă e atât de frumoasă, drăguța de ea”. Totuși, doamna Pegler se arătă așa de îngrijorată ca nu cumva obiectul

admirației sale să se întoarcă din întâmplare, sau să nu pice altcineva, încât își pierdu toată voioșia pentru seara aceea. Cum și ora era târzie pentru oameni care se scoală în zori și muncesc din greu, reuniunea luă sfârșit, și Stephen cu Rachael o însoțiră pe misterioasa lor cunoștință până la ușa „Cafenelei călătorilor", unde își luară rămas bun de la ea.

Se întoarseră împreuna până în colțul străzii pe care locuia Rachael, și, pe măsură ce se apropiau de el, tăcerea punea tot mai mult stăpânire pe ei. Când ajunseră în colțul întunecos, unde se sfârșeau totdeauna rarele lor întâlniri, se opriră tăcuți, parcă s-ar fi temut să vorbească.

— Am să-ncerc să te mai văd înainte de plecare, Rachael, dar dacă n-am…

— N-ai să poți, Stephen, știu bine. E mai bine să ne hotărâm să vorbim deschis unul cu altul.

— Ai întotdeauna dreptate. E mai bine și mai curajos așa. M-am gândit, Rachael, că deoarece n-au mai rămas decât o zi sau două, e mai bine pentru tine, draga mea, să nu fii văzută împreună cu mine. Ți-ar pricinui neplăceri fără niciun rost.

— Nu mă gândesc la asta, Stephen, dar cunoști vechea noastră înțelegere. Ăsta-i motivul.

— Bine, bine, zise el. Oricum, e mai bine așa.

— Ai să-mi scrii, Stephen, ca să știu și eu ce-i cu tine?

— Da. Și-acum ce-aș mai putea să-ți spun decât ca domnul să fie cu tine, domnul să te binecuvânteze, să-ți mulțumească și să te răsplătească?

— Să te ocrotească și pe tine, Stephen, oriunde îți vei îndrepta pașii, și să-ți dea, în sfârșit, pace și odihnă!

— Ți-am spus, draga mea, în noaptea aceea, zise Stephen Blackpool, că n-am să mă uit și n-am să mă mai gândesc niciodată la ceva care mă supără fără să-mi apari tu, care ești cu atât mai bună decât mine, alături de acel lucru. Și acum ești alături. Și mă faci să văd totul într-o lumină mai bună. Fii binecuvântată! Noapte bună. Rămâi cu bine!

Era doar o despărțire grabnică pe o neînsemnată stradă, dar care avea să fie o amintire sfântă pentru acele două ființe neînsemnate.

O, economiști utilitari, spectre de belferi, consilieri ai faptelor, necredincioși sclivisiți și storși de vlagă, propovăduitori flecari a atâtor

crezuri răsuflate, pe săraci pururi îi aveți cu voi! Cultivați în ei, cât mai e timp, neasemuitele haruri ale dragostei și fanteziei, pentru a le înfrumusețea viețile, pe care-s atât de dornici să le împodobească; altfel, în ziua izbândei voastre, când tot ce e romantic va fi smuls din sufletele lor și vor rămâne față în față cu viața crudă, așa cum e, realitatea va lua o înfățișare fioroasă, și aceasta va însemna sfârșitul vostru.

Stephen lucră a doua zi și ziua următoare fără a primi un cuvânt îmbucurător din partea cuiva și fiind ocolit, ca și mai înainte, la venire și la plecare. La sfârșitul celei de a doua zile văzu că se apropie sorocul; la sfârșitul celei de a treia zile, războiul lui se odihnea părăsit. Atât în prima, cât și-n cea de a doua seară stătuse mai bine de o oră pe stradă, în fața băncii, dar nimic nu se întâmplase acolo, bun sau rău. Pentru a nu fi acuzat că nu a respectat înțelegerea, în a treia și ultima noapte se hotărî să aștepte două ore încheiate.

Acolo, la fereastra primului etaj, sta privind, ca și-n alte rânduri, doamna care ținuse pe vremuri casa domnului Bounderby; mai era acolo și omul de serviciu, care uneori stătea de vorbă cu ea, alteori privea peste oblonul de jos, pe care sta scris BANCĂ, iar alteori venea până la ușă și se așeza pe trepte ca să mai respire puțin aer curat. Când îl văzu ieșind pentru prima oară, Stephen se gândi că poate îl caută pe el și trecu prin apropierea lui, dar omul de serviciu se mulțumi să-i arunce în treacăt o privire, clipind din ochi, fără să scoată o vorbă.

E cam mult să te tot învârtești în același loc două ore după o zi grea de muncă. Stephen se așează pe treapta unei scări, se sprijini cu spatele de peretele unui gang, se plimbă încoace și încolo, ascultă bătăile orologiului de la biserică, se opri să privească la copiii care se jucau pe stradă. E atât de firesc ca fiecare să aibă un scop oarecare, încât dacă cineva se plimbă fără rost, întotdeauna pare și simte că atrage atenția asupra lui. După ce se scurse prima oră, Stephen începu chiar să aibă neplăcuta impresie că a devenit o persoană suspectă.

Apoi sosi lampagiul și, odată cu el, apărură două dâre de lumină ce se întinseră pe întreaga lungime a străzii, împreunându-se și pierzându-se în depărtare. Doamna Sparsit închise fereastra de la primul etaj, lăsă storul și urcă scările. Curând, o lumină urcă scările în urma ei și își

continuă calea trecând mai întâi prin dreptul oberlihtului ușii, apoi prin dreptul celor două ferestre de la scară. Din când în când, unul din colțurile storului de la etajul al doilea se mișca din loc, ca și cum acolo ar fi stat la pândă ochiul doamnei Sparsit; apoi se mișca și celălalt colț, ca și cum în partea aceea ar fi fost ochiul omului de serviciu. Totuși, Stephen nu primi nicio veste. Când, în sfârșit, cele două ore se scurseră, plecă foarte ușurat, cu pas grăbit, ca și cum își lua răsplata pentru atâta cât își târâse pașii.

Nu-i mai rămânea decât să-și ia rămas bun de la proprietăreasa lui și să se întindă pe patul pe care și-l improvizase pe podea; își făcuse bocceaua pentru a doua zi, și totul era pregătit de plecare. Avea de gând să părăsească orașul în zori, înainte ca lucrătorii să iasă pe străzi.

Se crăpa de ziuă când ieși din casă după ce aruncase o privire de despărțire camerei sale, întrebându-se cu mâhnire dacă o va mai vedea vreodată. Orașul era atât de pustiu, de parcă toți locuitorii l-ar fi părăsit ca să nu mai aibă de loc de-a face cu el. La ora aceea toate păreau șterse. Până și soarele ce răsărea nu răspândea pe cer decât un pustiu palid, asemenea unei mări întristate.

Trecu prin fața casei în care locuia Rachael, deși nu era în drumul lui; pe străzile de cărămidă roșie; pe lângă uriașele fabrici amuțite, ce nu vibrau încă; pe lângă gară, unde semnalele luminoase păleau în lumina din ce în ce mai puternică a zilei; prin vecinătatea haotică, parte în ruină, parte reclădită, a căii ferate; pe lângă vilele de cărămidă roșie, împrăștiate între brazii afumați și presărați cu o pulbere murdară, ca niște fumători neîngrijiți; pe potecile de praf de cărbune și pe lângă tot soiul de priveliști urâte; ajungând în vârful colinei, Stephen își aruncă privirile înapoi.

Acum ziua își împrăștia asupra orașului lumina strălucitoare, și clopotele chemau muncitorii la lucru. Focurile din sobele caselor nu erau încă aprinse, și coșurile înalte stăpâneau singure cerul, pe care în curând aveau să-l ascundă vărsând vârtejuri de fum otrăvitor; dar, pentru o jumătate de oră, câteva din numeroasele ferestre deveniră aurii, îngăduind oamenilor din Coketown să vadă, prin intermediul unei sticle afumate, un soare veșnic în eclipsă.

Ce ciudat e să pleci de la coșurile fabricilor înspre păsări! Ce ciudat e

ca în loc de zgură să ai pe picioare colbul drumului! Ce ciudat e ca un om ajuns la vârsta lui să înceapă ziua aceea de vară ca un copil! Cu acele gânduri în minte și cu bocceaua sub braț, Stephen își îndreptă privirile atente de-a lungul șoselei ce-i sta în față, iar deasupra lui copacii se arcuiră fremătând, șoptindu-i că lăsase în urmă un suflet credincios și iubitor.

Capitolul VII

PRAF DE PUȘCĂ

Domnul James Harthouse, tot „încercând" pentru partidul pe care îl alesese, începu curând să înregistreze unele rezultate. Cu ajutorul câtorva noi studii pe care binevoi să le facă în spiritul înțelepților politici, a unui spor de indiferență amabilă față de societate în general și a folosirii cu măsură a sincerității în neonestitate, cel mai cultivat și mai ocrotit dintre păcatele grele ale lumii moderne, ajunsese în scurt timp să fie socotit drept un om plin de viitor. Nepăsarea lui față de toate era un mare avantaj pentru el, căci îi îngăduia să se alăture cu atâta bunăvoie de adepții Faptelor precise, de parcă s-ar fi născut în tribul lor, și, în același timp, să se lepede de toate celelalte triburi ca de-o adunătură de fățarnici nerușinați.

— Pe care nimeni dintre noi nu-i crede, scumpă doamnă Bounderby, și care nu cred ei înșiși în vorbele lor. Singura deosebire între noi și cei ce predică virtutea, ori bunăvoința, ori filantropia – numele nu are nicio importanță – este că noi știm și recunoaștem că toate acestea nu înseamnă nimic, pe când ei, deși știu tot așa de bine ca noi, nu vor s-o mărturisească.

De ce s-ar fi indignat sau s-ar fi alarmat Louisa la auzul acestor declarații? Nu se deosebeau atât de mult de principiile tatălui ei și de educația pe care o primise în copilărie încât s-o poată speria. Ce mare deosebire era între cele două școli, când amândouă o înlănțuiau de realități seci și nu-i insuflau credință în nimic altceva? Ce mai putea distruge James Harthouse, odată ce Thomas Gradgrind apucase să-i educe din copilărie sufletul ei nevinovat?

Și mai grav pentru Louisa în această situație critică era faptul că în mintea ei (înainte ca tatăl eminamente practic să înceapă a i-o forma) se înrădăcinase o pornire ce se străduia să creadă într-o omenire mai generoasă și mai nobilă decât cea pe care o cunoștea, pornire ce se lupta neîncetat cu îndoieli și resentimente. Cu îndoieli, pentru că toate năzuințele îi fuseseră irosite din tinerețe. Cu resentimente, din pricina răului ce i se făcuse, dacă această pornire a ei era într-adevăr o șoaptă a adevărului. Pentru o fire obișnuită timp îndelungat cu renunțările, atât

de frământată și chinuită, filosofia lui Harthouse veni ca o alinare și o justificare. Totul fiind lipsit de miez și fără de valoare, Louisa nu pierduse nimic și nu sacrificase nimic. „Ce importanță are?" îi răspunsese tatălui ei când îi propusese soțul. „Ce importanță are?" mai spunea și acum. „La urma urmei, are ceva vreo importanță?" se întreba ea cu o amară încredere în sine, și își urma calea.

Încotro? Pas cu pas aluneca necontenit spre o anumită țintă, dar atât de lin, încât credea că stă pe loc. Cât privește pe domnul Harthouse, lui puțin îi păsa înspre ce tinde, și nici nu se gândea la asta. Nu urmărea niciun țel sau plan anumit, nu era stăpânit cu putere de niciun viciu care să-i tulbure starea lui de indiferență. În prezent îl amuzau și-l interesau cele din juru-i, atât cât era îngăduit unui *gentleman* așa de rafinat ca el; poate chiar ceva mai mult decât ar fi putut s-o mărturisească fără a-și pierde reputația. Curând după ce sosi, scrise cu indiferență fratelui său, onorabilul și glumețul membru al Parlamentului, că soții Bounderby constituiau „o mare distracție" și, mai departe, că specimentul feminin Bounderby, în loc de Gorgona[27], la care se așteptase, era tânără și nespus de drăguță. După aceea nu mai scrise nimic despre soții Bounderby și-și consacră timpul liber mai ales vizitelor în casa lor. Venea foarte des pe la ei, în trecerile și turneele sale prin districtul Coketown, fiind mereu încurajat la asta de către domnul Bounderby. Convenea minunat spiritului fanfaron al domnului Bounderby să se fălească față de lumea în care se învârtea că *lui* nu-i pasă de „persoanele cu rude sus puse", dar dacă soției lui, fiicei lui Tom Gradgrind, îi face plăcere, n-avea decât să-și petreacă timpul în tovărășia lor.

Domnul James Harthouse începu să se gândească că i-ar prilejui o senzație nouă să vadă chipul Louisei schimbându-se și pentru el atât de miraculos cum se schimba pentru secătură.

Era destul de bun observator, avea o memorie excelentă și nu uita o vorbă din destăinuirile fratelui. Le împleti cu tot ce observa la sora acestuia și începu s-o înțeleagă. Desigur, partea mai bună și mai adâncă a caracterului ei depășea posibilitățile lui de percepere, deoarece în firea

---

[27]27-Femeie-monstru, care conform legendelor antice, avea puterea să transforme în stană de piatră pe oricine o privea.

omenească, la fel ca și la mări, adâncul răspunde adâncului; dar, în curând, reuși să citească restul cu ochiul unui cunoscător.

Domnul Bounderby intrase în posesia unei case și a unor terenuri așezate la o distanță de vreo cincisprezece mile de oraș și cam la vreo două mile de o cale ferată care trecea peste numeroase poduri, străbătând o regiune sălbatică, brăzdată de galeriile unor mine de cărbuni părăsite și presărată, noaptea, de focurile și siluetele întunecate ale mașinilor cu abur de la gurile puțurilor. Ținutul se îmblânzea treptat în apropierea conacului domnului Bounderby, luând aspectul unui peisaj rustic, aurit de ierburi, înălbit de măceș primăvara și răcorit de freamătul frunzișului și al umbrei lui în timpul verii. Banca executase o ipotecă instituită asupra acestei proprietăți, atât de frumos situată, care aparținuse unuia dintre magnații Coketown-ului, care, hotărându-se să ajungă pe o cale mai scurtă decât cea obișnuită la o avere imensă, speculase nebunește și rămăsese descoperit cu vreo două sute de mii de lire. Asemenea accidente se întâmplau uneori chiar și în familiile cele mai așezate și mai chibzuite din Coketown, deși faliții n-aveau niciun fel de legături cu clasele neprevăzătoare.

Domnul Bounderby se instală cu o nemăsurată satisfacție în acest mic și plăcut domeniu și se apucă să cultive, cu o umilință demonstrativă, varză în grădina de flori. Era încântat să ducă o viață de cazarmă, înconjurat de mobile elegante, și sfida cu originea lui până și tablourile. „Închipuie-ți, domnule, spunea el către vreun musafir, am auzit că Nickits, fostul proprietar, a dat șapte sute de lire pe tabloul ăsta de Seabeach! Dar îți spun sincer, cred că în toată viața mea n-am să mă uit mai mult de șapte ori la el, ceea ce îmi revine la o sută de lire privirea. Nu! Pe onoarea mea! Nu uit că sunt Josiah Bounderby din Coketown! Ani și ani de zile, singurele tablouri pe care le-am avut, ori pe care le-aș fi putut dobândi fără să fur, au fost pozele ce înfățișau un bărbat bărbierindu-se în fața unei cizme de pe borcanele de vacs, pe care eram încântat să-l folosesc lustruind cizmele altora; iar borcanele goale le vindeam cu o para bucata, și eram bucuros când o căpătăm și pe aceea!”

Apoi se adresa domnului Harthouse pe același ton:

— Harthouse, ai aici o pereche de cai. Poți să mai aduci încă o jumătate

de duzină dacă vrei, și vom găsi loc și pentru ei. Proprietatea asta are un grajd în care încape o duzină de cai. Se spune despre Nickits că avea doisprezece cai, nici mai mult, nici mai puțin, dacă n-or fi numai bârfeii. Da, domnule, o duzina de cai! Și omul acesta, în copilărie, a învățat la școala din Westminster. A învățat la școala din Westminster și avea bursă regală, în timp ce eu mă hrăneam cu resturile de prin gunoaie și dormeam în coșurile din piață. Dar să știi că dacă aș vrea să țin o duzină de cai – însă nu vreau, fiindcă unul îmi ajunge – n-aș putea suferi să-i văd lăfăindu-se aici, în boxele lor, când m-aș gândi la ce fel de locuință aveam eu. N-aș putea să-i văd, domnule, fără să dau ordin să-i scoată imediat afară. Ce să-i faci, așa se schimbă lucrurile… Vezi casa asta? Cred că-ți dai seama ce fel de casă este și știi că nu există o altă așezare de mărimea ei și mai bine aranjată în tot regatul ăsta ori chiar aiurea, nu-mi pasă unde! Ei, aici, chiar în mijlocul ei, ca un vierme într-o gogoașă, stă Josiah Bounderby. Pe când Nickits (după cum mi-a spus cineva care a venit ieri la mine la bancă), Nickits, care-i dădea pe latinește când juca în piesele de teatru la școala din Westminster, iar înalții magistrați și nobilimea acestei țări îl aplaudau până se învinețeau la față, în clipa asta aiurează – aiurează, domnule! – la etajul al cincilea, într-o ulicioară întunecată din mahalalele Anvers-ului.

Aici, printre umbrele de frunziș ale acestui loc de odihnă, în zilele lungi și înăbușitoare de vară, domnul Harthouse se hotărî să încerce dacă chipul care îl uimise într-atâta când îl văzuse prima oară nu se poate schimba și față de el.

— Ce întâmplare norocoasă să vă găsesc singură aici, doamnă Bounderby! De mai mult timp nutream o vie dorință să vă vorbesc între patru ochi.

Nu o întâlnise nicidecum datorită unei întâmplări fericite, deoarece știa că la ora aceea era întotdeauna singură în locul ei preferat de odihnă, o poiană dintr-o pădure întunecoasă, cu câțiva copaci doborâți la pământ. Acolo avea obiceiul să stea și să privească frunzele căzute în toamna trecută, așa cum se uita acasă la scânteile ce cădeau pe vatră prefăcându-se în cenușă.

Se așeză lângă ea aruncându-i o privire.

— Fratele dumitale, tânărul meu prieten Tom…

Cu chipul deodată luminat, Louisa se întoarse spre el, privindu-l plină de interes.

„În viața mea, gândi el, n-am văzut ceva mai deosebit și mai fermecător ca lumina aceasta ce-i transfigurează dintr-odată chipul!" Fața îi trăda gândurile, dar poate fără să-l trădeze și pe el, căci s-ar fi putut toarte bine s-o facă într-adins, ascultând de poruncile primite.

— Te rog, iartă-mă, dar interesul frățesc se reflectă atât de frumos pe fața dumitale! Tom ar trebui să fie nespus de mândru de asta. Știu că este de neiertat, dar nu mă pot opri să nu te admir.

— Fiind așa de impulsiv… spuse ea liniștită.

— Nu, doamnă Bounderby, știi bine că față de dumneata nu mă prefac. Știi că sunt un exemplar netrebnic al speciei omenești, gata să mă vând oricând pentru o sumă convenabilă și cu totul incapabil de un procedeu dezinteresat.

— Aștept, replică ea, să-mi vorbești mai departe de fratele meu.

— Ești aspră cu mine, și o merit. Sunt cel mai mare ticălos din lume, dar nu mint, nu mint niciodată! Am fost surprins, și asta m-a îndepărtat de la ceea ce-mi propusesem, adică să-ți vorbesc de fratele dumitale. Tom mă interesează.

— Cum, există ceva care să te intereseze, domnule Harthouse? îl întrebă ea cu un amestec de neîncredere și recunoștință.

— Dacă m-ai fi întrebat când am venit pentru întâia oară aici, aș fi răspuns: „Nu". Acum, chiar cu riscul de a părea că mă prefac și de a trezi, pe drept cuvânt, neîncrederea dumitale, sunt nevoit să răspund: „Da".

Louisa făcu o mișcare ușoară, ca și cum ar fi încercat să vorbească, dar vocea parcă îi pierise; în cele din urmă răspunse:

— Domnule Harthouse, îți dau crezare că-i porți fratelui meu interes.

— Mulțumesc. Cred că o merit. Știi cât de puține lucruri pretind, dar de data asta pretind că merit măcar atât. Ai făcut atâtea pentru Tom, ții atât de mult la el, întreaga dumitale viață, doamnă Bounderby, vădește o atât de fermecătoare dăruire de sine când e vorba de el… din nou, iartă-mă, iar mă depărtez de la subiect… Tom mă interesează pentru el însuși.

Louisa făcuse o extrem de ușoară mișcare, ca și cum ar fi vrut să se ridice repede și să plece; dar în aceeași clipă Harthouse schimbase cursul discuției, și ea rămase locului.

— Doamnă Bounderby, urmă el pe un ton mai superficial, lăsând însă să se vadă cât de greu îi venea să facă asta, fapt și mai semnificativ decât tonul pe care-l părăsise, pentru un tânăr de vârsta fratelui dumitale nu e o crimă de neiertat dacă-i nesocotit, ușuratic și cheltuitor, adică puțin cam zvăpăiat, cum se spune. Așa e?

— Crezi?

— Dă-mi voie să fiu sincer. Nu te-ai gândit niciodată că joacă?

— Cred că face pariuri. Deoarece domnul Harthouse aștepta, ca și cum răspunsul n-ar fi fost întreg, adăugă: Știu sigur.

— Și, firește, pierde!

— Da.

— Cine pariază pierde. Îmi îngădui să fac presupunerea că uneori i-ai dat bani pentru asta?

Privea în jos, dar la acea întrebare ridică ochii și-l cercetă scrutător și oarecum indignată.

— Nu lua în nume de rău curiozitatea mea impertinentă, scumpă doamnă Bounderby. Cred însă că Tom e pe cale să intre într-o mare încurcătură și vreau să-i dau o mână de ajutor, pe cât îmi îngăduie păcătoasa mea experiență. Trebuie să repet că o fac de dragul lui? Mai e nevoie?

Ea păru că încearcă să răspundă, dar fără să izbutească.

— Vreau să-ți mărturisesc sincer și pe de-a-ntregul gândul meu, spuse James Harthouse, părând că face aceeași sforțare ca să-și păstreze mai departe tonul ușuratic; mă îndoiesc că Tom a fost îndeajuns de bine pregătit pentru viață și că a existat vreodată – iartă-mi sinceritatea – destulă încredere între el și venerabilul lui părinte.

— E puțin probabil, răspunse Louisa, roșind la amintirea pe care i-o trezea acea remarcă.

— Sau între el – sunt convins că vei înțelege perfect ce vreau să spun – sau între el și veneratul lui cumnat.

Louisa roși din ce în ce mai tare, și când răspunse, cu o voce scăzută:

— E și mai puțin probabil… se făcu roșie ca focul.

— Doamnă Bounderby, zise Harthouse după o scurtă pauză, nu s-ar putea să-mi acorzi mai multă încredere? Tom a împrumutat de la dumneata o sumă importantă?

— Sper că vei înțelege, domnule Harthouse, răspunse ea după ce stătu o clipă în cumpănă (în tot timpul convorbirii fusese destul de nehotărâtă și de tulburată, însă nu-și pierduse nicio clipă stăpânirea de sine), sper că vei înțelege, dacă răspund la întrebările dumitale stăruitoare, că n-o fac pentru a mă plânge ori pentru că aș regreta ceva. Nu m-aș plânge niciodată de ceva și nu regret de loc ceea ce am făcut.

„E și atât de inimoasă!" gândi James Harthouse.

— Chiar îndată după ce m-am căsătorit, am descoperit că fratele meu datora o mulțime de bani. Vreau să spun o mulțime de bani pentru un tânăr de vârstă lui. Destui însă ca să fiu nevoită să vând câteva bijuterii neînsemnate. N-a fost un sacrificiu. Le-am vândut cu dragă inimă. Nu țineam deloc la ele. Pentru mine n-aveau nicio valoare.

Poate citise pe fața lui că știa, poate în sinea ei se temea ca nu cumva Harthouse să-și dea seama că era vorba de unele daruri pe care i le făcuse soțul ei, fapt e că Louisa se opri și roși din nou. Dacă Harthouse n-ar fi știut asta de la început, de bună seamă că ar fi înțeles-o acum, chiar de ar fi fost mai puțin ascuțit la minte decât era.

— De atunci i-am dat fratelui meu, în diferite rânduri, toți banii pe care-i puteam pune deoparte; pe scurt, toți banii pe care i-am avut. Odată ce m-am hotărât să mă destăinui dumitale, văzând interesul pe care i-l porți, nu vreau să o fac pe jumătate. De când ai început să ne vizitezi, a avut nevoie, la un moment dat, de o sută de lire. N-am avut posibilitatea să-i procur suma asta. Am fost îngrijorată de urmările posibile ale încurcăturii în care intrase, dar am păstrat numai pentru mine aceste taine, iar acum le încredințez cinstei dumitale. Nu m-am destăinuit nimănui pentru că… motivele le-ai bănuit..

Se opri brusc.

Fiind un om ager, prinse îndată ocazia ce i se oferea de a-i prezenta Louisei propria ei imagine, ușor deghizată sub trăsăturile lui Tom.

— Doamnă Bounderby, deși nu sunt decât un om de lume fără nicio

credință, simt un profund interes, te asigur, pentru tot ce-mi spui. Mi-e cu neputință să-l judec aspru pe fratele dumitale. Înțeleg și împărtășesc întru totul atitudinea înțeleaptă pe care ai adoptat-o față de greșelile lui. Cu tot respectul ce-l port atât domnului Gradgrind, cât și domnului Bounderby, cred însă că Tom n-a avut parte de o educație prea fericită. Creșterea primită nepregătindu-l îndeajuns pentru societatea în care avea un rol de jucat, el cade dintr-o extremă ce i-a fost impusă vreme îndelungată– fără îndoială cu cele mai bune intenții – în altă extremă. Poza de independență britanică a domnului Bounderby, ce nu-i decât o glumă strașnică și o trăsătură simpatică a lui, nu te îndeamnă – aici suntem de acord amândoi – la destăinuiri. Dacă mi-i îngăduit să remarc că domnului Bounderby îi lipsește poate o fărâmă din acea delicatețe spre care s-ar îndrepta pentru sprijin și îndrumare un tânăr rătăcit, un caracter greșit format și cu aptitudini prost îndrumate, ți-aș exprima atunci limpede punctul meu de vedere.

În timp ce Louisa privea drept înainte, prin luminile jucăușe de deasupra ierbii, spre întunericul pădurii din fund, Harthouse îi citi pe chip cât de perfect găsea ea că i se potrivesc cuvintele pe care el le rostise intenționat.

— Trebuie să fim cât se poate de indulgenți, urmă el. Totuși, găsesc că Tom face o mare greșeală, pe care nu pot să i-o iert și pentru care îl condamn cu asprime.

Louisa își întoarse privirile spre el și întrebă care era acea greșeală.

— Poate, răspunse el, am spus prea multe. Poate, la urma urmei, ar fi fost mai bine dacă nu mi-ar fi scăpat nicio aluzie.

— Mă înspăimânți, domnule Harthouse! Te rog, spune-mi, despre ce e vorba?

— Pentru a te scuti de temeri zadarnice și deoarece în privința fratelui dumitale între noi s-a stabilit o încredere pe care o prețuiesc mai mult ca orice, mă supun. Nu pot să-i iert că nu se arată cu fiecare cuvânt, privire și faptă a vieții lui mai sensibil față de afecțiunea, față de devotamentul, față de generozitatea, față de sacrificiul celei mai bune prietene a lui. După câte am observat, ceea ce îi oferă în schimb este foarte puțin. Tot ce a făcut prietena aceea pentru el merită dragostea și recunoștința lui de

fiecare clipă, și nu toanele și proasta lui dispoziție. Oricât de ușuratic aș fi, doamnă Bounderby, nu sunt atât de nesimțitor încât să trec cu vederea defectul acesta al fratelui dumitale, și nu sunt dispus să-l consider o greșeală ce poate fi iertată.

Pădurea plutea în fața ochilor ei, care se umpluseră de lacrimi. Izbucniseră dintr-un izvor rămas multă vreme ascuns, și sufletul îi era stăpânit de o durere vie, ce nu-și găsea alinare în ele.

— Într-un cuvânt, țelul meu este să îndrept defectul fratelui dumitale, doamnă Bounderby. O cunoaștere mai precisă a dificultăților în care se află, precum și îndrumările și sfaturile mele pentru a-l scăpa de ele – destul de prețioase, nădăjduiesc, venind de la o secătură de un calibru atât de mare – mă vor face să câștig o oarecare înrâurire asupra lui, pe care o voi folosi, desigur, ca să-mi ating scopul. Am spus destul, ba chiar mai mult decât destul. Dau impresia poate că vreau să apar ca un om de treabă, iar eu, pe cinstea mea, n-am nici cea mai mică intenție de felul acesta și declar deschis că sunt departe de a fi așa ceva! Iată, colo, printre copaci, adăugă el după ce-și ridică ochii și privi în jur – căci până atunci o observase atent – e chiar fratele dumitale; fără îndoială că acum a sosit. Deoarece se pare că vine plimbându-se spre noi, poate că ar fi mai bine să-i ieșim în întâmpinare. În ultima vreme a fost foarte tăcut și amărât… Poate că-l mustră conștiința de frate, dacă există cumva asemenea sentiment. Deși, pe cinstea mea, am auzit atât de des vorbindu-se de conștiință, că nu mai cred în ea.

O ajută să se ridice, Louisa îi luă brațul, și amândoi porniră în întâmpinarea secăturii. Tom mergea fără grabă, lovind alene ramurile, sau se apleca smulgând cu răutate mușchiul de pe copaci cu bastonul. Când se pomeni cu ei alături, surprins în această din urmă distracție, tresări și se schimbă la față.

— Salutare! se bâlbâi el. Nu știam că erați pe aici.

— Al cui nume îl săpai pe copaci, Tom? îl întrebă domnul Harthouse și, punându-i mâna pe umăr, îl întoarse în loc, astfel că porniră toți trei spre casă.

— Numele cui? răspunse Tom. A, numele unei fete vrei să spui?

— Ai o înfățișare ce dă de bănuit că scrii pe scoarța copacilor numele

unei ființe încântătoare, Tom.

— Nu prea sunt eu omul care să facă asta, domnule Harthouse, afară de cazul când s-ar îndrăgosti de mine o ființă încântătoare și cu avere frumușică. Chiar de-ar fi tot atât de pocită pe cât de bogată, tot n-ar trebui să se teamă că mă pierde. I-aș săpa numele pe copaci ori de câte ori ar vrea.

— Mă tem că ești cam interesat, Tom.

— Interesat? repetă Tom. Cine nu-i interesat? Întreab-o pe soră-mea…

— Ai avut vreodată dovada că ar fi unul din cusururile mele, Tom? îl întrebă Louisa fără a reacționa altfel la nemulțumirea și răutatea lui.

— Tu știi mai bine dacă scufia ți se potrivește ori nu, Loo, îi răspunse morocănos fratele ei. Dacă-ți vine, n-ai decât s-o porți!

— Tom e mizantrop astăzi; așa sunt uneori oamenii necăjiți, interveni domnul Harthouse. Nu-l crede, doamnă Bounderby, are o părere mai bună despre dumneata. Iar dacă nu se potolește puțin, am să-ți destăinui câteva din părerile lui despre dumneata, pe care mi le-a spus între patru ochi.

— În tot cazul, domnule Harthouse, zise Tom, mai îmblânzindu-se puțin din admirație pentru protectorul său, dar continuând totuși să dea morocănos din cap, nu poți să-i spui că am lăudat-o vreodată afirmând că ar fi interesată. Poate că am lăudat-o că e tocmai dimpotrivă, și aș face-o din nou dacă aș mai avea vreun motiv tot așa de întemeiat ca atunci. În sfârșit, n-are nicio importanță, pentru voi nu-i prea interesant, iar eu sunt sătul de subiectul ăsta!

Își continuă împreună drumul spre casă, și, când ajunseră, Louisa lăsă brațul musafirului și intră înăuntru. Harthouse o urmări cu privirea pe când urca treptele și pătrundea în umbra ușii, apoi puse din nou mâna pe umărul fratelui ei și, cu o mișcare discretă a capului, îl invită la o plimbare prin grădină.

— Dragă Tom, vreau să stau puțin de vorbă cu tine.

Se opriră printre niște încâlcite boschete de trandafiri – era una dintre manifestările spiritului de umilință al domnului Bounderby să țină într-o stare de jalnică neîngrijire trandafirii lui Nickits – și Tom se așeză pe parapetul unei terase, smulgând bobocii și făcându-i bucăți, în vreme ce

duhul lui cel rău îl domina aplecat asupra-i, cu un picior pe parapet și cu bărbia ușor lăsată pe brațul sprijinit de genunchi. De la fereastra Louisei puteau fi văzuți foarte bine, și poate că ea îi vedea.

— Ce s-a întâmplat, Tom?

— Ah, domnule Harthouse, exclamă Tom cu un geamăt, sunt încurcat și plictisit până peste cap!

— Și eu la fel, dragă băiete.

— Dumneata! Dumneata ești imaginea independenței! replică Tom. Domnule Harthouse, mă aflu într-o încurcătură teribilă. Nu-ți poți închipui în ce situație m-am băgat; o situație din care numai sora mea m-ar mai fi putut scoate, dacă ar fi vrut.

Începu să muște bobocii de trandafir și să și-i smulgă apoi dintre dinți cu o mână ce tremura ca a unui moșneag paralitic.

După ce-i aruncă o privire foarte pătrunzătoare, prietenul său își reluă înfățișarea nepăsătoare.

— Tom, ești nesocotit: aștepți prea multe de la sora ta. Ai mai luat bani de la ea, păcătosule, recunoaște că ai luat!

— Da, domnule Harthouse, așa e. Altfel, cum aș fi putut să fac rost de bani? De la bătrânul Bounderby, care se laudă într-una că la vârsta mea trăia cu două *pence* pe lună, sau cam așa ceva? De la tatăl meu, care a tras, cum spune el, o linie de conduită și m-a legat fedeleș de ea de când eram copil? De la mama, care n-a posedat nimic în afară de tânguielile ei? Ce-i mai rămâne atunci de făcut omului ca să găsească bani, și cui să-i cer dacă nu surorii mele?

Aproape că plângea și împrăștia bobocii în jur cu duzinele. Domnul Harthouse îl apucă insistent de haină.

— Bine, dragă Tom, dar dacă sora ta n-are?

— N-are, domnule Harthouse! Nici n-am afirmat că are. Poate că am avut nevoie de mai mulți bani decât putea ea să aibă. Dar atunci trebuia să facă rost. Și putea să facă rost. Acum, după toate câte ți-am spus, nu mai am de ce să mă ascund și să mai fac o taină din aceste chestiuni; știi bine că sora mea nu s-a căsătorit cu bătrânul Bounderby că așa i-a plăcut ei, ori că i-a plăcut lui, ci numai ca să-mi fie mie pe plac. Atunci, de ce nu scoate de la el – ca să-mi fie mie pe plac – banii de care am nevoie? Nu

este obligată să spună pentru ce îi trebuie; e destul de isteață; dacă ar vrea, ar putea să-i stoarcă banii cu vorbe dulci. Și de ce nu vrea când îi spun cât de important este pentru mine? Dar ea, nici gând! Când e cu el, parcă-i o stană de piatră, în loc să caute să-i fie pe plac și să-i scoată banii cât mai ușor. Nu știu cum ai numi dumneata asta, însă eu o numesc purtare denaturată!

De partea cealaltă a parapetului, chiar la picioarele lui, se afla un bazin decorativ plin cu apă, în care domnul Harthouse avu dintr-odată o grozavă poftă să-l arunce pe domnul Tom Gradgrind-junior, ca și industriașii înfuriați din Coketown când amenințau să-și arunce avutul în Atlantic. Dar își păstră atitudinea nepăsătoare, și peste parapetul de piatră nu trecu nimic mai consistent decât grămada de boboci de trandafir care acum plutea, mică insulă, pe suprafața apei.

— Dragă Tom, spuse Harthouse, primești să fiu eu bancherul tău?

— Pentru Dumnezeu! răspunse brusc Tom, nu-mi vorbi de bancheri! Și, în contrast cu trandafirii, fața lui părea foarte albă. Foarte albă.

Domnului Harthouse, ca om perfect de binecrescut și deprins cu cea mai aleasă societate, nu-i era îngăduit să-și arate mirarea – cum nu-i era îngăduit să se arate înduioșat – totuși, pleoapele i se înălțară puțin, ca într-o ușoară mirare, deși să te miri era atât împotriva preceptelor școlii din care făcea parte, cât și împotriva doctrinelor colegiului „Gradgrind".

— De cât ai nevoie în clipa de față, Tom? E vorba de trei cifre? Hai, dă-i drumul! Spune-mi care sunt.

— Domnule Harthouse, răspunse Tom, care plângea acum de-a binelea – dar lacrimile lui erau preferabile văicărelilor de mai înainte, oricât de jalnică i-ar fi fost mutra – e prea târziu; banii nu-mi mai sunt acum de niciun folos. Ar fi trebuit să-i am mai din vreme, ca să-mi folosească. Îți rămân însă foarte recunoscător; ești un adevărat prieten.

„Un adevărat prieten! Secătură, secătură! gândi nepăsător domnul Harthouse. Prostănac ce ești!"

— Și consider propunerea dumitale o mare gentilețe, urmă Tom înșfăcându-i mâna, o mare gentilețe, domnule Harthouse!

— Ei, atunci, răspunse celălalt, poate că altă dată îți voi fi mai de folos. Și dacă-mi vei destăinui necazurile când te vor apăsa din greu, dragă

prietene, îți voi putea arăta o cale de scăpare mai ușoară decât cea pe care ai putea-o găsi singur.

— Îți mulțumesc, zise Tom clătinând deznădăjduit din cap și mestecând boboci de trandafir. Îmi pare rău că nu te-am cunoscut mai devreme, domnule Harthouse.

— Vezi, Tom, spuse domnul Harthouse ca încheiere – azvârlind și el peste parapet câțiva trandafiri, ca o contribuție la insula plutitoare ce venea mereu spre zid, parcă ar fi vrut să se contopească iute cu țărmul – oamenii sunt egoiști în toate faptele lor, și eu nu mă deosebesc cu nimic de semenii mei. Doresc cu ardoare (ardoarea lui era cu totul simbolică) să fii mai blând cu sora ta… e datoria ta… și să te arăți un frate mai iubitor și mai agreabil… o altă datorie a ta.

— Așa am să fiu, domnule Harthouse.

— Prezentul e întotdeauna preferabil, Tom. Începe imediat.

— Da, așa am să fac. Ai să vezi că o să recunoască și Loo asta.

— Și acum, Tom, pentru că am căzut la învoială, zise Harthouse bătându-l din nou pe umăr cu un aer ce-i lăsa lui Tom libertatea să presupună – ceea ce și făcu, bietul neghiob – că acea condiție îi era impusă de o fire nobilă și generoasă, pentru a-l face să se simtă cât mai puțin obligat, să ne despărțim până la ora cinei.

Când Tom apăru, înainte de cină, deși părea că îl cam apasă gândurile, avea o înfățișare vioaie și atentă și intră chiar înaintea domnului Bounderby.

— Iartă-mă dacă am fost urâcios cu tine, Loo, îi spuse el dându-i mâna și sărutând-o. Eu știu că ții la mine, și tu știi că-mi ești dragă.

Drept urmare, pe fața Louisei apăru în ziua aceea un zâmbet pentru altcineva. Da, din păcate, pentru altcineva.

„Prin urmare secătura nu mai este singura ființă care a interesat-o vreodată! gândi domnul James Harthouse, inversând reflecția făcută în ziua când văzuse pentru întâia oară chipul ei drăgălaș. Prin urmare așa! Așa deci!”

Capitolul VIII

EXPLOZIA

A doua zi fiind o dimineață prea strălucitoare ca să ți-o petreci dormind, James Harthouse se sculă devreme și se instală în arcada plăcută a ferestrei de la camera lui, fumând din tutunul scump ce avusese o înrâurire atât de binefăcătoare asupra tânărului său prieten. Odihnindu-se în lumina soarelui, învăluit de parfumul pipei lui orientale și de fumul visător ce se pierdea în văzduhul atât de îndulcit și de încărcat de miresmele verii, își recapitula succesele, ca un jucător consumat ce-și numără alene câștigurile. Deocamdată nu se simțea de fel plictisit și putea să-și consacre gândurile acestor socoteli.

Îi câștigase încrederea izbutind s-o facă pe Louisa să-i împărtășească un secret care avea la bază indiferența ei față de soț și totala lipsă de afinitate ce existase totdeauna între ei. Îi dovedise cu multă dibăcie, dar foarte limpede, că-i cunoștea cele mai adânci și mai gingașe ascunzișuri ale inimii; se apropiase atât de mult de ea folosindu-se de sentimentul ei cel mai tandru; izbutise să devină părtaș la acest sentiment; și bariera, în spatele căreia trăia Louisa, dispăruse. Cât de bizar era totul și câtă satisfacție îi dădea!

Și, totuși, nici acum Harthouse nu avea vreo intenție cu adevărat urâtă. Și în viața publică, și în cea particulară, ar fi fost cu mult mai bine, pentru epoca în care trăia, dacă el și legiunea celor din care făcea parte ar fi fost răi cu adevărat în loc să fie nepăsători și fără de țel cum erau. Ghețarii plutitori, ce cutreieră mările târâți de orice curent, sunt cei care scufundă vasele.

Când diavolul umblă ca un leu în turbare, chipul sub care se arată atrage numai pe vânători și pe sălbatici; dar când este dichisit, pieptănat și sulemenit potrivit cu moda, când este sătul de viciu și de virtute,

dezgustat în aceeași măsură de fumul de pucioasă ca și de raiul fericirii, și se pune în slujba birocrației, ori se apucă să stârnească focul cel roșu al pasiunii, atunci e într-adevăr diavolul.

James Harthouse se odihnea, așadar, la fereastră, fumând nepăsător și numărând pașii făcuți pe drumul pe care ajunsese să călătorească întâmplător. Unde se sfârșea drumul acela era foarte limpede pentru el, dar în privința asta nu-și bătea capul cu socoteli. Ce va fi, va fi!

Cum în ziua aceea avea de făcut un drum destul de lung călare, pentru că trebuia să „se producă" la o întrunire publică ce se ținea la oarecare distanță și care îi oferea un prilej potrivit să susțină pe oamenii lui Gradgrind, se îmbrăcă devreme și coborî la micul dejun. Era nerăbdător să vadă dacă Louisa nu-și reluase din nou atitudinea indiferentă. Nu. O regăsi la fel cum o părăsise; și ochii ei îl întâmpinară iar cu o privire plină de interes.

Domnul Harthouse își petrecu ziua într-un chip cât se poate de satisfăcător (ori nesatisfăcător) față de ce se putea aștepta în împrejurări atât de obositoare și se întoarse călare pe la orele 6. Între pavilionul portarului și conac era o distanță cam de vreo jumătate de milă, și pe când călărea la pas pe aleea de nisip bine bătătorită, odinioară a lui Nickits, se pomeni cu domnul Bounderby țâșnind dintr-un tufiș cu atâta violență, încât calul făcu o săritură tocmai în cealaltă margine a drumului.

— Harthouse, strigă domnul Bounderby, ai auzit?

— Ce să aud? întrebă Harthouse, potolindu-și calul și urând, în sinea lui, domnului Bounderby câteva lucruri nu prea plăcute.

— Va să zică, n-ai auzit!

— Ba te-am auzit pe dumneata, cum te-a auzit și dobitocul ăsta. Altceva n-am auzit.

Domnul Bounderby, roșu și înfierbântat, se propti în mijlocul aleii, în fața calului, pentru a da drumul bombei să explodeze cu cât mai mult efect:

— Banca a fost jefuită!

— Nu se poate!

— Jefuită, noaptea trecută, domnule! Jefuită într-un chip

nemaipomenit! Jefuită cu o cheie falsă!

— S-a furat mult?

Domnul Bounderby, care ținea să ia o poză cât mai melodramatică, se simți umilit că trebui să răspundă:

— Ei, nu, n-au furat prea mult. Dar ar fi putut să fure.

— Cât au luat?

— A, suma, dacă ții neapărat la sumă, nu trece de o sută cincizeci de lire, spuse Bounderby enervat. Dar nu suma, ci faptul în sine contează. Faptul că banca a fost jefuită este punctul important. Mă miră că nu-nțelegi.

— Dragul meu Bounderby, spuse James, descălecând și dând frâul servitorului său, înțeleg și sunt tot atât de uluit pe cât ai dori să fiu de spectacolul oferit imaginației mele. Totuși, îmi vei îngădui, sper, să te felicit – și o fac din tot sufletul, te asigur – pentru faptul că n-ai avut de suferit o pagubă mai mare.

— Mulțumesc, răspunse Bounderby pe un ton sec și grosolan. Dar să știi că ar fi putut să fure douăzeci de mii de lire!

— Presupun că ar fi putut.

— Presupui numai? Dumnezeule, poți s-o și crezi! Ce naiba! zise Bounderby clătinând și scuturând amenințător din cap. Ar fi putut să fure de două ori douăzeci de mii! Nu se poate ști cât ar fi putut să fure dacă n-ar fi fost deranjați.

Între timp, Louisa se apropiase de ei, împreună cu doamna Sparsit și Bitzer.

— Uite, fiica lui Gradgrind știe prea bine cât ar fi putut să fure, dacă dumneata nu știi! izbucni Bounderby. A căzut, domnule, ca trăsnită când i-am povestit. De când o știu n-a făcut una ca asta. Și, după părerea mea, asta-i face cinste în împrejurările de față.

Louisa arăta încă slăbită și palidă. James Harthouse îi oferi brațul și, în timp ce mergeau foarte încet, o întrebă cum se săvârșise jaful.

— Tocmai asta voiam să-ți povestesc eu, zise Bounderby enervat, oferind brațul doamnei Sparsit. Dacă n-ai fi fost atât de curios să știi suma, ți-aș fi povestit de la început.

— O cunoști pe doamna (căci e o doamnă), pe doamna Sparsit?

— Am avut cinstea.

— Foarte bine. Și pe tânărul acesta, Bitzer, l-ai văzut și pe el cu același prilej?

Domnul Harthouse înclină afirmativ din cap, iar Bitzer își duse pumnul la frunte.

— Foarte bine. Amândoi locuiesc la bancă. Sau poate știi că locuiesc la bancă? Foarte bine! Ieri după-amiază, la închiderea băncii, totul a fost strâns ca de obicei. În camera blindată, la ușa căreia doarme tânărul Bitzer, se găseau… în sfârșit… n-are a face cât. În casa mică de bani din camera de lucru a tânărului Tom, casă folosită pentru scopuri mărunte, se găseau vreo sută cincizeci de lire.

— O sută cincizeci și patru de lire, șapte șilingi și un *penny!* sări Bitzer.

— Ia ascultă, se răsti Bounderby, oprindu-se și întorcându-se spre el, mai slăbește-mă cu întreruperile dumitale! Destul c-am fost jefuit în timp ce trăgeai aghioase, fiindcă îți merge prea bine, ca să mai fiu corectat cu cele patru lire, șapte șilingi și un *penny* ai dumitale! Și mai dă-mi voie să-ți spun că eu, unul, nu sforăiam când eram de vârsta dumitale! Nu mâncam destul ca să pot sforăi. Și nu pisam pe nimeni cu patru, șapte și unu, chiar dacă știam de asta.

Bitzer își lovi din nou fruntea cu pumnul, luând o atitudine servilă, și păru totodată deosebit de impresionat și umilit de ultima dovadă de abstinență morală a domnului Bounderby.

— Cam o sută cincizeci de lire, continuă domnul Bounderby. Tânărul Tom închisese suma aceasta în casa lui de bani. O casă, într-adevar, nu prea solidă, dar asta nu mai are nicio importanță acum. Totul fusese lăsat în ordine. La un moment dat, în cursul nopții, în timp ce tânărul Bitzer sforăia… doamnă Sparsit, parcă spuneai că l-ai auzit sforăind, nu-i așa?

— Domnule, răspunse doamna Sparsit, nu pot spune că l-am auzit chiar sforăind, și de aceea nu mi-e îngăduit să fac o asemenea afirmație. Dar în serile de iarnă, când Bitzer dormea la masa lui, auzeam niște sunete pe care aș prefera să le descriu ca un fel de horcăieli ușoare. În aceste ocazii l-am auzit scoțând și zgomote asemănătoare cu hârâitul pe care-l fac uneori pendulele olandeze. Asta nu înseamnă, zise doamna Sparsit pradă unei nobile porniri de-a face mărturisiri precise, că aș vrea

să aduc vreo acuzație moralității lui. Departe de mine acest gând. Întotdeauna l-am socotit pe Bitzer drept un tânăr pătruns de cele mai înalte principii și vă rog să luați în considerație mărturia mea.

— Ei bine, zise scos din fire Bounderby, în timp ce Bitzer sforăia, sau horcăia, sau hârâia ca o pendulă olandeză, sau mai știu eu ce – fiindcă dormea bușteanu! – niște indivizi, care poate erau ascunși dinainte în casă, asta rămâne de văzut, au ajuns, printr-un mijloc oarecare, la casa de bani a tânărului Tom, au forțat-o și au sustras conținutul. La un moment dat, fiind tulburați, au șters-o, ieșind pe ușa din față, pe care au încuiat-o la loc de două ori (era încuiată de două ori, și cheia se afla sub perna doamnei Sparsit) cu o cheie potrivită găsită apoi pe stradă, în apropiere de bancă, azi pe la ora douăsprezece. Alarma nu s-a dat decât azi-dimineață, când Bitzer s-a sculat și a început să deschidă birourile și să le pregătească pentru începerea lucrului. Atunci, aruncându-și privirile spre casa de bani a lui Tom, vede ușa larg deschisă și descoperă că broasca a fost forțată și banii au dispărut.

— Dar fiindcă veni vorba, unde-i Tom? întrebă Harthouse privind în jurul lui.

— A dat o mână de ajutor poliției, zise Bounderby, și a rămas în urmă la bancă. Ia să fi încercat indivizii ăștia să mă fure când eram de vârsta lui! Îi pot asigura că ar fi dat faliment chiar dacă ar fi investit numai optsprezece *pence* în afacerea asta!

— Nu-i nimeni bănuit?

— Bănuit? Cred și eu că e bănuit cineva. Ce naiba, spuse domnul Bounderby lăsând brațul doamnei Sparsit ca să-și șteargă fruntea înfierbântată, Josiah Bounderby din Coketown nu poate fi jefuit fără să nu fie bănuit cineva. Nu, slavă Domnului!

Îi era îngăduit domnului Harthouse să întrebe cine-i bănuit?

— Uite ce-i, zise Bounderby, oprindu-se și răsucindu-se în loc ca să-i aibă pe toți în față, am să vă spun, dar nu trebuie să suflați nimănui vreo vorbă, nu trebuie să suflați nimănui vreo vorbă, ca acești nemernici cu pricina (sunt o bandă întreagă) să nu se păzească. Deci, păstrați-o ca pe o taină. Ah, dar stați puțin… Domnul Bounderby își șterse din nou fruntea. Ce ați spune, izbucni el deodată furtunos, dacă în treaba asta ar fi

amestecat un muncitor?

— Sper, întrebă Harthouse nepăsător, că nu-i prietenul nostru Blackpot?

— Zii Pool în loc de Pot, domnule, răspunse Bounderby, și ai găsit omul.

Louisa scoase o exclamație slabă de neîncredere și uimire.

— A, firește, știu! zise Bounderby, agățându-se îndată de acea exclamație. Știu! Sunt obișnuit. Știu tot în privința asta. Sunt oamenii cei mai de treabă de pe lume, firește! Au darul vorbirii, firește! Și nu vor decât să li se explice pe îndelete ce drepturi au, atâta tot. Dar să vă spun eu ceva. Arătați-mi un muncitor nemulțumit, și am să vă arăt un om gata de orice ticăloșie, oricât de mare.

Încă una dintre născocirile preferate ale magnaților din Coketown, pentru răspândirea căreia se depuseseră destule sforțări și în care unii oameni credeau cu adevărat.

— Dar îi cunosc eu pe oamenii ăștia! zise Bounderby. Pot citi în ei ca într-o carte deschisă. Doamnă Sparsit, fac apel la dumneata. Cum l-am prevenit eu pe individul acela prima oară când a pus piciorul aici în casă, când a venit cu scopul precis de a afla cum ar putea să răstoarne religia și să doboare la pământ biserica anglicană? Doamnă Sparsit, în privința rudelor sus-puse ești pe picior de egalitate cu aristocrația, i-am spus ori nu i-am spus individului: „Nu-mi poți ascunde adevărul; ești un soi de om care mie nu-mi place, ai să ajungi rău”?

— Desigur că i-ați făcut o astfel de mustrare, domnule, răspunse doamna Sparsit, și încă într-un chip destul de impresionant.

— Când te-a scandalizat, doamnă, zise Bounderby, când ți-a jignit sentimentele dumitale?

— Da, domnule, replică doamna Sparsit cu o sfioasă mișcare a capului, desigur că m-a scandalizat. Deși trebuie să recunosc că, poate, în anumite privințe, sentimentele mele sunt mai sensibile… mai absurde, dacă preferați termenul… decât ar fi fost dacă aș fi ocupat totdeauna poziția mea prezentă.

Domnul Bounderby, umflându-se de mândrie, se uită țintă la domnul Harthouse, ca și cum ar fi spus: „Sunt proprietarul acestei femei, care

cred că e vrednică de toată atenția dumitale"; apoi o luă de unde rămăsese:

— Poți singur să-ți amintești, Harthouse, ce i-am spus când erai și dumneata de față. I-am vorbit pe șleau. Cu oameni de teapa lui nu mă port cu mănuși. Îi cunosc eu cine-s! Închipuiește-ți, domnule, la trei zile după asta o șterge! Pleacă, și fără ca nimeni să știe încotro, întocmai cum a făcut și maică-mea când eram copil, cu singura deosebire că Blackpool este o ființă mai netrebnică decât maică-mea, dacă-i cu putință așa ceva. Și ce-a făcut înainte de a pleca? Ce-ați zice (și domnul Bounderby, la fiecare pauză dintre fraze, își lovea fundul pălăriei, pe care acum o ținea în mână ca pe o tamburină) dacă v-aș spune că a fost văzut seara trecută stând la pândă și dând târcoale băncii după căderea nopții; doamnei Sparsit i-a trecut prin minte că nu ne dădea târcoale cu gânduri bune; dânsa i-a atras atenția lui Bitzer asupra lui; amândoi l-au observat, iar astăzi la anchetă a ieșit la iveală că a fost observat și de vecini? Ajungând la punctul culminant, domnul Bounderby își puse tamburina pe cap ca o dansatoare orientală.

— E suspect, desigur, zise James Harthouse.

— Cred și eu, domnule! zise Bounderby scuturând sfidător din cap. Cred și eu! Dar în chestia asta sunt amestecați mai mulți de-ai lor. Mai este și o bătrână. Niciodată însă nu afli de lucrurile astea până nu s-a săvârșit răul; abia după ce s-a furat calul se descoperă că ușa grajdului era stricată; și acum a răsărit o bătrână! O bătrână, care se pare că din când în când vine în oraș călare pe o mătură. Pândește casa toată ziua, până ce Blackpool îi ia locul; în noaptea când l-ai văzut și dumneata, a șters-o cu el și au stat la sfat împreună – fără îndoială ca să-i dea raportul după ce și-a sfârșit straja – fir-ar afurisită să fie!

„Era o bătrână la Blackpool în noaptea aceea și încerca să treacă neobservată", gândi Louisa.

— Asta nu-i totul, se știu chiar mai multe despre ei, zise Bounderby, dând de câteva ori din cap cu subînțeles, dar deocamdată am spus destul. Vă rog să fiți buni și să nu suflați o vorbă despre asta nimănui. Poate că va dura mai mult timp, dar până la urmă îi vom prinde. E o tactică bună să le lăsăm strună lungă; nu poate strica în niciun caz.

— Desigur, vor fi pedepsiți de lege cu cea mai mare asprime, după cum scrie în anunțurile afișate, răspunse James Harthouse, și o merită. Cine pradă băncile trebuie să sufere urmările. Dacă n-ar exista urmări, ne-am apuca cu toții să prădăm băncile.

Îi luase ușurel Louisei umbreluța din mână și i-o deschisese, iar ea mergea în umbra ei, deși soarele nu bătea acolo.

— Deocamdată, Loo Bounderby, zise soțul ei, trebuie să ai grijă de doamna Sparsit. Nervii doamnei Sparsit au fost zdruncinați de această întâmplare și are să rămână aici o zi, două. Așa că vezi să se simtă cât mai bine.

— Vă mulțumesc foarte mult, domnule, observă acea doamnă discretă, dar vă rog să nu vă îngrijiți de confortul meu. Eu mă mulțumesc cu orice.

În curând se văzu că ceea ce i s-ar fi putut reproșa doamnei Sparsit, în raporturile cu așezământul domestic al domnului Bounderby, era o lipsă de grijă atât de excesivă pentru persoana ei și o grijă atât de excesivă pentru ceilalți, încât ajunsese o adevărată pacoste. Când i se arătă camera, fu atât de adânc impresionată de confort, încât îți făcea impresia că ar fi preferat să petreacă noaptea pe masa de călcat din spălătorie.

— E adevărat că Powlerii și Scadgersii erau obișnuiți cu luxul, dar e de datoria mea să-mi amintesc, îi plăcea doamnei Sparsit să observe cu o grație plină de noblețe, mai cu seamă când era de față și vreunul dintre servitori, că nu mai sunt ce-am fost. Într-adevăr, spunea ea, dacă aș putea să uit cu desăvârșire că domnul Sparsit era un Powler, sau că eu însumi sunt înrudită cu familia Scadgers, ori dacă aș putea chiar anula totul și să mă preschimb într-o ființă de origine modestă și cu rude neînsemnate, aș face-o bucuroasă. Aș socoti-o, în împrejurările de față, ca lucrul cel mai potrivit.

Aceeași înclinare ascetică o silea să refuze la masă mâncărurile și vinurile alese, până ce domnul Bounderby aproape îi poruncea să se înfrupte din ele; atunci spunea:

— Într-adevăr, domnule, sunteți prea bun, și renunța la hotărârea, pe care o declarase aproape public și solemn, de a se servi cu o felioară de berbec.

De asemenea, când avea nevoie de sare, își cerea scuze la nesfârșit, și

cum se simțea obligată, din amabilitate pentru domnul Bounderby, sa-i sprijine mărturia cu privire la starea nervilor ei, din când în când se lăsa pe speteaza scaunului și plângea în tăcere; cu acest prilej, o lacrimă de dimensiuni uriașe, asemenea unui cercel de cristal, putea fi observată (ori mai degrabă trebuia să fie, deoarece se impunea atenției generale) alunecând de-a lungul nasului ei roman.

Dar trăsătura cea mai remarcabilă a doamnei Sparsit, și care le umbrea pe toate celelalte, era neclintita-i hotărâre de a-l compătimi pe domnul Bounderby. În unele momente îi era cu neputință să se uite la el fără să nu clatine din cap asemeni cuiva care ar spune: „Vai, sărmane Yorick!”[28] După ce lăsa să-i scape aceste semne de emoție, se silea să fie surâzătoare, având chiar sclipiri de veselie, și spunea:

— Mă bucur, domnule, când văd că v-ați păstrat buna dispoziție. Părea să aducă slavă harului ceresc ce-i îngăduia domnului Bounderby să rabde așa cum răbda.

Altă curiozitate de-a ei, pe care foarte greu și-o putea învinge și pentru care își cerea iertare mereu, era o ciudată înclinare de a-i spune doamnei Bounderby „domnișoară Gradgrind”, cedând acelei porniri de trei-patru ori în cursul fiecărei seri. De fiecare dată când greșea, chipul doamnei Sparsit se acoperea de o nevinovată roșeață. Într-adevăr se scuza ea, era atât de firesc să-i spui „domnișoara Gradgrind”, pe câtă vreme i se părea de neconceput ca doamna aceea tinerică, pe care avusese fericirea s-o cunoască pe când era fetiță, să fie cu adevărat doamna Bounderby. Dar cazul acela neobișnuit mai vădea și o altă ciudățenie: cu cât se gândea mai mult la asta, cu atât i se părea mai imposibil, diferența, observa ea, fiind atât de mare.

În salon, după masă, domnul Bounderby judecă procesul furtului, interogă martorii, consemnă declarațiile, găsi că persoanele suspecte sunt vinovate și le osândi cu cea mai mare asprime a legii. După ce se termină cu asta, Bitzer fu trimis în oraș, având ordin să-l înștiințeze pe Tom să vină acasă cu trenul poștal.

Când se aduseră lumânările, doamna Sparsit șopti:

— Nu fiți abătut, domnule. Tare aș dori să vă văd voios, așa cum vă

---

[28]28-Replică din piesa „Hamlet” de Shakespeare.

știam pe vremuri.

Domnul Bounderby, pe care acele consolări începuseră să-l cam zăpăcească de cap, predispunându-l la sentimentalism, oftă ca o balenă.

— Nu pot să vă văd așa, domnule, spuse doamna Sparsit. Încercați o partidă de table, domnule, așa cum obișnuiați să faceți pe vremea când aveam cinstea să trăiesc sub același acoperiș cu dumneavoastră.

— N-am mai jucat table de atunci, doamnă, răspunse domnul Bounderby.

— Da, domnule, spuse doamna Sparsit împăciuitoare, știu că n-ați mai jucat. Îmi amintesc că pe domnișoara Gradgrind n-o intereseaza asemenea joc. Dar aș fi încântată, domnule, dacă ați binevoi să jucați cu mine.

Se așezară să joace lângă o fereastră ce dădea spre grădină. Era o noapte frumoasă, fără lună, dar caldă și încărcată de miresme. Louisa și domnul Harthouse ieșiră să se plimbe prin grădină, și în liniștea nopții vocile lor se auzeau bine, deși nu se înțelegea ce spuneau. Doamna Sparsit, de la locul ei, din fața cutiei de table, se căznea neîncetat să străpungă cu ochii întunericul de afară.

— Ce este, doamnă, o întrebă domnul Bounderby, nu cumva vezi vreun incendiu, păcatele mele?

— A, da' de unde, domnule, răspunse doamna Sparsit, mă gândeam la rouă.

— Dar ce ai dumneata cu roua, doamnă? se miră domnul Bounderby.

— Eu n-am nimic, domnule, răspunse doamna Sparsit, dar mă tem să nu răcească domnișoara Gradgrind.

— Nu răcește niciodată, spuse domnul Bounderby.

— Adevărat, domnule? zise doamna Sparsit. Și o apucă deodată o tuse înfundată.

Când se apropie ora culcării, domnul Bounderby bău un pahar cu apă.

— Vai, domnule, zise doamna Sparsit, nu beți paharul dumneavoastră cu vin cald de Xeres, cu coajă de lămâie și cu nucșoară?

— Ei, am pierdut obiceiul să-l mai beau, doamnă, mărturisi domnul Bounderby.

— Cu atât mai rău, domnule, replică doamna Sparsit. Vă pierdeți toate

obiceiurile dumneavoastră cele bune și vechi. Dar, curaj, domnule! Dacă domnișoara Gradgrind îngăduie, sunt gata să vi-l pregătesc eu, așa cum obișnuiam pe vremuri.

Domnișoara Gradgrind îngăduindu-i numaidecât doamnei Sparsit să facă tot ce poftește, grijulia doamnă pregăti băutura și o prezentă domnului Bounderby.

— Are să vă facă bine, domnule. Are să vă încălzească inima. E tocmai lucrul de care aveți nevoie și pe care ar trebui să-l luați regulat, domnule.

Și când domnul Bounderby îi ură:

— În sănătatea dumitale, doamnă! ea îi răspunse foarte emoționată:

— Vă mulțumesc, domnule. Și dumneavoastră de asemenea, și, pe deasupra, multă fericire.

În cele din urmă îi ură cu mult patos noapte bună, și domnul Bounderby se duse la culcare cu o jalnică încredințare că fusese contrariat într-o chestiune delicată, deși pentru nimic în lume n-ar fi putut preciza despre ce era vorba.

După ce se dezbrăcă și se culcă, Louisa rămase mult timp de veghe, așteptând întoarcerea fratelui ei. Știa că nu poate sosi înainte de ora 1 după miezul nopții. În liniștea aceea de țară, ce n-o ajuta deloc să-și potolească zbuciumul gândurilor, timpul se scurgea greoi. Într-un târziu, după ce întunecimea și liniștea păruseră să se adâncească una în alta ceasuri nesfârșite, auzi clopotul de la poartă. Avu impresia c-ar fi fericită să-l audă sunând până în zori, dar clopotul se opri, ultimele lui vibrații se răspândiră tot mai slab în depărtarea văzduhului, apoi tăcerea se așternu din nou.

Lăsă să mai treacă, după cât socoti, vreun sfert de oră, apoi se sculă, își puse o rochie de casă, ieși afară din cameră și urcă scara pe întuneric spre camera fratelui ei. Găsind ușa închisă, o deschise încet și-l strigă în timp ce se apropia cu pași ușori de patul lui.

Îngenunche lângă pat, își trecu brațul pe după gâtul lui Tom și-i apropie fața de a ei. Știa că numai se preface și nu doarme, dar nu spuse nimic.

Îndată Tom tresări, ca și cum s-ar fi trezit brusc, întrebând cine este și ce s-a întâmplat.

— Tom, n-ai nimic să-mi spui? Dacă m-ai iubit vreodată și ai vreo taină pe care o ții ascunsă față de toți ceilalți, mărturisește-mi-o mie.

— Nu înțeleg ce vrei să spui, Loo. Se vede că ai visat.

— Dragă frățioare, spuse Louisa lăsându-și capul pe pernă, astfel că părul ei îl învălui ca și cum ar fi căutat să-l ascundă privirilor tuturor în afară de ale ei, n-ai nimic să-mi mărturisești? Nu există ceva ce ai putea să-mi spui dacă ai vrea? Nimic nu mă poate face să mă schimb față de tine, orice mi-ai spune. Ah, Tom, spune-mi adevărul!

— Nu înțeleg ce vrei, Loo.

— Așa cum stai întins aici, singur în noaptea tristă, dragul meu, la fel va veni o noapte când vei sta întins undeva, dar atunci nici măcar eu nu voi mai fi lângă tine, chiar de-aș mai fi în viață. Așa cum stau acum lângă tine, desculță, dezbrăcată, nevăzută în întunericul ce mă înconjoară, tot așa va trebui să zac cât timp va dura noaptea putreziciunii mele, până când mă voi preface în țărână. Gândește-te la acele vremuri, Tom, și spune-mi adevărul.

— Ce vrei să știi?

— Poți fi încredințat că n-am să-ți fac nicio mustrare, și cu o nespusă dragoste îl strânse la piept ca pe un copil. Poți fi sigur că te voi înțelege și că îți voi rămâne credincioasă. Poți fi sigur că am să te scap cu orice preț. Vai, Tom, n-ai nimic să-mi spui? Șoptește-mi încet de tot. Spune-mi numai „da", și am să te-nțeleg.

Își apropie urechea de buzele lui, dar el tăcu plin de îndărătnicie.

— Niciun cuvânt, Tom?

— Cum să spun DA, sau să spun NU, când nu știu despre ce vorbești? Loo, ești o fată bună și curajoasă și încep să cred că ai merita un frate mai bun decât mine. Dar n-am nimic altceva să-ți spun. Du-te la culcare, du-te la culcare…

— Ești obosit, îi șopti ea după câteva clipe, cu voce aproape normală.

— Da, sunt frânt de oboseală.

— Ai fost atât de ocupat și de sâcâit astăzi. S-a mai descoperit ceva?

— Numai ce ai auzit de la… el.

— Tom, ai spus cuiva că ne-am dus să vorbim cu oamenii aceia și i-am văzut acolo pe toți trei împreună?

— Nu. Nu m-ai rugat tu în mod deosebit, când mi-ai cerut să te însoțesc acolo, să păstrez taina?

— Da. Dar atunci nu știam ce avea să se întâmple.

— Nici eu. Cum aș fi putut ști?

De data asta fusese foarte grăbit să dea răspunsul.

— După cele ce s-au întâmplat, crezi că ar trebui să spun c-am fost acolo? întrebă sora lui, stând acum în picioare lângă pat (se retrăsese și se ridicase treptat). Trebuie să spun? Crezi că e de datoria mea?

— Ce Dumnezeu, Loo, răspunse fratele ei, știam că n-ai obiceiul să-mi ceri părerea. Spune ce vrei. Dacă păstrezi taina numai pentru tine, atunci voi face și eu la fel. Dacă ai să vorbești, atunci, gata, s-a terminat.

Era prea întuneric să-și poată zări unul altuia fața, dar amândoi păreau foarte atenți și-și cumpăneau fiecare cuvânt.

— Tom, tu crezi că omul căruia i-am dat bani e într-adevăr amestecat în crima asta?

— Nu știu. Nu văd de ce n-ar fi.

— Mi s-a părut om cinstit.

— S-ar putea ca altul să-ți pară necinstit, și totuși să nu fie așa.

Urmă o pauză, pentru că Tom șovăise și se oprise.

— Pe scurt, urmă Tom, ca și cum ar fi luat deodată o hotărâre, fiindcă ai adus vorba, trebuie să-ți spun că mie mi-a inspirat atât de puțină încredere, încât l-am scos afară să-i spun pe îndelete că, după mine, se putea socoti foarte fericit de pleașca ce-i căzuse pe cap datorită surorii mele și speram că o va folosi cum trebuie. Nu știu dacă-ți mai amintești că l-am scos din cameră. Nu vreau să-l vorbesc de rău; s-ar putea să fie un om foarte de treabă, și sper că este.

— A fost jignit de cele ce i-ai spus?

— Nu, a luat-o așa cum trebuia și a fost destul de cuviincios. Unde ești, Loo? Se ridică din pat și o sărută. Noapte bună, dragă, noapte bună.

— Nu mai ai nimic altceva să-mi spui?

— Nu. Ce să mai am? Doar n-o să mă silești să-ți spun o minciună?

— Nu, Tom, mai ales în noaptea asta, dintre toate nopțile vieții tale, pe care ți le doresc multe și mai fericite, n-aș vrea să minți.

— Îți mulțumesc, draga mea Loo. Sunt atât de obosit, încât într-adevăr

mă mir că nu spun orice vrei numai să mă pot culca odată. Du-te la culcare, du-te la culcare.

O sărută din nou, se întoarse pe partea cealaltă, își trase cuvertura peste cap și rămase întins, atât de liniștit, de parcă venise vremea pe care o invocase ea. Louisa mai rămase câtăva vreme lângă pat, apoi se îndepărtă încet, se opri la ușă, și când o deschise, se uită înapoi și-l întrebă dacă n-o strigase, dar Tom nu făcu nicio mișcare, și ea închise încet ușa și se întoarse în camera ei.

Atunci, nenorocitul băiat privi cu precauție în jurul lui și, văzând că Louisa plecase, se strecură jos din pat, zăvorî ușa și se aruncă din nou pe pernă, smulgându-și părul, plângând amarnic, purtând în suflet pică și dragoste surorii lui, disprețuindu-se cu dușmănie, dar fără remușcări, și disprețuind cu aceeași zadarnică dușmănie tot ce e bun pe lume.

Capitolul IX

SE VEDE SFÂRȘINDU-SE CEVA

Doamna Sparsit, odihnindu-se la conacul domnului Bounderby pentru a-și recăpăta liniștea nervilor, supraveghea toate cu atâta strășnicie, zi și noapte, de sub sprâncenele-i coriolanești, încât ochii ca două faruri de pe o coastă stâncoasă ar fi făcut pe toți marinarii prudenți să se ferească de un promontoriu atât de primejdios cu nasul roman și de regiunea întunecată și bogată în recifuri din vecinătate dacă purtarea nu i-ar fi fost atât de blândă. Deși îți venea a crede că retragerea ei la culcare nu era decât o simplă formalitate, atât de holbați și treji îi erau ochii clasici, și că ar fi cu neputință ca nasul ei neînduplecat să consimtă la necesitatea firească a odihnei, doamna Sparsit avea o înfățișare atât de senină când se așeza într-un loc și începea să-și netezească mănușile incomode, ca să nu le spunem zgrunțuroase (fabricate dintr-un material izolant, ca răcitoarele), sau când mergea în buestru spre regiuni necunoscute, cu piciorul în scara ei de ață, încât majoritatea celor ce o observau erau siliți s-o ia drept o porumbiță, pe care natura, dintr-un capriciu, o îmbrăcase în veșmântul pământesc al unei păsări din neamul celor cu clonț.

Era o ființă uluitoare în privința furișatului prin casă. Cum făcea să ajungă de la un etaj la altul era un mister de nepătruns. O doamnă așa de arătoasă ca ea și cu rude atât de sus-puse nu putea fi bănuită că ar sări peste balustrade, sau că s-ar lăsa să alunece în josul lor, deși ușurința extraordinară cu care se deplasa îți sugera asemenea gând nebunesc. O altă particularitate a doamnei Sparsit era că nu se grăbea niciodată. De pildă, se repezea ca o săgeată din pod până-n hol, fără să gâfâie de loc și fără să piardă nimic din demnitatea ei în clipa sosirii la destinație. Și nici nu fusese vreodată zărită de ochi omenești mergând cu pas grăbit.

Se arătă foarte prietenoasă față de domnul Harthouse, și, curând după sosirea ei, avură împreună câteva convorbiri plăcute. Într-o dimineață, înaintea dejunului, îl întâlni în grădină și îi făcu reverența ei pompoasă.

— Parcă a fost abia ieri, domnule, zise doamna Sparsit, ziua când am avut cinstea să vă primesc la bancă și când ați avut amabilitatea să mă întrebați de adresa domnului Bounderby.

— Un prilej pe care sunt sigur că nu-l voi uita, în vecii vecilor, zise domnul Harthouse, înclinându-și capul spre fața doamnei Sparsit, cu aerul cel mai lânced cu putință.

— Trăim într-o lume ciudată, domnule, zise doamna Sparsit.

— Am avut cinstea, printr-o coincidență de care sunt mândru, să fac o observație asemănătoare ca înțeles, deși n-am formulat-o atât de usturător.

— O lume ciudată, aș spune, domnule, continuă doamna Sparsit, după ce răsplăti complimentul cu o coborâre a sprâncenelor ei negre, a căror expresie nu se potrivea defel cu vocea atât de mieroasă, dacă avem în vedere intimitatea ce ne leagă, la un moment dat, de persoane despre care, cu puțin înainte, nu știam absolut nimic. Îmi amintesc, domnule, că atunci ați ajuns chiar să-mi spuneți că vă era teamă de domnișoara Gradgrind.

— Memoria dumneavoastră îmi face o cinste pe care persoana mea neînsemnată nu o merită, doamnă. Pentru a mă dezbăra de sfiiciunea ce o simțeam, m-am folosit de îndrumările dumneavoastră îndatoritoare. Inutil să adaug că au fost deosebit de precise. Talentul doamnei Sparsit pentru… de fapt pentru orice lucru care cere precizie… sprijinit de forța raționamentului… și de familie… se manifestă prea des pentru a mai putea fi pus la îndoială.

Domnul Harthouse era cât pe ce să adoarmă pe când făcea acest compliment, atât de mult îi trebuise pentru a-l duce până la capăt și atâta îi rătăciseră gândurile pe când îl formula.

— Ați găsit-o pe domnișoara Gradgrind, ce absurditate din partea mea că nu-i pot spune doamna Bounderby, atât de tânără pe cât v-o zugrăvisem? întrebă doamna Sparsit cu voce dulceagă.

— I-ați schițat perfect portretul, răspunse domnul Harthouse. Mi-ați înfățișat o imagine fidelă.

— E foarte atrăgătoare, domnule, zise doamna Sparsit alunecându-și agale mănușile cu un deget una peste alta.

— Nespus de atrăgătoare.

— Înainte lumea găsea că domnișoara Gradgrind este o ființă lipsită de însuflețire, observă doamna Sparsit, dar mărturisesc că-mi pare să fi

câștigat uimitor de mult în privința aceasta. Ah, iată-l chiar pe domnul Bounderby! exclamă doamna Sparsit dând de mai multe ori din cap, ca și cum până atunci nu s-ar fi gândit și n-ar fi vorbit de nimeni altcineva. Cum vă simțiți în dimineața asta, domnule? Am dori să vă vedem mai vesel, domnule.

Dar grija stăruitoare și necontenită a doamnei Sparsit de a-i alina suferința și de a-i ușura povara ce-l apăsa începuseră de la un timp să-l facă pe domnul Bounderby mai blând ca de obicei față de doamna Sparsit și mai aspru ca de obicei față de majoritatea celorlalți, începând cu soția lui. De aceea, când doamna Sparsit spuse cu o veselie silită:

— Desigur că doriți să vă luați dejunul, domnule, dar fără îndoială că domnișoara Gradgrind va veni în curând aici să prezideze masa… domnul Bounderby răspunse:

— Dacă aș aștepta să fiu îngrijit de nevastă-mea, doamnă, știi prea bine că ar trebui să aștept până la judecata de apoi, așa că am să te rog pe *dumneata* să servești ceaiul.

Doamna Sparsit consimți și își reluă locul pe care îl ocupase în trecut la masă.

Încă un prilej pentru acea admirabilă femeie să devină sentimentală la culme. Cu toate acestea, era așa de umilă, încât, de îndată ce apăru Louisa, se ridică declarând că nu s-ar putea gândi niciodată să stea în locul acela în împrejurările de față, oricât de des ar fi avut cinstea să pregătească dejunul domnului Bounderby înainte ca domnișoara Gradgrind – cerea iertare, voia să spună doamna Bounderby; nădăjduia că va fi scuzată, dar într-adevăr nu putea încă să spună cum trebuie, deși era încredințată că se va obișnui în curând – să ocupe poziția pe care o avea acum, ci, observă ea, numai datorită întâmplării că domnișoara Gradgrind a întârziat puțin și pentru că timpul domnului Bounderby e atât de prețios, știe încă de pe vremuri că pentru dânsul este deosebit de important să-și ia dejunul la timp, și-a luat îngăduința să cedeze acelei dorințe; căci voința lui fusese, vreme îndelungată, lege pentru ea.

— Lasă, rămâi unde ești, doamnă, zise domnul Bounderby, rămâi unde ești! Doamna Bounderby cred că va fi încântată să scape de grija asta.

— Nu vorbiți așa, domnule, răspunse doamna Sparsit, aproape cu severitate, deoarece ar fi o lipsă de politețe față de doamna Bounderby. Și nu e în firea dumneavoastră, domnule, să fiți nepoliticos.

— Poți să fii cu sufletul împăcat, doamnă. Nici nu-ți pasă, nu-i așa, Loo? se adresă pe un ton arțăgos domnul Bounderby soției sale.

— Firește! N-are nicio importanță. De ce ar avea vreo importanță pentru mine?

— De ce ar avea vreo importanță pentru cineva, doamnă Sparsit? spuse domnul Bounderby, iritat de acea lipsă de considerație. Acorzi prea multă însemnătate acestor lucruri, doamnă. Pe cuvântul meu că aici vei ajunge să-ți schimbi unele idei de-ale dumitale. Ești de modă veche, doamnă! Ai rămas în urmă; copiii lui Thomas Gradgrind trăiesc în alte timpuri.

— Ce-i cu dumneata? se miră Louisa cu răceală. Ce te-a jignit?

— Jignit!? repetă Bounderby. Îți închipui că dacă mi s-ar aduce vreo jignire aș trece-o cu vederea și n-aș cere pe loc satisfacție? Îmi place să spun verde în față ce am de spus. Nu umblu cu ocolișuri.

— Cred că nimeni n-a avut vreodată prilejul să te socoată prea sfios sau prea delicat, răspunse liniștită Louisa; și niciodată nu ți-am reproșat așa ceva, nici când eram copilă și nici după ce am devenit femeie. Dar nu înțeleg ce vrei?

— Ce vreau? răspunse domnul Bounderby. Nimic. Ori ai uitat, Loo Bounderby, că dacă eu, Josiah Bounderby din Coketown, vreau un lucru, îl obțin numaidecât?

Se uită la el cum lovea în masă de făcea să sune ceștile, și o roșeață de mândrie îi coloră chipul.

„Încă o schimbare", gândi domnul Harthouse.

— În dimineața asta ești de neînțeles, zise Louisa. Te rog, nu-ți mai da osteneala să te explici. Nu sunt curioasă să aflu ce gândești. Ce importanță are?

Discuția se opri aici, și domnul Harthouse trecu îndată cu o veselie nepăsătoare la subiecte fără însemnătate. Dar din ziua aceea, înrâurirea doamnei Sparsit asupra domnului Bounderby o apropie și mai mult pe Louisa de domnul Harthouse și adânci înstrăinarea primejdioasă dintre

ea și soțul ei și încrederea pe care o avea, spre dauna lui, în alt bărbat, încredere la care ajunsese cu pași atât de imperceptibili, că n-ar fi putut să mai revină pe urmele lor chiar dacă ar fi încercat. De încercase sau nu vreodată, aceasta era o taină a sufletului ei de nepătruns.

Doamna Sparsit fu atât de tulburată de această întâmplare, că, după dejun, când rămase singură cu domnul Bounderby în hol și îl ajută să-și ia pălăria, depuse un sărut cast pe mâna lui, șoptind: „Binefăcătorul meu!" și se retrase apoi copleșită de mâhnire. Totuși, este un fapt neîndoielnic, și care trebuie relevat în povestirea aceasta, că cinci minute după ce domnul Bounderby părăsi casa, purtând aceeași pălărie, aceeași urmașă a Scadgersilor și rudă prin alianță a Powlerilor își agită mănușa cu un deget a mâinii drepte în fața portretului lui, se strâmbă disprețuitor la acea operă de artă și-i spuse:

— Așa-ți trebuie, găgăuță ce ești, bine îmi pare!

Domnul Bounderby nu plecase de mult, când apăru Bitzer. Venise cu trenul, ce șuiera și huruia pe deasupra lungului șir de viaducte înălțate peste ținutul sălbatic de foste și prezente mine de cărbuni, aducând un mesaj urgent de la Stone Lodge. Era un bilet scris în grabă, înștiințând-o pe Louisa că doamna Gradgrind era grav bolnavă. De când își amintea, Louisa n-o văzuse niciodată sănătoasă, dar în ultimele câteva zile se topise de tot. Starea ei continuase să se înrăutățească în tot timpul nopții și ajunsese acum atât de aproape de moarte, pe cât îi mai îngăduiau puterile ei sfârșite să facă o umbră de efort ca să iasă din starea în care se afla.

Însoțită de cel mai blond paznic, spălăcit și nimerit slujitor pentru ușa morții la care ciocănea doamna Gradgrind, Louisa călători în huruitul trenului spre Coketown, pe deasupra fostelor și prezentelor mine de cărbuni, și fu aruncată vijelios în fălcile fumegânde ale orașului. Aici trimise curierul să-și vadă de treburile lui, iar ea luă o trăsură spre vechea ei casă.

De la căsătorie nu mai fusese aproape deloc pe acolo. Tatăl ei nu mai isprăvea să treacă mereu prin sită la Londra grămada lui de cenușă parlamentară (deși nu se observase să fi descoperit multe articole prețioase în acest gunoi), și tot se mai ocupa și acum cu cernutul în curtea

de gunoaie a națiunii. Doamna Gradgrind socotea că-i mai degrabă o tulburare decât o plăcere să fie vizitată când zăcea întinsă pe canapea; cu tineretul Louisa nu se înțelegea deloc; față de Sissy nu se mai îmblânzise niciodată din noaptea când copilul saltimbancului își ridicase ochii să privească pe viitoarea soție a domnului Bounderby. Nu se simțea deloc atrasă să se ducă pe acolo, și se dusese rar.

Și nici acum, pe când se apropia de fosta-i casă, nu simți trezindu-se în ea vreuna din înrâuririle binefăcătoare ale vechiului cămin. Ce avea ea de-a face cu visurile copilăriei, cu basmele gingașe, cu fanteziile grațioase, încântătoare, omenești, dar imposibile, cu care ele împodobesc o lume necunoscută încă, acele visuri în care e așa de plăcut să crezi o dată, de care-i așa de plăcut să-ți amintești când te-ai făcut mare, căci atunci până și cel mai neînsemnat dintre ele se preface în suflet într-o mare dragoste pentru semenii tăi, îndemnând pe copii să pătrundă în mijlocul lumii și să dureze, cu mâinile lor curate, o grădină pe căile pietroase ale acestei lumi unde ar fi mai bine pentru toți fiii lui Adam dacă s-ar încălzi mai des la lumina soarelui, simpli și încrezători, și nu atât de atotștiutori? Amintiri despre felul cum călătorise spre puținul pe care-l știa; despre căile fermecate la care visase și sperase la fel ca atâtea milioane de făpturi nevinovate; despre felul cum ajunsese la Rațiune prin lumea gingașă a Fanteziei, socotind-o drept o zeitate binefăcătoare, ce se bizuia pe alte zeități tot atât de mari ca ea, și nu un idol fioros, crud și rece, ce-și ținea victimele încătușate de mâini și de picioare, cu înfățișarea-i de uriaș, mut și cu privire oarbă, care nu putea fi mișcat decât de o forță calculată la un număr precis de tone, ce avea ea de-a face cu toate acestea? Amintirile ei despre casă și copilărie erau amintiri despre secarea fiecărui izvor și fântâni din sufletul ei tânăr de îndată ce începea să țâșnească. Acolo nu se găseau ape aurii. Astfel de ape curg ca să fertilizeze ținuturi unde strugurii se culeg de pe mărăcini și smochinele de pe scaieți.

Intră în casă și apoi în camera mamei, stăpânită de o tristețe apăsătoare și împietrită. De când plecase de acasă, Sissy trăise pe picior de egalitate cu restul familiei. Acum stătea lângă doamna Gradgrind, și în cameră se mai afla sora Louisei, în vârstă de vreo 10—12 ani.

Cu mare greutate s-a putut aduce la cunoștința doamnei Gradgrind că venise s-o vadă copilul ei cel mai mare. Sta ca de obicei întinsă pe o canapea, cu spatele ușor susținut în perne, păstrându-și vechea și obișnuita poziție în măsura în care i-o mai îngăduia slăbiciunea. Nu voise în ruptul capului să se culce în pat, pretinzând că dacă s-ar culca, atunci cu siguranță că n-ar mai vedea vreodată nici asta sfârșindu-se.

Vocea ei slabă se auzea atât de îndepărtată din bocceaua de șaluri, sunetul vocii care i se adresa părea să aibă nevoie de atâta timp pentru a pătrunde până la urechile ei, încât parcă ar fi zăcut în fundul unui puț. Sărmana ființă era mai aproape de Adevăr ca niciodată; și asta avea o mare însemnătate.

Când i se spuse că doamna Bounderby e acolo, răspunse într-aiurea că pe el nu-l numise niciodată așa de când se căsătorise cu Louisa; că tot timpul cât îi căutase un nume de care să nu se poată lega nimeni îl numise J; și că nu putea acum să se dezbare de obiceiul acesta, neavând încă la îndemână un nume precis cu care să-l înlocuiască. Abia după ce Louisa stătu lângă ea câteva minute, vorbindu-i într-una, ajunse doamna Gradgrind să înțeleagă clar cine venise. Atunci păru că-și revine deodată.

— Sper, drăguța mea, spuse ea, că o duci destul de bine. Totul a fost opera tatălui tău. A dorit-o din tot sufletul. Și știa el ce știa.

— Vreau să vorbești despre dumneata, mamă, nu despre

— Vrei să vorbesc despre mine, draga mea? Cred că e pentru prima oară când ține cineva să-i vorbesc despre mine. Nu mi-e bine de loc, Louisa. Sunt foarte slabă și ametită.

— Te doare ceva, dragă mamă?

— Cred că se află o durere pe undeva pe-aici, prin cameră, răspunse doamna Gradgrind, dar n-aș putea spune precis că o am eu.

După acest răspuns straniu, rămase tăcută câtăva vreme. Louisa, care îi ținea mâna, nu-i simțea bătăile pulsului, dar când i-o sărută, izbuti să distingă pâlpâirile unui firicel slab de viață.

— Îți vezi foarte rar sora, zise doamna Gradgrind. Începe să-ți semene. Aș dori să te uiți puțin la ea. Sissy, adu-o aici.

Sissy o aduse, și copila rămase cu mâna în mâna surorii. Louisa observase cum o ținuse pe Sissy de gât și simți câtă deosebire era în felul

cum o întâmpinase pe ea.

— Vezi asemănarea, Louisa?

— Da, mamă. Seamănă leit cu mine, dar…

— Aha! Da, întotdeauna am spus asta! strigă doamna Gradgrind cu o vioiciune neașteptată. Și bine că mi-am adus aminte! Aș… aș vrea să-ți vorbesc, draga mea. Sissy, fetițo, lasă-ne o clipă singure.

Între timp, Louisa dăduse drumul mâinii pe care o ținea; se gândea că sora ei avea o figură mai luminoasă și mai bună decât avusese ea vreodată. O cuprinse ciuda văzând pe acel chip, chiar în aceeași clipă, ceva din blândețea celuilalt chip din odaie: chipul duios, cu ochii încrezători, pe care părul negru și bogat îl făcea și mai palid decât îl făcuse veghea și mila.

Rămasă singură cu mama ei, Louisa văzu așternându-se pe obrazul celei ce zăcea întinsă o liniște înfricoșătoare, ca și cum se îndepărta plutind pe apele unui fluviu uriaș, fără a se mai împotrivi deloc, mulțumită că e luată de curent. Duse încă o dată la buzele ei mâna aceea ce părea o umbră și o chemă din nou.

— Voiai să-mi vorbești, mamă.

— Cum? Da, desigur, draga mea. Știi că tatăl tău e tot timpul plecat acum, așa că trebuie să-i scriu despre asta.

— Despre ce, mamă? Nu te necăji. Despre ce?

— Cred că-ți amintești, draga mea, că de câte ori am vrut să spun ceva, într-o chestiune oarecare, n-am apucat niciodată s-o văd sfârșindu-se, și de aceea am renunțat de mult să mai spun ceva.

— Te ascult, mamă.

Dar numai plecându-se la urechea ei și urmărindu-i în același timp mișcarea buzelor reuși Louisa să lege într-un lanț neîntrerupt sunetele atât de slabe și întretăiate.

— Ai învățat o mulțime de lucruri, Louisa, și fratele tău, la fel. Tot felul de ologii, de dimineață până seara. Dacă a mai rămas în casa asta vreo ologie, de vreun fel oarecare, ce n-a fost tocită din scoarță în scoarță, altceva nu pot spune decât că sper să nu-i aud numele niciodată.

— Te ascult, mamă, dacă ai puterea să vorbești mai departe, îi spuse Louisa pentru a o împiedica să se lase dusă de curent.

— Dar există ceva… nu-i vorba de o ologie, la care tatăl tău, Louisa, nu s-a gândit sau de care a uitat cu totul. Nu știu ce anume. Am stat de multe ori cu Sissy lângă mine și m-am gândit la asta. Acum n-am să-i mai găsesc niciodată numele. Dar poate îl va găsi tatăl tău. Asta mă neliniștește. Vreau să-i scriu să afle ce este, pentru numele lui Dumnezeu! Dă-mi o pană, dă-mi o pană!

Dar nu mai avea nici măcar puterea să miște, și doar bietu-i cap mai încerca să se răsucească dintr-o parte în alta.

Își închipui totuși că dorința îi fusese îndeplinită și că pana pe care n-ar fi avut puterea s-o țină se afla în mâna ei.

Nu mai are nicio însemnătate ce fel de semne ciudate și fără înțeles începu să facă pe învelitorile ei. Mâna i se opri în curând din scris, și lumina ce pâlpâise întotdeauna atât de slab și nedeslușit în spatele acelei umbre diafane se stinse; și chiar doamna Gradgrind, când ieși din umbra în care omul umblă și se zbate zadarnic, împrumută ceva din măreția înfricoșătoare a înțelepților și patriarhilor.

Capitolul X

SCARA DOAMNEI SPARSIT

Nervii doamnei Sparsit revenindu-și cu multă greutate la normal, acea respectabilă femeie rămase timp de câteva săptămâni la conacul domnului Bounderby, unde, cu toată înclinarea-i ascetică de care prinsese gust, socotind-o potrivită situației sale decăzute, se resemnă, cu o nobilă tărie sufletească, să doarmă, cum s-ar spune, în puf și să se îndoape cu tot felul de bunătăți. În tot răstimpul acestei întreruperi în activitatea de supraveghere a băncii, doamna Sparsit se arătă un model de perseverență, continuând să-l compătimească în față pe domnul Bounderby, așa cum rar i-a fost dat cuiva să fie compătimit vreodată, și, plină de sarcasm și de dispreț, să-i adreseze în față portretului său epitetul de „găgăuță".

Explozivul Bounderby, ajungând la convingerea că doamna Sparsit era o femeie cu totul superioară, deoarece observase că demnitatea lui suferise vreo jignire nemeritată (încă nu stabilise precis care), și, pe de altă parte, că Louisa s-ar fi opus s-o vadă venind regulat în vizită, dacă era de admis ca, față de măreția lui, Louisa să-și permită vreo împotrivire față de un lucru hotărât de el, se decise să n-o prea piardă din ochi pe doamna Sparsit. Astfel, când nervii ei se întăriră îndeajuns pentru că-i îngădui să consume iarăși pilaf de vițel în singurătate, domnul Bounderby îi spuse la cină, în ajunul plecării:

— Uite ce, doamnă, cât mai ține vremea frumoasă să vii aici în fiecare sâmbătă și să rămâi până luni.

La care doamna Sparsit răspunse, pe bună dreptate, deși nu era de credință mahomedană:

— A auzi înseamnă a te supune.

Deși doamna Sparsit nu era o fire poetică, totuși îi venise în minte o idee concepută ca o imagine alegorică. Îndelungata supraveghere a Louisei și observarea stăruitoare a caracterului ei de nepătruns ascuțiseră și înviorașeră puternic mintea doamnei Sparsit și îi dăduseră pesemne un fel de avânt pe calea inspirației. Înălță în mintea ei o scară uriașă, la piciorul căreia se găsea o prăpastie întunecoasă de rușine și prăbușire; și o vedea pe Louisa cum cobora, zi de zi și ceas cu ceas, tot mai jos pe treptele ei.

Singura preocupare a doamnei Sparsit era să se uite în sus, la scară, și s-o privească pe Louisa cum coboară, uneori încet, alteori repede, uneori câteva trepte deodată, alteori oprindu-se, dar fără să se întoarcă niciodată. Să se fi întors înapoi numai o singură treaptă, și doamna Sparsit ar fi fost în stare să moară de tristețe și necaz.

Louisa coborâse neîncetat până în ziua, ba chiar și în ziua când domnul Bounderby lansase invitația săptămânală mai sus pomenită. Doamna Sparsit era bine dispusă și avea chef de stat la taifas.

— Dacă îmi îngăduiți, domnule, spuse ea, aș îndrăzni să pun o întrebare în legătură cu un anumit subiect asupra căruia păstrați o anumită rezervă (e o îndrăzneală din partea mea, știind bine că nu faceți nimic fără a avea un motiv temeinic). V-aș ruga să-mi spuneți dacă ați mai primit vreo informație cu privire la furt.

— Ah, nu, doamnă, încă nu. Date fiind împrejurările, nici nu mă așteptam. Roma n-a fost clădită într-o singură zi, doamnă.

— Foarte adevărat, domnule, zise doamna Sparsit, clătinând din cap.

— Și nici într-o săptămână, doamnă.

— Într-adevăr, domnule, răspunse doamna Sparsit, cu o gingașă melancolie.

— Tot astfel, doamnă, zise Bounderby, pot să aștept și eu, știi bine. Dacă Romuls și Remus au putut să aștepte, Josiah Bounderby poate să

aștepte și el. Și ei, în tinerețea lor, au dus-o totuși mai bine decât mine. Au avut o lupoaică drept doică; eu, unul, am avut o lupoaică drept bunică. Lupoaica mea, doamnă, în loc să-mi dea lapte, mă umplea de vânătăi. În privința asta era o adevărată vacă de Alderney!

— Oh! suspină doamna Sparsit, cutremurându-se.

— Nu, doamnă, urmă Bounderby, n-am mai auzit nimic în legătură cu furtul. Dar afacerea e pe mâini bune, și tânărul Tom, care a început să se țină de treabă – ceva nou la el, de, n-a avut școala mea! – dă și el acum o mână de ajutor. Porunca mea este: „Stați liniștiți, ca să pară c-am lăsat-o moartă. Lucrați cât vreți pe ascuns, dar să nu se simtă nimic. Altfel, îndată te pomenești cu vreo cincizeci dintr-ai lor că-și dau mâna și-l fac scăpat definitiv pe individul ăsta care a șters-o. Stați liniștiți; atunci hoții vor prinde încetul cu încetul curaj și vom pune mâna pe ei."

— Într-adevăr, e foarte înțelept, domnule, zise doamna Sparsit. Foarte interesant. Dar bătrâna de care ați pomenit, domnule…

— Bătrâna de care am pomenit, doamnă, zise Bounderby, tăindu-i scurt vorba, întrucât nu era ceva cu care se putea făli, n-a fost încă prinsă, dar poate fi încredințată că până la urmă vom pune mâna și pe ea, dacă asta poate acuce vreo mulțumire sufletului ei ticălos de babă. Până atunci, doamnă, sunt de părere, dacă-mi ceri părerea, că cel mai bun lucru este să se discute cât mai puțin despre ea.

În aceeași seară, de la fereastra camerei sale, unde se odihnea după toate operațiile de împachetare, doamna Sparsit își îndreptă privirile spre scara ei uriașă și o văzu pe Louisa coborând tot mai jos.

Ședea lângă domnul Harthouse, într-un boschet din grădină, vorbind foarte încet; el se aplecase asupra ei, și în timp ce-și vorbeau în șoaptă, fața lui aproape îi atingea părul… Poate chiar i-l atingea, își zise doamna Sparsit, căznindu-se să sfredelească întunericul cu ochii ei de șoim. Era prea departe ca să prindă vreo vorbă din discuția lor și nu-și putea da seama că vorbesc pe șoptite decât după expresie.

Iată ce vorbeau:

— Îți amintești de omul acela, domnule Harthouse?

— Da, perfect.

— Și de chipul, și de comportarea lui, și de ceea ce spunea?

— Perfect de bine! Și mi s-a părut o persoană plictisitoare, vorbăreață și vulgară la culme. Se pricepe să țină predici cu elocvența căpătată la școala virtuților umile, dar te rog să crezi că mi-am spus de la început: „Aici cam întreci măsura, băiete!"

— Mi-a venit foarte greu să cred ceva rău despre el.

— Dragă Louisa, cum zice Tom (Tom nu-i spunea niciodată așa), ce lucru bun știi despre omul ăsta?

— Nimic, desigur.

— Sau despre alt individ de soiul lui?

— Cum aș putea ști, răspunse ea recăpătându-și mult din tonul de odinioară, pe care aproape îl pierduse în ultima vreme, când nu-i cunosc de loc pe oamenii aceștia, nici pe bărbați, nici pe femei?

— Dragă Louisa, încearcă atunci să primești umilele sugestii ale devotatului dumitale prieten, care știe unele lucruri despre diferitele soiuri de oameni excelenți; că sunt excelenți, sunt gata s-o cred, deși au unele mici slăbiciuni, cum ar fi, de pildă, obiceiul de a dosi imediat tot ce le cade sub mână. Individul cu pricina îi dă cu gura. Perfect, orice om îi poate da cu gura. Face caz de moralitate. Perfect, tot felul de șarlatani fac caz de moralitate. De la Camera Comunelor până la Casa de corecție, toți oamenii fac caz de moralitate, afară de cei din lumea noastră, și tocmai această excepție ne face să fim mai puțin plicticoși. Ai văzut și ai auzit cum s-au petrecut lucrurile. E vorba de un membru al claselor scămoase, zgâlțâit zdravăn de stimatul meu prieten, domnul Bounderby, care, după cum știm, nu posedă acea delicatețe capabilă să mai înmoaie o mână atât de dură. Membrul claselor scămoase, jignit și scos din sărite, părăsește casa bombănind, se întâlnește cu cineva care îi propune să ia parte, cu drept la câștig, la afacerea asta cu banca, intră în combinație, bagă ceva bani în buzunarul în care mai înainte sufla vântul și simte că și-a răcorit sufletul. Într-adevăr, ar fi un om cu totul deosebit, și nu ca toți oamenii, dacă n-ar fi profitat de asemenea prilej. Sau, dacă ar fi îndeajuns de deștept, ar fi putut să-i vină chiar lui singur ideea.

— Aproape am impresia că fac un rău, răspunse Louisa, după ce rămăsese o clipă pe gânduri, când sunt atât de înclinată să-ți dau dreptate și să-mi simt sufletul atât de ușurat de ceea ce spui.

— Ce spun eu este foarte rezonabil, nu-i nimic rău, am discutat asta nu numai o dată cu prietenul meu Tom – bineînțeles că între mine și Tom au rămas aceleași relații de încredere deplină – și e cu totul de părerea mea, iar eu sunt cu totul de părerea lui. Vrei să ne plimbăm?

Se îndepărtară, plimbându-se pe potecile ce deveneau tot mai nedeslușite în lumina amurgului, ea rezemându-se de brațul lui, fără a se gândi de loc că coboară din ce în ce, tot mai în jos, pe scara doamnei Sparsit.

Zi și noapte doamna Sparsit o ținea ridicată. Când Louisa va ajunge la piciorul ei și va pieri în prăpastie, n-avea decât să se prăbușească peste ea; dar până atunci scara trebuia să stea acolo, ca un edificiu, în fața ochilor doamnei Sparsit. Și acolo, suită pe ea, se afla permanent Louisa, alunecând mereu în jos, în jos, tot mai jos!

Doamna Sparsit îl vedea pe James Harthouse venind și plecând; auzea vorbindu-se de el ici și colo, vedea schimbările chipului pe care el îl studiase; observa și ea, până în cele mai mici amănunte, când și cum se înnora chipul, când și cum se însenina; își ținea ochii negri bulbucați, fără urmă de milă, fără urmă de remușcare, absorbită cu totul de interes. O interesa s-o vadă pe Louisa coborând, fără ca nimic s-o poată opri, tot mai aproape de piciorul acestei noi scări a giganților[29].

Cu tot respectul ce-l purta domnului Bounderby, deosebit de cel pe care-l avea pentru portretul lui, doamna Sparsit n-avea nici cea mai mică intenție de a opri coborârea. Dornică s-o vadă înfăptuită, și totuși plină de răbdare, aștepta căderea ultimă ca pe o roadă a speranțelor ei, roadă îmbelșugată, pe care avea s-o culeagă. Aștepta tăcută, ținându-și privirea vicleană ațintită asupra scării, și numai arareori și pe furiș își scutura mănușa cu un deget de la mâna dreaptă (cu pumnul în ea) spre chipul care cobora.

---

[29]29-Scară în Palatul dogilor din Veneția.

Capitolul XI

DIN CE ÎN CE MAI JOS

Chipul cobora neîncetat scara uriașă, îndreptându-se mereu, ca o greutate într-o apă adâncă, spre abisul întunecat de jos.

Domnul Gradgrind, înștiințat de moartea soției sale, făcu o expediție de la Londra și o îngropă într-un mod cât se poate de practic. Apoi se întoarse grăbit la mormanul național de cenușă și reîncepu să treacă prin sită fleacurile de care avea nevoie, aruncând cu praf în ochii altora, care

aveau nevoie de alte fleacuri – într-un cuvânt, își reluă îndatoririle parlamentare.

Între timp, doamna Sparsit sta de pază, veghind neclintită. Despărțită de scara ei toată săptămâna prin lungimea căii ferate care despărțea Coketown-ul de conac, continuă totuși s-o pândească pe Louisa ca o pisică, supraveghind-o prin intermediul soțului, al fratelui, al lui James Harthouse, prin exteriorul scrisorilor și pachetelor, prin orice lucru însuflețit sau neînsuflețit ce se apropia cât de cât de scară. „Ai pus piciorul pe ultima treaptă, stimată doamnă, apostrofă doamna Sparsit chipul ce cobora, ajutându-se de mănușa-i amenințătoare, și cu toată dibăcia dumitale, nu mă vei duce de nas niciodată!"

Dar, dibăcie sau comportare firească, fond primitiv al caracterului Louisei sau numai altoiul lăsat pe el de împrejurări, rezerva ei ciudată deruta chiar și o ființă de istețimea doamnei Sparsit, stimulându-i în același timp curiozitatea. Existau momente când nici James Harthouse nu era sigur de Louisa, momente când nici el nu putea să descifreze chipul pe care îl studiase atâta amar de vreme și când fata aceea singuratică devenea pentru Harthouse o taină mai mare decât orice femeie de lume înconjurată de un roi de sateliți.

Și astfel timpul trecea, până ce, întâmplător, domnul Bounderby trebui să plece de acasă pentru niște treburi care cereau prezența lui în alt oraș pentru vreo trei sau patru zile. Era într-o vineri când o înștiință pe doamna Sparsit la bancă, adăugând:

— Cu toate acestea, te vei duce mâine la conac, doamnă. Te vei duce ca și cum aș fi acolo. Pentru dumneata plecarea mea nu schimbă nimic.

— Vai, domnule, răspunse doamna Sparsit pe un ton de reproș, vă implor, nu vorbiți așa. Pentru mine, lipsa dumneavoastră schimbă cu desăvârșire totul, cum știți prea bine, domnule.

— Atunci, doamnă, trebuie să-ncerci să te descurci cum poți, în lipsa mea, spuse domnul Bounderby, oarecum măgulit.

— Domnule Bounderby, replică doamna Sparsit, voința dumneavoastră e lege pentru mine. Altminteri, aș fi fost înclinată să discut poruncile dumneavoastră binevoitoare, nefiind sigură că domnișoarei Gradgrind îi face tot atâta plăcere să mă primească pe cât vă

face totdeauna dumneavoastră să-mi oferiți mărinimoasa dumneavoastră ospitalitate. Dar nu e nevoie să mai insistați, domnule, mă voi duce pentru că m-ați invitat dumneavoastră.

— Ce fel de vorbă-i asta? Când te poftesc în casa mea, doamnă, sări domnul Bounderby, holbând ochii, sper că nu mai ai nevoie de altă invitație!

— Nu, într-adevăr, domnule, răspunse doamna Sparsit, sper că nu. Nu mai spuneți nimic, domnule. Aș dori, domnule, să vă văd iarăși vesel.

— Ce vrei să spui, doamnă?! izbucni domnul Bounderby.

— Domnule, adăugă doamna Sparsit, aveați înainte în dumneavoastră o suplețe a cărei lipsă mă întristează. Fiți optimist, domnule.

Sub înrâurirea acestui îndemn, greu de îndeplinit, pe care doamna Sparsit îl însoțea cu o privire compătimitoare, domnul Bounderby nu izbuti decât să se scarpine în cap cu un gest prostesc și caraghios, iar mai târziu fu auzit cum încerca să se impună de la distanță prin gălăgia ce o făcu repezind pe toți oamenii mai mărunți cu care avu de-a face în dimineața aceea.

— Bitzer, zise doamna Sparsit în după-amiaza aceleiași zile, după plecarea patronului ei, la închiderea băncii transmite complimentele mele domnișorului Thomas și întreabă-l dacă n-ar vrea să urce și să ia împreună cu mine un cotlet de miel în sos de alune și un pahar de bere de India.

Domnișorul Thomas, fiind oricând gata pentru astfel de treburi, trimise un răspuns amabil, apărând numaidecât și el în urma răspunsului.

— Domnule Thomas, spuse doamna Sparsit, deși n-am decât aceste feluri simple să-ți ofer, m-am gândit totuși că ar putea să te ispitească.

— Mulțumesc, doamnă Sparsit, răspunse secătura, și se puse morocănos pe treabă.

— Ce mai face domnul Harthouse, domnule Tom? întrebă doamna Sparsit.

— A, foarte bine, zise Tom.

— Pe unde o fi acum? întrebă doamna Sparsit pe un ton ușor de conversație, după ce mai întâi trimisese, în gând, pe secătură tocmai în

fundul iadului pentru că era atât de puțin comunicativ.

— Vânează în Yorkshire, răspunse Tom. I-a trimis ieri surorii mele un coș cât o turlă de biserică.

— Știi, un *gentleman* de felul lui, zise doamna Sparsit cu voce mieroasă, ai jura că e un țintaș strașnic!

— Tronc! zise Tom.

De mic avusese obiceiul să-și țină privirile plecate, dar trăsătura asta se accentuase într-atât în ultima vreme, încât acum nu-și mai înălța ochii spre fața cuiva nici trei secunde la șir, astfel că doamna Sparsit avea toată libertatea să-i urmărească oricât ar fi dorit expresia feței.

— Am o mare simpatie pentru domnul Harthouse, zise doamna Sparsit, la fel, de altminteri, ca mulți alții. Putem spera că-l vom revedea în curând, domnule Tom?

— Desigur, eu sper să-l văd mâine, răspunse secătura.

— Ce veste bună! exclamă cu amabilitate doamna Sparsit.

— Ne-am înțeles să-l aștept mâine seară aici, în gară, zise Tom, și cred că apoi vom lua masa împreună. O săptămână, două nu va da pe la conac pentru că e așteptat în altă parte. Cel puțin așa spune. Totuși, nu m-ar mira dacă s-ar opri aici duminică și s-ar repezi puțin până acolo.

— Bine că mi-am adus aminte, spuse doamna Sparsit. Ai fi așa bun, domnule Tom, să nu uiți un mesaj pentru sora dumitale dacă te-aș însărcina cu el?

— De, am să încerc, răspunse în silă secătura, dacă nu e prea lung…

— N-aș vrea decât să-i transmiți, odată cu respectuoasele mele complimente, zise doamna Sparsit, că s-ar putea ca săptămâna aceasta să n-o tulbur cu prezența mea, deoarece mă simt încă puțin cam nervoasă și e mai bine, poate, să stau singură, cu tristețile mele.

— Ei! Dacă asta-i tot, observă Tom, n-ar fi nicio nenorocire chiar dacă aș uita, deoarece nu cred că Loo se gândește la dumneata dacă nu te vede.

După ce își plăti tratația cu acest plăcut compliment, recăzu într-un mutism sinistru, până nu mai rămase un strop de bere de India; atunci spuse:

— Știi, doamnă Sparsit, trebuie s-o șterg! și o șterse.

A doua zi, sâmbătă, doamna Sparsit stătu la fereastra ei toată ziua, cercetând clienții care intrau și ieșeau, pândind poștașii, nepierzând o clipă din ochi traficul străzii, răsucind felurite lucruri în mintea ei, dar mai presus de toate stând cu toată atenția încordată asupra scării. La căderea serii, își puse boneta și șalul și se strecură afară: avea motivele ei să dea târcoale gării, unde trebuia să sosească un călător din Yorkshire, și să prefere să se uite pe furiș înăuntru, de după stâlpi și de după colțuri, sau de după ferestrele sălii de așteptare pentru doamne, în loc să apară fățiș în incintă.

Tom se afla acolo, plimbându-se prin gară până la sosirea trenului așteptat. Dar trenul acela nu-l aduse pe domnul Harthouse. Tom așteptă până ce se risipi mulțimea și se potoli toată forfota; consultă tabelul cu mersul trenurilor și se sfătui cu hamalii. Apoi se îndepărtă agale, oprindu-se în stradă și uitându-se în susul și în josul ei, scoțându-și pălăria și punându-și-o din nou, căscând și întinzându-se, manifestând toate simptomele unei plictiseli de moarte, firească la cineva care mai are de așteptat până la sosirea trenului următor încă o oră și patruzeci de minute.

„E un vicleșug ca să scape de el, își zise doamna Sparsit plecând de la fereastra murdară a biroului de unde îl pândise la urmă. Harthouse e acum cu sora lui!"

Era o inspirație ce-i venise deodată, așa că o zbughi afară cu cea mai mare iuțeală, pentru a o transforma în acțiune. Gara de unde se lua trenul pentru casa de la țară se afla la celălalt capăt al orașului, timpul era scurt, drumul nu prea ușor, dar cu atâta agilitate se zvârli într-o trăsură liberă, cu atâta agilitate țâșni afară din ea, scoase banii, înhăță biletul și se năpusti în tren, încât părea purtată, de-a lungul viaductelor ce se arcuiau peste regiunea aceea presărată cu guri de mine părăsite și în lucru, ca de un nor vijelios, ce-o luase pe sus valvârtej.

Tot timpul călătoriei doamna Sparsit își văzu scara cu silueta ce cobora pe ea stând neclintită în văzduh, fără a rămâne o clipă în urmă și la fel de clară înaintea ochilor sumbri ai închipuirii ca și firele electrice ce liniau o filă uriașă de partitură muzicală pe cerul serii înaintea ochilor sumbri ai ființei ei. Și acum chipul era aproape de ultima treaptă a scării. Pe

marginea prăpastiei.

O seară înnorată de septembrie văzu, chiar în clipa amurgului, printre pleoapele ei grele, pe doamna Sparsit strecurându-se jos din vagon, coborând de pe treptele de lemn ale gării micuțe pe un drum pietros, traversându-l spre o potecă înverzită și dispărând într-un desiș de ramuri și frunze. Câteva păsărele întârziate ciripind somnoroase în cuiburile lor, un liliac ce-i tăia mereu calea cu zboru-i greoi, și volbura propriilor ei pași în colbul gros și moale ca o catifea fu tot ce auzi și văzu doamna Sparsit până ce închise cu grijă o portiță.

Se apropie de casă strecurându-se prin tufișuri și-i dădu târcoale uitându-se pe furiș, printre frunze, la ferestrele de jos. Majoritatea erau deschise, cum era firesc pe o vreme așa de călduroasă, dar nu se vedea încă nimic și totul rămânea tăcut. Cercetă grădina fără să aibă prea mult noroc. Se gândi la pădurice și se furișă spre ea, fără a ține seama de ierburile înalte și de buruieni, de viermi, melci, gândaci și de toate celelalte târâtoare. Cu ochii ei întunecați și cu nasu-i coroiat precedând-o prudent, doamna Sparsit își croi fără zgomot drum printre desișuri, atât de absorbită de țelul ei, încât probabil ar fi înaintat la fel chiar dacă pădurea ar fi fost o pădure de vipere.

Ssst!

Păsările mai micuțe s-ar fi rostogolit desigur din cuiburile lor, fascinate, să fi putut vedea în întuneric sclipirea ochilor doamnei Sparsit când se opri și trase cu urechea. În apropiere se auzeau șoapte. Vocea lui și a ei. Deci întâlnirea din gară fusese un șiretlic pentru a-l îndepărta pe fratele ei! Iată-i, acolo, lângă copacul răsturnat!

Tupilându-se cât putu mai jos, prin iarba plină de rouă, doamna Sparsit se apropie. Se ridică apoi și se ascunse în dosul unui copac, ca Robinson Crusoe pândind atacul sălbaticilor; era atât de aproape, încât dintr-o săritură, și încă nu prea mare, ar fi putut să-i atingă pe amândoi. Harthouse sosise acolo pe ascuns și nu se arătase în casă. Venise călare și probabil trecuse prin câmpurile învecinate, deoarece calul îi era legat la câțiva pași de partea cealaltă a gardului, într-o pășune.

— Dragostea mea, zicea el, ce putem face? Îmi era cu neputință să stau departe de tine când te știam singură.

„Oricât ți-ai înclina capul ca să te faci mai atrăgătoare, eu, una, nu știu, zău, ce văd bărbații la tine când îl ții ridicat, gândi doamna Sparsit. Dar nici prin gând nu-ți trece, «dragostea mea», ai cui ochi te privesc acum! …”

Louisa își plecase într-adevăr capul. Îl îndemna să plece, îi poruncea să plece, dar fără să-și întoarcă ori să-și ridice fața spre el. Totuși, curios lucru, simpatica doamnă ce stătea la pândă n-o văzuse niciodată, de când o știa pe Louisa, atât de liniștită ca în clipa aceea. Mâinile i se odihneau una într-alta, ca ale unei statui, și până și felul ei de a vorbi era potolit.

— Dragă copilă, zise Harthouse (doamna Sparsit văzu încântată că brațul lui o înlănțuia), nu poți îndura prezența mea câteva clipe?

— Nu aici.

— Atunci unde, Louisa?

— Nu aici.

— Dar avem atât de puțin timp de stat împreună și am venit cale atât de lungă! Îmi știi devotamentul și-mi vezi disperarea… Niciodată un sclav mai devotat n-a fost mai prost tratat de stăpâna lui. Mă așteptam la o primire însorită, care să-mi redea viața, și purtarea ta înghețată îmi sfâșie inima.

— E nevoie să mai repet o dată că trebuie să mă lași singură aici?

— Dar trebuie să ne întâlnim, dragă Louisa. Unde să ne întâlnim?

Tresăriră amândoi. Spioana tresări și ea, ca o vinovată, deoarece crezuse că printre copaci se mai afla un spion. Dar nu era decât ploaia, care începu să cadă repede, cu picături grele.

— Să vin peste câteva minute călare spre conac, ca și cum mi-aș închipui cu nevinovăție că stăpânul e acasă și că va fi încântat să mă primească?

— Nu!

— Trebuie să mă supun orbește poruncilor tale nemiloase, dar mă socotesc omul cel mai nenorocit de pe lume, căci am rămas nepăsător față de toate celelalte femei, ca până la urmă să cad cu fruntea în țărână la picioarele celei mai frumoase, celei mai fermecătoare și celei mai neînduplecate dintre ele… Scumpă Louisa, nu pot să plec, sau să te las să pleci, atâta timp cât abuzezi în felul acesta de puterea ta.

Doamna Sparsit îl văzu reținând-o cu brațul care o înlănțuia și îl auzi în aceeași clipă, cu urechea ei lacomă (a doamnei Sparsit), spunându-i cât o iubește și că dorea cu înfocare s-o câștige, riscând tot ce avea în viață. Toate țelurile pe care le urmărise în ultima vreme nu mai aveau niciun preț pe lângă ea; se lepăda de succesul pe care-l avea aproape în mână ca de un noroi ce era în comparație cu dânsa. Urmărirea succesului, dacă prin asta rămânea lângă ea, sau renunțarea, dacă era primejdie ca acest succes să-l îndepărteze, sau fuga, dacă Louisa era gata să-l însoțească, ori taina, dacă ea îi poruncea s-o păstreze, sau altă soartă, sau oricare altă soartă, toate îi erau egale; numai ea să-i rămână credincioasă lui, omului care văzuse cât de părăsită era, căruia îi inspirase de la prima lor întâlnire o admirație, un interes de care nu s-ar fi crezut niciodată în stare, căruia îi dăruise încrederea ei, care îi era credincios și o adora. Doamna Sparsit auzi toate acestea, ba și altele, dar graba lui și a ei, vârtejul răutății sale satisfăcute, teama de a nu fi descoperită, răpăitul din ce în ce mai rapid al ploii dese ce cădea printre frunze, precum și furtuna ce se apropia îi învăluiră mintea ca într-o pâclă deasă, tulbure, pe care n-o putea înlătura; așa că atunci când, în cele din urmă, el trecu peste gard și se îndepărtă călare, ea nu știa bine unde și când aveau să se întâlnească. Își amintea doar că își dăduseră întâlnire tot în aceeași noapte.

Dar unul dintre cei doi mai' era încă acolo, în întunericul din fața ei; și cât timp o va urmări pe Louisa, nu se putea înșela.

„O, «dragostea mea», se gândi doamna Sparsit, nici nu bănuiești ce bună escortă ai!"

Doamna Sparsit o văzu ieșind din pădure și intrând în casă. Ce era de făcut? Ploua acum cu găleata. Ciorapii albi ai doamnei Sparsit aveau mai multe culori, dar verdele predomina; în pantofi îi intraseră tot felul de gunoaie ghimpoase; omizi își agățaseră hamace de fabricație proprie în diferite părți ale rochiei; șuvoaie de apă se prăvăleau de pe boneta și de pe nasul roman. În halul în care era, doamna Sparsit rămase ascunsă printre tufișuri, chibzuind la ce avea de făcut.

Aha, iat-o pe Louisa ieșind din casă! Și-a pus repede pe ea o pelerină, s-a înfășurat cu șalul la iuțeală și o șterge pe furiș… Fuge cu iubitul! Cade de pe ultima treaptă a scării și e înghițită de abis.

Fără să-i pese de ploaie, mergând cu pași grăbiți și hotărâți, Louisa apucă pe o potecă lăturalnică, paralelă cu drumul de trăsură. Doamna Sparsit se luă după ea, ținându-se în umbra copacilor, dar la o mică distanță, deoarece nu era ușor să urmărești o siluetă ce mergea iute prin întunecimea aceea sumbră.

Când Louisa se opri să închidă, fără zgomot, portița lăturalnică, doamna Sparsit se opri și ea. Când Louisa porni mai departe, doamna Sparsit porni și ea. Louisa o luă pe drumul pe care venise doamna Sparsit, părăsi poteca înverzită, traversă drumul pietros și urcă treptele de lemn spre calea ferată. Doamna Sparsit știa că în curând trebuia să treacă un tren spre Coketown și înțelese că prima ei etapă va fi Coketown-ul.

Doamna Sparsit, fiind murată ca un șoarece, nu mai avea nevoie de măsuri excesive de precauție pentru a-și camufla înfățișarea obișnuită; se opri totuși la adăpostul zidului gării, își mototoli șalul dându-i altă formă și-l puse peste bonetă. Astfel deghizată, nu-i mai era teamă că va fi recunoscută când urcă în urma Louisei treptele căii ferate și își plăti biletul într-un birou mic. Louisa aștepta așezată într-un colț. Doamna Sparsit aștepta așezată în celălalt colț. Amândouă ascultau bubuitul puternic al tunetului și ploaia care spăla acoperișul și răpăia pe parapetele arcadelor. Vreo două-trei lămpi fuseseră inundate de ploaie ori stinse de vânt, și astfel amândouă văzură și mai bine cum juca fulgerul în zigzaguri pe șinele de fier.

Criza de tremurături ce zgâlțâia gara și se agrava treptat, dând într-o boală de inimă, vesti trenul. Foc, și abur, și fum, și lumină roșie; un șuierat, un trosnet, un clopot și un strigăt ascuțit. Louisa s-a instalat într-un vagon, doamna Sparsit într-altul; mica gară a rămas o pată pustie în furtună.

Deși dinții îi clănțăneau în gură de umezeală și de frig, doamna Sparsit jubila. Chipul se prăbușise în fundul prăpastiei, și ea avea impresia că acum supraveghează cadavrul. Cum să nu jubileze după ce pregătise cu atâta hărnicie triumful funerar? „Va ajunge la Coketown cu mult înaintea lui, gândi doamna Sparsit, oricât de mult și-ar sili el calul. Unde îl va aștepta? Și unde se vor duce împreună? Răbdare. Vom vedea!”

Ploaia formidabilă pricinui o mulțime de încurcături când trenul se opri la destinație. Jgheaburile și burlanele plesniseră, canalele se revărsaseră, străzile erau sub apă. De îndată ce coborî, doamna Sparsit își întoarse ochii disperați spre trăsurile ce așteptau în fața gării, foarte căutate acum. „Se va urca într-o trăsură, își făcu ea socotelile, și înainte ca eu s-o pot urma într-alta, va fi departe. Chiar cu riscul de-a fi călcată, trebuie să iau numărul trăsurii și să aud ce adresă îi dă birjarului."

Dar doamna Sparsit se înșelase în socotelile ei. Louisa nu se urcă în nicio trăsură, căci plecase imediat pe jos. Ochii ei negri se ațintiră o clipă prea târziu asupra vagonului în care călătorise Louisa. După ce se scurseră câteva minute fără ca portiera vagonului să se deschidă, doamna Sparsit trecu de câteva ori prin fața lui și, nevăzând nimic, se uită înăuntru și-l găsi gol. Udă până la piele, cu apa fleșcăindu-i în pantofi la cea mai mică mișcare, cu un puhoi de ploaie pe chipul ei clasic, cu pălăria ca o smochină putrezită, cu toată îmbrăcămintea prăpădită, cu urmele umede ale tuturor nasturilor, șireturilor și copcilor întipărite pe spatele ei cu rude sus-puse, cu întreaga persoană acoperită de o verdeață puturoasă asemănătoare celei ce se strânge pe gardurile vechi de pe lângă potecile mucegăite, doamnei Sparsit nu-i mai rămase altceva de făcut decât să izbucnească în lacrimi de amărăciune, exclamând: „Am pierdut-o!"

Capitolul XII

PRĂBUȘIRE

Gunoierii naționali, după ce se desfătaseră între ei cu o mulțime de

mici încăierări zgomotoase, se împrăștiaseră, și domnul Gradgrind veni să-și petreacă vacanța acasă.

Stătea și scria în camera unde se afla orologiul îngrozitor de statistic, fără îndoială pentru a dovedi ceva; probabil voia să demonstreze în primul rând că bunul samaritean era un prost economist. Zgomotul ploii nu-l tulbura prea mult, dar îi distrăgea îndeajuns atenția pentru a-l face să ridice din când în când capul, ca și cum aproape ar fi mustrat elementele naturii. Când tuna foarte tare, își arunca privirile spre Coketown, gândindu-se că unele din coșurile înalte ar putea fi lovite de trăsnet.

Pe când tunetul bubuia în depărtare și ploaia se revărsa ca un potop, ușa camerei se deschise. Privind pe după lampa așezată pe masa de lucru, văzu, cu uimire, pe fata lui cea mai mare.

— Louisa!

— Tată, vreau să-ți vorbesc.

— Ce s-a întâmplat? Ce aer straniu ai! Dar, pentru Dumnezeu, spuse domnul Gradgrind, minunându-se din ce în ce mai tare, ai venit până aici înfruntând furtuna asta?

Louisa își pipăi rochia cu mâinile, ca și cum abia acum și-ar fi dat seama că-i udă.

— Da, răspunse ea apoi, descoperindu-și capul.

Și lăsându-și pelerina și gluga să cadă la întâmplare, rămase cu ochii ațintiți la el; era așa de palidă și de ciufulită, așa de îndârjită și de disperată, încât îl sperie.

— Ce este? Te implor, Louisa, spune-mi, ce s-a întâmplat?

Louisa căzu pe un scaun în fața lui și-i puse pe braț mâna înghețată.

— Tată, dumneata m-ai educat din leagăn?

— Da, Louisa.

— Blestemat fie ceasul în care m-am născut pentru asemenea soartă!

El o privi cu neîncredere și spaimă, repetând buimăcit:

— Blestemat fie ceasul? Blestemat fie ceasul?

— Cum de ai putut să-mi dai viață și să-mi răpești toate lucrurile neprețuite care o fac să se ridice deasupra acelei stări ce-i asemenea unei morți conștiente? Unde sunt harurile sufletului meu? Unde sunt

simțămintele inimii mele? Ah, ce-ai făcut, tată, ce-ai făcut cu grădina care ar fi trebuit să înflorească de mult în pustiul nemărginit de aici? zise ea lovindu-și pieptul cu amândouă mâinile. Dacă ar fi fost vreodată aici măcar cenușa ei, și tot m-ar fi scăpat de golul în care se scufundă întreaga mea viață! Nu voiam să spun un asemenea lucru, dar îți amintești, tată, de ultima noastră discuție din camera asta?

— Da, Louisa.

— Vorbele ce mi-au venit acum pe buze mi-ar fi venit pe buze și atunci dacă mi-ai fi întins o mână de ajutor, măcar pentru o clipă. Nu-ți fac nicio vină, tată. Ceea ce n-ai cultivat niciodată în mine n-ai cultivat niciodată nici în tine. Dar, vai! dacă măcar ai fi făcut așa atunci, ori dacă măcar nu te-ai fi ocupat deloc de mine, cu cât mai bună și mai fericită aș fi fost astăzi!

Auzind acele vorbe, după toată grija lui de a o crește, își lăsă capul pe mână și scoase un geamăt adânc.

— Tată, dacă ai fi știut atunci, ultima dată când am fost aici, că luptam împotriva unei porniri lăuntrice de care mă temeam (căci, vai, n-am făcut altceva din copilărie decât să lupt împotriva oricărui imbold firesc ce se înfiripa în mine), dacă ai fi știut că în adâncul sufletului meu lâncezeau sentimente, afecțiuni, înclinări, capabile să se prefacă într-o forță care sfidează toate calculele făcute vreodată de om și care-i tot atât de necunoscută aritmeticii lui ca însuși creatorul, dacă ai fi știut toate astea, tată, m-ai fi dat soțului pe care acum sunt sigură că îl urăsc?

El răspunse:

— Nu, biata mea copilă. Nu.

— Tot m-ai fi osândit la înghețul și ofilirea care m-au înăsprit și m-au distrus? Mi-ai fi răpit, fără a îmbogăți pe nimeni – numai pentru a mări nenorocirea lumii acesteia – acea parte imaterială a vieții mele, primăvara și vara credinței mele, refugiul meu împotriva josniciei și putreziciunii din lucrurile reale ce mă înconjoară, școala la care ar fi trebuit să învăț să fiu umilă și mai încrezătoare în oameni, nădăjduind, în cercul meu strâmt, că pot să-i fac mai buni?

— O, nu, nu! Nu, Louisa!

— Cu toate acestea, tată, să fi fost oarbă cu desăvârșire și să fi trebuit

să-mi dibui drumul numai prin pipăit, cunoscând astfel numai formele și fețele lucrurilor, și dacă aș fi fost liberă să-mi desfășor într-un fel oarecare imaginația ca să le pricep, tot aș fi fost de un milion de ori mai înțeleaptă, mai fericită, mai iubitoare, mai mulțumită, mai nevinovată și mai omenoasă în toate privințele decât sunt acum, cu ochii pe care îi am. Și acum ascultă ce am venit să-ți spun.

Domnul Gradgrind se apropie, oferindu-i sprijin brațul lui. În același timp Louisa se ridică de pe scaun, așa că acum stăteau foarte aproape unul de altul; ea îi puse o mână pe umăr și-l privi drept în ochi.

— Chinuită de o foame și o sete veșnic nepotolite măcar pentru o clipă și de un imbold arzător spre un ținut unde regulile, cifrele și definițiile nu stăpânesc totul, am crescut luptând pas cu pas în tot lungul drumului meu.

— N-am știut niciodată că erai nefericită, copila mea.

— Eu am știut întotdeauna, tată. În lupta asta aproape am izbutit să alung și să înfrâng pe îngerul meu păzitor, prefăcându-l într-un demon. Tot ce am învățat m-a lăsat sfâșiată de îndoieli, fără de nicio credință, disprețuitoare și plină de regrete pentru tot ce n-am învățat. Și singura mea portiță de scăpare, îngrozitoare însă, a fost gândul că viața va trece curând și că nu există nimic în ea care să merite truda și zbuciumul unei lupte.

— La vârstă ta, Louisa… spuse el cu milă.

— La vârstă mea, tată. Și în starea în care mă aflam – pentru că acum îți dezvălui, tată, fără teamă, dar și fără speranță, starea obișnuită de amorțire a sufletului meu, așa cum o știu – mi-ai propus un soț. L-am luat. Nu m-am prefăcut niciodată față de el, ori față de dumneata, că-l iubesc. Știam și eu, știai și dumneata, cum știa și el, că nu l-am iubit niciodată. Nu eram cu totul nepăsătoare, căci speram să-i fac plăcere și să-i fiu folositoare lui Tom. Am făcut acest salt disperat pentru o himeră și am descoperit cu încetul ce nebunie a fost. Țelul vieții mele era să-l înconjur pe Tom cu atenții drăgăstoase; poate că a ajuns să fie așa fiindcă știam atât de bine cum să-l compătimesc. Acum asta nu mai are importanță; doar dacă te-ar putea face să te gândești cu mai multă indulgență la greșelile lui.

În timp ce tatăl o ținea în brațe, ea își puse și cealaltă mână pe umerii lui și, continuând să-l privească drept în ochi, urmă:

— După ce am săvârșit pasul acesta definitiv, căsătorindu-mă, s-a ridicat iar în mine vechea pornire de răzvrătire, luptând împotriva legăturii acesteia cu mai mare îndârjire acum, din pricina tuturor motivelor de nemulțumire ce izvorau din două firi deosebite, pornire care, cât mă privește pe mine, nu mai putea fi stăvilită ori îndrumată de niciun fel de legi generale, până când oamenii nu vor fi în stare să arate anatomistului unde să-și înfigă bisturiul pentru a pătrunde în tainițele sufletului.

— Louisa… spuse el pe un ton rugător, fiindcă își amintea prea bine ce se petrecuse între ei la ultima lor întrevedere.

— Nu-ți aduc învinuiri, tată, nu mă plâng. Pentru altceva am venit aici.

— Ce pot să fac, copila mea? Întreabă-mă ce vrei.

— Ajung și la asta. Tată, soarta mi-a scos apoi în cale o nouă cunoștință; un om cum nu mai întâlnisem niciodată; un om de lume, vesel, rafinat, plăcut, care nu-și dădea aere, mărturisind disprețul pe care i-l inspirau toate lucrurile, un dispreț pe care eu abia îndrăznesc să-l concep, în taină; care m-a convins chiar din primele zile, deși nu știu cum și prin ce mijloace, că mă înțelege, că-mi citește gândurile. N-am putut să-l socotesc mai rău decât mine. Părea că între noi există o mare afinitate. Mă miram numai că-și dădea osteneala, el, care nu ținea la nimic în viață, să țină atât de mult la mine.

— La tine, Louisa?

Poate că tatăl i-ar fi dat instinctiv drumul dacă n-ar fi simțit că o părăsesc puterile și n-ar fi văzut crescând fără încetare, în ochii ce-l priveau, o flacără sălbatică.

— Nu spun nimic despre mijloacele prin care mi-a câștigat încrederea. N-are nicio importanță felul cum mi-a câștigat-o. Dar a câștigat-o. Tot ce știi dumneata despre povestea căsătoriei mele a știut îndată și el tot atât de bine.

Chipul tatălui ei se făcu cenușiu pe când o ținea strâns îmbrățișată.

— N-am făcut altceva mai rău; nu te-am dezonorat. Dar de mă întrebi

dacă l-am iubit, ori dacă îl iubesc, îți răspund sincer, tată, că s-ar putea să fie așa. Dar nu știu.

Își luă brusc amândouă mâinile de pe umerii lui, apăsându-și cu ele inima, în timp ce pe chipu-i, ce nu mai semăna cu al ei, și în întreg trupu-i, încordat în hotărârea de a sfârși, cu o ultimă sforțare, ce mai avea de spus, se dezlănțuiră simțămintele înăbușite atâta amar de vreme.

— În noaptea asta a venit la mine, soțul meu fiind plecat, și mi-a mărturisit dragostea lui. În clipa de față mă așteaptă, căci n-am putut scăpa prin alt mijloc de prezența lui. Nu știu dacă am păreri de rău, nu știu dacă mi-e rușine, nu știu dacă mă simt înjosită. Nu știu decât că filosofia și învățătura dumitale nu mă pot salva. Da, tată, m-ai adus aici. Acum scapă-mă prin vreun alt mijloc.

Tatăl își strânse la timp îmbrățișarea pentru a o opri să se prăbușească pe podea, dar ea strigă cu un glas înfiorător:

— Dacă mă ții, mor! Lasă-mă să cad la pământ!

O lăsă atunci jos, apoi privi la mândria inimii sale și la triumful sistemului său zăcându-i, grămadă neînsuflețită, la picioare.

CARTEA A TREIA • STRÂNGEREA ROADELOR

Capitolul I

ALT LUCRU FOLOSITOR

Louisa se trezi din toropeală și, ridicându-și cu greu pleoapele, se văzu în patul și în camera ei de altădată. Întâi i se păru că toate câte i se întâmplaseră din vremea când lucrurile acestea îi erau familiare și până acum nu erau decât umbrele unui vis; treptat, însă, pe măsură ce obiectele înconjurătoare îi apăreau mai reale în fața ochilor, întâmplările deveneau și ele tot mai reale în mintea ei.

Capul îi era greu și o durea că abia și-l putea mișca, avea ochii obosiți, dureroși și se simțea foarte slăbită. Era atât de copleșită de o ciudată și apatică indiferență, încât abia după câtva timp băgă de seamă prezența în cameră a surorii ei mai mici. Chiar după ce privirile lor se întâlniră și copila se apropie de pat, Louisa mai rămase câteva clipe privind-o în tăcere, lăsând-o pe Jane să-i ia sfioasă mâna moale într-a ei, înainte de-a o întreba:

— Când am fost adusă aici, în cameră?

— Astă-noapte, Louisa.

— Cine m-a adus?

— Sissy, cred.

— Și de ce crezi asta?

— Fiindcă azi-dimineață am găsit-o aici. N-a venit la patul meu să mă trezească, așa cum face de obicei, și m-am dus s-o caut. Nu era nici în odaia ei, și atunci am căutat-o prin toată casa, până ce am găsit-o aici, îngrijindu-te și răcorindu-ți fruntea. Vrei să-l vezi pe tata? Sissy mi-a spus că trebuie să-l înștiințez când te trezești.

— Ce luminos chip ai, Jane! zise Louisa în timp ce sora ei mai mică se apleca, tot sfioasă, s-o sărute.

— Da? Părerea ta mă bucură. Sunt sigură că asta se datorează numai lui Sissy.

Brațul pe care Louisa începuse să i-l petreacă pe după gât căzu moale în jos.

— Poți să-l înștiințezi pe tata, dacă vrei. Apoi, oprind-o o clipă, o întrebă: Tu mi-ai aranjat camera așa de frumos și ai făcut-o așa de

primitoare?

— A, nu, Louisa. Am găsit-o aranjată când am venit. Era…

Louisa se întoarse pe pernă și nu mai auzi nimic. După ce sora ei plecă, își întoarse iar capul și rămase așa culcată, cu fața spre ușă, până ce o văzu deschizându-se și pe tatăl ei intrând.

Domnul Gradgrind arăta obosit și îngrijorat, și mâna lui, de obicei sigură, tremură acum într-a ei. Se așeză lângă pat și o întrebă afectuos cum se simte, îndemnând-o stăruitor să stea liniștită, după tot zbuciumul și furtuna pe care le înfruntase noaptea trecută. Vorbea cu voce îndulcită și tulburată, cu totul deosebită de tonul lui dictatorial obișnuit, ba de multe ori nu găsea cuvintele.

— Dragă Louisa… Sărmană copilă… Era atât de încurcat, încât trebui să se oprească. Încercă iar: Nefericita mea fetiță… Îi venea atât de greu să continue, că o luă iar de la început: Ar fi zadarnic, Louisa, să încerc a-ți arăta cât de copleșit am fost și sunt de cele ce am aflat în noaptea trecută. Pământul pe care stau a început să-mi fugă de sub picioare. Singurul meu punct de sprijin, a cărui trăinicie părea și pare încă cu neputință de pus la îndoială, a cedat într-o clipă. Sunt uluit de această descoperire. Spun asta fără niciun gând egoist, dar găsesc că lovitura pe care am primit-o astă-noapte este într-adevăr foarte grea.

În această privință Louisa nu-l putea consola cu nimic, deoarece de acea stâncă se izbise întreaga-i viață, și acum naufragiase.

— Nu vreau să afirm, Louisa, că dacă, datorită unei întâmplări fericite, mi-ai fi mărturisit adevărul mai demult ar fi fost mai bine pentru amândoi, atât pentru liniștea ta, cât și pentru a mea, deoarece îmi dau seama că sistemul meu nu îngăduia să îndemn pe cineva la astfel de confidențe. După ce m-am convins că sistemul – da, sistemul meu era bun, l-am aplicat cu strictețe, și acum trebuie să suport urmările eșecurilor lui. Un singur lucru te rog, copila mea cea mai dragă, să fii încredințată: aveam convingerea că fac bine.

Vorbea cu sinceritate și, să fim drepți, fusese de bună-credință. Măsurând adâncuri fără fund cu rigla lui meschină și împleticindu-se prin univers cu picioarele înțepenite ale compasurilor lui ruginite, intenționase să facă lucruri mari. Cu sfera redusă a cunoștințelor sale, se

poticnise la tot pasul și nimicise florile existenței cu o perseverență mai mare decât cea a numeroaselor personalități gălăgioase cu care era în relații.

— Sunt pe deplin convinsă de cele ce-mi spui, tată. Știu că am fost copilul dumitale preferat. Știu că ai avut intenția să mă faci fericită. Nu ți-am făcut niciodată reproșuri și nici n-am să-ți fac vreodată.

Îi întinse mâna, și el i-o reținu într-a lui.

— Draga mea, am stat toată noaptea la masa mea de lucru gândindu-mă neîncetat la întrevederea noastră penibilă și dureroasă. Când mă gândesc la caracterul tău, când mă gândesc că ani de zile mi-ai ascuns lucrurile pe care le cunosc abia de câteva ceasuri, când mă gândesc cât de crude au fost împrejurările care te-au silit în cele din urmă la acest pas, ajung la concluzia că nu mai pot avea de loc încredere în mine.

Ar fi putut spune mai mult decât spusese văzând chipul ce-l privea în clipa aceea și, poate, de fapt, spuse mai mult când îi ridică încet cu mâna părul ce i se răspândise pe frunte. Astfel de gesturi, care la alți oameni sunt neînsemnate, la el erau foarte semnificative, și Louisa le primi ca pe niște cuvinte de pocăință.

— Dar dacă am motive să mă îndoiesc de mine însumi pentru trecut, Louisa, spuse domnul Gradgrind încet, cu șovăială și apăsat de un simțământ de jalnică neputință, am de ce mă îndoi și pentru prezent, și pentru viitor. Și ca să-ți vorbesc fără nicio rezervă, mă și îndoiesc. Astăzi nu mai sunt deloc convins, deși abia ieri gândeam cu totul altfel, că merit încrederea pe care mi-o acorzi, că știu cum să răspund la apelul ce mi l-ai adresat întorcându-te acasă și că posed acel instinct (admițând acum că ar exista asemenea însușire) care să-mi arate cum să te ajut și să te îndrumez pe calea cea bună.

Louisa se întoarse pe pernă și stătu cu fața pe braț, astfel ca el să n-o poată vedea. Deși violența și mânia i se potoliseră, totuși nu plângea. Iar tatăl se arăta schimbat în așa măsură, încât acum ar fi fost mulțumit s-o vadă plângând.

— Unii susțin, urmă el tot cu glas șovăitor, că există o înțelepciune a capului și o înțelepciune a inimii. N-am crezut-o niciodată, dar, după cum am spus, acum nu mai am încredere în mine. Credeam că

înțelepciunea capului e suficientă. Dar s-ar putea să nu fie; cum aș mai putea îndrăzni în dimineața asta să afirm așa ceva? Dar dacă eu, Louisa, am neglijat cealaltă înțelepciune, care ar putea fi tocmai instinctul trebuincios…

Făcuse presupunerea aceasta cu multă îndoială, parcă nici acum nu voia s-o admită cu totul. Louisa nu răspunse nimic; stătea întinsă pe pat în fața lui, încă pe jumătate dezbrăcată, aproape la fel cum o văzuse întinsă pe jos în noaptea trecută.

— Louisa, și mâna i se odihni din nou pe părul ei, în ultima vreme am lipsit foarte mult de acasă, draga mea, și cu toate că educația surorii tale a fost îndrumată conform sistemului – părea cuprins de fiecare dată de o mare silă când trebuia să pronunțe cuvântul acesta – a fost inevitabil modificată de unele asocieri zilnice pe care le-a putut face de la o vârstă foarte fragedă. Acum te întreb, ca un neștiutor, fata mea, socoți că a fost spre binele ei?

— Tată, răspunse Louisa fără să se miște, dacă în inima ei tânără s-a trezit vreo armonie, care în inima mea a rămas mută până s-a prefăcut într-o disonanță, să mulțumească cerului pentru asta și să-și urmeze calea ei, mai fericită, socotind drept cea mai mare binefacere că n-a mers pe calea mea.

— Ah, copilă dragă, copilă scumpă! rosti el deznădăjduit, cât de nenorocit sunt că te văd așa! La ce-mi folosește că nu-mi faci reproșuri, dacă eu însumi îmi fac reproșuri atât de amare?! Își plecă apoi capul și-i spuse cu glas scăzut: Mi-e teamă că aici în casă s-a schimbat ceva încetul cu încetul numai datorită dragostei și recunoștinței, și ceea ce capul n-a îndeplinit și nu putea îndeplini a îndeplinit pe nesimțite inima. Crezi că e așa?

Louisa nu răspunse.

— Nu sunt atât de mândru încât să nu recunosc, Louisa. Dar altfel cum aș mai putea fi trufaș când te am în fața ochilor? Să fie așa? Să fie așa, draga mea?

O mai privi încă o dată, cum zăcea acolo azvârlită ca de un naufragiu, și părăsi camera fără a mai rosti o vorbă. Nu mult după plecarea lui, Louisa auzi un pas ușor la ușă și înțelese că cineva se afla lângă patul ei.

Nu-și ridică privirea. La gândul că suferința ei va fi văzută și că acea privire involuntară, care o supărase atât de mult pe vremuri, va avea acum o deplină justificare fu cuprinsă de o mânie surdă, arzând mocnit, ca un foc primejdios.

Orice forță comprimată sfarmă și distruge. Aerul, care ar fi dătător de viață pentru pământ, apa, care l-ar îmbogăți, și căldura, care l-ar face să dea rod, îl sfarmă când sunt încătușate. Tot astfel, în inima ei, cele mai bune însușiri pe care le avea, fiind timp îndelungat înăbușite, se împietriseră, prefăcându-se într-un bloc ce se ridica împotriva unui prieten.

Din fericire, simți atunci o atingere ușoară pe gât și pricepu că cea care venise o credea adormită. Mâna mângâietoare nu-i răscolea supărarea. Poate să rămână acolo. Poate să rămână.

Mâna rămase acolo încălzind și trezind la viață o mulțime de gânduri mai blânde, și Louisa avu o clipă de tihnă. Pe când liniștea și gândul că e astfel vegheată o mai potoleau, câteva lacrimi își făcură loc în ochii ei. Un obraz îi atinse obrazul și simți că și pe acel obraz erau lacrimi și ea este pricina lor.

Când Louisa se prefăcu că se trezește și se ridică, Sissy se îndepărtă și rămase liniștită lângă pat.

— Sper că nu te-am tulburat. Am venit să te întreb dacă îmi dai voie să stau cu dumneata.

— De ce ai sta cu mine? Sora mea are să-ți ducă lipsa. Ești totul pentru ea.

— Crezi? răspunse Sissy clătinând din cap. Aș vrea să însemn ceva și pentru dumneata, dacă aș putea.

— Ce anume? o întrebă Louisa aproape cu asprime.

— Ceea ce îți lipsește mai mult, dacă aș fi în stare. În orice caz, aș vrea să încerc măcar pe cât e cu putință. Și oricât de greu ar fi, nu voi osteni niciodată încercând. Îmi dai voie?

— Tata te-a trimis să mă întrebi?

— Nu, răspunse Sissy. Mi-a spus că acum pot să intru, dar azi-dimineață m-a trimis afară din cameră; sau, în sfârșit… șovăi și se opri.

— Sau, în sfârșit ce? întrebă Louisa privind-o cercetător.

— Am socotit eu singură că-i mai bine să plec, deoarece mă îndoiam că-ți face plăcere să mă găsești aici.

— Oare te-am urât întotdeauna atât de mult?

— Sper că nu căci eu te-am iubit întotdeauna și am dorit întotdeauna s-o știi. Dacă te-ai schimbat întrucâtva față de mine cu puțin înainte de-a părăsi casa, asta nu m-a mirat. Știai atât de multe lucruri, în timp ce eu știam atât de puține… și, de altfel, era și firesc, deoarece plecai printre alți prieteni, așa că n-aveam de ce mă plânge, și n-am fost deloc jignită.

Fața i se îmbujoră în timp ce vorbea repede și cu sfială. Louisa înțelese că se prefăcea din dragoste, și inima i se strânse.

— Îmi dai voie să încerc? întrebă Sissy prinzând curaj și ridicând mâna către gâtul care pe nesimțite se apleca spre dânsa.

Louisa opri mâna care peste o clipă ar fi îmbrățișat-o și, reținând-o într-a ei, răspunse:

— Mai întâi de toate, Sissy, mă cunoști tu cum sunt? Află că sunt atât de mândră și de înăsprită, atât de dezorientată și de tulburată, atât de revoltată și de nedreaptă cu ceilalți și cu mine însămi, încât în mine totul e furtună, întunecime și răutate. Asta nu te înspăimântă?

— Nu.

— Sunt așa de nenorocită, și tot ce m-ar fi putut face altfel e acum atât de irosit, încât dacă în clipa de față n-aș fi așa de savantă cum mă crezi tu, ci aș fi cu totul lipsită de învățătură și ar trebui să încep a-mi însuși cele mai simple adevăruri, tot n-aș avea o mai amarnică nevoie decât am acum de o călăuză către pace, mulțumire, cinste și toate celelalte bunuri de care sunt cu desăvârșire lipsită. Asta nu te înspăimântă?

— Nu.

Afecțiunea curată, atât de curajoasă, și exaltarea vechiului ei devotament o făceau pe fata părăsită de odinioară să strălucească asemenea unei dulci lumini asupra întunericului tovarășei ei.

Louisa îi ridică mâna așa fel ca să-i poată înlănțui gâtul și să se îmbrățișeze, apoi căzu în genunchi și, agățându-se de fata saltimbancului, ridică ochii spre ea aproape cu venerație.

— Iartă-mă, plânge-mă, ajută-mă! Fie-ți milă de cumplitul gol al sufletului meu și lasă-mă să-mi pun capul pe inima ta iubitoare.

— Da, pune-l aici! hohoti Sissy. Pune-l aici, scumpa mea!

Capitolul II

FOARTE RIDICOL

Domnul James Harthouse petrecu toată noaptea și ziua următoare într-o asemenea stare de agitație, încât lumea elegantă, chiar privindu-l prin cel mai bun monoclu, cu greu ar fi recunoscut, în perioada aceasta de nebunie, pe Jem, fratele onorabilului și glumețului membru al Parlamentului. Într-adevăr, era foarte agitat. De multe ori vorbea cu o însuflețire ce amintea tonul vulgar al muritorului de rând. Se învârtea de colo până colo fără niciun motiv, ca un om cu totul zăpăcit. Călărea ca un tâlhar de drumul mare. Într-un cuvânt, era așa de plictisit de situația în care se afla, încât uită cu desăvârșire să fie plictisit după regulile prescrise de arbitrii manierelor elegante.

După ce în toiul furtunii își gonise calul spre Coketown, ca și cum orașul ar fi fost la doi pași, aștept treaz toată noaptea; din când în când trăgea clopoțelul cu o furie sălbatică și învinuia pe portarul de noapte că ar fi reținut scrisori sau comunicări care cu siguranță i-au fost încredințate, cerând înmânarea lor imediată. Veniră zorile, veni dimineața, veni ziua, și nevenind odată cu ele nicio comunicare sau scrisoare, plecă spre conac. Acolo i se răspunse că domnul Bounderby

lipsește, iar doamna Bounderby e în oraș. Plecase pe neașteptate în seara trecută. Nici măcar nu se știuse că e plecată până la primirea unei comunicări ce vestea pe cei de acasă să nu-i aștepte deocamdată întoarcerea.

Astfel stând lucrurile, nu-i rămânea altceva de făcut decât s-o urmeze în oraș. Se duse la casa din oraș. Doamna Bounderby nu era acolo. Trecu pe la bancă. Domnul Bounderby – plecat; doamna Sparsit – plecată. Doamna Sparsit plecată? Cine putuse fi la asemenea ananghie încât să aibă nevoie de tovărășia acelei zgripțuroaice?

— Habar n-am, zise Tom, care avea motivele lui să fie îngrijorat de lipsa doamnei. A plecat undeva azi-dimineață în zori. Întotdeauna a fost foarte misterioasă; nu pot s-o sufăr! Și nici pe individul acela albicios; veșnic urmărește pe cineva cu ochii lui care clipesc într-una.

— Unde-ai fost astă-noapte, Tom?

— Unde-am fost astă-noapte? zise Tom. Știi că-mi place! Te-am așteptat, domnule Harthouse, până ce a început să-i toarne o ploaie cum n-am mai văzut în viața mea! Unde-am fost! Mai bine spune-mi unde-ai fost dumneata?

— N-am putut veni, am fost… reținut.

— Reținut! mormăi Tom. Atunci amândoi am fost reținuți. Eu am fost reținut pentru că te-am așteptat până ce am pierdut toate trenurile, afară de cel poștal. Plăcut ar mai fi fost să plec cu el pe o noapte ca aia și să fiu silit să merg numai prin băltoace ca să ajung acasă. Până la urmă a trebuit să dorm în oraș.

— Unde?

— Cum unde? În patul meu, acasă la Bounderby.

— Ai văzut-o pe sora dumitale?

— Cum naiba puteam s-o văd, răspunse Tom căscând ochii la el, când era la cincisprezece mile depărtare?

Blestemând replicile repezite ale tânărului *gentleman*, pentru care avea o prietenie atât de sinceră, domnul Harthouse puse capăt întrevederii cât mai puțin ceremonios cu putință, întrebându-se pentru a suta oară ce-or fi însemnând toate astea! Un singur lucru era limpede pentru el: fie că Louisa se afla ori nu în oraș, fie că procedase prea grăbit cu o ființă atât

de greu de înțeles, fie că ea își pierduse curajul, fie că totul fusese descoperit, că se ivise vreo piedică ori exista vreo neînțelegere inexplicabilă deocamdată, el trebuia să rămână și să înfrunte soarta, oricare ar fi fost. Hotelul unde se știa că locuiește de când fusese surghiunit în ținutul acesta înnegrit era priponul de care trebuia să rămână legat. Cât privește restul, ce va fi va fi!

„Deci, fie că aștept o provocare ori o întâlnire, mustrările pocăitei ori o trântă improvizată, după moda din Lancashire, cu prietenul meu Bounderby (așa cum se arată lucrurile în clipa de față te poți aștepta la orice), voi lua masa, își spuse domnul James Harthouse. Bounderby are avantaj la greutate, și dacă-i vorba să ajungem la o explicație după moda englezească, atunci e mai bine să fiu în formă."

De aceea trase clopoțelul și, trântindu-se molatic pe o canapea, comandă ceva de mâncare pentru ora 6, și să nu lipsească biftecul. În așteptare, își petrecu timpul cât putu mai bine. Nu prea bine, căci continua să fie cât se poate de nedumerit și, pe măsură ce timpul trecea fără să se ivească niciun fel de explicație, nedumerirea lui creștea în progresie geometrică.

Totuși, privea lucrurile cu sânge rece, pe cât e îngăduit de firea omenească, și se amuză chiar în câteva rânduri la năstrușnica idee că ar fi bine să se antreneze în vederea luptei.

„N-ar fi rău, își zicea el la un moment dat căscând, să dau omului de serviciu cinci șilingi ca să-l pun la podea." Și mai târziu îi veni gândul: „Ce-ar fi să tocmesc cu ora un flăcău de vreo optzeci, nouăzeci de kilograme?"

Dar glumele astea nu-i schimbară după-amiaza și nici așteptarea; și, la drept vorbind, amândouă se scurseră îngrozitor de greu.

Îi fu cu neputință, chiar înainte de masă, să nu facă plimbări nesfârșite de-a lungul motivelor covorului, să nu se uite pe fereastră, să nu asculte la ușă pașii de afară și să nu se înfierbânte când vreun pas se apropia întâmplător de camera lui. Dar după-masă, când ziua se prefăcu în amurg și amurgul în noapte, iar el continuă să rămână fără nicio veste, începu să se simtă, după cum se exprimă el, „torturat de chinurile lente ale inchiziției". Totuși, credincios mai departe convingerii că numai

nepăsarea e adevărată dovadă de bună-creștere (singura convingere pe care o avea), profită de criza aceea pentru a porunci să i se aducă lumânări și un ziar.

De vreo jumătate de oră se căznea zadarnic să citească ziarul, când își făcu apariția ospătarul, spunându-i pe un ton misterios și jenat:

— Vă rog să mă iertați, domnule, sunteți căutat.

Amintindu-și vag că în felul acesta se adresa de obicei poliția escrocilor, domnul Harthouse se răsti indignat la ospătar, întrebându-l ce dracu voia să spuie prin „căutat"?

— Iertați-mă, domnule, afară e o doamnă tânără, care dorește să vă vadă.

— Afară? Unde?

— După ușa asta, domnule.

După ce-l expedie pe ospătar la personajul mai sus amintit, fiindcă era un neghiob ce merita să ajungă la acea destinație, domnul Harthouse se năpusti pe coridor.

Acolo se afla o femeie tânără pe care n-o mai văzuse niciodată. Simplu îmbrăcată, foarte liniștită, foarte drăguță. În timp ce o conducea în cameră și îi oferea un scaun, observă la lumina lumânărilor că era chiar mai drăguță decât crezuse la început. Fața ei nevinovată și tinerească avea o expresie neobișnuit de plăcută. Nu se temea de el, nu era deloc tulburată și părea că mintea îi e preocupată numai de țelul vizitei, că punea acest gând mai presus decât persoana ei.

— Vorbesc cu domnul Harthouse? întrebă ea când rămaseră singuri.

— Cu domnul Harthouse; și în gândul lui adăugă: „Și îi vorbești cu ochii cei mai încrezători pe care i-am văzut în viața mea și cu vocea cea mai convingătoare (deși atât de calmă) pe care am auzit-o vreodată".

— Deși nu știu – și într-adevăr nu știu, domnule – la ce vă obligă onoarea de *gentleman* în alte chestiuni, spuse Sissy (lui Harthouse tot sângele îi năvăli în obraji când ea începu cu aceste cuvinte), sunt convinsă că pot avea încredere în ea ca să păstrați secretă vizita mea și să nu destăinuiți nimănui cele ce am să vă spun. Firește, mă voi încrede în ea dacă dumneavoastră mă asigurați că pot avea încredere.

— Vă asigur că puteți avea încredere.

— Sunt tânără, după cum vedeți; sunt singură, după cum vedeți. Am venit la dumneavoastră, domnule, neavând alt sfat sau încurajare decât propria mea speranță.

„Dar care-i foarte puternică, gândi Harthouse, observând privirea ochilor ce se ridicaseră pentru o clipă spre el. Foarte ciudată introducere; nu văd unde vrea să ajungă", urmă el tot în gând.

— Cred că ați ghicit de cine m-am despărțit înainte de a veni aici, zise Sissy.

— În ultimele douăzeci și patru de ore – care mi s-au părut tot atâția ani – am fost peste măsură de îngrijorat și neliniștit, răspunse el, din pricina unei doamne. Speranța pe care îndrăznesc s-o nutresc, că dumneata vii din partea acelei doamne, este îndreptățită, cred.

— Am părăsit-o acum o oră.

— Unde e?…

— La tatăl ei.

Chipul domnului Harthouse se lungi, cu tot sângele lui rece, și nedumerirea îi crescu.

„Atunci nu văd deloc unde o să ajungem", gândi el.

— A venit acolo, în grabă, noaptea trecută. A sosit foarte tulburată și a zăcut în nesimțire toată noaptea. Locuiesc în aceeași casă și am stat lângă dânsa. Puteți fi sigur, domnule, că n-o s-o mai vedeți niciodată cât veți trăi.

Domnul Harthouse oftă adânc și făcu descoperirea că dacă s-a găsit vreodată cineva în situația de a nu ști ce să spună, atunci, fără de îndoială, el era omul acela! Copilăreasca nevinovăție cu care îi vorbea vizitatoarea, modesta ei îndrăzneală, sinceritatea lipsită de orice fel de artificiu, totala uitare de sine ce se vădea din calma energie cu care-și urmărea țelul ce-o adusese acolo, toate acestea, împreună cu încrederea în făgăduiala dată de el cu ușurință – și pentru asta se rușina în sinea lui – formau un tot față de care se simțea atât de lipsit de experiență și împotriva căruia știa că toate armele lui obișnuite nu vor avea nicio putere, încât nu găsi niciun cuvânt să se apere.

În cele din urmă spuse:

— O veste atât de neașteptată, rostită cu atâta curaj și de asemenea

buze, este într-adevăr cât se poate de tulburătoare. Îmi dați voie să vă întreb dacă doamna despre care vorbim v-a însărcinat să-mi transmiteți știrea aceasta, menită să-mi spulbere orice nădejde?

— Nu mi-a dat nicio însărcinare.

— Omul care se îneacă se agață și de un pai. Scuzați-mă dacă vă spun că, fără a vă nesocoti părerile și fără a vă pune la îndoială sinceritatea, mă agăț de credința că mai există o speranță să nu fiu condamnat pentru tot restul vieții mele la un exil ce m-ar lipsi de prezența acelei doamne.

— Nu există nicio speranță. Primul scop al vizitei mele, domnule, este să vă conving că trebuie să aveți mai puține speranțe de a-i mai vorbi vreodată decât ați avea dacă s-ar fi întâmplat să moară aseară, în clipa când a trecut pragul casei părintești.

— Să fiu convins? Dar dacă nu pot… sau dacă dintr-o slăbiciune a mea m-aș încăpățâna… și n-aș vrea să cred că…

— Și totuși e adevărat. Nu mai există nicio speranță.

James Harthouse o privi cu un zâmbet neîncrezător pe buze; dar gândul ei privea undeva, dincolo de el, și zâmbetul se pierdu în neant.

Harthouse își mușcă buzele și chibzui un timp.

— Ei, dacă din nefericire se va dovedi, zise el, după ce mă voi fi silit să fac tot ce-mi stă în putință pentru a mă asigura că am ajuns într-adevăr în situația disperată de a fi surghiunit pe vecie, atunci nu voi fi prigonitorul acelei doamne. Dar parcă spuneați că n-aveți nicio misiune din partea ei?

— N-am decât misiunea dragostei pe care i-o port și a dragostei pe care mi-o poartă. Și nu sunt îndreptățită să vorbesc astfel decât pentru că am stat cu dânsa de când a venit acasă, pentru că mi s-a destăinuit și pentru că știu unele lucruri despre firea și despre căsătoria ei. O, domnule Harthouse, cred că și dumneavoastră v-ați folosit de dreptul acesta pe care mi-l iau eu acum!

Reproșul acela pasionat îl atinse în locul gol unde ar fi trebuit să-i fie inima, acel cuib de ouă părăsite unde ar fi trăit păsările cerului dacă n-ar fi fost izgonite de nepăsare.

— Nu sunt ceea ce se numește un individ moral, zise el, și n-am căutat niciodată să trec drept un individ cu caracter moral. Sunt, dimpotrivă, cât se poate de imoral; cu toate astea, dacă am pricinuit vreo supărare

doamnei despre care vorbim acum, ori dacă din nenorocire am compromis-o în vreun fel oarecare, ori dacă m-am făcut vinovat vădind față de ea sentimente ce nu se prea potrivesc… de fapt… cu ideea unui cămin, dacă am profitat de faptul că tatăl ei este o mașină, sau că fratele ei e o secătură, sau că bărbatul ei e un urs, îngăduiți-mi, vă rog, să vă asigur că n-am avut intenții într-adevăr urâte, ci am alunecat de pe o treaptă pe alta cu o ușurință atât de diabolică, încât n-am bănuit o clipă că tabla de materii era atât de lungă până ce n-am început s-o răsfoiesc. Abia acum descopăr, încheie Harthouse, că de fapt ar trebui să cuprindă mai multe volume.

Deși rostise cuvintele pe un ton ușuratic, de astă dată tonul lui păru poleirea conștientă a unei suprafețe urâte. Rămase tăcut o clipă, apoi urmă cu mai multă stăpânire de sine, deși se mai iveau unele urme de supărare și dezamăgire pe care poleirea nu le putuse acoperi.

— După cele ce mi s-au înfățișat chiar acum, în așa fel încât nu mă mai pot îndoi de adevărul lor – cred că din nicio altă sursă nu le-aș fi acceptat cu atâta ușurință – mă simt obligat să vă spun, deoarece v-a fost dăruită încrederea de care mi-ați pomenit, că nu pot renunța la gândul unei posibilități (oricât de neașteptată ar fi ea) de a o mai vedea pe doamna despre care e vorba. Numai eu port vina că lucrurile au ajuns atât de departe și… și nu pot spune, adăugă el, cam slab inspirat pentru o perorație finală, că am vreo speranță temeinică să devin cândva un individ moral, ori voi ajunge să cred că poate exista pe lumea asta vreun soi de individ moral.

Chipul lui Sissy arăta destul de limpede că misiunea ei nu era terminată.

— Mi-ați vorbit, reîncepu Harthouse, în timp ce Sissy își ridică din nou privirile spre el, despre un prim scop. Mă pot deci aștepta să fie menționat și al doilea?

— Da.

— Sunteți atât de bună să mi-l spuneți?

— Domnule Harthouse – răspunse Sissy cu un amestec de blândețe și energie care-l dezarma cu totul și cu o încredere naivă că el se simte obligat să facă tot ce i-ar cere, ceea ce îl punea într-o ciudată stare de

inferioritate – nu vă rămâne decât o singură posibilitate de a vă repara greșeala: să plecați imediat de aici, și pentru totdeauna. Sunt convinsă că nu puteți îndrepta în alt chip răul și suferința ce le-ați pricinuit. Sunt convinsă că este singura compensație pe care o puteți aduce. Nu spun că e mult, ori că e destul; totuși, este ceva, și-i necesar. De aceea, fără alt drept decât acela pe care vi l-am arătat și iară ca altcineva în afară de noi doi să știe, vă cer să părăsiți la noapte orașul, făgăduind că n-o să vă mai întoarceți niciodată.

Dacă ar fi încercat să se impună altfel decât prin credința-i sinceră în adevărul și dreptatea cauzei pe care o apăra, dacă ar fi trădat vreo urmă de îndoială sau nehotărâre, ori dacă ar fi arătat, cu cele mai bune intenții, vreo rezervă ori vreo prefăcătorie, dacă s-ar fi arătat sau s-ar fi simțit cât de puțin impresionată de situația lui ridicolă, de uimirea, ori de protestele lui, Harthouse le-ar fi folosit ca arme împotriva ei; dar mai degrabă ar fi reușit să schimbe cerul senin uitându-se cu uimire la el decât s-o poată tulbura pe dânsa.

— Dar vă dați seama, o întrebă el foarte încurcat, cât de mult îmi cereți? Probabil știți că mă aflu aici pentru anumite treburi publice, destul de absurde în sine, dar în care m-am angajat dându-mi cuvântul și pentru care se presupune că sunt în stare să mă arunc în foc? Probabil că nu știați, dar vă asigur că ăsta-i adevărul.

Adevăr ori nu, asupra lui Sissy nu avu niciun efect.

— Și apoi, zise șovăielnic Harthouse, plimbându-se prin cameră, este nemaipomenit de absurd! Înseamnă să se acopere cineva pe vecie de ridicol, ca după ce s-a zbătut pentru oamenii aceștia, să dea acum îndărăt într-un chip atât de inexplicabil.

— Sunt convinsă, repetă Sissy, că numai în felul acesta vă puteți repara greșeala, domnule. Nici n-aș fi venit aici dacă n-aș fi fost așa de sigură.

Harthouse îi aruncă o privire și începu să se plimbe din nou prin cameră.

— Pe cuvântul meu că nu știu ce să mai spun! E nemaipomenit de absurd!

Venise acum rândul lui Harthouse să pretindă păstrarea tainei.

— În cazul când aș ajunge să fac un lucru atât de ridicol, spuse el,

oprindu-se din nou și rezemându-se de cămin, l-aș face numai dacă mi-ați făgădui cea mai desăvârșită discreție.

— Eu voi avea încredere în dumneavoastră, domnule, răspunse Sissy; aveți și dumneavoastră încredere în mine.

Fiindcă tocmai stătea rezemat de cămin, Harthouse își aminti de noaptea când secătura fusese la el. Era același cămin, dar avea impresia că în noaptea asta secătura e el. Nu găsea niciun fel de ieșire.

— Cred că nimeni nu s-a pomenit vreodată într-o situație mai ridicolă, spuse; după ce privi în sus, apoi în jos, râse, se încruntă și se plimbă încolo și încoace. Dar nu văd nicio ieșire. Ce va fi va fi! Și cred că ASTA va fi! Trebuie s-o șterg de aici, îmi închipui… pe scurt, vă promit că așa am să fac.

Sissy se ridică. Rezultatul n-o surprindea, dar era fericită că-l obținuse, și fața îi strălucea de bucurie.

— Îngăduiți-mi să vă spun, urmă domnul James Harthouse, că mă îndoiesc dacă alt ambasador sau ambasadoare mi s-ar fi putut adresa cu același succes. Și pe lângă că am fost pus într-o situație foarte ridicolă, trebuie să mă consider învins pe toată linia. Vreți să-mi faceți favoarea să-mi spuneți numele dușmanului meu, ca să mi-l pot reaminti?

— Numele MEU? se miră ambasadoarea.

— Singurul nume pe care țin să-l cunosc în noaptea asta.

— Sissy Jupe.

— Iertați-mi curiozitatea înainte de despărțire: rudă de-a familiei?

— Nu sunt decât o fată săracă, răspunse Sissy. Împrejurările m-au despărțit de tatăl meu… care era saltimbanc, și am fost luată de milă de domnul Gradgrind. De atunci trăiesc în casa lui.

Sissy plecase.

Atât mai lipsea ca învingerea să fie completă, își spuse c-un aer de resemnare domnul Harthouse, lăsându-se să cadă pe canapea, după ce rămăsese câteva clipe împietrit. Acum înfrângerea poate fi considerată o operă desăvârșită. O fată săracă… un saltimbanc… James Harthouse făcut praf… James Harthouse, o mare piramidă a înfrângerii. Atâta tot!

Marea piramidă îi dădu ideea să plece în susul Nilului. Luă îndată o pană și scrise fratelui său următorul bilet (în hieroglife potrivite

subiectului):

„Dragă Jack,

Am sfârșit-o cu Coketown-ul. M-a plictisit de moarte localitatea și vreau să «încerc» acum cămilele.

Cu drag, Jem”

Trase clopoțelul.

— Trimite-mi-l pe servitorul meu.

— S-a culcat, domnule.

— Spune-i să se scoale și să facă bagajele.

Mai scrise încă două bilete. Unul domnului Bounderby, prin care îi anunța plecarea lui din regiune și indica unde poate fi găsit în următoarele două săptămâni; cealaltă, cu un cuprins asemănător, domnului Gradgrind. Nici nu apucase să se usuce bine cerneala pe plicuri, și Harthouse, instalat într-un compartiment al trenului care gonea scânteind prin peisajul sumbru, lăsa în urma lui coșurile înalte ale Coketown-ului.

Indivizii cu principii morale ar putea presupune că domnul James Harthouse a tras mai târziu unele concluzii favorabile de pe urma acestei grăbite retrageri, una dintre puținele fapte din viața lui ce le compensa pe toate celelalte și care-i slujise totodată ca deznodământ într-o afacere urâtă. Dar nu era deloc așa. O convingere intimă că dăduse greș și că fusese ridicol, o teamă de ce s-ar putea spune pe socoteala lui dacă ar afla alți indivizi care se băgaseră în situații asemănătoare îl apăsau așa de tare, încât episodul cel mai lăudabil al vieții lui era tocmai cel pe care nu l-ar fi mărturisit pentru nimic în lume și singurul de care se rușina.

Capitolul III

FOARTE HOTĂRÂT

Neobosita doamnă Sparsit, răcită cobză, cu vocea aproape stinsă și cu impunătoarea-i persoană scuturată în așa hal de strănuturi încât părea în pericol de a se desface în bucăți, alergă pe urmele patronului ei până ce-l găsi în capitală; acolo, plină de măreție, dădu buzna peste el, la hotelul din strada St. James, și, slobozind combustibilele cu care era încărcată, explodă. Îndată ce-și îndeplini cu nespusă mulțumire misiunea, mărinimoasa femeie leșină pe reverul hainei domnului Bounderby.

Prima mișcare a domnului Bounderby fu să se scuture de doamna Sparsit și s-o lase să ajungă, cum va putea, prin variate etape de suferință, pe podea. Îndată după aceea trecu la aplicarea unor viguroase metode de înviorare, ca sucirea degetului mare al pacientei, plesnirea peste mâini, stropirea feței cu apă din abundență și umplerea gurii cu sare. După ce aceste îngrijiri o readuseră în simțiri (cât ai zice pește), domnul Bounderby o vârî grabnic într-un tren rapid și o transportă, fără a-i mai oferi niciun fel de tratație, înapoi la Coketown, mai mult moartă decât vie.

Privită ca o ruină clasică, doamna Sparsit oferea un spectacol interesant când ajunse la sfârșitul călătoriei; dar, considerat din oricare alt punct de vedere, totalul stricăciunilor suferite până atunci era imens și-i

reducea pretențiile de a fi admirată. Cu totul nepăsător față de uzura îmbrăcămințiі și sănătății și neînduplecat de strănuturile ei patetice, domnul Bounderby o înghesui într-o trăsură și o duse la Stone Lodge.

— Ia ascultă, Tom Gradgrind, zise Bounderby, năvălind în toiul nopții în camera socrului său, iată o doamnă… doamna Sparsit… o cunoști pe doamna Sparsit… care are să-ți comunice ceva de ai să rămâi cu gura căscată!

— N-ai primit scrisoarea mea?! exclamă domnul Gradgrind, surprins de apariția lor.

— N-am primit scrisoarea dumitale, domnule! se răsti Bounderby. Acum nu e timp pentru scrisori. Nimeni să nu-i vorbească lui Josiah Bounderby din Coketown de scrisori când se află într-o stare de indispoziție ca în clipa de față.

— Bounderby, zise domnul Gradgrind pe un ton de dojana blândă, vorbesc de o scrisoare cu totul deosebită, pe care ți-am scris-o în legătură cu Louisa.

— Tom Gradgrind, răspunse Bounderby lovind violent de câteva ori cu palma în masă, eu îți vorbesc de o informatoare cu totul neobișnuită, care a venit la mine în legătură cu Louisa. Doamnă Sparsit, apropie-te, doamnă.

Acea nefericită doamnă, lipsită de glas, încercând atunci să depună mărturie numai prin gesturi chinuite ce arătau o vie inflamație a gâtlejului, deveni atât de obositoare și fața ei suferi atâtea schimonoseli, încât domnul Bounderby, neputând s-o mai suporte, o apucă de braț și începu s-o zgâlțâie.

— Dacă nu poți să-i dai drumul, doamnă, zise Bounderby, atunci lasă-mă să-i dau eu drumul. Nu-i momentul ca o doamnă, oricât de nobile rude ar avea, să nu poată rosti măcar o vorbă ca lumea și să hârâie parcă i-ar fi rămas o gălușcă în gât. Tom Gradgrind, doamna Sparsit s-a aflat de curând, întâmplător, în situația de a auzi o convorbire ce a avut loc în grădină între fata dumitale și neprețuitul *gentleman*, prietenul dumitale, domnul James Harthouse.

— E adevărat! zise Gradgrind.

— Aha! E adevărat! strigă Bounderby. Și în acea conversație…

— E inutil să mi-o repeți, Bounderby. Știu ce s-a întâmplat.

— Știi? Poate că știi, zise Bounderby sfredelind cu privirile pe socrul său, care era atât de liniștit și împăciuitor, și unde se găsește fata dumitale în clipa de față?

— Fără îndoială, e aici.

— Aici?

— Dragul meu Bounderby, te rog stăpânește-ți cel puțin izbucnirile acestea zgomotoase. Louisa este aici. Din clipa când a reușit să pună capăt întrevederii cu persoana de care vorbești, și pe care regret din tot sufletul că ți-am prezentat-o, s-a grăbit să vină aici și să ceară ocrotirea mea. Eu nu venisem decât de câteva ceasuri acasă și am primit-o aici, chiar în camera asta. A venit într-un suflet cu trenul în oraș, iar în oraș, înfruntând furtuna dezlănțuită, a alergat aici și s-a înfățișat înaintea mea într-o stare de rătăcire. Firește, de atunci a rămas aici. Te implor, pentru binele dumitale și al ei, să fii mai potolit!

Domnul Bounderby privi tăcut câteva clipe în toate părțile, în afară de partea unde se găsea doamna Sparsit; apoi, întorcându-se brusc spre nepoata *lady*-ei Scadgers, spuse nefericitei femei:

— Ei, doamnă! Am fi încântați să auzim ce fel de scuze ne poți prezenta că ai străbătut tot ținutul într-o goană, fără alt bagaj decât niște aiureli, doamnă!

— Domnule, șopti doamna Sparsit, nervii îmi sunt prea zdruncinați în clipa de față și sănătatea mi s-a șubrezit prea tare în slujba dumneavoastră ca să-mi mai pot îngădui altceva decât un refugiu în lacrimi.

(Ceea ce și făcu.)

— Uite ce, doamnă, zise Bounderby, deoarece nu țin să-ți fac vreo observație ce nu se cuvine să fie făcută unei femei de familie bună, nu voi adăuga decât că, după părerea mea, mai poți căuta și altceva drept refugiu, și anume: o trăsură. Și pentru că trăsura cu care am venit aici așteaptă la ușă, îmi vei îngădui să te conduc la ea și să te trimit acasă la bancă, unde cel mai bun lucru ce ai de făcut este să-ți bagi picioarele în apă cât poți suporta de fierbinte și, după ce te culci în pat, să bei un pahar de rom cu unt topit.

Odată cu aceste cuvinte, domnul Bounderby îi întinse mâna dreaptă și o însoți până la vehiculul pomenit pe acea doamnă înlăcrimată, care pe drum împrăștie o mulțime de strănuturi jalnice. Îndată se întoarse singur.

— Și acum, Tom Gradgrind, pentru că am înțeles după fața dumitale că doreai să-mi vorbești, urmă el, iată-mă-s! Dar ți-o spun pe șleau, nu sunt în toane prea bune: treaba asta nu-mi e tocmai pe plac așa cum se arată și socotesc că niciodată n-am fost tratat de fiica dumitale cu respectul și supunerea cu care ar trebui să fie tratat Josiah Bounderby din Coketown de soția lui. Fără îndoială, în privința asta ai părerea dumitale, dar să știi că și eu o am pe a mea. Dacă în astă seară ai de gând să-mi spui ceva care-i în contradicție cu observația mea sinceră, atunci mai bine s-o lăsăm baltă!

Domnul Gradgrind, după cum s-a văzut, era foarte împăciuitor. Domnul Bounderby își dădea osteneala să fie în toate privințele cât mai neînduplecat. Era una dintre caracteristicile simpaticei lui firi.

— Dragul meu Bounderby… încercă domnul Gradgrind să răspundă.

— Ba să mă ierți, i-o tăie Bounderby, nu țin deloc să-ți fiu drag! Asta pentru început. De câte ori încep să fiu drag cuiva, totdeauna descopăr că are intenția să mi se urce în cap. Nu-ți vorbesc politicos, căci, după cum știi, eu NU sunt politicos! Dacă îți plac politețele, știi unde să le găsești. Du-te la prietenii dumitale, *gentleman*-ii, și te vor servi cu articolul ăsta până ce te vei sătura. Eu nu țin asemenea marfă.

— Bounderby, stărui domnul Gradgrind, suntem cu toții supuși greșelilor…

— Credeam că dumneata nu poți să faci greșeli, îl întrerupse Bounderby.

— Poate că am crezut-o și eu. Dar, repet, cu toții suntem supuși greșelilor, însă aș prețui delicatețea dumitale și ți-aș fi recunoscător pentru ea dacă m-ai cruța de aceste aluzii la Harthouse. În convorbirea noastră nu voi pomeni de prietenia voastră și de felul cum l-ai încurajat, dar te rog nu stărui să-l legi de persoana mea.

— Nu i-am pomenit nici măcar numele, zise Bounderby.

— Bine, bine! răspunse domnul Gradgrind cu răbdare, ba aproape cu supunere. Apoi rămase o clipă chibzuind. Bounderby, am toate motivele

să mă îndoiesc că noi am înțeles-o vreodată pe Louisa.

— De cine vorbești când spui NOI?

— Dacă nu-ți place așa, atunci EU n-am înțeles-o, replică domnul Gradgrind la întrebarea trântită atât de grosolan. Mă îndoiesc că am înțeles-o pe Louisa. Mă îndoiesc că genul de educație pe care i l-am dat a fost potrivit pentru ea.

— Aici ai nimerit-o, răspunse Bounderby. În privința asta sunt de acord cu dumneata. În sfârșit, ai descoperit asta, nu-i așa? Educație! Să-ți spun eu ce înseamnă educație: să fii azvârlit pe drumuri și lăsat de izbeliște, să ți se dea din toate cu zgârcenie mare, numai bătaie din belșug. Asta numesc EU educație!

— Cred că bunul-simț te va face să-ți dai seama, îl dojeni domnul Gradgrind cu multă umilință, că oricare ar fi meritele unui astfel de sistem, ar fi greu să se aplice, în mod obișnuit, fetelor.

— Nu văd deloc pentru ce, domnule! răspunse Bounderby cu încăpățânare.

— Bine, oftă domnul Gradgrind; să nu mai adâncim problema. Te asigur că nu țin deloc să discut în contradictoriu. Caut să îndrept ce este greșit, dacă îmi stă în putință; și sper că mă vei ajuta cu dragă inimă, Bounderby, pentru că am fost foarte nenorocit.

— Încă nu te înțeleg, zise Bounderby cu o încăpățânare îndârjită, așa că nu-ți pot face nicio făgăduială.

— Am impresia, dragul meu Bounderby, continuă domnul Gradgrind pe același ton trist și împăciuitor, că în răstimp de câteva ceasuri am ajuns să cunosc mai bine caracterul Louisei decât de-a lungul anilor care au trecut. Am înțeles lucrul acesta forțat fiind de niște împrejurări penibile, nu-i descoperirea mea. Cred că există… Bounderby, te vei mira când mă vei auzi spunând asta… cred că există în Louisa însușiri care… care au fost cu totul neglijate, și… și puțin denaturate. Și… și aș vrea să-ți propun… dacă ai binevoi să fii de acord cu mine… s-o lăsăm un timp în voia pornirilor firești ale sufletului ei și s-o încurajăm prin tandrețe și înțelegere să și le cultive, ar fi… ar fi mai bine pentru fericirea noastră a tuturor. Louisa, spuse domnul Gradgrind ascunzându-și fața în mâini, a fost întotdeauna copilul meu preferat.

Vijeliosul Bounderby se înroși și se umflă în așa hal la auzul acestor cuvinte, încât părea, și probabil că și era gata să aibă un atac. Cu urechile de un roșu-aprins, cu pete stacojii în obraji, își stăpâni totuși indignarea și spuse:

— Ai vrea s-o ții aici pentru câtva timp?

— Eu… eu aveam intenția să te sfătuiesc, dragul meu Bounderby, să-i îngădui Louisei să rămână aici în vizită și să fie îngrijită de Sissy (vorbesc firește de Cecilia Jupe), care o înțelege și în care are încredere.

— Din toate astea deduc, Tom Gradgrind, zise Bounderby, sculându-se în picioare, cu mâinile în buzunare, că ești de părere că între Loo Bounderby și mine există ceea ce lumea numește o anumită nepotrivire.

— Mă tem că în clipa de față există o nepotrivire generală între Louisa și… și… și aproape toate cunoștințele ei din lumea în care am introdus-o, răspunse cu tristețe tatăl.

— Ia ascultă, Tom Gradgrind, zise stacojiul Bounderby înfruntându-l, cu picioarele crăcănate, cu mâinile înfundate adânc în buzunare și cu părul ca o fâneață peste care sufla mânia lui vijelioasă, ai spus ce-aveai de spus, acum e rândul meu. Sunt un cetățean al Coketown-ului. Sunt Josiah Bounderby din Coketown! Cunosc cărămizile orașului, cunosc fabricile orașului, cunosc coșurile orașului, cunosc fumul orașului, cunosc muncitorii orașului. Pe toate le cunosc cum îmi cunosc buzunarele. Și toate există. Dar când începe cineva să-mi vorbească despre însușiri închipuite, îi răspund întotdeauna, oricine ar fi el, că știu ce urmărește. Vrea să mănânce supă de broască-țestoasă și vânat cu lingură de aur și vrea să se lăfăiască într-o caleașcă trasă de șase cai! Cam asta vrea și fata dumitale. Și cum ești de părere că trebuie să aibă ceea ce dorește, te sfătuiesc să i le pui chiar dumneata la dispoziție, deoarece, Tom Gradgrind, de la mine nu le va avea niciodată!

— Bounderby, zise domnul Gradgrind, nădăjduiam că după rugămințile mele ai să-ți schimbi tonul.

— Stai puțin! replică Bounderby. Ți-ai spus părerea, cred, și te-am ascultat până la capăt; acum, te rog, ascultă-mă și dumneata pe mine până la capăt. Destul că te-ai arătat nestatornic, nu te arăta și nedrept, căci regretul meu că-l văd pe Tom Gradgrind ajuns în starea în care se

găsește astăzi ar fi îndoit de mare văzându-l căzut atât de jos. Ei bine, mi-ai dat a înțelege că între fiica dumitale și mine există o oarecare nepotrivire. Drept răspuns îți dau eu a înțelege că, fără îndoială, există o nepotrivire fundamentală… ce poate fi rezumată astfel: fiica dumitale nu recunoaște cum se cuvine meritele bărbatului ei și nu este pătrunsă, cum ar trebui, pe onoarea mea, de cinstea acestei alianțe! Asta se cheamă a vorbi pe șleau, sper.

— Bounderby, insistă domnul Gradgrind, n-ai dreptate.

— Nu? întrebă Bounderby. Sunt încântat că spui asta. Deoarece când Tom Gradgrind, cu noile sale vederi, susține că n-am dreptate, sunt pe dată convins că trebuie să am al naibii de mare dreptate! Cu voia dumitale, am să merg mai departe. Îmi cunoști originea și știi că timp de ani de zile, în tinerețea mea, n-am avut nevoie de o limbă de încălțat pur și simplu pentru că n-aveam încălțări. Crede ori nu, asta te privește, dar există doamne… doamne de viță nobilă… ce se trag din familii… familii… care sunt gata să sărute urmele pașilor mei! Slobozi tirada ca pe-o rachetă în capul socrului său. Pe când fata dumitale, continuă Bounderby, e departe de a fi o doamnă de viță nobilă. Asta o știi și dumneata. Nu-mi pasă nici cât negru sub unghie de asemenea fleacuri, știi foarte bine, dar asta e realitatea, și dumneata, Tom Gradgrind, nu poți s-o schimbi. Și de ce crezi că-ți spun toate astea?

— În tot cazul, observă domnul Gradgrind, cu o voce scăzută, nu ca să mă cruți.

— Ascultă-mă până la capăt, zise Bounderby, și abține-te să-mi tai vorba până nu-ți vine rândul. Ți-am spus astea fiindcă femei cu rude sus puse au fost surprinse când au văzut felul cum s-a purtat fata dumitale, fiind martore la nepăsarea ei. S-au întrebat cum de pot răbda. Asta mă întreb și eu acum, dar n-am s-o mai rabd!

— Bounderby, replică domnul Gradgrind, ridicându-se în picioare, cu cât spunem mai puține în noaptea asta, cu atât e mai bine, cred.

— Dimpotrivă, Tom Gradgrind, cred că cu cât spunem mai multe în noaptea asta, cu atât e mai bine. Adică, ezită o clipă cumpănind, până ce voi spune tot ce am de gând să spun, căci după asta nu-mi pasă cât de repede terminăm. Dar am să-ți pun o întrebare care ar putea scurta

discuția. Ce voiai să spui cu propunerea pe care mi-ai făcut-o adineauri?

— Ce voiam să spun, Bounderby?

— Ei! Propunerea dumitale cu vizita, spuse Bounderby, scuturându-și cu îndârjire fâneața ce-i acoperea capul.

— Voiam să spun că sper să pot aranja prietenește cu dumneata să-i acordăm aici Louisei un timp de gândire și odihnă, care i-ar putea aduce, în multe privințe, o schimbare treptată în bine.

— Ca să mai dispară, adică, ceea ce crezi dumneata că-i nepotrivirea dintre Louisa și mine? întrebă Bounderby.

— Da, dacă vrei să-i spun așa.

— Cum de ți-a venit ideea asta? spuse Bounderby.

— Ți-am spus că mă tem că Louisa n-a fost înțeleasă. Nu ți se pare firesc, Bounderby, ca dumneata, care ești cu atât mai în vârstă decât ea, să sprijini încercarea mea de a o îndrepta pe Louisa pe calea cea bună? Ți-ai asumat o mare răspundere când ai luat-o: la bine și la rău, la…

Pesemne că pe domnul Bounderby îl necăjea repetarea cuvintelor pe care el însuși le spusese lui Stephen Blackpool, căci, tresărind furios, îi tăie scurt citatul.

— Ascultă, zise el, n-am nevoie să-mi vorbești așa! Știu de ce am luat-o, tot atât de bine cum știi și dumneata. Și, apoi, nu te privește de ce-am luat-o; asta-i treaba mea!

— Voiam numai să spun, Bounderby, că toți suntem supuși greșelilor, mai mult sau mai puțin, și nici dumneata nu faci excepție; iar dacă ai ceda puțin, ținând seama de răspunderea pe care ți-ai luat-o, nu numai că ai face o adevărată faptă bună, dar poate ți-ai îndeplini și o datorie față de Louisa.

— Ba eu sunt de altă părere, răcni Bounderby, și am să termin afacerea așa cum socot eu! Dar nu vreau să ajung din asta la ceartă cu dumneata, Tom Gradgrind. Sincer vorbind, cred că nu-i de demnitatea mea să mă cert pentru asemenea motiv. Cât despre distinsul dumitale amic, n-are decât să se care unde i-o plăcea. Dacă îmi pică în cale, am să-i spun în față ce gândesc; dacă nu-mi pică în cale, n-am să-i spun nimic, căci nu merită să-mi bat capul cu el. Iar fata dumitale, pe care am făcut-o Loo Bounderby și aș fi făcut mai bine s-o las Loo Gradgrind, dacă până mâine

la ora douăsprezece punct nu vine acasă, am să înțeleg că preferă să stea aiurea, așa că am să-i trimit toate boarfele aici, și din clipa aceea să ți-o păstrezi sănătos! Iar cu privire la nepotrivirea care m-a făcut să trec peste lege, am să spun la toată lumea: „Eu sunt Josiah Bounderby, și am fost crescut în felul meu; ea e fata lui Tom Gradgrind, și a fost crescută în felul ei; și caii ăștia n-au vrut să tragă amândoi la aceeași căruță". Cred că sunt destul de bine cunoscut ca un om cu totul deosebit, și majoritatea oamenilor vor înțelege foarte ușor că aș fi avut nevoie de o femeie deosebită, care cu timpul să ajungă la înălțimea mea.

— Te rog din suflet, Bounderby, să te mai gândești o dată, insistă domnul Gradgrind, înainte de a lua o asemenea hotărâre.

— Totdeauna m-am hotărât pe dată, zise Bounderby aruncându-și pălăria pe cap; și orice lucru îl rezolv pe loc. Ar trebui să fiu surprins că Tom Gradgrind îi face o asemenea propunere lui Josiah Bounderby din Coketown, cunoscându-l așa cum îl cunoaște, dacă Tom Gradgrind m-ar mai putea uimi cu ceva, când ia partea unor mofturi sentimentale. Ți-am comunicat hotărârea mea și nu mai am nimic de spus. Noapte bună!

Și domnul Bounderby se duse la casa lui din oraș, să se culce. A doua zi, la douăsprezece și cinci minute, porunci ca toate lucrurile aparținând doamnei Bounderby să fie împachetate cu grijă și trimise la locuința lui Tom Gradgrind, anunță în ziare că locuința lui de la țară e de vânzare prin bună învoială și își reluă viața de burlac.

Capitolul IV

PIERDUT

Furtul de la bancă nu fusese deloc dat uitării, dar din ziua aceea ocupă un loc de frunte în preocupările șefului acestei instituții. Pentru a dovedi tuturor că pe bună dreptate se făleа cu promptitudinea și activitatea sa de om deosebit, de om ajuns prin el însuși și de minune comercială mai strașnică decât Venus (care răsărise din noroi, și nu din spuma mării),

domnul Bounderby avea o mare plăcere să arate cât de puțin îi micșorau zelul pentru afaceri neplăcerile lui casnice. În consecință, în primele săptămâni după ce-și reluă viața de burlac, se agită chiar mai mult ca de obicei, căci, reîncepându-și cercetările cu privire la furt, stârni zilnic atâta scandal, încât ofițerii de poliție, pe mâna cărora se găsea cazul, aproape ar fi dorit ca furtul să nu fi avut loc.

De altfel, erau și derutați, căci nu dădeau deloc de urma făptașilor. Deși după descoperirea furtului se ținuseră atât de liniștiți încât aproape toată lumea crezuse că într-adevăr cercetările fuseseră părăsite fiind socotite zadarnice, nu se mai întâmplă nimic deosebit. Niciuna dintre persoanele implicate, fie bărbat, fie femeie, nu făcuseră vreo imprudență sau vreun pas prin care să se dea singuri de gol. Dar, lucru și mai ciudat, despre Stephen Blackpool nu se mai auzi nimic, iar ciudata bătrână rămânea un mister.

Lucrurile ajungând în acest impas, și cum nu se arăta niciun semn că ar mai putea progresa, în încheierea cercetărilor domnul Bounderby hotărî să rişte o lovitură îndrăzneață. Redactă un afiș, oferind o recompensă de douăzeci de lire sterline pentru prinderea lui Stephen Blackpool, bănuit de complicitate în furtul de la banca din Coketown din noaptea cutare; dădu semnalmentele numitului Stephen Blackpool, descriindu-i îmbrăcămintea, înfățișarea, statura și purtările cât mai amănunțit cu putință; arătă cum părăsise orașul și în ce direcție fusese văzut mergând ultima dată; puse să se tipărească totul cu litere negre de o șchioapă pe niște coli orbitor de albe și porunci să fie lipite pe zidurile caselor în toiul nopții, astfel încât să sară dintr-odată în ochi întregii populații.

În dimineața aceea clopotele fabricilor trebuiră să sune cât putură de tare pentru a risipi grupurile de muncitori care se adunaseră în zori, întârziind în jurul afișelor, sorbindu-le cu ochi lacomi. Dar cei mai lacomi dintre toți ochii adunați în jurul afișelor erau ai celor care nu știau să citească. Oamenii aceia, în timp ce ascultau vocea prietenoasă care citea tare – totdeauna se găsea câte cineva gata să le vină în ajutor – holbau ochii la literele care însemnau așa de mult cu un fel de teamă și respect ce ar fi fost aproape ridicole dacă aspectul ignoranței obștești ar putea fi

vreodată altfel decât amenințător și profund nefast.

Ceasuri întregi după aceea, în huruitul fusurilor, în vuietul războaielor și în vârtejul roților, multe urechi și mulți ochi rămaseră cu impresia acelor afișe. Și când „brațele" se răspândiră din nou pe străzi, în fața afișelor erau tot atât de mulți cititori ca în zori.

Slackbridge, delegatul, trebuia să vorbească în fața adunării chiar în seara aceea; și Slackbridge făcuse rost de la tipografie de un afiș nou, pe care-l adusese în buzunar. O, prieteni și compatrioți, frați și tovarăși de muncă, lucrători oropsiți ai Coketown-ului, concetățeni și semeni ai mei, ce tărăboi s-a stârnit când Slackbridge despături ceea ce numea el documentul infamant și îl expuse privirilor și oprobriului comunității muncitorești.

— Fraților, iată de ce-i în stare un trădător al taberei spiritelor mărețe, înrolate pe lista sfântă a dreptății și a unirii! O, prieteni umiliți, ce purtați pe grumazul vostru jugul apăsător al tiranilor și simțiți călcâiul de fier al despotismului strivindu-vă trupurile căzute în colbul pământului, unde asupritorii voștri ar fi de-a dreptul fericiți să vă vadă târându-vă pe burtă toată viața, ca șarpele în paradis! O, fraților, și, ca bărbat, trebuie, de asemenea, să adaug și o, surorilor, ce spuneți *acum* de Stephen Blackpool, omul puțin adus de spate și înalt de vreo cinci picioare și șapte inci, cum ni-l descrie documentul acesta înjositor și dezgustător, foaia dezonorantă, afișul fatal, anunțul odios? Cu câtă măreție veți demasca și strivi acum vipera ce vrea să murdărească prin această pată rușinoasă rasa divină care din fericire l-a izgonit pentru totdeauna! Da, compatrioți, din fericire l-a alungat și l-a demascat. Cred că vă aduceți aminte cum stătea aici în fața voastră, pe această estradă. Vă aduceți aminte cum l-am urmărit îndeaproape, pas cu pas, prin toate ocolișurile răspunsurilor lui întortocheate; vă aduceți aminte cum încerca să se fofileze și să se strecoare; cum se ferea de mine și se lega de fiece fleac, până ce, nemairămânându-i nicio urmă de pretext de care să se agațe, l-am izgonit dintre noi, ca pe unul ce merita să fie arătat cu degetul nemuritor al disprețului și să fie ars și însemnat de fierul răzbunător al tuturor cugetelor libere și serioase. Și acum, prieteni, muncitori (căci mă bucur și sunt mândru de acest stigmat), prieteni care ați muncit trudnic să va

faceți paturi tari, dar cinstite, și care vă fierbeți mâncarea sărăcăcioasă, dar liberă, la flacăra suferinței, vă întreb: ce renume și-a câștigat acest laș lacom, care, după ce masca i-a fost smulsă de pe față, ni se arată în toată urâțenia lui adevărată? Ce e? Un hoț! Un bandit! Un fugar proscris, pe capul căruia s-a pus preț; un buboi și o plagă pe conștiința nobilă a lucrătorilor din Coketown! De aceea, frați uniți printr-o legătură sfântă, pe care copiii voștri și nepoții voștri și-au pus mânuțele și pecețile lor încă înainte de a se naște, vă propun, din partea Tribunalului Unificat, care întotdeauna veghează la propășirea voastră, care-i totdeauna plin de zel pentru interesele voastre, ca această adunare să DECLARE că: deoarece Stephen Blackpool, țesătorul de care se vorbește în afișul acesta, a fost încă de mult izgonit în chip solemn de comunitatea muncitorilor din Coketown, ea nu e răspunzătoare de rușinea nelegiuirilor lui și nu poate fi învinuită, ca clasă socială, de faptele lui necinstite!

Astfel vorbi Slackbridge, lac de sudoare și scrâșnind din dinți. Câteva voci strigară: „Nu!" iar alte câteva duzini de voci întâmpinară cu strigăte de aprobare: „Ascultați! Ascultați!" mustrarea unuia care spusese: „Slackbridge, ai mers prea departe, las-o mai moale". Dar aceștia erau niște pigmei ce se războiau cu o armată întreagă; cea mai mare parte a adunării subscrise la evanghelia după Slackbridge și îl aclamară de trei ori, în timp ce el stătea în mijlocul lor, gâfâind demonstrativ.

Străzile erau încă înțesate de lucrătorii și lucrătoarele ce se îndreptau liniștiți spre casele lor după întrunire, când Sissy, care fusese chemată de lângă Louisa cu câteva clipe mai înainte, se întoarse înapoi.

— Cine-i? întrebă Louisa.

— Domnul Bounderby, răspunse Sissy rostindu-i numele cu sfială, și fratele dumitale, domnul Tom, împreună cu o femeie tânără care spune că o cheamă Rachael și că o cunoști.

— Și ce vor, dragă Sissy?

— Vor să te vadă. Rachael e plânsă și tare mânioasă.

— Tată, spuse Louisa, deoarece domnul Gradgrind era de față, nu pot refuza să-i primesc pentru un motiv ce se va lămuri de la sine. Pot să vină aici?

Deoarece domnul Gradgrind răspunse afirmativ, Sissy se duse să-i

aducă și reveni îndată împreună cu ei. Tom intră ultimul și rămase în picioare lângă ușă, în partea cea mai întunecată a odăii.

— Doamnă Bounderby, îi spuse soțul ei, după ce o salută cu răceală, sper că nu te deranjez. Ora e cam nepotrivită, dar femeia aceasta tânără a declarat niște lucruri ce fac vizita mea necesară. Tom Gradgrind, deoarece fiul dumitale, tânărul Tom, refuză din motive pe care nu le cunosc să spună ceva, fie în bine, fie în rău, cu privire la declarațiile ei, sunt nevoit să o pun pe femeie față în față cu fiica dumitale.

— M-ați mai văzut o dată, tânără doamnă, spuse Rachael venind în fața Louisei.

Tom tuși.

— M-ați mai văzut o dată, tânără doamnă, repetă Rachael văzând că Louisa nu răspunde.

Tom tuși din nou.

— E drept.

Rachael aruncă o privire mândră domnului Bounderby și urmă:

— Vreți să spuneți, doamnă, unde m-ați văzut și cine mai era acolo?

— În noaptea când Stephen Blackpool a fost concediat de la fabrică, m-am dus în casa unde locuia și te-am văzut acolo. Era și el de față; se mai afla acolo și o bătrână, care n-a scos o vorbă și pe care abia am zărit-o pentru că stătea într-un colț întunecos. Fratele meu mă însoțea.

— De ce nu puteai spune asta, tinere Tom? întrebă Bounderby.

— Făgăduisem surorii mele să nu spun nimic.

Louisa se grăbi să confirme.

— Și apoi, zise secătura cu amărăciune, femeia spune povestea așa de bine și așa de amănunțit, că nu văd ce rost avea să-i iau vorba din gură.

— Vă rog să spuneți, doamnă, urmă Rachael, ce v-a adus, într-un ceas rău, la Stephen, în noaptea aceea?

— Mi-era milă de el, zise Louisa, înroșindu-se. Doream să știu ce avea de gând să facă și să-i dau o mână de ajutor.

— Mulțumesc, doamnă, zise Bounderby. Mă simt foarte măgulit și îndatorat.

— E adevărat că i-ați oferit o bancnotă? întrebă Rachael.

— Da; dar a refuzat-o și a primit să ia numai două lire sterline de aur.

Rachael aruncă din nou o privire domnului Bounderby.

— A, desigur, spuse Bounderby, de mă întrebi acum dacă povestirea dumitale, ce părea ridicolă și neverosimilă, e adevărată sau nu, sunt nevoit să recunosc că e confirmată.

— Tânără doamnă, replică Rachael, afișe publice răspândite acum prin tot orașul, ba chiar și mai departe, îl numesc pe Stephen Blackpool hoț! Astă-seară a avut loc o adunare, în care s-a vorbit de el în același chip rușinos. De Stephen, băiatul cel mai cinstit, băiatul cel mai sincer și cel mai bun! Indignarea ei se stinse în hohote de plâns, ce o împiedicară să mai vorbească.

— Sunt foarte, foarte mâhnită, zise Louisa.

— O, doamnă, doamnă dragă, răspunse Rachael, sper că sunteți, dar nu-s sigură; nu-mi dau seama ce ați făcut. Cei ca dumneavoastră nu ne cunosc, nu le pasă de noi, nu sunt de-ai noștri. Nu știu sigur de ce ați venit în noaptea aceea. Pot spune doar că ați venit cu un scop personal, fără să vă gândiți ce necazuri veți aduce pe capul bietului om. Atunci v-am spus: fiți binecuvântată că ați venit, și am spus-o din toată inima, pentru că păreați foarte înduioșată de soarta lui; dar acum nu mai știu ce să zic, nu mai știu!

Louisa n-o putea ține de rău pentru bănuielile ei nedrepte, știind câtă încredere avea în Stephen și cât de amărâtă era.

— Și când mă gândesc, zise Rachael printre suspine, cât de recunoscător era bietul băiat, socotindu-vă atât de bună cu el, când îmi aduc aminte cum și-a acoperit cu mâna obrazul trudit, ca să-și ascundă lacrimile ce-l podidiseră din pricina dumneavoastră… Ah, sper că sunteți mâhnită și nu vă chinuiesc remușcări pentru motive ascunse! Dar nu știu, nu știu…

— Frumos îți mai stă, mârâi secătura frământându-se neliniștit în colțul lui întunecos, să vii aici cu asemenea învinuiri ridicole! Ai merita să fii aruncată afară, pentru că nu știi cum să te porți; ar fi o lecție bine meritată

Rachael nu răspunse nimic și un timp nu se mai auzi altceva decât suspinele ei înăbușite; apoi domnul Bounderby începu să vorbească:

— Haide, zise el, știi ce obligație ți-ai luat. Mai bine te-ai gândi la ea

decât să bocești.

— Zău, îmi pare atât de rău, răspunse Rachael ștergându-și ochii, că v-am dat prilejul să mă vedeți în halul ăsta… Dar n-o să mă mai vedeți niciodată așa; doamnă, când am citit cele tipărite despre Stephen, care cuprind tot atâta adevăr despre el cât cuprind dacă ar fi vorba despre dumneavoastră, m-am dus drept la bancă să spun că știu unde-i Stephen și să mă leg cu jurământ că în două zile va fi aici. N-am putut atunci să dau de domnul Bounderby, și fratele dumneavoastră m-a dat afară; am încercat să vă găsesc pe dumneavoastră, dar a fost cu neputință, așa că m-am întors la lucru. Astă-seară, cum am plecat de la fabrică, m-am dus degrabă să aud ce se spune despre Stephen, deoarece știu bine, și sunt mândră de asta, că se va întoarce să-i facă pe toți de rușine! Apoi l-am căutat din nou pe domnul Bounderby, l-am găsit și i-am spus tot ce știam; dar n-a crezut o vorbă și m-a adus încoace.

— Până aici cam așa e, recunoscu domnul Bounderby, cu mâinile în buzunare și cu pălăria pe cap. Dar bagă de seamă, eu nu vă cunosc de ieri, de alaltăieri, și știu că vă place să-ndrugați tot timpul verzi și uscate. Așa că în clipa de față te sfătuiesc să mai lași vorbele și să treci la fapte. Ți-ai luat sarcina de a îndeplini un lucru! Deocamdată nu pot să-ți spun decât: îndeplinește-l!

— I-am scris lui Stephen cu poșta care a plecat azi după amiază, așa cum i-am mai scris o dată de când a plecat, zise Rachael, și în cel mult două zile va fi aici.

— Atunci, să-ți spun ceva, replică domnul Bounderby. Poate nu știi că și dumneata ai fost din când în când ținută sub observație, socotindu-se că nu poți fi scutită cu totul de bănuială în afacerea asta, deoarece majoritatea oamenilor sunt judecați după prieteniile pe care le au. Oficiul poștal n-a fost nici el uitat. Și-ți pot spune că acolo niciodată nu s-a primit vreo scrisoare pentru Stephen Blackpool. Așa că te las să te gândești bine ce s-a putut întâmpla cu scrisorile dumitale. Poate te înșeli și nu i-ai scris deloc.

— Nici nu se împlinise o săptămână de la plecarea lui, doamnă, zise Rachael întorcându-se rugătoare spre Louisa, când mi-a trimis singura scrisoare pe care am primit-o de la el și în care îmi spunea că e nevoit să

caute de lucru sub un nume străin.

— Ei drăcie! strigă domnul Bounderby, fluierând și dând din cap cu înțeles. Va să zică așa, își schimbă numele! Cam neplăcut pentru un personaj cu o conștiință atât de curată. Tribunalul, știi, consideră cam suspect când se întâmplă ca un *nevinovat* să aibă mai multe nume.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, doamnă dragă, zise Rachael cu ochii scăldați iar în lacrimi, ce-i rămânea de făcut bietului băiat? Pe de o parte, îi avea pe stăpâni împotriva lui; pe de alta, pe muncitori, deși el nu dorea decât să fie lăsat în pace să muncească și să facă ce credea el că-i cu dreptate. N-are drept omul să aibă un suflet al lui și gândurile lui? Trebuie neapărat să fie dușman ori cu unii, ori cu alții, dacă nu vrea să fie vânat ca un iepure?

— Desigur, desigur, îl plâng din tot sufletul, răspunse Louisa, și sper că va izbuti să se dezvinovățească.

— N-aveți nicio grijă, tânără doamnă. Asta-i sigur!

— Bănuiesc că e și mai sigur dacă refuzi să ne spui unde e! Nu? zise domnul Bounderby.

— Nu trebuie să se întoarcă îndemnat de mine, ca să fie apoi pe nedrept învinuit că a fost adus înapoi cu sila. Trebuie să se întoarcă de bunăvoie, ca să se dezvinovățească și să-i facă de rușine pe toți cei care i-au ponegrit cinstea când el nu-i de față ca să se apere. I-am scris despre toate măsurile luate împotriva lui, zise Rachael înfruntând neclintită ca o stâncă toate insinuările, și în cel mult două zile va fi aici.

— Cu toate acestea, adăugă Bounderby, dacă s-ar putea pune mâna pe el ceva mai curând, ar avea prilejul să se dezvinovățească mai repede. Împotriva dumitale n-am nimic. Tot ce-ai venit să-mi spui se arată adevărat, iar eu ți-am dat posibilitatea să dovedești că e adevărat, și cu asta s-a terminat. Vă urez tuturor noapte bună! Trebuie să mă duc să cercetez mai amănunțit afacerea asta.

Când domnul Bounderby se puse în mișcare, Tom ieși din colțul lui, se puse de asemenea în mișcare, i se alătură și plecară împreună. Drept rămas bun rosti morocănos numai atât:

— Noapte bună, tată!

După discursul acela laconic, aruncă o căutătură încruntată surorii lui

și părăsi casa.

De când ancora lui de salvare venise acasă, domnul Gradgrind fusese foarte zgârcit la vorbă. În vreme ce continua să stea tăcut, Louisa spuse cu blândețe:

— Rachael, când o să mă cunoști într-adevăr, n-ai să te mai îndoiești de mine.

— Nu-i în firea mea, răspunse Rachael pe un ton mai blând, să mă îndoiesc de oameni; dar când mi se arată atâta neîncredere… când ni se arată tuturor… gândul ăsta nu-l pot alunga cu totul din minte. Vă cer iertare dacă v-am jignit. Acum nu mai gândesc la fel ca adineauri. Totuși, aș putea începe din nou să gândesc așa, când bietul băiat e atât de nedreptățit.

— I-ai spus în scrisoarea dumitale, întrebă Sissy, că, după cât se pare, bănuielile au căzut asupra lui fiindcă a fost văzut noaptea dând târcoale băncii? Atunci ar ști ce lucruri are de lămurit când se întoarce și s-ar putea pregăti din vreme.

— Da, drăguța mea, răspunse Rachael, dar nu-mi pot închipui ce l-ar fi îndemnat să se ducă pe acolo. N-avea ce căuta prin locurile acelea, fiindcă nu era în drumul lui. Avea același drum ca mine, și nu trecea pe la bancă.

Sissy se și apropiase de ea, întrebând-o unde locuiește și dacă ar putea să vină în seara următoare să întrebe ce vești au sosit despre Stephen.

— Nu cred, zise Rachael, că poate sosi până poimâine.

— Atunci voi veni și poimâine seară, zise Sissy.

După ce Rachael consimți și plecă, domnul Gradgrind își înălță capul și spuse:

— Dragă Louisa, după câte știu, nu l-am văzut niciodată pe omul despre care-i vorba. Crezi că e amestecat în afacerea asta?

— Mi se pare că la un moment dat am crezut, tată, deși mi-a venit foarte greu. Dar acum nu mai cred.

— Prin urmare ai încercat să te convingi că e nevinovat, deși e bănuit. Înfățișarea și felul de a fi par atât de cinstite?

— Foarte cinstite.

— Nimic nu poate zdruncina încrederea femeii aceleia în omul despre

care vorbim. Mă întreb, zise domnul Gradgrind dus pe gânduri, dacă adevăratul vinovat cunoaște acuzațiile acestea… Unde e? Cine o fi?

În ultima vreme părul lui începuse să-și schimbe culoarea. Văzându-l cum își sprijină iar în mâini capul încărunțit și îmbătrânit, Louisa veni repede lângă el, speriată și înduioșată. În clipa aceea ochii ei întâlniră întâmplător pe ai lui Sissy. Tresărind, Sissy se înroși, și Louisa își duse un deget la buze.

În seara următoare, când Sissy se întoarse acasă și-i spuse Louisei că Stephen nu venise, îi vorbi pe șoptite. Și în a doua seară, când veni acasă cu aceeași veste și adăugă că nu se știe nimic despre el, vorbi pe un ton la fel de coborât și speriat. Din clipa acelui schimb de priviri, ele nu-i mai rosteau de loc numele și nu mai vorbeau despre el cu glas tare; iar când domnul Gradgrind aducea vorba despre furt, căutau să ocolească subiectul.

Se scurseseră cele două zile fixate, se scurseseră trei zile și trei nopți, și Stephen Blackpool nu veni și nu se auzi nimic despre el. În a patra zi, Rachael, deși încrederea în el nu-i slăbise, gândindu-se că poate scrisoarea ei s-a rătăcit, se duse la bancă și arătă scrisoarea pe care o primise de la Stephen, cu adresa lui de la o colonie de muncă, una dintre numeroasele colonii ce nu se află pe drumul principal și la o depărtare de vreo șaizeci de mile. Se trimiseră curieri acolo, și întreg orașul se aștepta ca Stephen să fie adus a doua zi.

În tot timpul acesta, secătura se ținea ca o umbră de domnul Bounderby, asistându-l la toate cercetările. Era peste măsură de excitat, agitat la culme, își rodea unghiile până la carne, vorbea cu glas răgușit și spart, iar buzele îi erau uscate și vinete. La ora când hoțul presupus era așteptat, secătura se afla în gară propunând tuturor să parieze că Stephen o ștersese înainte de sosirea celor trimiși să-l caute și că nu va mai apărea niciodată.

Secătura avea dreptate. Trimișii se întorseseră singuri. Scrisoarea Rachaelei fusese expediată și predată destinatarului; Stephen Blackpool o ștersese îndată după aceea și nimeni nu știa nimic despre el. O singură îndoială exista în Coketown: dacă Rachael scrisese cu bună-credință, crezând că Stephen se va întoarce într-adevăr, sau pentru a-l preveni să

fugă. Asupra acestui punct părerile erau împărțite.

Șase zile, șapte zile; trecu aproape întreaga săptămână următoare. Nenorocita secătură începu să prindă o umbră de curaj și deveni sfidător. Individul bănuit era oare hoțul? Frumoasă întrebare! Dacă nu, unde era omul și de ce nu se întorcea?

Unde era omul și de ce nu se întorcea? În tăcerea nopții, ecoul propriilor lui cuvinte, ce se rostogoliseră numai Dumnezeu știe până unde în timpul zilei, se întorsese și-i ținu tovărășie până dimineața.

Capitolul V

GĂSITĂ

Încă o zi și o noapte, și apoi încă o zi și o noapte. Nici urmă de Stephen Blackpool. Unde era și de ce nu se întorcea?

În fiecare seară, Sissy se ducea la Rachael acasă și-i ținea tovărășie în odăița-i curată. Rachael muncea din greu toată ziua, așa cum sunt nevoiți să muncească toți cei de-o seamă cu ea, indiferent ce griji i-ar apăsa. Șerpilor de fum puțin le păsa dacă cineva dispărea ori era găsit, sau dacă se dovedea că e cinstit ori ticălos; elefanții bolnavi de nebunie melancolică, la fel cu partizanii faptelor precise, nu-și schimbau cu nimic

cursul obișnuit al vieții, orice s-ar fi întâmplat. Încă o zi și o noapte, apoi încă o zi și o noapte. Monotonia rămânea netulburată. Până și dispariția lui Stephen Blackpool intrase pe făgașul obișnuit, devenind un fapt tot atât de monoton ca orice piesă de mașinărie din Coketown.

— Mă îndoiesc, zise Rachael, că în clipa de față au mai rămas în tot orașul măcar douăzeci de persoane care să mai aibă un pic de încredere în bietul băiat.

Vorbea cu Sissy în odăița ei luminată numai de felinarul din colțul străzii. Sissy venise acolo după ce se lăsase întunericul și-o așteptase pe Rachael să se întoarcă de la lucru; de atunci stăteau la fereastra lângă care o găsise Rachael, și niciuna dintre ele nu simțea nevoia unei sclipiri mai vii care să le lumineze trista convorbire.

— Dacă n-aș fi avut norocul să vii pe aici și să mai am cu cine schimba câte o vorbă, urmă Rachael, îmi vine uneori să cred că mi-aș fi pierdut mințile. Dar datorită ție încep să prind speranță și puteri. Deci crezi că deși toate aparențele se ridică împotriva lui își va dovedi nevinovăția?

— Cred din toată inima! răspunse Sissy. Și sunt așa de convinsă, Rachael, că încrederea pe care i-o păstrezi în suflet, în ciuda tuturor descurajărilor, este întemeiată, încât am încredere în el de parcă l-aș fi cunoscut ca și tine în toți anii aceștia de grele încercări.

— Iar eu, draga mea, zise Rachael cu un tremur în glas, l-am cunoscut, atâția amar de ani drept un om blajin și cu atâta credință în tot ce-i bun și cinstit, încât dacă n-aș mai auzi niciodată nimic despre el și mi-ar fi dat să trăiesc până la vârstă de o sută de ani, aș spune și cu ultima mea suflare: Dumnezeu mi-e martor că nicio clipă nu mi-am pierdut încrederea în Stephen Blackpool.

— La Stone Lodge suntem cu toții convinși, Rachael, că, mai curând ori mai târziu, va scăpa de bănuieli.

— De când știu, draga mea, că acolo aveți convingerea asta, zise Rachael, și-mi dau seama cât e de frumos din partea ta că vii într-adins de acolo ca să mă mângâi, să stai cu mine și să te arăți cu mine în văzul lumii, deși chiar asupra mea plutesc bănuieli, sunt și mai necăjită că i-am arătat atunci doamnei Louisa neîncredere. Și totuși…

— Dar acum nu te mai îndoiești de ea, Rachael?

— Acum nu, de când datorită ție ne vedem mai des și ne-am apropiat. Dar nu mă pot totdeauna stăpâni să nu mă gândesc…

Începu a murmura atât de încet și rar, ca pentru ea însăși, încât Sissy, deși stătea alături, trebui să-și încordeze atenția ca s-o înțeleagă.

— Nu mă pot opri să bănuiesc pe cineva. Nu pot ghici nici cine e și nici ce l-a făcut să procedeze așa, dar bănuiesc că cineva a căutat să scape de Stephen. Mă gândesc că dacă s-ar fi reîntors de bunăvoie și și-ar fi dovedit nevinovăția în fața tuturor, s-ar fi putut ca cineva să fie pus într-o situație neplăcută, și, pentru a preîntâmpina acest lucru acel cineva l-a oprit să vină și s-a descotorosit de el.

— Bine, dar e îngrozitor să te gândești la așa ceva, zise Sissy pălind.

— Da, într-adevăr, este îngrozitor să te gândești că poate a fost ucis.

Sissy se cutremură, pălind și mai tare.

— Când îmi trece prin cap gândul ăsta, draga mea, zise Rachael, și îmi trece destul de des, deși mă căznesc să-l alung numărând neîncetat în timp ce lucrez sau repetând de nenumărate ori poeziile pe care le știu de când eram mică, mă cuprinde asemenea neliniște și fierbințeală, că oricât de obosită aș fi, simt nevoia să umblu repede mile întregi. Trebuie neapărat să-mi înving starea asta înainte de culcare. Așa că am să te însoțesc până acasă.

— Poate a căzut bolnav pe drum, la înapoiere, zise Sissy încercând să-i dea o zare de speranță, și dacă-i așa, atunci sunt pe drum o mulțime de locuri unde putea să se oprească.

— Dar nu e nicăieri. A fost căutat peste tot, fără să fie găsit.

— Adevărat, se văzu Sissy nevoită să recunoască.

— Îi trebuiau două zile să facă drumul pe jos. Dacă l-ar fi durut picioarele și n-ar fi putut merge, în scrisoarea pe care a primit-o i-am trimis bani, să aibă pentru diligență în caz că el n-ar mai fi avut destui.

— Să sperăm că ziua de mâine ne va aduce vești mai bune, Rachael. Hai să ieșim la aer!

Mâna lui Sissy potrivi cu gingășie șalul Rachaelei pe părul ei negru, lucios, așa cum știa că obișnuiește ea să-l poarte, și plecară. Noaptea era frumoasă, și mici pâlcuri de muncitori zăboveau ici-colo pe la colțurile străzilor, dar cum pentru cei mai mulți era ora mesei, pe străzi se vedea

totuși lume puțină.

— Acum nu mai ești așa de agitată, Rachael, și ai mâna mai rece.

— Mă simt mai bine, draga mea, când umblu și iau puțin aer curat. Altminteri, mă cuprinde slăbiciunea și amețeala.

— Dar nu trebuie să te lași doborâtă tocmai acum, Rachael, căci oricând poate fi nevoie de tine ca să-i iei apărarea lui Stephen. Mâine e sâmbătă. Dacă nici mâine nu vine nicio veste, hai să mergem duminică dimineață să ne plimbăm la țară, să mai prinzi puteri pentru săptămâna viitoare. Vrei să mergi?

— Da, draga mea.

În clipa aceea se aflau pe strada unde locuia domnul Bounderby. Drumul spre locuința lui Sissy trecea prin fața casei lui, către care tocmai se îndreptau acum. Cu puțin mai înainte sosise în Coketown un tren care pusese în mișcare o mulțime de vehicule, pricinuind în tot orașul mare forfotă. În timp ce se apropiau de casa domnului Bounderby, mai multe trăsuri huruiau înaintea și în urma lor; una care

17 – Timpuri grele

venea din spate se opri așa de brusc, tocmai când Sissy și Rachael treceau prin fața casei, încât întoarseră capul fără voia lor. La lumina felinarului de pe scările casei domnului Bounderby, o văzură în trăsură pe doamna Sparsit, care, surescitată la culme, se lupta să deschidă portiera; văzându-le și ea în aceeași clipă, le strigă să se oprească.

— Ce coincidență! exclamă doamna Sparsit, în timp ce birjarul îi deschidea portiera trăsurii. Ce întâmplare fericită! Hai, ieși afară, cucoană! se răți apoi doamna Sparsit la cineva din interiorul trăsurii. Ieși afară, ori te scoatem cu forța!

La aceste cuvinte, din trăsură coborî însăși misterioasa bătrână, pe care doamna Sparsit o înhăță îndată de guler.

— Nimeni să nu se apropie de ea! strigă doamna Sparsit cu multă energie. Nu lăsați pe nimeni să se atingă de ea. E prizoniera mea. Intră, cucoană, se răsti apoi doamna Sparsit, inversând porunca anterioară, intră, cucoană, ori te vârâm înăuntru cu forța!

Spectacolul unei matroane cu înfățișare atât de clasică, înhățând de gât o femeie bătrână și târând-o într-o locuință particulară, ar fi constituit

oricând o ispită suficientă pentru orice veritabil gură-cască englez, care ar fi avut norocul să fie de față, ca să dea și el buzna în acea locuință pentru a vedea cum se desfășoară evenimentele; dar când acest fenomen era amplificat de zarva pricinuită atunci în întregul oraș de misteriosul furt de la bancă, atracția lui devenea irezistibilă și ar fi ademenit în casă toată gloata de gură-cască chiar dacă ar fi știut că acoperișul se va prăbuși peste capetele lor. Astfel că grupul de martori ce se găseau din întâmplare prin apropiere, compus din vreo douăzeci și cinci dintre vecinii cei mai săritori, se înghesuiră după Sissy și Rachael, la fel cum se înghesuiră și ele după doamna Sparsit și captura ei; toată trupa năvăli în dezordine în sufrageria domnului Bounderby, unde cei din urmă se urcară, fără a șovăi o clipă, pe scaune, să-i vadă mai bine pe cei din față.

— Să vină jos domnul Bounderby! strigă doamna Sparsit. Rachael, o recunoști?

— E doamna Pegler, răspunse Rachael.

— Sigur că ea e! strigă doamna Sparsit jubilând. Să vină domnul Bounderby! Toată lumea să se dea la o parte!

Atunci bătrână doamnă Pegler, îmbrobodindu-se în șalul ei și căutând să se sustragă privirilor, adresă în șoaptă o scurtă rugăminte doamnei Sparsit.

— Lasă-mă în pace, țipă doamna Sparsit, ți-am spus de nu știu câte ori pe drum că nu te las să pleci până nu te predau personal pe mâna domnului Bounderby!

În această clipă apăru domnul Bounderby, însoțit de domnul Gradgrind și de secătură, cu care ținuse o consfătuire. Când dădu cu ochii de grămada de musafiri nepoftiți din sufragerie, domnul Bounderby se arătă mult mai surprins decât încântat de oaspeți.

— Ei, dar ce înseamnă asta, doamnă Sparsit? întrebă el.

— Domnule, explică neprețuita doamnă, cred că am avut norocul să descopăr o persoană pe care țineați foarte mult s-o găsiți. Mânată de dorința de a vă scăpa de grijile ce vă apasă, domnule, și reunind diferitele informații vagi cu privire la regiunea unde se presupunea că ar locui această persoană – informații ce mi-au fost date de femeia asta tânără, Rachael, care din fericire e de față pentru a o identifica – am avut fericirea

să izbutesc și să aduc persoana descoperită de mine, nu e nevoie să mai adaug că împotriva voinței ei. Am avut destulă bătaie de cap, domnule, până am reușit, dar când e vorba să vă servesc, osteneala e pentru mine o plăcere, iar foamea, setea și frigul îmi dau o adevărată satisfacție.

Aici doamna Sparsit se opri brusc, deoarece domnul Bounderby începu a schimba fețe-fețe, trecând prin toate culorile curcubeului și părând că-și pierde cumpătul când bătrână doamnă Pegler apăru în fața ochilor lui.

— Cum, ce vrei să spui cu asta? fu întrebarea complet neașteptată pe care i-o adresă, foarte înfierbântat, domnul Bounderby. N-auzi, doamnă Sparsit, ce vrei să spui cu asta?

— Domnule… îngăimă doamna Sparsit.

— De ce nu-ți vezi de treaba dumitale, cucoană?! răcni Bounderby. Cum îndrăznești să-ți bagi nasul dumitale indiscret în chestiunile mele familiale?

Această aluzie la trăsătura favorită a feței ei o distruse pe doamna Sparsit. Prăbușindu-se pe un scaun, țeapănă de parcă ar fi înghețat, își pironi privirile asupra domnului Bounderby și începu a-și freca încet mâinile una de alta, ca și cum ar fi înghețat și ele odată cu ea.

— Dragă Josiah! strigă doamna Pegler tremurând. Scumpul meu copil! Nu mă certa! Nu-i vina mea, Josiah. I-am repetat doamnei de o sută de ori să nu facă una ca asta; știam că n-are să-ți fie pe plac, dar ea a ținut morțiș.

— De ce ai lăsat-o să te aducă aici?! Nu puteai să-i tragi una să-i sară pălăria din cap ori dinții din gură, s-o zgârii sau să-i faci indiferent ce altceva? întrebă Bounderby.

— Dragul meu băiat, m-a amenințat că dacă mă împotrivesc mă aduce cu poliția și am socotit că e mai bine să vin de bunăvoie decât să stârnesc un scandal într-o… (doamna Pegler se uită cu sfiiciune, dar și cu mândrie în jur) într-o casă așa de frumoasă ca asta… zău, zău că nu-s eu de vină, scumpul meu copil, atât de nobil și măreț! Totdeauna am trăit liniștită și ascunsă, dragă Josiah. Niciodată n-am călcat înțelegerea noastră. N-am destăinuit nimănui că sunt mama ta. Te-am admirat de departe, și dacă am venit din când în când în oraș, foarte rar, să te privesc pe furiș cu

mândrie, am avut grijă să nu afle nimeni cine sunt, dragostea mea, și am plecat îndată înapoi.

Domnul Bounderby, cu mâinile în buzunare, se plimba enervat și umilit de la un capăt la altul al mesei lungi din sufragerie, în timp ce spectatorii sorbeau cu lăcomie fiecare silabă a rugăminții doamnei Pegler, și după fiecare silabă își holbau ochii din ce în ce mai tare. Domnul Bounderby continua să se plimbe încolo și încoace după ce doamna Pegler sfârși; atunci, domnul Gradgrind se adresă acestei bătrâne hulite:

— Mă surprinde, doamnă, spuse el cu severitate, că mai ai neobrăzarea acum la bătrânețe să pretinzi că domnul Bounderby e fiul dumitale, după ce te-ai purtat cu el neomenos, ca o mamă denaturată!

— Eu, denaturată?! strigă bătrâna. Eu, neomenoasă?! Cu băiețelul meu drag?!

— Drag! repetă domnul Gradgrind. Da, fără îndoială, drag acum, când s-a îmbogățit numai datorită lui însuși, doamnă. Dar parcă nu-ți era tot atât de drag când era mic și l-ai părăsit, lăsându-l pradă brutalității unei bunici bețive!

— Eu l-am părăsit pe Josiah al meu?! strigă doamna Pegler împreunându-și mâinile. Să vă ierte Cel-de-sus, domnule, pentru toate scornelile astea răutăcioase și pentru că ponegriți memoria sărmanei mele mame, care a închis ochii în brațele mele mai înainte ca Josiah să se fi născut. Să dea Dumnezeu să vă căiți și să nu mai faceți asemenea greșeală cât veți trăi, domnule.

Era atât de serioasă și de indignată, încât domnul Gradgrind, speriat de presupunerile pe care începea să le facă, spuse cu un ton mai blând:

— Deci negi, doamnă, că ți-ai abandonat fiul, lăsându-l să crească pe maidane?

— Josiah, pe maidane?! izbucni doamna Pegler. Nici pomeneală, domnule! Niciodată! Rușine să vă fie! Băiatul meu drag știe și o să vă spună că, deși se trage din părinți modești, se trage din părinți care l-au iubit tot așa de mult cum l-ar fi iubit părinții cei mai bogați și care n-au socotit niciodată că e un sacrificiu pentru ei să-și dea bucățica de la gură ca el să poată învăța să scrie și să socotească bine; și, ca dovadă, mai am acasă caietele lui! Da, le mai am! exclamă doamna Pegler cu mândrie și

cu indignare. Și băiatul meu drag știe și o să vă spună, domnule, că și după ce iubitul lui tată s-a prăpădit, când el nu avea decât opt ani, mama lui și-a dat mai departe bucățica de la gură, căci era datoria, plăcerea și mândria ei să facă asta, ca să-l ajute să-și croiască un drum în viață, așa că l-a dat să învețe o meserie. Și cum era un băiat foarte chibzuit și a mai avut parte și de un meșter de treabă, care l-a ajutat, a izbutit să-și facă drum, ajungând la bogăție și huzur. Și trebuie să vă mai spun, domnule, (căci băiatul meu drag n-o să vă mărturisească asta), că, deși mama lui nu ținea decât o dugheană la sat, n-a uitat-o niciodată, ba, mai mult, îmi dă o pensie de treizeci de lire pe an – din care mai pun deoparte, pentru că n-am ce face cu ele – cu o condiție: să rămân la casa mea, să nu mă laud că e fiul meu și să nu vin aici să-l stingheresc. Și așa am și făcut totdeauna, atâta doar că veneam o dată pe an să-l văd pe furiș, fără ca el să știe nimic. Și are dreptate să-mi ceară să rămân acolo la casa mea, spuse biata doamnă Pegler luând cu tandrețe apărarea fiului ei, deoarece sunt sigură că dacă aș sta aici cu el, aș face o mulțime de pozne. Și apoi sunt foarte mulțumită așa, căci mă pot mândri în sufletul meu cât vreau cu Josiah al meu, și-l pot iubi fără să-mi trebuiască altceva. Și mi-e rușine pentru dumneavoastră, domnule, zise doamna Pegler ca încheiere, că ați scornit asemenea vorbe proaste și bănuieli. Să știți că n-am fost niciodată în casa asta până acum și nici n-am vrut să vin aici odată ce scumpul meu fiu mi-a spus să nu vin; și nici acum n-aș fi venit dacă n-aș fi fost adusă cu sila. Vai, vai, rușine să vă fie, fiindcă pe nedrept mă învinuiți că am fost o mamă rea pentru fiul meu, când fiul meu e de față și vă poate spune adevărul!

Spectatorii, atât cei ce se urcaseră pe scaunele din sufragerie, cât și cei care nu se urcaseră, scoaseră un murmur de simpatie pentru doamna Pegler; domnul Gradgrind simți că se pusese, din naivitate, într-o situație teribil de neplăcută, când domnul Bounderby, care nu încetase cu plimbările încolo și încoace și care cu fiecare clipă ce trecea se umfla tot mai tare și se făcea tot mai stacojiu la față, se opri brusc.

— Nu-mi dau bine seama, zise domnul Bounderby, de ce m-au onorat cu prezența lor persoanele de față, dar nu cer nicio lămurire. Când vor fi deplin satisfăcute, poate că vor fi atât de amabile să plece; fie că vor fi ori

nu vor fi satisfăcute, poate că tot vor fi atât de amabile să plece. Nu mă simt obligat să țin o conferință despre chestiunile mele familiale; n-am avut niciodată intenția, și nici n-am de gând să fac așa ceva. Deci, cei care așteaptă vreo lămurire asupra acestui subiect vor fi dezamăgiți, mai cu seamă Tom Gradgrind, căruia mă adresez în primul rând. În privința furtului de la bancă s-a săvârșit o greșeală în legătură cu mama mea. Dacă n-ar fi existat un exces de zel, nu s-ar fi întâmplat asta, și detest totdeauna excesul de zel în orice privință. Bună seara!

Deși domnul Bounderby o scosese la capăt în felul acesta, pe când ținea ușa deschisă ca să plece lumea, atitudinea-i fanfaroană și în același timp pleoștită îi dădea o înfățișare dezumflată, ridicolă la culme. Demascat ca un fanfaron al umilinței, care-și clădise numai pe minciuni o reputație deșartă, îndepărtându-se cu lăudăroșenia lui atât de mult de adevăr încât era ca și cum ar fi ridicat pretenția josnică (și nu există alta mai josnică) că s-ar trage dintr-o familie veche și nobilă, domnul Bounderby trecea acum drept un personaj cu totul ridicol. Și în timp ce lumea (care, știa el bine, avea să povestească întâmplarea în tot orașul, până se va răspândi în cele patru vânturi) defila prin ușa pe care o ținea deschisă, fanfaronul nostru avea o mutră mai plouată și mai nenorocită decât ar fi avut dacă i-ar fi ciuntit cineva urechile. Nici chiar nefericita doamnă Sparsit, care de pe culmile bucuriei căzuse în mlaștina deznădejdii, nu se afla într-o stare așa de jalnică ca acest om remarcabil, ajuns prin el însuși Marele Farsor, Josiah Bounderby din Coketown.

Rachael și Sissy, lăsând-o pe doamna Pegler să se odihnească în noaptea aceea în locuința fiului ei, se duseră împreună până la Stone Lodge, și acolo se despărțiră. Domnul Gradgrind le ajunsese îndată din urmă și le vorbise cu mult interes despre Stephen Blackpool, spunându-le că, după părerea lui, eșecul răsunător al bănuielilor îndreptate asupra doamnei Pegler îi va ușura probabil situația.

Cât despre secătură, în tot timpul scenei povestite mai sus, ca, de altfel, în toate ocaziile din ultima vreme, nu se dezlipise o clipă de Bounderby. Credea, pesemne, că atât timp cât Bounderby nu făcea nicio descoperire fără știrea lui, se găsea oarecum în siguranță. Nu se ducea deloc pe la soră-sa, iar de când Louisa se întorsese acasă, o văzuse o singură dată, și

anume în noaptea când se ținuse la fel scai de Bounderby, după cum s-a mai relatat.

Gândurile Louisei erau stăpânite de o teamă sumbră și nedeslușită, de care nu vorbea niciodată și care făcea ca netrebnicul și ingratul ei frate să rămână înconjurat de un mister îngrozitor. Aceeași sumbră posibilitate i se înfățișase și lui Sissy, sub aceeași formă nedeslușită, chiar în ziua când Rachael îi vorbise de cineva care s-ar fi aflat într-o situație neplăcută dacă Stephen s-ar fi întors și care, probabil, se descotorosise de el. Louisa nu destăinuise niciodată bănuiala că fratele ei ar putea să aibă vreo legătură cu furtul; Sissy și ea nu-și făcuseră nicio confidență în privința asta, afară de acel schimb de priviri ce avusese loc când tatăl ei, care nu știa nimic, își sprijinise în mâini capul cărunt, dar amândouă se înțelegeau și își ghiceau gândurile. Teama cea nouă era atât de îngrozitoare, încât și una și alta aveau impresia că le dă târcoale ca un strigoi, dar niciuna dintre ele nu îndrăznea să presupună că strigoiul acela s-ar afla lângă ea și nici pe departe nu i-ar fi trecut prin gând c-ar fi lângă cealaltă.

Și, totuși, curajul disperat cu care se înarmase secătura creștea din ce în ce. Dacă Stephen Blackpool nu era hoțul, să se arate. De ce nu se arată?

Încă o noapte. Încă o zi și o noapte. Nici urmă de Stephen Blackpool. Unde era și de ce nu se întorcea?

Capitolul VI

LUMINA STELELOR

Duminica aceea era o zi luminoasă de toamnă, senină și răcoroasă. Sissy și Rachael se întâlniră dis-de-dimineață să facă împreună o plimbare la țară.

Deoarece Coketown-ul nu presăra cenușă numai pe capul lui, ci și pe al vecinilor, la fel cu acele persoane evlavioase care se pocăiesc punând

pe alții să se îmbrace în pânză de sac, cei care doreau să respire din când în când puțin aer curat, ceea ce nu era chiar cea mai criminală dintre deșertăciunile vieții, aveau obiceiul să meargă cu trenul până la câteva mile, și de acolo să se plimbe sau să hoinărească pe câmp. Sissy și Rachael scăpaseră de fum în chipul obișnuit, și trenul le lăsă într-o gară ce se afla la jumătatea drumului dintre oraș și conacul domnului Bounderby.

Deși priveliștea înverzită era mânjită ici-colo cu grămezi de cărbuni, verdele predomina, se puteau vedea pomi, ciocârliile cântau (deși era duminică), aerul era plin de miresme plăcute, și peste toate se boltea cerul albastru, strălucitor. Într-o parte, în zare, apărea Coketown-ul ca o ceață neagră; în cealaltă parte începeau să se ridice colinele, iar în a treia direcție lumina juca slab la orizont, în locul unde lucea peste marea îndepărtată. Sub picioarele lor iarba era proaspătă; umbrele grațioase ale ramurilor jucau deasupra ei împestrițând-o; gardurile vii erau în floare. Totul se odihnea. Mașinile cu aburi de la gurile minelor de cărbuni, ca și caii bătrâni și slăbănogi, se odihneau de asemenea; roțile încetaseră pentru scurt timp să se mai învârtească, și până și roata uriașă a pământului părea că se învârtește fără smucirile și zgomotele de altădată.

Sissy și Rachael începură să se plimbe peste câmpuri, de-a lungul potecilor umbrite, uneori sărind peste resturile unui gard atât de putred că se prăbușea la cea mai mică atingere a piciorului, alteori trecând pe lângă un morman de cărămizi și bârne acoperite de iarbă, care indica locul unei exploatări părăsite. Țineau urmele potecilor și cărărilor, oricât de nedeslușite ar fi fost, și se fereau totdeauna de movilițele acoperite cu iarbă deasă și înaltă, pe care mărăcinii, buruienile și toată vegetația de acest fel creșteau dese și încâlcite, deoarece prin regiune circulau povești lugubre despre vechile guri de mină ce se ascundeau sub astfel de semne.

Când soarele ajunse aproape de amiază, se așezară să se odihnească. Trecuse o bucată bună de vreme de când nu mai văzuseră pe nimeni nici în apropiere, nici în depărtare, și nimic nu le tulburase singurătatea.

— E atât de liniștit aici și drumul e așa de neumblat, încât îmi vine să cred că toată vara n-a pus nimeni piciorul prin partea asta, afară de noi.

În timp ce Sissy vorbea, privirile îi fură atrase de resturile unui gard

putrezit ce zăcea la pământ. Se ridică și se uită mai de aproape la el. Și, totuși, gardul nu era rupt de multă vreme.

— Uite, aici, unde-i dezbinat, lemnul e încă prospăt de tot. Văd și urme de pași. Vai! Rachael!

Sissy fugi înapoi și o prinse de după gât. Între timp Rachael sărise în picioare.

— Ce este?

— Nu știu. Acolo, în iarbă, e o pălărie.

Se apropiară împreună. Rachael o ridică, tremurând din cap până în picioare. Și deodată prinse a se văita și a plânge în hohote: pe partea dinăuntru a pălăriei era scris Stephen Blackpool chiar de mâna lui.

— Vai, bietul băiat, bietul băiat! I-au făcut felul. Zace mort undeva pe aici!

— Este… este cumva sânge pe pălărie? îngăimă Sissy.

Le era teamă să se uite, dar în cele din urmă o cercetară și nu găsiră nicio urmă de violență, nici pe dinăuntrul, nici pe dinafara ei. Pălăria zăcea acolo de mai multe zile, deoarece ploaia și roua o pătaseră, și pe iarbă, unde căzuse, era întipărită forma ei. Se uitară îngrozite în jurul lor, fără să se clintească din loc, dar nu mai văzură nimic altceva.

— Rachael, șopti Sissy, am să înaintez puțin singură.

Sissy își desprinsese mâna și era gata să facă un pas înainte, când Rachael o apucă cu amândouă brațele, dând un țipăt care răsună până hăt-departe, în câmpia largă. În fața lor, chiar la picioarele lor, se căsca gura unui abis întunecat și colțuros, ascuns de iarba înaltă. Făcură o săritură înapoi și căzură amândouă în genunchi, ascunzându-și fiecare fața pe umărul celeilalte.

— O! doamne-Dumnezeule! E acolo, jos! Acolo, jos!

La început Rachael nu putu rosti decât atât printre țipete înspăimântătoare, și nici lacrimile, nici rugămințile, nici mustrările lui Sissy, niciun mijloc nu sluji la nimic. Era cu neputință s-o facă să tacă și fu nevoită s-o țină din răsputeri ca să nu se arunce în puț.

— Rachael, draga mea, scumpa mea, pentru numele lui Dumnezeu, nu mai țipa așa de înfiorător! Gândește-te la Stephen, gândește-te la Stephen, gândește-te la Stephen…

Rugămintea repetată de Sissy cu disperarea și spaima cumplită a unei asemenea clipe o făcură în cele din urmă pe Rachael să tacă și să-și întoarcă privirile spre ea cu o față împietrită și secată de lacrimi.

— Rachael, poate că Stephen mai trăiește. Nu se poate să-l lași să zacă schilodit în fundul puțului ăstuia îngrozitor nicio clipă când poți să-i vii în ajutor.

— Nu, nu, nu!

— Nu te mișca de aici dacă vrei să-l salvezi. Lasă-mă să mă duc și să ascult.

Se înfioră că trebuia să se apropie de gura minei, dar se târî spre ea pe mâini și pe genunchi și îl strigă pe Stephen cât putu de tare. Apoi ascultă, dar nu auzi niciun zgomot, îl strigă din nou, și iar ascultă, și nici de data aceasta nu-i răspunse niciun sunet. Repetă chemarea de douăzeci, de treizeci de ori. Luă un bulgăre din pământul pe care Stephen îl răscolise când se împiedicase și îl aruncă înăuntru, dar nu-l auzi căzând.

Priveliștea întinsă care o fermecase cu tihna ei, numai cu câteva clipe înainte, aproape că-i umplu de deznădejde sufletul curajos când, ridicându-se și privind în jur, nu văzu nicăieri vreun ajutor.

— Rachael, nu trebuie să pierdem nicio clipă. Trebuie să mergem fiecare în altă direcție și să căutăm ajutor. Tu ia-o pe drumul pe care am venit, și eu o s-o apuc pe poteca din față. Spune tuturor pe care-i vezi ce s-a întâmplat. Gândește-te la Stephen, gândește-te la Stephen!

Citi pe chipul Rachaelei că acum se putea bizui pe ea și, după ce mai stătu o clipă uitându-se după dânsa cum alerga frângându-și mâinile, se întoarse și porni și ea în căutare. Se opri la gardul viu și-și legă șalul de el, ca să poată recunoaște locul, apoi își aruncă pălăria și începu să fugă cum nu mai fugise în viața ei.

„Fugi, Sissy, fugi, pentru numele lui Dumnezeu! Nu te opri să răsufli! Fugi, fugi!" Iuțindu-și goana cu astfel de îndemnuri spuse în gând, alergă din câmpie în câmpie, din potecă în potecă, din loc în loc, cum nu mai alergase de când se știa, până ce ajunse la o baracă așezată lângă o remiză pentru mașini, la umbra căreia dormeau, întinși pe niște paie, doi oameni.

Nu-i fu ușor mai întâi să-i trezească și apoi să le povestească,

înnebunită și abia trăgându-și sufletul, ce o adusese acolo, dar îndată ce oamenii pricepură, se arătară tot atât de însuflețiți ca și ea. Unul dintre ei era mahmur de băutură, dar când tovarășul său îi strigă că un om căzuse în Vechiul-puț-al-iadului, se repezi la o băltoacă de apă murdară, își băgă capul în ea și se întoarse dezmeticit.

Împreună cu cei doi oameni, Sissy fugi o jumătate de milă până la alt om, și cu acesta fugi până la altul, în timp ce primii doi o luară la goană în altă direcție. Apoi găsiră un cal, și Sissy trimise pe un alt om călare, într-o goană nebună, până la calea ferată cu un bilet pe care i-l scrisese Louisei. În acest timp un sat întreg se pusese în mișcare, și troliuri, frânghii, prăjini, lumânări, felinare și toate celelalte unelte. Trebuincioase fură adunate și aduse degrabă într-un singur loc, pentru a fi transportate la Vechiul-puț-al-iadului.

Lui Sissy i se părea acum că se scurseseră nenumărate ceasuri de când îl lăsase pe Stephen să zacă în mormântul în care era îngropat de viu. Nu mai putea răbda să rămână departe de el – i se părea o trădare – și se întoarse cât putu de repede înapoi, însoțită de vreo șase muncitori, printre care se găsea și omul beat, pe care vestea îl făcuse să se trezească și era acum cel mai de treabă dintre toți. Când ajunseră la Vechiul-puț-al-iadului, găsiră locul tot așa de pustiu cum îl lăsase Sissy. Oamenii strigară și ascultară, cum făcuse și ea, cercetară marginea abisului și stabiliră cum se petrecuseră lucrurile, apoi se așezară să aștepte sosirea uneltelor de care aveau nevoie.

Fiecare zumzet al insectelor din aer, fiecare freamăt al frunzelor, fiecare șoaptă a oamenilor o făceau pe Sissy să tresară și să i se pară că-i un strigăt ce venea din fundul puțului. Dar vântul adia liniștit deasupra lui și niciun zgomot nu răzbea până la suprafață, iar oamenii stăteau pe iarbă tot așteptând și așteptând. După ce așteptară o vreme, începu a se strânge în jur lume hoinară de pe câmp care auzise de accident, apoi începură să sosească și uneltele care erau într-adevăr de ajutor. Tocmai atunci se întoarse și Rachael, și în grupul cu care venise se afla un medic, care adusese niște vin și doctorii, deși oamenii nu prea trăgeau nădejde că Stephen va mai putea fi găsit în viață.

Deoarece acum se adunase lume multă care ar fi stingherit operațiile

de salvare, omul trezit din beție preluă conducerea, sau primi conducerea cu consimțământul tuturor, și trasă un cerc larg în jurul Vechiului-puț-al-iadului, însărcinând pe câțiva oameni să stea de strajă ca să nu fie trecut. La început, în afară de voluntarii care fuseseră puși la treabă, numai Sissy și Rachael fură primite în interiorul cercului, dar mai spre seară, când biletul trimis de Sissy aduse din Coketown cu un tren expres pe domnul Gradgrind împreună cu Louisa, pe domnul Bounderby și pe secătură, fură și ei primiți înăuntrul lui.

Soarele coborâse cu patru ceasuri de când Sissy și Rachael se așezaseră pe iarbă pentru prima oară până când fu instalat un mecanism cu prăjini și frânghii care să asigure coborârea a doi oameni. Așa simplu cum era, se iviseră totuși o seamă de greutăți la construirea lui și trebuiră să aștepte întoarcerea oamenilor trimiși să aducă unele piese necesare care lipseau. Abia după ora 5 a acelei luminoase duminici de toamnă fu lăsată în puț o lumânare pentru a se încerca aerul, în timp ce vreo trei sau patru chipuri aspre se înghesuiau la marginea abisului s-o observe cu atenție și să le spună oamenilor care manevrau troliul cum și când s-o coboare. Când traseră în cele din urmă lumânarea sus, ardea cu o flacără slabă; aruncară atunci puțină apă în puț. Apoi, de frânghia troliului agățară un hârdău, și omul trezit din beție, împreună cu un altul se urcară în el, își luară felinare și dădură comanda: „Dați-i drumul!”

În timp ce frânghia întinsă și țeapănă se desfășura, iar troliul scârțâia, niciuna dintre cele o sută sau două sute de persoane prezente, bărbat ori femeie, nu respiră în voie, cum se respiră de obicei. Se primi un semnal, și troliul fu oprit, deși tamburul mai avea o mulțime de frânghie pe el. Timpul ce se scurse, fără ca oamenii de la troliu să facă nimic, păru așa de lung, încât vreo câteva femei începură să țipe că se întâmplase încă o nenorocire! Dar medicul, care se uitase tot timpul la ceas, declară că nu trecuseră nici cinci minute și îi mustră cu asprime pe toți să păstreze tăcere. Nici nu sfârșise bine vorba, și troliul fu inversat și pus din nou în mișcare. Ochii pricepuți înțeleseră că nu trăgea așa de greu cum ar fi tras dacă amândoi muncitorii s-ar fi urcat în sus, și că numai unul dintre ei se întorcea. Frânghia venea țeapănă și întinsă, și în timp ce inel după inel se încolăcea pe tamburul troliului, privirile tuturor erau ațintite asupra gurii

puțului. Omul trezit din beție apăru sus și sări sprinten în iarbă. Cu toții strigară într-un glas: „Viu sau mort?" apoi se lăsă tăcere adâncă.

Când răspunse: „Trăiește!" vocile tuturor se înălțară într-un strigăt puternic, și mulți ochi se umplură de lacrimi.

— Dar e grav rănit, adăugă el, îndată ce izbuti să se facă din nou auzit. Unde-i doctorul? S-a rănit așa de rău, domnule doctor, că nu știu cum să-l aducem sus.

Ținură sfat cu toții, uitându-se cu îngrijorare la medic, pe când el punea unele întrebări și clătina din cap ascultând răspunsurile. Soarele era acum la apus, și cerul înroșit al înserării își răsfrângea lumina pe chipurile tuturor, scoțând și mai tare în evidență neliniștea lor încremenită.

În urma consfătuirii, oamenii se reîntoarseră la troliu, și minerul coborî din nou în puț, ducând cu el vinul și încă vreo câteva lucruri mărunte. Apoi veni sus celălalt. Între timp, câțiva oameni, sub conducerea medicului, alcătuiseră o leasă de nuiele, iar alții așezară pe ea haine de prisos, pe care le acoperiră din belșug cu paie, înjghebând un pat gros; medicul improviză cu mâna lui, din șaluri și batiste, câteva fețe și legături. Pe măsură ce le isprăvea, le punea pe unul din brațele minerului care venise sus ultimul, dându-i totodată instrucțiuni cum să le folosească; minerul acela ce stătea în picioare, luminat numai de lampa pe care o purta, sprijinindu-se cu mâna lui voinică de o prăjină și uitându-se când în adâncul abisului, când la lumea din jur, era poate cea mai remarcabilă figură din tot tabloul. Între timp se întunecase, și oamenii aprinseră făclii.

Se părea, din puținele vorbe pe care acest om le spusese celor din jur și care îndată făcură ocolul întregului cerc, că Stephen căzuse pe o grămadă de sfărâmături ce astupa pe jumătate fundul puțului, iar căderea îi fusese oprită puțin de surpăturile de pământ de pe margini. Zăcea întins pe spate cu un braț îndoit sub trup, și, după cum credea chiar el, de când căzuse nu se mișcase decât ca să-și ducă mâna liberă până la unul din buzunarele hainei unde știa că are puțină pâine și carne (din care înghițise numai câteva fărâme) și să ia în pumn din când în când puțină apă. Cum primise scrisoarea Rachaelei, pornise imediat, lăsând lucrul

baltă, și făcuse tot drumul pe jos; căzuse după înserat, în timp ce se îndrepta spre conacul domnului Bounderby. Străbătuse ținutul acela primejdios la o oră atât de primejdioasă fiindcă se știa nevinovat și se grăbise să vină, pe cel mai scurt drum, să se predea justiției. Vechiul-puț-al-iadului, zise minerul blestemându-l, își merita faima rea până la sfârșit, deoarece, credea el, deși Stephen mai putea vorbi, se va vedea curând că mina izbutise să-i nimicească viața.

Când totul fu gata și troliul începu să coboare, minerul, urmând să asculte ultimele sfaturi pe care i le dădeau în grabă tovarășii și medicul, dispăru în gura minei. Frânghia se desfășură ca și prima oară, semnalul fu trimis ca și atunci, și troliul se opri. Dar de astă dată niciunul dintre oameni nu-și luă mâna de pe el. Toți așteptau ținând strâns manivela, cu corpul aplecat înainte, pregătit pentru efort, gata să inverseze troliul și să ridice hârdăul. În cele din urmă se primi semnalul, și tot cercul se aplecă înainte.

Acum frânghia se întorcea extrem de întinsă și țeapănă, oamenii răsuceau manivela din greu, și troliul gemea. Privind frânghia ce revenea, gândul că ar putea ceda era aproape de neîndurat. Dar inelele, unul după altul, se încolăciră cu bine pe tamburul troliului, apoi apărură și lanțurile de legătură și, în cele din urmă, hârdăul, pe marginile căruia stăteau cei doi oameni (o priveliște ce stârnea amețeală și strângere de inimă) susținând între ei cu grijă trupul stâlcit al unei sărmane făpturi omenești, bine prinsă și legată înăuntru.

Un murmur înăbușit de compătimire străbătu mulțimea, și femeile începură a plânge cu glas tare când acea arătare, aproape fără formă, fu luată foarte încet din unealta de fier salvatoare și așezată pe patul de paie. La început nimeni în afară de medic nu se apropie de Stephen. Medicul se strădui să-i așeze cât mai bine trupul pe targă, dar își dădu seama că cel mai bun lucru ce-l avea de făcut era să-l acopere cu multă grijă. După asta chemă pe Rachael și pe Sissy. În clipa aceea toți văzură cum chipul palid, istovit și răbdător se uita în sus la cer, iar mâna dreaptă, care era ruptă, sta descoperită peste hainele ce-l înveleau, ca și cum ar fi așteptat să fie luată de altă mână.

Îi dădură să bea, îi stropiră fața cu apă și-l îndemnară să ia câteva

picături de tonic cu vin. Deși zăcea nemișcat, cu ochii la cer, Stephen zâmbi și spuse:

— Rachael!

Femeia se lăsă jos în iarbă, lângă rănit, și se plecă asupră-i, până ce ochii ei se aflară între ochii lui și cer, căci el nu putea să și-i întoarcă și să se uite la dânsa.

— Rachael, draga mea…

Ea îi luă mâna. Stephen zâmbi din nou și spuse:

— Nu-i da drumul.

— Te doare rău, dragul meu Stephen?

— M-a durut, dar acum nu mă mai doare. Am avut dureri îngrozitoare, cumplite și lungi, draga mea, dar acum mi-au trecut. Ah, Rachael, ce mizerie! De la început până la sfârșit numai mizerie!

Când rosti acel cuvânt, pe față îi apăru o clipă umbra privirii lui de altădată.

— Am căzut, draga mea, în puțul minei care a costat, după câte știu bătrânii încă în viață, sute și sute de vieți omenești… părinții, feciorii și frații dragi ai miilor de oameni pe care victimele încercau să-i apere de foame și nevoi. Am căzut într-o mină care cu gazele ei a fost mai nimicitoare decât o bătălie. Am citit asta într-o petiție colectivă a minerilor (ea mai poate fi citită de oricine), în care îi rugau din tot sufletul pe legiuitori să nu îngăduie ca munca lor să fie pieirea lor și să le cruțe viețile pentru nevestele și copiii, pe care-i iubeau tot așa de mult cum și-i iubesc oamenii cu stare. Când mina era exploatată, ucidea fără rost. Și mai ucide fără rost și acum, când e părăsită. Uite și tu cum murim zi de zi fără rost, într-un chip sau altul, în mizeria asta.

Vorbea cu voce potolită, fără urmă de ură împotriva nimănui. Ca o simplă mărturie a adevărului.

— Nu ți-ai uitat surioara, Rachael. N-ai s-o uiți nici de acum încolo, când ai să mă știi așa de aproape de ea. Numai tu știi, sărmană ființă chinuită și răbdătoare, cât ai muncit pentru dânsa, în timp ce ea stătea toată ziua pe scăunelul ei de la fereastră, și cum a murit biata copilă diformă, ucisă de aerul stricat care n-ar fi trebuit să fie așa și care-i lăsat să otrăvească ticăloasele locuințe ale muncitorilor. Ce mizerie! Peste tot

mizerie!

Louisa se apropie de el, dar Stephen nu putea s-o vadă, căci zăcea cu fața întoarsă spre cerul nopții.

— Dacă toate faptele de care ne lovim, draga mea, n-ar fi fost atât de încâlcite, n-aș fi fost nevoit să ajung aici. Dacă frații mei de muncă m-ar fi înțeles mai bine, dacă domnul Bounderby m-ar fi cunoscut mai bine… dacă m-ar fi cunoscut măcar cât de cât… nu s-ar fi supărat pe mine. Nu m-ar fi bănuit. Dar uită-te colo sus, Rachael, uită-te deasupra ta!

Urmărindu-i privirea, văzu că el contempla o stea.

— A lucit deasupra mea, spuse el cu respect, tot timpul chinurilor și suferințelor mele din fundul minei. Mi-a luminat gândurile. Tot uitându-mă la ea și gândindu-mă la tine, Rachael, încâlceala din mintea mea sper că s-a mai limpezit puțin. Dacă unii nu m-au înțeles prea bine, în schimb nici eu nu i-am înțeles prea bine. Când am primit scrisoarea ta, am crezut cu ușurință că doamna cea tânără și cu fratele ei erau înțeleși și că tot ce-mi spuseseră și făcuseră pentru mine era o urzeală plină de răutate pusă la cale de ei. Când am căzut, eram furios împotriva ei și gata să fiu tot așa de nedrept cu dânsa cum fuseseră și alții cu mine. Dar și în judecata și în faptele noastre trebuie să fim îngăduitori și să nu ne pripim. Cum stam și mă uitam colo sus, iar steaua lucea asupră-mi pe când mă chinuiam și sufeream, am văzut mai limpede, și acum ultima mea dorință este ca oamenii să se poată apropia mai mult unul de altul și să ajungă să se înțeleagă mai bine unul pe altul decât pe vremea când mă aflam în viață și eu, biată ființă neputincioasă…

Auzind ce spune, Louisa, care stătea de cealaltă parte, se aplecă deasupra lui așa fel ca el s-o poată vedea.

— Ați auzit? întrebă Stephen după câteva clipe de tăcere. Nu v-am uitat, doamnă.

— Da, Stephen, te-am auzit și am aceeași dorință ca și dumneata.

— Aveți un tată. Sunteți bună să-i comunicați ceva din partea mea?

— E aici, răspunse Louisa cu groază. Vrei să-l aduc lângă dumneata?

— V-aș ruga.

Louisa se reîntoarse cu tatăl ei. Stând mână în mână, priviră amândoi în jos la chipul acela solemn.

— Domnule, vă rog să mă dezvinovățiți, ca numele meu să rămână fără pată față de toată lumea. Vă rog să faceți asta pentru mine.

Domnul Gradgrind se tulbură și-l întrebă cum.

— Domnule, sună răspunsul, fiul dumneavoastră o să vă spună cum. Întrebați-l. Nu aduc nicio acuzație. Nu las niciuna în urma mea; nici măcar un cuvânt. Într-o noapte l-am văzut pe fiul dumneavoastră și am vorbit cu el. Nu vă cer decât să mă dezvinovățiți, și am încredere că o veți face.

Cum purtătorii erau acum gata să-l ducă, și medicul se grăbea să-l vadă transportat, toți cei care aveau făclii sau felinare se pregătiră să treacă în fața târgii. Înainte de a fi ridicată, pe când oamenii hotărau cum să meargă, Stephen îi spuse Rachaelei uitându-se în sus la stea:

— Adesea, când îmi veneam în fire și o regăseam luminându-mă tocmai acolo jos, în adâncul nenorocirii mele, mă gândeam că e steaua care a arătat drumul spre casa mântuitorului nostru. Sunt aproape încredințat că e chiar steaua aceea!

Îl ridicară, și Stephen fu fericit când văzu că porneau în direcția spre care i se părea că-l călăuzește steaua.

— Rachael, copilă iubită, nu-mi lăsa mâna. În noaptea asta ne putem plimba împreună, scumpa mea…

— Am să te țin de mână și am să rămân lângă tine, Stephen, tot drumul.

— Fii binecuvântată! Rog pe cineva de aici să fie atât de bun și să-mi acopere fața!

Îl purtară încetișor peste câmpuri, de-a lungul potecilor, prin larga priveliște, în timp ce Rachael îi ținea tot timpul mâna într-a ei. Numai din când în când câte o șoaptă tulbura tăcerea întristată a mulțimii. Curând, cu toții formară un cortegiu funebru. Steaua îi arătase unde poate găsi pe Dumnezeul săracilor, și prin umilință, suferință și iertare ajunsese să odihnească în pace lângă mântuitorul său.

Capitolul VII

GOANA DUPĂ SECĂTURĂ

Înainte de a se desface cercul alcătuit în jurul Vechiului-puț-al-iadului, una dintre persoanele dinăuntrul lui dispăruse. Domnul Bounderby și umbra lui nu stătuseră în apropierea Louisei, care-l ținea de braț pe tatăl ei, ci se retrăseseră la o parte. Când Gradgrind fu chemat lângă targa rănitului, Sissy, atentă la tot ce se întâmpla, se strecură în spatele acelei umbre ticăloase (a cărei față îngrozită ar fi fost un spectacol pentru cei din jur dacă ochii tuturor n-ar fi rămas ațintiți asupra altuia) și-i șoptise ceva la ureche. Fără a-și întoarce capul, Tom se sfătuise cu ea câteva clipe, apoi dispăruse. Astfel, secătura ieșise din cerc înainte ca lumea să se pună în mișcare.

Tatăl lui, cum ajunse acasă, trimise vorbă domnului Bounderby că dorește să-și vadă imediat băiatul. Domnul Bounderby dădu răspuns că îl pierduse pe Tom în mulțime și că, nemaivăzându-l de atunci, presupusese că era la Stone Lodge.

— Cred, tată, zise Louisa, că în seara asta nu se mai întoarce în oraș.

Domnul Gradgrind întoarse capul și nu mai spuse nimic.

A doua zi dimineață se duse chiar el la bancă, la ora deschiderii, și, văzând că locul fiului său era gol (la început nici n-avusese curajul să se uite înăuntru), o luă înapoi de-a lungul străzii pentru a ieși în calea

domnului Bounderby. Întâlnindu-l, îi spuse că pentru motive ce i le va explica în curând, dar despre care ruga să nu fie întrebat acum, găsise necesar să-l plaseze pe fiul său în altă parte pentru câtva timp. De asemenea, îi mai spuse că-și luase răspunderea să reabiliteze memoria lui Stephen Blackpool și să dea la iveală numele hoțului. După ce socrul lui îl părăsi, domnul Bounderby, buimăcit de tot, rămase înmărmurit în mijlocul drumului, umflându-se ca un uriaș balon de săpun, numai că nu avea și frumusețea aceluia.

Domnul Gradgrind se întoarse acasă, se închise în camera lui și nu mai ieși toată ziua. Când Sissy și Louisa ciocăniră la ușa lui, le spuse fără a deschide:

— Mai târziu, dragele mele, diseară.

Când reveniră seara, le spuse:

— Nu sunt încă în stare… mâine.

Nu mâncă nimic toată ziua, nu aprinse lumina după ce se înseră și-l auziră plimbându-se încoace și încolo până noaptea târziu.

În dimineața următoare, însă, apăru la micul dejun, la ora obișnuită, și își reluă locul lui obișnuit de la masă. Arăta îmbătrânit și gârbovit și era nespus de abătut; și, totuși, părea un om mai înțelept și mai bun decât în zilele când nu-l interesa nimic din viață decât faptele. Înainte de a ieși din sufragerie, le fixă o oră la care să vină la el; și ieși din încăpere ținându-și capul cărunt aplecat în piept.

— Dragă tată, zise Louisa, când veni împreună cu Sissy la ora fixată, ți-au mai rămas trei copii mici. Vor fi altfel; chiar și eu, cu ajutorul domnului, voi fi altfel.

Îi întinse lui Sissy mâna, ca și cum ar fi vrut să spună: „Și cu ajutorul ei".

— Crezi că nenorocitul vostru frate, zise domnul Gradgrind, pusese la cale furtul încă înainte de a merge cu tine la Blackpool acasă?

— Mi-e teamă că da, tată. Știu că avea nevoie de bani, căci cheltuise foarte mult.

— Și aflând că bietul om e pe cale de a părăsi orașul, crezi că i-a venit ideea diabolică să arunce bănuiala asupra lui?

— Cred că ideea asta diabolică i-a fulgerat prin minte în timp ce se afla

acolo, tată, pentru că eu l-am rugat să mă însoțească la Blackpool. Ideea vizitei n-a pornit de la el.

— A vorbit ceva cu bietul om? L-a luat deoparte?

— L-a chemat afară din cameră. După ce am plecat de acolo, l-am întrebat de ce făcuse asta și mi-a dat o explicație plauzibilă. Dar de noaptea trecută, tată, mi s-au lămurit unele lucruri. Când mă gândesc la ce s-a întâmplat, văd totul într-o lumină nouă și mi-e teamă că-mi dau seama prea bine de cele petrecute între ei.

— Te rog să-mi spui, zise tatăl, dacă vinovăția fratelui tău îți apare sub același aspect sumbru cum îmi apare mie.

— Mi-e teamă, tată, răspunse Louisa șovăind, să nu-i fi făcut lui Stephen Blackpool unele propuneri, fie în numele meu, fie în al lui, care l-au determinat pe acesta, om de bună-credință și cinstit, la un lucru pe care nu-l mai făcuse niciodată înainte, și anume: să aștepte pe lângă bancă în cele două sau trei nopți înaintea plecării lui din oraș.

— E limpede! răspunse tatăl. E foarte limpede!

Își acoperi fața cu mâinile și rămase tăcut preț de câteva clipe; apoi se stăpâni și spuse:

— Și cum poate fi găsit? Cum poate fi scăpat de justiție? Cum ar putea fi găsit, și găsit numai de noi, în cele câteva ceasuri pe care le mai pot lăsa să treacă înainte de a da pe față adevărul? Nici cu zece mii de lire sterline n-am izbuti.

— Și totuși Sissy a izbutit, tată.

Domnul Gradgrind își ridică privirile spre locul unde stătea Sissy, zâna cea bună a casei lui, și rosti cu adâncă recunoștință și cu o voce blândă:

— Mereu tu, copila mea!

— De mai multe zile amândouă aveam temeri, lămuri Sissy uitându-se la Louisa, și în noaptea trecută, când am văzut că sunteți chemat lângă targa rănitului și am auzit totul (fiindcă tot timpul am fost lângă Rachael), m-am apropiat de el, fără să mă vadă nimeni, și i-am șoptit: „Nu te uita la mine. Vezi unde se află tatăl dumitale. Fugi numaidecât, ca să-l cruți și pe el și pe dumneata!" Tremura chiar înainte de a-i fi șoptit eu asta, dar când m-a auzit, a tresărit și a început să tremure și mai tare,

întrebându-mă: „Unde m-aș putea duce? Am foarte puțini bani și nu știu cine ar vrea să mă ascundă.” M-am gândit la circul tatii de pe vremuri. N-am uitat orașele prin care trece domnul Sleary în perioada asta a anului, și chiar cu o zi înainte citisem ceva despre el într-un ziar. I-am spus să se ducă degrabă acolo, să-și spună numele și să se roage de domnul Sleary să-l ascundă până vin eu. „Am să ajung acolo chiar în noaptea asta”, mi-a spus el, apoi l-am văzut strecurându-se prin mulțime.

— Slavă domnului! exclamă domnul Gradgrind. Poate mai e cu putință să-l trecem peste graniță.

Speranțele erau cu atât mai mari cu cât orașul spre care îl îndreptase Sissy se găsea la cale de trei ceasuri de Liverpool, de unde putea fi îmbarcat îndată către orice parte a lumii. Dar legătura cu Tom trebuia luată cu multă precauție, deoarece cu fiece clipă creștea primejdia de a fi bănuit, și nimeni nu putea pune mâna în foc că chiar domnul Bounderby, într-o clipă de zel fanfaron pentru binele public, n-ar fi dispus să joace rolul unui cetățean roman. Se luă hotărârea ca Sissy și Louisa să plece singure spre orașul de care era vorba, pe drum ocolit, urmând ca nefericitul tată s-o pornească la început într-o direcție opusă și să ajungă la aceeași țintă pe un alt drum, mult mai lung și mai ocolit; se mai înțeleseseră ca domnul Gradgrind să nu se ducă direct la domnul Sleary, ca nu cumva intențiile să-i fie greșit interpretate și știrea sosirii lui să-l facă pe Tom s-o șteargă din nou; ca luarea contactului să fie lăsată în sarcina lui Sissy și a Louisei; și ca ele să înștiințeze pe cel ce pricinuise atâta nenorocire și dezonoare că tatăl lui se găsea în apropiere și să-i explice scopul pentru care veniseră. După ce toate măsurile acestea fură bine cântărite și pe deplin înțelese de toți trei, sosi timpul să fie puse în aplicare. Îndată după amiază, domnul Gradgrind plecă de acasă direct peste câmp, ca să ia trenul cu care trebuia să călătorească, iar la lăsarea nopții, cele două fete o porniră pe drumul lor deosebit, bucuroase că nu întâlniseră nicio figură cunoscută.

Călătoriră toată noaptea, afară de cele câteva minute pierdute la schimbarea trenurilor în stațiile de legătură așezate în capătul de sus al unor scări interminabile, sau în fundul unor gropi (singura variație a acestor puncte de ramificare), și a doua zi în zori descinseră într-un ținut

mlăștinos, la câteva mile de orașul pe care-l căutau. Fură salvate din acest loc jalnic de un surugiu bătrân și sălbatic, care din întâmplare se sculase devreme și-și zorea cu lovituri de picior calul înhămat la un docar. Intrară în oraș pe ulicioare dosnice, populate de porci. Intrarea nu arăta nici măreață, nici încântătoare, dar, caz obișnuit în asemenea regiuni, era chiar șoseaua principală.

Primul lucru pe care-l văzură când intrară în oraș fu scheletul marelui cort al Circului „Sleary". Trupa plecase în alt oraș, la o depărtare de peste douăzeci de mile, și sosise acolo cu o seară înainte. Cele două orașe erau legate printr-un drum deluros plin de hopuri, pe care se călătorea din pricina asta foarte încet. Deși dejunaseră în grabă, fără să-și acorde nicio clipă de odihnă (pe care, de altfel, zadarnic ar fi căutat-o în acele clipe de îngrijorare), soarele era la amiază când începură să vadă pe hambare și pe ziduri afișele Circului „Sleary", și abia la ora 1 se opriră în piața orașului.

În clipa când puseră piciorul pe caldarâmul străzii, crainicul tocmai vestea că începe matineul „Marii reprezentații a călăreților". Sissy fu de părere să-și cumpere bilete de intrare, ca să nu mai fie nevoite să pună întrebări și să atragă astfel atenția asupra lor în oraș. Dacă domnul Sleary primea banii la intrare, desigur că o va recunoaște și va proceda cu discreție. Dacă el nu va fi la intrare, cu siguranță că le va vedea înăuntru, și, deoarece ascundea pe fugar, va proceda și în acest caz cu discreție.

Se îndreptară, deci, cu inimile bătând de emoție, spre baraca bine cunoscută. Steagul cu inscripția Circul „Sleary" era acolo, și ghereta gotică tot acolo, dar domnul Sleary nu se afla de față. Maestrul Kidderminster, care se maturizase prea tare ca să mai fie acceptat drept Cupidon chiar și de către credulii cei mai extravaganți, se supusese forței de neînvins a împrejurărilor (și a bărbii sale) și, ca om ce poate oricând fi util la ceva, ținea în acest moment vistieria circului, având și o tobă în rezervă, cu care să-și consume clipele libere și puterile de prisos. Cu privirea extrem de pătrunzătoare, la pândă după monede false, maestrul Kidderminster nu avea ochi decât pentru bani, astfel că Sissy trecu pe lângă el fără să fie recunoscută și intră în circ împreună cu Louisa.

Împăratul Japoniei, călare pe un bătrân și cuminte cal alb, vopsit cu

pete negre, jongla cu cinci lighene deodată, îndeletnicire care, după cum se știe, este distracția favorită a acestui monarh. Sissy, deși cunoștea perfect dinastia lui regească, nu cunoștea personal pe împăratul actual, a cărui domnie se scurse în liniște. Domnișoara Josephine Sleary, care urma să apară în renumitul și grațiosul ei număr, *Floarea tiroleză,* fu prezentată de un clovn nou (care anunță în glumă: „Numărul Conopidei"), și domnul Sleary apăru conducându-și fiica.

Abia plesnise domnul Sleary din șfichiul lung al biciului și abia apucase clovnul să strige: „Dacă mai faci asta, dau cu calul în tine!", că Sissy și fusese recunoscută atât de tată, cât și de fiică. Dar își sfârșiră numărul păstrându-și sângele rece și, cu excepția primei clipe, ochiul mobil al domnului Sleary nu se arătă mai expresiv decât cel fix. Lui Sissy și Louisei reprezentația li se păru cam lungă, mai cu seamă când se întrerupse pentru a da clovnului prilejul să istorisească domnului Sleary (care, cu ochiul atent în sală, răspundea la toate observațiile cu un calm desăvârșit: „într-adevăr, domnule!") despre două picioare ce stăteau pe trei picioare uitându-se la un picior, când intrară patru picioare și înhățară un picior, iar cele două picioare se ridicară, apucară trei picioare și aruncară cu ele în patru picioare, care fugeau împreună cu un picior. Povestea aceea, deși era o alegorie ingenioasă despre un măcelar, un scăunel cu trei picioare, un câine și o pulpă de berbec, luă mult timp, și atât Louisa, cât și Sissy erau pline de nerăbdare. În cele din urmă, însă, Josephine cea mică și bălaie își făcu reverența în mijlocul aplauzelor furtunoase, și când clovnul, rămas singur în arenă, tocmai se înfierbântase și spunea: „în sfârșit, mi-a venit și mie rândul", cineva atinse umărul lui Sissy, chemând-o afară prin semne.

Se duse împreună cu Louisa și fură primite de domnul Sleary într-un foarte mic apartament particular cu pereți de pânză, pardoseala de iarbă și tavan înclinat de lemn, pe care spectatorii din loji își manifestau aprobarea bocănind din picioare de credeai că vor să treacă prin el.

— Cecilia, zise domnul Sleary, care avea la îndemână un pahar de rachiu cu apă, mă bucur că te văd, ai fost întotdeauna favorita noahtră, hi hunt higur că de când ne-am dehpărțit, purtarea ta ne-a făcut cinhte. Înainte de a vorbi de afaceri, draga mea, trebuie hă-i vezi pe ai nohtri,

altminteri le-ai zdrobi inimile, mai cu heamă femeilor. Htii, Johephine h-a măritat între timp cu E.W.B. Childerh, hi au un băiat care, dehi nu-i decât de trei ani, he ține pe orice ponei pe care i-l dai hă-l încalece. I he hpune „Mica minune a înaltei hcoli de călărie", hi dacă n-ai hă auzi de băiatul ăhta la Ahley, ai hă auzi de el la Parih. Hi îți amintehti de Kidderminhter, pe care îl bănuiam că e cam îndrăgohtit de tine? Ei bine, hi el h-a căhătorit. A luat o văduvă atât de în vârhtă, că ar putea hă-i fie mamă. Pe vremuri lucra pe coardă întinhă, dar acum nu mai e bună de nimic… pentru că e prea grahă. Au doi copii, aha că huntem tari în numerele cu zâne hi pitici. Dacă ai vedea numărul nohtru *Copiii din pădure,* cu tatăl hi mama care mor amândoi călare, cu unchiul care îi ia hub protecția lui, călare, cu copiii care he duc hă culeagă mure călare hi vin prihorii hă-i acopere cu frunze, tot călare, ai zice că e hpectacolul cel mai dehăvârhit pe care l-ai văzut în viața ta! Hi-ți mai amintehti de Emma Gordon, draga mea, care a foht aproape ca o mamă pentru tine? Dehigur că-ți amintehti, nici n-ar fi trebuit hă te mai întreb. Ei bine, Emma hi-a pierdut bărbatul. A căzut rău pe hpate de pe un elefant când făcea pe hultanul Indiilor într-un fel de pagodă; hi de atunci nu h-a mai făcut bine niciodată. Ea h-a recăhătorit, a luat un brânzar care h-a îndrăgohtit de ea numai văzând-o prin hală; acum e epitrop la hăraci hi face avere.

Domnul Sleary respira acum mult mai greu decât pe vremuri și povestea feluritele schimbări cu mare însuflețire, dar mai ales cu un fel de nevinovăție într-adevăr uimitoare pentru un veteran chefliu ca el și îndrăgostit de păhărelul de rachiu cu apă. Apoi aduse înăuntru pe Josephine, împreună cu E.W.B. Childers (cutele adânci de pe obrazul lui se vedeau bine în lumina zilei), și pe „Mica minune a înaltei școli de călărie"; într-un cuvânt, întreaga trupă. Ce făpturi uimitoare îi păreau Louisei oamenii aceia cu obrazuri atât de albe și roz, ce se îmbrăcau atât de sumar și-și arătau cu atâta generozitate picioarele; dar era foarte plăcut să-i vezi îngrămădindu-se în jurul lui Sissy, și foarte firesc ca Sissy să nu-și poată stăpâni lacrimile.

— Ei! Acum, deoarece Cecilia a hărutat pe toți copiii, a îmbrățihat toate femeile hi a dat mâna cu toți bărbații, htergeți-o cu toții hi hunați orchehtra pentru partea a doua a programului.

Îndată ce plecară cu toții, domnul Sleary urmă cu voce

— Hi acum, Cecilia, nu-ți cer hă-mi hpui niciun hecret, dar dacă nu mă înhel, domnihoara e…

— Da, e sora lui.

— Hi fiica celuilalt. Ahta voiam hă hpun. Hper că hunteți hănătoahă, domnihoara. Hi hper că hi domnul e hănătoh.

— Tata va veni în curând aici, zise Louisa, nerăbdătoare să ajungă mai repede la ce o interesa. Fratele meu se află în siguranță?

— Hănătoh hi în higuranță, răspunse el. Vă rog, domnihoară, hă aruncați numai o privire în arenă, pe aici. Cecilia, tu cunohti meheria, caută hi tu o gaură prin care hă poți privi.

Louisa și Sissy se uitară în sală prin crăpăturile peretelui de scândură.

— He cheamă *Jack, moartea uriahilor,* pantomimă comică hi copilăreahcă, le lămuri Sleary. Decorul acela pe care îl vedeți e caha în care trebuie hă he ahcundă Jack; uite hi pe clovnul meu, cu un capac de tigaie hi cu o frigare, făcând pe hervitorul lui Jack; iată hi pe micul Jack într-o armură hplendidă; hi iată hi doi negri comici, de două ori mai mari decât caha, care htau pe lângă ea ca h-o aducă hi h-o hcoată afară. Uriahul (foarte cohtihitor, din împletitură de nuiele) na apărut încă. Ei, îi vedeți pe toți?

— Da, răspunseră amândouă.

— Uitați-vă la ei încă o dată, zise Sleary, uitați-vă bine la ei. Îi vedeți pe toți? Foarte bine. Acum, domnihoară (și le puse o bancă sa poată sta), eu am părerile mele, hi domnul, tatăl dumitale, le are pe ale lui. Nu țin hă htiu ce a făcut fratele dumitale; e mai bine pentru mine hă nu htiu. N-am de hpus decât că domnul a ajutat-o pe Cecilia hi că eu, la rându-mi, am hă-l ajut. Fratele dumitale e unul dintre hervitorii aceia negri.

Louisa scoase o exclamație dureroasă, care vădea și o oarecare mulțumire.

— Ce e drept, spuse Sleary, chiar hă-l cunohti hi nu-l poți bănui sub înfățiharea ahta. Domnul poate hă vină. După reprezentație am hă-l oprehc pe fratele dumitale aici. N-am hă-l dezbrac hi nici n-am hă-l hpăl de vophea. Domnul hă vină aici după reprezentație, hau vino dumneata hingură după reprezentație, hi-l vei găhi pe fratele dumitale; veți avea tot

circul la dihpoziție hă htați de vorbă. Hă nu vă pehe cum arată, deoarece hub înfățiharea ahta e cel mai bine ahcunh.

După ce-i mulțumi mult, simțindu-se cu inima mai ușurată, Louisa nu voi să-l mai rețină pe domnul Sleary. Trimițând prin el lui Tom toată dragostea ei, cu ochii plini de lacrimi, plecă împreună cu Sissy, urmând să se întoarcă spre sfârșitul după-amiezii.

Domnul Gradgrind sosi după un ceas. Nici el nu întâlnise pe drum persoane cunoscute, și acum trăgea speranța că, ajutat de Sleary, fiul său dezonorat va reuși să ajungă la Liverpool în timpul nopții. Cum niciunul dintre ei nu putea să-l însoțească, fără a-l pune în primejdia de a fi recunoscut sub orice deghizare, domnul Gradgrind pregăti din timp o scrisoare pentru un corespondent în care avea toată încrederea, rugându-l stăruitor să îmbarce pe aducătorul misivei, cu orice preț, pe o corabie pentru America de Nord sau de Sud, sau pentru orice alt loc îndepărtat din lume unde putea fi cât mai repede și mai discret expediat. Apoi se plimbară toți trei prin apropiere, așteptând ca circul să fie golit nu numai de public, dar și de trupă și de cai. După ce pândiră în jurul circului vreme îndelungată, îl văzură pe domnul Sleary scoțând afară un scaun, așezându-se lângă ușa din dos și începând a fuma, ca și cum astfel le dădea semnalul că se pot apropia.

— Hluga dumneavoahtră, domnule, îl salută precaut domnul Sleary când intrară în circ. Dacă aveți nevoie de mine, mă găhiți aici. Hă nu vă necăjiți că fiul dumneavoahtră poartă o livrea comică.

Intrară toți trei înăuntru, și domnul Gradgrind se așeză cu un aer nenorocit în mijlocul arenei, pe scaunul pe care îl folosea clovnul în timpul reprezentației. Pe o bancă din fund, ce părea și mai îndepărtată în lumina slabă și în acel loc ciudat, stătea, îmbufnat ca întotdeauna, secătura ticăloasă care, din nefericire, era fiul lui.

Purta o haină absurdă, ca de paracliser, cu manșete și revere nemaipomenit de exagerate, o vestă imensă, pantaloni scurți, pantofi cu catarame și un tricorn trăsnit; nimic nu i se potrivea, și toate erau din materiale grosolane, mâncate de molii și pline de găuri; riduri îi brăzdau fața neagră în locurile unde frica și căldura străbătuseră amestecul unsuros cu care îi era mânjit tot chipul. Domnul Gradgrind nu crezuse

niciodată până atunci că poate exista ceva așa de rușinos ca secătura în livreaua ei comică, deși era un Fapt ce putea fi cu ușurință cântărit și măsurat. În asemenea hal ajunsese unul din copiii lui Model!

La început secătura nu voia deloc să se apropie, încăpățânându-se să rămână cocoțat acolo, singur pe banca lui din fund. În cele din urmă se înduplecă – dacă se poate spune astfel despre o concesie făcută cu un aer atât de urâcios – la stăruințele lui Sissy (căci de Louisa nici nu voia să știe) și coborî din bancă în bancă până ajunse la rumegușul de la marginea arenei, rămânând în acea regiune și ținându-se cât mai departe cu putință de locul unde stătea pe scaun tatăl lui.

— Cum s-a săvârșit? întrebă tatăl.

— Cum s-a săvârșit ce? răspunse posac fiul.

— Furtul, zise tatăl, rostind cuvântul cu voce mai ridicată.

— Am forțat casa de bani seara și, înainte de a pleca de la birou, am lăsat ușa crăpată. Dădusem cu mult înainte la făcut cheia care s-a găsit pe stradă. Am aruncat-o în apropiere de bancă în dimineața următoare, ca să se creadă că a fost folosită. N-am luat toți banii odată. Mă făceam în fiecare seară că pun soldul în casă, dar nu era adevărat. Acum știi totul.

— Trăsnetul să fi căzut asupra mea, zise tatăl, nu m-ar fi zguduit mai tare decât cele ce-mi spui!

— Nu văd de ce, mormăi fiul. Dacă un anumit număr de oameni sunt folosiți în posturi de încredere, atâția la sută dintre ei vor fi necinstiți. Te-am auzit spunând de o sută de ori că asta e o lege. Ce pot face eu împotriva legilor? Ai consolat pe atâția cu astfel de lucruri, tată; ei, acuma consolează-te și pe dumneata cu ele.

Tatăl își ascunse fața în mâini, iar fiul rămase în picioare în ținuta-i grotescă și degradantă, mozolind în gură un fir de pai; mâinile lui, cu palmele în parte șterse de negreală, parcă erau niște labe de maimuță. Seara se lăsa cu repeziciune. Din când în când Tom își îndrepta neliniștit și enervat spre tatăl lui albul ochilor, singura parte a feței care mai păstra o urmă de viață sau de expresie, așa de groasă era vopseaua pe ea.

— Trebuie să te trimit la Liverpool, și de acolo, în străinătate.

— Cred că nu-mi rămâne altceva de făcut. De altfel, nicăieri n-aș putea fi mai nenorocit, se văită secătura, decât am fost aici de când mă știu. Tot

e ceva!

Domnul Gradgrind se duse până la ușă și se întoarse cu Sleary, ca să-i ceară sfat cum să trimită de acolo acea netrebnică făptură.

— M-am hi gândit la ahta, domnule. Nu-i mult timp de pierdut, aha că trebuie hă hpuneți îndată: da sau ba. Până la calea ferată hunt mai mult de douăzeci de mile. Pehte o jumătate de oră pleacă o diligență la gară ca hă prindă trenul pohtal. Trenul acela îl va duce direct la Liverpool.

— Dar uită-te la el, gemu domnul Gradgrind, crezi ca există vreo diligență care să-l…

— N-am hpuh că trebuie hă meargă în livreaua comică, zise Sleary. Ajunge hă hpuneți un hingur cuvânt, hi în cinci minute, cu ajutorul garderobei mele, îl tranhform în harabagiu.

— Nu înțeleg, spuse domnul Gradgrind.

— În harabagiu – în căruțah. Hotărâți-vă repede, domnule. Trebuie hă facem roht de bere. Nu exihtă ceva mai bun ca berea când e vorba de curățat o paiață neagră de vopsea.

Domnul Gradgrind se grăbi să accepte planul lui Sleary, iar Sleary se grăbi să scoată dintr-o ladă o bluză, o pălărie de fetru și alte lucruri trebuincioase; secătura se grăbi să-și schimbe hainele după o perdea de postav, și domnul Sleary se grăbi și el să aducă bere și să-l spele, făcându-l din nou alb.

— Acum, zise Sleary, du-te la diligență hi cațără-te huh, la hpate. Am hă merg hi eu cu dumneata până acolo, ca lumea hă creadă că ehti unul dintre oamenii mei. Ia-ți rămas bun de la familia dumitale, hi cu viteză maximă!

După asta, domnul Sleary, din delicatețe, se retrase.

— Iată scrisoarea, zise domnul Gradgrind. Ți se va face rost de tot ce vei avea nevoie. Caută să răscumperi prin pocăință și o purtare mai bună fapta revoltătoare pe care ai săvârșit-o și consecințele ei groaznice. Dă-mi mâna, biet copil, și să te ierte și Dumnezeu cum te-am iertat eu.

Mișcat de cuvintele și tonul patetic al tatălui său, vinovatul vărsă câteva lacrimi ticăloase, dar când Louisa își deschise brațele, el o respinse iar.

— Tu lasă-mă! Cu tine nu mai am nimic de vorbit!

— O, Tom, așa ne despărțim, după toată dragostea pe care ți-am arătat-o?!

— După toată dragostea! replică el cu asprime. Grozavă dragoste! Îl părăsești pe bătrânul Bounderby, îi faci vânt domnului Harthouse, cel mai bun prieten al meu, și o ștergi acasă la tata tocmai când mă aflam în cea mai mare primejdie. Halal dragoste! Te apuci să povestești în cele mai mici amănunte că am fost împreună în casa lui Blackpool tocmai când ai văzut că sunt încolțit din ce în ce mai rău. Halal dragoste! M-ai trădat, pur și simplu! N-ai ținut niciodată la mine!

— Cu viteză maximă! zise domnul Sleary din ușă.

Ieșiră cu toții grămadă. Louisa tocmai îi striga fratelui ei că-l ierta, că tot îl iubea, că într-o zi are să regrete că s-a despărțit așa de ea și are să fie fericit când își va aminti de ultimele ei cuvinte, acolo departe, când cineva se ciocni din fugă de ei. Domnul Gradgrind și Sissy, care o luaseră înainte, în timp ce Louisa se mai agăța încă de umărul lui Tom, se opriră și se traseră brusc înapoi.

În fața lor sta Bitzer, abia trăgându-și sufletul, cu buzele subțiri întredeschise, cu nările subțiri dilatate, cu genele albe tremurând, cu fața palidă, mai palidă ca niciodată, ca și cum fierbințeala fugii, în loc să-l înroșească la față ca pe alții, pe el îl albea și mai tare.

Stătea în fața lor, gâfâind și icnind, de parcă nu se mai oprise din fugă din acea seară, era mult de atunci, când se izbise din fugă de ei.

— Îmi pare rău că vă stric planurile, spuse Bitzer clătinând din cap, dar nu mă pot lăsa tras pe sfoară de niște călăreți de circ. Trebuie să-l iau cu mine pe domnișorul Tom; nu admit să-l facă scăpat niște călăreți de circ. Uite-l aici, e cel cu bluză! Trebuie să-l iau cu mine.

Și încă de guler, pare-se, căci așa puse stăpânire pe el.

Capitolul VIII

DISCUŢII FILOSOFICE

Se întoarseră cu toții în baracă, și Sleary închise ușa, ca persoanele nepoftite să nu poată intra. Bitzer, urmând să-și țină de guler prizonierul paralizat de frică, se opri în arenă și, prin întunecimea amurgului, privi, clipind mereu din ochi, pe fostul lui superior.

— Bitzer, zise domnul Gradgrind foarte abătut, pe un ton de umilă supunere, tu ai inimă?

— Circulația, domnule, răspunse Bitzer, zâmbind la auzul acestei întrebări ciudate, nu s-ar putea face fără ea. Niciun om, domnule, oricât de puțin familiarizat ar fi cu faptele stabilite de Harvey cu privire la circulația sângelui, nu se poate îndoi că am o inimă.

— N-o poate înrâuri de fel mila? strigă domnul Gradgrind.

— N-o poate înrâuri decât Rațiunea, domnule, răspunse vrednicul tânăr, și încolo, nimic altceva!

Rămaseră uitându-se unul la altul; fața domnului Gradgrind era tot așa de palidă ca și a urmăritorului.

— Ce motiv… mai bine zis, ce motiv explicabil poți avea, zise domnul Gradgrind, ca să împiedici fuga acestui tânăr nenorocit și să zdrobești

inima nefericitului său tată? Uită-te și la sora lui. Fie-ți milă de noi!

— Domnule, răspunse Bitzer cu tonul logic al unui om de afaceri, pentru că mă întrebați ce motiv explicabil am ca să-l duc pe domnișorul Tom înapoi la Coketown, am să vi-l explic. De la început am bănuit că domnișorul Tom e autorul furtului de la bancă. Eram cu ochii pe el de mai multă vreme, fiindcă îi cunoșteam obiceiurile. Mi-am păstrat observațiile numai pentru mine, dar am continuat să-l urmăresc. Și, în prezent, am destule probe împotriva lui, fără să mai pun la socoteală fuga și mărturisirile, pe care le-am auzit pentru că am avut norocul să vin tocmai la timp. Am avut plăcerea să supraveghez casa dumneavoastră ieri dimineață și să vă urmăresc până aici. Am să-l duc pe domnișorul Tom înapoi la Coketown, să-l predau domnului Bounderby. Sunt pe deplin încredințat, domnule, că domnul Bounderby mă va avansa și-mi va da postul domnișorului Tom. Și țin foarte mult să obțin postul acesta, domnule, pentru că mă va ridica în ochii lumii și voi trage foloase.

— Dacă nu-i decât o chestiune de interes personal… începu domnul Gradgrind.

— Iertați-mă că vă întrerup, domnule, replică Bitzer, dar știți, fără îndoială, că întregul sistem social este o chestiune de interes personal. Totdeauna trebuie făcut apel la interesul personal al omului. Numai așa poți ține oamenii în frâu. Așa suntem noi făcuți. După cum știți prea bine, domnule, de mic copil am fost crescut în crezul acesta.

— Ce sumă ești dispus să primești în schimbul avansării la care te aștepți? zise domnul Gradgrind.

— Vă mulțumesc, domnule, răspunse Bitzer, pentru propunerea la care faceți aluzie, dar nu sunt dispus să primesc niciun ban în schimbul avansării mele. Cunoscând mintea dumneavoastră ascuțită, am bănuit de la început că-mi veți propune această alternativă, așa că mi-am făcut bine toate socotelile în gând. Am ajuns la concluzia că e mult mai sigur și mai bine pentru mine să mă mulțumesc cu perspectiva avansării la bancă decât să mă amestec într-o ticăloșie, chiar dacă aș obține în schimb condiții într-adevăr avantajoase.

— Bitzer, zise domnul Gradgrind, întinzând spre el mâinile ca și cum ar fi vrut să spună: „Privește cât de nenorocit sunt!” Bitzer, nu mi-a mai

rămas decât un mijloc ca să te înduplec. Ai învățat atâția ani la școala mea; dacă amintirea ostenelilor pe care mi le-am dat cu dumneata te poate face să mai renunți puțin la interesul dumitale prezent, te implor din tot sufletul să-l lași pe fiul meu să profite de amintirea asta dându-i drumul.

— Mă surprinde, domnule, răspunse fostul elev pe un ton sentențios, că vă plasați pe o poziție ce nu poate fi apărată. Educația mea a fost plătită; a fost un târg și, odată cu plecarea mea din școală, târgul acela s-a sfârșit.

Unul din principiile fundamentale ale filosofiei domnului Gradgrind era că orice lucru trebuie plătit. Nimeni nu trebuie, sub niciun motiv, să dea cuiva ceva sau să ajute pe cineva fără a-și primi prețul. Recunoștința urma să fie desființată, și virtuțile ce izvorau din ea nu trebuiau să existe. Fiecare clipă a existenței umane, de la naștere până la moarte, trebuia să fie un târg încheiat la tejghea. Și dacă pe calea asta nu ajungem în rai, nu-i nicio pagubă, deoarece raiul nu-i un spațiu politico-economic, și noi n-avem ce face acolo.

— Nu spun, adăugă Bitzer, că educația mea n-a fost ieftin plătită. Dar asta se potrivește perfect, domnule. Dacă formarea mea a costat foarte ieftin, trebuie să caut să-mi vând persoana cât mai scump.

Aici Louisa și Sissy îl deranjară puțin cu plânsetele lor.

— Vă rog, nu mai plângeți, spuse el; nu-i de niciun folos, enervează numai. Credeți poate că am pică pe domnișorul Tom? Să știți că n-am nimic cu dânsul. Motivele întemeiate pe care vi le-am arătat mă obligă să-l duc înapoi la Coketown. Dacă se opune, încep să strig: Prindeți hoțul! Dar nu se va opune, fiți siguri.

Domnul Sleary, care până atunci ascultase doctrinele acelea cât se poate de atent, cu gura căscată și cu ochiul mobil tot atât de perfect înțepenit în cap ca și cel fix, făcu un pas înainte.

— Domnule, htiți prea bine, hi fiica dumneavoahtră htie de ahemenea (poate chiar mai bine decât dumneavoahtră, fiindcă i-am hpuh-o), că habar n-aveam ce făcuhe fiul dumneavoahtră hi nici nu țineam hă aflu; hpuneam că e mai bine hă nu htiu nimic, dehi pe atunci bănuiam că e vorba numai de vreo nebunie a tinereții. Dar tânărul acehta a declarat că

e vorba de prădarea unei bănci, hi, zău, ahta-i lucru grav; un lucru prea grav ca să mă amehtec, cum foarte bine a hpuh aceht tânăr. Aha că nu trebuie, domnule, hă vă hupărați pe mine că iau partea acehtui tânăr, hpunând că are dreptate hi că nu-i nimic de făcut. Dar hă vă hpun ce am hă fac, domnule: am hă-l duc pe fiul dumneavoahtră hi pe tânărul acehta cu trăhura până la gară, ca hă evit aici vreun heandal public. Nu pot conhimți la mai mult, dar ahta pot h-o fac.

Dezertarea ultimului lor prieten provocă noi tânguiri din partea Louisei și spori mai mult mâhnirea domnului Gradgrind. Sissy, însă, care se uitase la domnul Sleary foarte atent, nu se înșelă nicio clipă asupra intențiilor lui. Pe când ieșeau din nou cu toții afară, el o onoră cu o ușoară rotire a ochiului său mobil, poftind-o să rămână mai în urmă. În timp ce încuia ușa cu cheia, îi spuse cu glas tulburat:

— Pentru că domnul acehta te-a ajutat, Cecilia, am hă-l ajut hi eu. Mai mult decât atât: tânărul cel blond e o puhlama afurihită hi-i în hlujba tipului lăudăroh pe care oamenii mei erau cât pe ce hă-l arunce pe fereahtră. Noaptea are hă fie întunecoahă; am un cal care face orice, numai nu vorbehte; am un ponei care poate hă facă cincihprezece mile pe oră dacă îl mână Childerh; am un câine care poate hă țină un om pe loc douăzeci și patru de ore. Tu htrecoară câteva cuvinte domnului cel tânăr. Hpune-i hă nu-i fie teamă că va fi aruncat joh când calul nohtru va începe hă danheze hi hă pândeahcă venirea unei gabriolete trahe de un ponei. Hpune-i că, îndată cum va vedea gabrioleta apropiindu-he, hă hară joh, hi ea îl va duce de acolo într-o goană nebună. Dacă câinele meu îl lahă pe blond hă facă măcar un pah din loc, îl dau cui vrea hă-l ia. Hi dacă calul meu he va mai mihca până mâine dimineață din locul unde va începe hă danheze, înheamnă că nu-l cunohc! Cu viteză maximă!

Totul se îndeplini cu o asemenea viteză, că după zece minute domnul Childers, care hoinărea prin piață în papuci, își primise instrucțiunile, iar trăsura domnului Sleary stătea gata de drum. Era un spectacol frumos să-l vezi pe câinele savant lătrând în jurul trăsurii, în timp ce domnul Sleary îl instruia cu singuru-i ochi utilizabil că Bitzer trebuia să fie obiectul atenției lui deosebite. Îndată după căderea nopții, Sleary, Bitzer și Tom se urcară în trăsură și porniră la drum.

Câinele savant, o făptură formidabilă, îl și pironise pe Bitzer pe locul lui numai uitându-se la el, stând nemișcat lângă roată în partea unde era așezat acesta, gata să-l înhațe dacă ar fi manifestat cea mai mică intenție să coboare.

Ceilalți trei vegheară toată noaptea la han, în prada unei mari neliniști. La ora 8 dimineața își făcură apariția domnul Sleary și câinele; amândoi foarte bine dispuși.

— Totul e în ordine, domnule, zise domnul Sleary; probabil că la ora ahta fiul dumneavoahtră h-a hi îmbarcat. Childerh l-a luat cu gabrioleta la un ceah hi jumătate după plecarea noahtră de aici. Calul a danhat polca până a fost frânt de oboheală (dacă nu era înhămat, danha valh); atunci i-am hpuh numai o vorbă, hi îndată h-a puh pe un homn tihnit. Când pungahul acela afurihit a hpuh că-hi continuă drumul pe joh, câinele l-a înhățat de bahmaua de la gât, hărind cu toate labele în aer, l-a trântit joh hi l-a tăvălit prin țărână. Aha că h-a urcat la loc în trăhură hi n-a mai mihcat din ea până azi-dimineață, aproape de hapte, când am făcut cale întoarhă.

Domnul Gradgrind, bineînțeles, îl copleși cu mulțumiri și, cu cea mai mare delicatețe, făcu aluzie la o frumușică recompensă bănească.

— Eu, unul, n-am nevoie de bani, domnule; dar Childerh e tată de familie hi, dacă ați vrea hă-i oferiți o hârtie de cinci lire, n-ar putea hă n-o refuze. De ahemenea, dacă ați huporta cheltuiala unei zgarde pentru câine hau a unui ham cu zurgălăi pentru cal, ah fi încântat hă le primehe. Rachiu cu apă beau oricând (până acum băuse un pahar, și mai ceru unul), hi, dacă hocotiți că nu merg prea departe, domnule, o mică tratație oferită trupei, cam de trei hilingi hi hahe *pence* de căciulă (fără hă mai pun la hocoteală pe Luc, câinele nohtru), i-ar face pe toți fericiți.

Domnul Gradgrind se angajă să aducă la îndeplinire acele mici dovezi de recunoștință, deși, spunea el, le socotea cu totul neînsemnate față de asemenea serviciu.

— Foarte bine, domnule; ajunge hă comandați o reprezentație de circ de câte ori veți avea prilejul, hi atunci vom fi noi datornicii dumneavoahtră. Acum, domnule, dacă fiica dumneavoahtră îmi îngăduie, ah vrea hă vă hpun ceva între patru ochi înainte de a ne

dehpărți.

Louisa și Sissy se retraseră într-o încăpere alăturată, și domnul Sleary urmă să vorbească stând în picioare, în timp ce-și amesteca și-și bea rachiul cu apă.

— Domnule, cred că nu e nevoie hă vă mai hpun ce minunat animal e câinele.

— Are un instinct surprinzător, recunoscu domnul Gradgrind.

— Hpuneți-i cum vreți… dar eu hă fiu al naibii dacă htiu cum hă-i hpun! zise Sleary. Te crucehti când vezi cum îți dă de urmă un câine și depărtarea de la care he întoarce.

— Are mirosul atât de fin, zise domnul Gradgrind.

— Hă fiu al naibii dacă htiu cum hă-i hpun, repetă domnul Sleary dând din cap, dar am văzut câini care m-au găhit, domnule, într-un chip ce m-a făcut hă-mi pun întrebarea dacă câinele cu pricina nu cumva he duce la alt câine hi-l întreabă: „Nu cunohti din întâmplare o perhoană cu numele de Hleary, hai? Un tip care îhi zice Hleary hi ține o hcoală de călărie… unul groh… cu un ochi care fuge?" Hi dacă al doilea câine nu cumva îi răhpunde: „Vezi, nu pot hpune hă-l cunosc perhonal, dar htiu un câine care cred că n-ar putea hă-l cunoahcă". Hi dacă cel de-al treilea câine, gândindu-he mai bine, nu i-o fi răhpunzând: „Hleary?! A, da, firehte, un prieten de-al meu mi-a pomenit cândva de el. Pot hă-ți dau adreha lui imediat." Din pricină că apar mereu în fața publicului hi umblu pehte tot cu circul, înțelegeți, domnule, că trebuie hă mă cunoahcă o mulțime de câini pe care eu nu-i cunohc!

Domnul Gradgrind păru foarte surprins și nedumerit de acele reflecții.

— Hă vedeți, domnule, zise Sleary după ce-și muie buzele în rachiul cu apă; acum paihprezece luni ne aflam la Chehter. Într-o dimineață, pe când tocmai pregăteam numărul nohtru *Copiii din pădure,* iată că intră în arenă, prin uha artihtilor, un câine. Făcuhe un drum lung, era într-o htare jalnică, hehiop hi aproape orb. Apropiindu-he de copiii nohtri, începu a da târcoale pe rând fiecăruia în parte, ca hi cum ar fi căutat unul pe care îl cunohtea, apoi a venit la mine hi, cu toată hlăbiciunea lui, hi-a hăltat în huh partea dinapoi, rămânând pe amândouă labele din față, apoi a dat din coadă hi a căzut mort. Domnule, câinele acela era Labă-hprintenă.

— Câinele pe care-l avea tatăl lui Sissy?

— Bătrânul câine pe care-l avea tatăl Ceciliei. Hi, domnule, după cât îl cunohe eu pe câinele ăhta, pot hă bag mâna în foc că hă nu fi foht mort htăpânul lui… hi îngropat de mult… câinele nu n-ar fi întorh la mine. Am dihcutat cu Johephine hi cu Childerh multă vreme chehtiunea ahta, întrebându-ne dacă trebuie hă vă hcriu hau nu. Dar toți au foht de părere că nu. Nu-i ceva plăcut de aflat. La ce hă-i tulburăm linihtea Ceciliei hi h-o mai amărâm? Că tatăl Ceciliei a părăhit-o din ticălohie ori că a preferat hă moară de durere decât h-o tragă după el în mizerie, ahta de acum încolo n-o vom mai afla niciodată, domnule, până ce… da, până ce nu vom hti cum izbutesc câinii hă ne găheahcă.

— Sissy mai păstrează și astăzi sticla după care a trimis-o el și va crede în dragostea lui până la sfârșitul vieții, zise domnul Gradgrind.

— După câte he pare, oricine ar putea înțelege de aici două lucruri, nu-i aha, domnule? zise domnul Sleary gânditor, cufundându-și privirile în adâncurile rachiului său cu apă. Primul, că există o iubire pe lume care până la urmă he vede că nu-i „intereh perhonal", ci cu totul altceva; al doilea, că iubirea ahta are un fel hpecial al ei de a hocoti hau de a nu hocoti, că, orice-ai face, e tot aha de greu hă-i dai un nume ca hi înhuhirilor ciudate ale câinelui!

Domnul Gradgrind se uită afară pe fereastră, fără să răspundă nimic. Domnul Sleary își goli paharul, apoi le pofti pe doamne înapoi.

— Hărută-mă, Cecilia, draga mea, hi-ți hpun adio! Htimată domnihoară, tare mă bucur văzând că o tratați pe Cecilia ca pe o horă în care aveți încredere hi pe care-o cinhtiți din toată inima. Hper că fratele dumneavoahtră va trăi hă ajungă mai vrednic de dumneavoahtră, hi hă vă aducă mai multă mulțumire. Domnule, hă ne htrângem mâna pentru prima hi ultima oară! Nu fiți ahpru cu noi, nihte hărmani vagabonzi. Oamenii au nevoie de puțină dihtracție. Nu pot hă învețe hi hă munceahcă mereu, căci nu hunt făcuți numai pentru ahta. Aha că aveți neapărată nevoie de noi, domnule. Hi totdeauna faceți cum e înțelept hi bine, hi luați ce-i mai bun de la noi, nu ce-i mai rău! Nu mi-am dat heama niciodată până acum, zise domnul Sleary vârându-și din nou capul pe ușă ca să spună asta, ce palavragiu hunt!

Capitolul IX

ÎNCHEIERE

Când trăiești în preajma unui fanfaron orgolios este lucru cu primejdie să observi înaintea lui ceva ce-l interesează. Domnul Bounderby socotea că doamna Sparsit dăduse dovadă de prea multă cutezanță luându-i-o înainte și închipuindu-și că e mai deșteaptă decât el. Peste seamă de indignat împotrivă-i pentru descoperirea triumfală a doamnei Pegler, cugeta așa de mult la cutezanța femeii care-i era subalternă, încât până la urmă vina ei începu să se mărească asemeni bulgărelui de zăpadă ce se rostogolește la vale. În sfârșit, domnul Bounderby descoperi că a concedia pe acea femeie cu rude sus puse, a avea dreptul să spună: „Era o femeie de familie bună, care voia să se agațe de mine, dar mie nu mi-a trebuit și m-am descotorosit de ea…" ar însemna să obțină maximum posibil de glorie din această întâmplare, pedepsind totodată pe doamna Sparsit după cum merita.

Stăpânit de acea idee măreață, domnul Bounderby se întoarse acasă la dejun și se instală în sufrageria de pe vremuri, unde se afla portretul lui. Doamna Sparsit ședea pe scaunul de lângă foc, cu piciorul în scara ei de ață, fără să bănuiască deloc încotro se îndreaptă.

De când cu afacerea Pegler, distinsa doamnă își ascundea mila pe care i-o inspira domnul Bounderby sub un discret văl de melancolie și căință. Ca urmare, își luase obiceiul să afișeze un aer întristat, cu care îl întâmpină pe patronul ei și de data asta.

— Ei, acum ce mai este, doamnă? zise domnul Bounderby pe un ton foarte tăios și grosolan.

— Vă rog, domnule, răspunse doamna Sparsit, nu-mi mai dați peste nas.

— Să-ți dau peste nas, doamnă? repetă domnul Bounderby. Peste *nasul* dumitale?

Adică, după cum înțelese foarte bine doamna Sparsit, nasul ei ar fi fost prea monumental pentru asemenea ispravă. După această insinuare jignitoare, domnul Bounderby își tăie o bucată de pâine și aruncă apoi cuțitul cu zgomot pe masă.

— Domnule Bounderby! zise doamna Sparsit, scoțându-și piciorul din scara ei de ață.

— Ce-i, doamnă? răspunse domnul Bounderby. La ce te holbezi așa?

— Îmi îngăduiți să vă întreb, domnule, zise doamna Sparsit, dacă v-a enervat ceva în dimineața asta?

— Da, doamnă!

— Îmi îngăduiți să mă interesez, domnule, urmă acea femeie jignită, dacă eu sunt pricina nefericită care v-a făcut să vă ieșiți din fire?

— Știi ce? Am să-ți spun ceva, doamnă, zise Bounderby; n-am venit aici să fiu terorizat. Oricâte rude sus-puse ar avea o femeie, nu-i este îngăduit să plictisească și să piseze pe un om cu situația mea, și n-am de gând să permit asta! (Domnul Bounderby găsise necesar să-i dea cu gura, deoarece prevedea că dacă i-ar îngădui să intre în detalii, ar ieși învins.)

Doamna Sparsit își ridică mai întâi sprâncenele ei coriolanești, apoi și le încruntă, își strânse lucrul de mână în coșuleț și se ridică.

— Domnule, zise ea pe un ton majestuos, pentru mine e limpede că în clipa de față vă stingheresc. Mă voi retrage în apartamentul meu.

— Dă-mi voie să-ți deschid ușa, doamnă.

— Mulțumesc, domnule, pot s-o deschid și singură.

— Ar fi mai bine să-mi dai voie mie, doamnă, zise Bounderby, trecând înaintea ei și punând mâna pe clanță, pentru că vreau să profit de această ocazie ca să-ți spun ceva înainte de a pleca. Știi, doamnă Sparsit, m-am gândit că aici stai puțin cam înghesuită. Am impresia că sub modestul meu acoperiș nu-i destul spațiu pentru o doamnă care are geniul dumitale când e vorba de treburile altora.

— Într-adevăr, domnule? zise doamna Sparsit cu mare politețe,

aruncându-i cea mai neagră privire de dispreț.

— Știi, doamnă, zise iar Bounderby, de când cu întâmplările din ultima vreme, am început să mă gândesc la asta și, cu judecata mea slabă, am ajuns la concluzia…

— Ah, vă rog, domnule, îl întrerupse doamna Sparsit cu o veselie exuberantă, nu vă defăimați judecata. Toți știu că judecata domnului Bounderby este infailibilă. Ați dovedit-o tuturor. Lumea nici nu discută altceva. Disprețuiți orice vreți din dumneavoastră, dar nu vă disprețuiți judecata, domnule, zise doamna Sparsit râzând.

Foarte roșu și stingherit, domnul Bounderby urmă:

— Am impresia, doamnă, că o casă în care s-ar duce cu totul alt gen de viață ar pune în lumină o doamnă cu însușirile dumitale; o casă cum e, de pildă, a rudei dumitale, *lady* Scadgers. Nu crezi, doamnă, că ai putea găsi acolo câteva chestiuni în care să te amesteci?

— Nu m-am gândit până acum la asta, domnule, răspunse doamna Sparsit, dar fiindcă mi-ați atras atenția, îmi dau seama că e foarte probabil.

— Atunci ce ar fi să încerci, doamnă? zise Bounderby punând în coșulețul ei de lucru un plic în care se afla un cec. Poți să pleci când vrei, doamnă, dar până atunci poate că ar fi mai plăcut pentru dumneata, o doamnă cu o inteligență atât de extraordinară, să iei masa singură, ca să nu fii deranjată. Și nu-mi mai rămâne decât să-ți cer scuze că eu, neînsemnatul Josiah Bounderby din Coketown, te-am ținut atâta vreme în umbră.

— Vă rog, domnule, nu vă osteniți, răspunse doamna Sparsit. Dacă acest portret ar vorbi… (el însă are asupra originalului avantajul că nu e în stare să se compromită și să scârbească lumea) ar putea aduce mărturie că de multă vreme am luat obiceiul să-l numesc: portretul unui găgăuță. Orice ar face, o găgăuță nu poate stârni nici uimire, nici indignare; purtarea unui găgăuță nu poate stârni decât disprețul!

Isprăvind ce avea de spus, doamna Sparsit, al cărei chip roman părea o medalie bătută pentru comemorarea disprețului ce i-l inspira domnul Bounderby, îl măsură cu privirea din cap până-n picioare și, defilând pe dinaintea lui măreață și disprețuitoare, urcă scara. Domnul Bounderby

închise ușa, se opri înaintea focului și, încordindu-se exploziv, după vechiu-i obicei fanfaron, își proiectă personalitatea prin tablou… în viitor.

Cât de departe în viitor? O vede fără îndoială pe doamna Sparsit întrebuințând tăișurile tuturor armelor din arsenalul feminin ca să lupte zi de zi cu răutăcioasa, mușcătoarea, arțăgoasa, morocănoasa *lady* Scadgers, care, veșnic țintuită în pat de misteriosul ei picior, își mânca micu-i venit trimestrial în câteva săptămâni, într-o locuință mică, sărăcăcioasă, lipsită de aer, o biată cămăruță de o persoană, în care două persoane stăteau ca într-o cutie. Dar mai vede el și altceva? Să se fi zărit oare pe el însuși grozăvindu-se față de străini cu Bitzer, tânărul în ascensiune, atât de devotat marilor merite ale patronului său, care dobândise locul lui Tom și aproape izbutise să pună mâna pe el, pe vremuri, când Tom fusese ajutat să dispară de niște ticăloși? O fi văzut el măcar umbra vagă a propriei lui imagini făcând un testament fanfaron și van, de care aveau să profite douăzeci și cinci de farsori, trecuți de 25 de ani, ce trebuiau să poarte pe viitor o insignă cu numele lui Josiah Bounderby din Coketown, să ia masa numai în sala „Bounderby", să locuiască numai în locuințele „Bounderby", să asculte slujba numai în capela „Bounderby", să se ducă la culcare numai după binecuvântarea unui capelan „Bounderby", să fie întreținuți din veniturile unei proprietăți „Bounderby" și să provoace necontenit greață stomacurilor sănătoase cu o cantitate imensă de stupiditate și fanfaronadă? O fi simțind el ziua ce avea să vină peste cinci ani, în care Josiah Bounderby din Coketown avea să moară în urma unui atac de apoplexie pe o stradă din Coketown, după care testamentul lui cel grozav avea să-și înceapă lunga-i carieră de șicane, jecmăneli, falsuri, escrocherii, cu puține foloase și multe procese? Probabil că nu. Portretul lui însă avea să le vadă pe toate.

Iată-l pe domnul Gradgrind în aceeași zi și la aceeași oră, stând gânditor în camera sa. El cât de departe deslușește în viitor? S-o fi văzând gârbov și cu părul alb, modificându-și după împrejurări teoriile inflexibile de pe vremuri? Subordonând Faptele și Cifrele Credinței, Speranței și Milei, fără a mai încerca să macine în morile lui meschine și prăfuite acest trio ceresc? Se vede oare disprețuind din această pricină pe

foștii lui asociați politici? Îi vede pe ei – în era în care se stabilise definitiv că gunoierii naționali au obligații numai între dânșii și n-au niciun fel de datorie față de o noțiune abstractă numită popor – mustrându-l cu asprime pe onorabilul *gentleman* când cu una, când cu alta, găsindu-i pricină din toate, cinci nopți pe săptămână până în zorii zilei? Probabil că le prevede pe toate, deoarece își cunoaște oamenii.

Iat-o pe Louisa, în seara aceleiași zile, privind focul ca în zilele de odinioară, dar cu o față mai îmblânzită și mai umilă. Cu ce se poate înfățișa viitorul în fața ochilor ei? Afișele de pe străzi, semnate cu numele tatălui ei, care dezvinovățeau pe răposatul Stephen Blackpool, țesător, de bănuielile neîntemeiate și făceau cunoscută vinovăția fiului său, invocând ca circumstanțe vârsta și ispitele tinereții (nu avusese curajul să adauge și educația lui), aparțineau Prezentului. Și piatra funerară a lui Stephen Blackpool, pe care domnul Gradgrind scrisese povestea morții lui, făcea parte aproape tot din prezent, deoarece Louisa știa că așa va fi. Lucrurile acelea le putea vedea clar. Dar ce vede ea în viitor?

Vede oare o lucrătoare, cu numele Rachael, apărând după o boală lungă, când clopotele fabricilor încep să sune, plecând și întorcându-se la ore precise odată cu lucrătorii din Coketown; o femeie de o frumusețe visătoare, veșnic învești mântată în negru, dar blândă și senină, uneori chiar veselă, singura ființă din tot orașul părând că are milă de o femeie nenorocită, decăzută și bețivă, ce putea fi văzută uneori prin oraș, venind într-ascuns să-i ceară de pomană și tânguindu-i-se; o muncitoare muncind, muncind tot timpul, dar mulțumită să muncească, socotind că așa i-a fost dat și că munca e soarta ei firească până la adânci bătrânețe, când nu va mai putea munci? Vede Louisa asta? Așa avea să fie.

Vede ea oare pe un frate singuratic, la o depărtare de mii de leghe, scriind pe o hârtie pătată de lacrimi că vorbele ei se adeveriseră prea devreme și că ar da toate comorile din lume ca să-i mai poată revedea măcar o dată chipul drag? Și, mai târziu, pe acel frate apropiindu-se de țara lui cu speranța de-a o vedea, dar fiind oprit în drum de o boală, și apoi o scrisoare cu un scris străin, vestind că a murit de friguri într-un spital în ziua cutare și că s-a săvârșit din viață căindu-se și iubind-o; că ultimul lui cuvânt a fost numele ei? Vede Louisa toate acestea? Așa avea

să fie.

Se vede pe ea recăsătorită – mamă – veghindu-și cu dragoste copiii, având necontenit grijă ca ei să rămână tineri și sufletește, nu numai trupește, știind că e lucrul cel mai frumos, comoară din care orice fărâmă păstrată devine o binefacere și o fericire chiar și pentru cei mai înțelepți? Vede oare Louisa asta? Așa ceva n-avea să se îndeplinească niciodată.

Dar se vede ea iubită de copiii fericiți ai fericitei Sissy? Iubită de toți copiii; ajungând savantă în poveștile pentru copii, socotind că nicio născocire frumoasă și nevinovată nu-i de disprețuit? Încercând din toate puterile ei să-și cunoască semenii mai umili și să le înfrumusețeze viața prozaică și mecanică prin podoabele și bucuriile imaginației, fără de care sufletul copilăriei se veștejește, maturitatea fizică cea mai viguroasă îmbracă un suflet mort și prosperitatea națională, oricât de limpede s-ar dovedi ea prin cifre, nu va fi decât o povestire funestă? Se vede ea oare urmând calea aceasta nu ca să-și țină vreo făgăduială romantică ori vreun legământ, nu că ar fi făcut parte dintr-o confrerie de bărbați ori de femei, nu că ar fi fost ținută printr-un jurământ ori vreo convenție, sau că i-ar plăcea să se deghizeze, sau doar din capriciu, ci numai fiindcă socotea că-i o datorie ce trebuie îndeplinită? Se vede oare Louisa astfel? Așa avea să fie.

Dragă cititorule! Depinde de dumneata și de mine ca lucrurile acestea să se îndeplinească ori nu în limitele sferelor noastre de acțiune. Să le lăsăm să se îndeplinească! Vom sta cu inimile mai ușoare lângă vatră, privind cum cenușa focurilor noastre se albește și se răcește.

SFÂRŞIT